

БИБЛИОТЕКА СПЕЦИЈАЛНА ИЗДАЊА
Књига бр. 149

Специјална Издања

знак библиотеке Димитрије Милић

Легенда

МИХАИЛО ЛУКОВИЋ
ЖИВОТ ЈЕ КАО ЈЕДАН САН

Издавач:
ЛЕГЕНДА, Ломина 4
Чачак

За издавача:
ДРАГАН БИСЕРЧИЋ

Уредник:
ДРАГАН БИСЕРЧИЋ

Рецензент:
СОБОДАН НИКОЛИЋ

Лектор и коректор:
СЛОБОДАН НИКОЛИЋ

Слика на насловној страни:
БОЈАН ПАЈИЋ

Ликовно графичка обрада корица:
ДУШКО ЛУКОВИЋ

Компјутерска обрада:
НАДА МИЛОСАВЉЕВИЋ

Штампа:
ШТАМПАРИЈА БАЈИЋ, В. Игњатовића 12
Чачак

За штампарiju:
БОБАН БАЈИЋ

Тираж:
500 примерака

ISBN 978-86-7784-310-6
Copyright ©2016. Михаило Луковић
Copyright ©2016. ЛЕГЕНДА К.Д. Чачак за Србију

Сва права задржана. Није дозвољено да се део или целина ове књиге сниму, емитују или репродукују на било који начин, укључујући, али не и ограничавајући се на фотокопирање, фотодографију, магнетни запис или било који други вид записа, без дозволе издавача.

МИХАИЛО ЛУКОВИЋ

ЖИВОТ ЈЕ КАО ЈЕДАН САН

ПРИЧЕ

E-mail: legenda@eunet.rs
www.legenda.co.rs

ЛЕГЕНДА
Чачак
2016.

Изјава захвалности

Захваљујем се мом куму Дражуићину Михаиловићу који је од почетка до краја у изради ове књиге био уз мене.

Прво као човеку који је прочитао све приче, које сам до сада написао, као неком ко ми је давао савете, подршку, а касније помагао у прављењу шемајских целина и на крају, или на почетку, помогао ми у одлуци да издам ову књигу

Сан и величанствене победе скромних живота људи над ништавилом у причама Михаила Луковића

Михаило Луковић је мој полувековни пријатељ. Све то време у ком смо били и јесмо, провели смо заједно у некој игри које смо били свесни, али смо тек сада схватили да то треба јасно и да речју искажемо. Многи сведоци наше игре били су је свесни и примећивали су је или, пак, нису. За њу то није било од значаја. Највећи поклон који смо добили од те игре био је сан који се сања без прекида и када схватиш да је сан стварност која ће да дође! Као у Руждијевом „Кловну Шалимару: „Сетио се како га је отац учио да хода по затегнутом ужету, и схватио да је путовање тајним стазама невидљивог света потпуно иста ствар. Стазе су биле згуснут ваздух. Када једном научиш да их користиш, осећаш се да летиш као да илузорни свет нестаје, а ти летиш преко небеса и није ти потребно чак ни да се укрцаш у авион.“ Без пречестог укрцавања у авион Михаило Луковић је завршио медицински факултет, две специјализације (инфективне болести и епидемиологију), филозофски факултет, био спортски лекар боксера и фудбалера „Борца“ и лекар са приватном праксом у хаосу нестајања и настајања три државе. Тај радознали човек, недефинисаног али прелепог и последицама склоног немира, и ја никада нисмо били у ма каквом сукобу. Толико смо волели да сањамо. Једина ствар коју је тврдоглаво одбијао да прихвати, али ју је увек разумео, јесте да је његова прапостојбина, тј. ерцовска нахија, само један од подскупова драгачевске, а која им је давала две од три им додељене димензије,

дајући му ширину. Овај мали отклон у причи не треба да се схвати као неумерени локализам коме нема места у космоплитском ходу ствета. Има и те како. У супротном, тај ход не би имао своје микрокосмосе. У једном тренутку Михаило Луковић је почео да бележи снове на једини могући начин. Напросто, био је бележник с привилегијом коју може да има само њихов записивач. Његове одсањане приче ме подсећају на снове Индијанаца из племена Ојибваи, који су некада насељавали простор данашње Канаде, а који им је отет после дугогодишњег насиља од стране људи који су „доносили напредак“.

Они верују да снови имају магичну моћ која може да промени или управља њиховим животним стазама. Због тога су направили справу која ће да хвата снове, тзв. *хвајџач снова*. Ту невелику направу, која је сликовита представа једног схватања живота, могуће је носити са собом свуда као што се носе ситне ствари из материјалног света. Међутим, Ојибвај“ Индијанаци хватача снова држе у својим пребивалиштима и увек га понесу када се селе. То је један котур од дрвене гранчице (димензија обима јаче мушке мишице) који је опточен фином кожом. На њему је разапета мрежа од предива сачињеног од копривиних влакана и обично је обојена у црвено. Мрежа се састоји од неправилних четвороуглова, налик пауковој мрежи, који се сустичу у једном чвору у близини центра прстена. Када је ова света направа активна, представља ноћни ваздух при, при чему хвата све што је лоше у њему. Тако је и са сновима. Када дођу у додир са *хвајџачем снова*, кружећи по ваздуху, он их препозна да ли су добри или лоши. Ако су добри, снови знају начин како да избегну да буду заробљени. Лагано се провуку кроз птичије перо разапето на *хвајџачу снова*, а онда склизну низ њега у сигурност места за спавање које је направљено од каменчића на дну пера. Међутим лоши снови не знају за овај пут. Због тога они, током ноћи, безнадежно изгубљени трче кроз

мрежу да би заувек угинули у светлости долазећег дана.

Не верујем да постоји неко ко неће разумети зашто сам описао *хвајџача снова*. Али, ипак да појасним. Он је истовремено и чувар снова који су најбољи знак да наш ум добро зна да постоји и још једно време – оно које долази из будућности у садашњост. Због тога ћу од овог места време о коме ћу и у коме ћу да причам назвати *ово време* за разлику од хронолошког које ћу због његове осведочене тривијалности од заборава заштити именом *оно време*.

Непољуљани оптимизам Михаила Луковића да ће сви разумети космичку снагу *хвајџача снова* заснива се на врло једноставној потки. Људи из овог времена, коме припадају и Ојибњаи Индијанци, напосто живе у том времену, па и да их неко пита о његовој сврсисходности или не би одговарали на питање, или би учтиво сопштили да то питање сматрају сувишним. А шта са људима из оног времена? И они би *хвајџача снова* прихватили као космичку справу, али коју су они докучили својим умом и која би у пројекцији њихове будућности могла да се изузетно корисно употреби, а што указује на „величанственост“ њиховог приступа према времену и напретку. У дијалектичкој метрици Михаила Луковића нема места за лоше ствари. И оне су добре, али су стазе којима се то одиграва доступне само сновима.

Михаило Луковић, особа неомеђене радозналости и незатомљеног ума, написао је, или тачније забележио, ову збирку прича. Научен од мајке Добриле да не бежи од исхода радозналости и оца Тихомира да седи са људима, своју животну метрику подесио је тако да увек садржи човека у било ком обличју. Код њега људи величанственом скромношћу својих живота невино бране мале победе над ништавилом. Они су скромни источници, који творе острва светлости што подсећају на рановековну Енглеску. Она је практично и дању и ноћу била у тами густих шума, док су светлости крчми биле једина светлост у тренуцима кратких предаха

намерника и једина осветљена места на дугом путу кроз таму. Баш као распоред живота и смрти, који се наизменично смењује, као краткотрајна светлост и дуготрајна тама, како су их поимали у појединим цивилизацијама.

Михаило Луковић је велики противник насилног „напретка цивилизације“. Наиме, хронолошко време је донело много погодности, али остављајући притом човеку сталну запитаност: да ли да се приклони сигурности и досади тог времена или несигурности, али и неизмерној лепоти оног у којем се сусрећу прошло и оно што сада јесте (укрштено, наше субјективно време). Цивилизација се одлучила за хронолошки поредак трајања. Много је разлога због чега је избор био такав. Они проистичу из природе људи и њиховог лаганог, али одлучујућег нагињања ка сигурности. На том путу њен ниво, уз питање које и какве, подигао се до „неслућених размера“. Егоцентрична и арогантна западна цивилизација воли да то стално подвлачи као њен скоро „немерљиви допринос“ ходу човечанства који скоро да неће бити превазиђен захваљујући монотоности хронолошког времена које су изабрали да им откуцава и које маниром савршеног бележника записује сваки тренутак узлета. У савршено уређеном свету којем су тежили није било места за много дубља питања и доживљаје. Напросто, избор протока времена није им то дозвољавао. Да се систем не би урушио, они су измислили човекову подсвест и предвиђање будућности бавећи се њима до дана данашњег, по неки пут готово на окултни начин, при чему су с времена на време саопштавали резултате који су понекад били и задивљујући, али ипак недовољни да прикрију и постојање укрштеног времена које је нудило природније изборе и решења. Чак и читалац који преко овог текста прелази недовољно концентрисано може да уочи да иза човекове подсвести и предвиђања лежи оно што је западна цивилизација избегавала да дотакне и јасно каже. То је питање времена које се преламало кроз повест човековог мозга и његове

свести. За разлику од западне, многе друге цивилизације (једне које је напосто збрисана огњем, јер завојевачи нису могли да изађу на крај са њиховом супериорношћу поробљених у многим стварима, и друга, дуговечна источна, коју дуго неће моћи да победи због њене стрпљивости) биле су много опрезније што се односа према времену тиче. Нажалост, ароганција и технологија несрећно спојене могу да нанесу доста бола таквом временском ходу. Хронолошко или укрштено време? Хронолошко се једном врстом технолошког, али и метафизичког насиља наметнуло и као „једино исправно“. Носиоци напретка су на озбиљне примедби о насиљу, које такво рачунање времена доноси, бахато истицали једно једино питање: „Желите ли да живите у свету без погодности које су створене „невиђеним“ напретком и да усвојите време које вас задржава у прошлости?“ Наравно да је питање, као и увек у оваквим приликама, било погрешно постављено. Људи су прихватили насиље, које проистиче из овог питања, сматрајући да им је живот заиста бољи, али и из још једног, много једноставнијег разлога. А то је чињеница да нису схватили замку у питању. Ако укрштено време не доноси напредак, држећи цивилизацију у стању спорог хода, зашто онда хронолошко, које у сценарију једне бизарне катаклизме за трен ока може човечанство, својом технолошком и техничком надменошћу, да врати на прапочетак или, пак, у још даљу прошлост. Ако се запитате како приче Михаила Луковића могу да нас упуте у прави избор напретка и времена, одговор би био: „Никако, ако их не одсањате!“ А то може свако. Само је потребно да пронађу стазе згуснутог ваздуха којих у сновима има много.

Приче Михаила Луковића слушао два пута. Први пут ми их је причао полако док је писао, док је други пут био пошто би ми послао запис. Из тог дуплираног осећаја интерференцијом је настало једно још необичније виђење.

Приче сврстане у „Амаркорд“ говоре о детињству и његовим мирисима. У овим причама Луковић највише

сања или тачније он најтеже излази из сна. Уосталом, „шта смо ако не наше сећање?“. Његов најсликовитији приказ дубине доживљаја детињства, тј. снаге доживљавања, испричао ми је у крокију после посете једном нашем другару и његовој мајци, који је био у последњем стадијуму болести јетре. Рекао ми је: „Обоје су били у соби. Он је лежао на кревету скоро немоћан, а она није знала шта ће са старим рукама на којима су само вене пулсирале и говориле да су живе. Гледам их, а изнад њих урамљена слика њихове породице на снегу. Отац, мајка, његов брат и он. Сви насмејани. Поред њих санке и снег. Шездесете.“ Бергсоновска слика. Радост у настајању и тишина у нестајању. Његов „Амаркорд“ је јасно омеђен Моравом и Чачком, вером која продужава сан и сном који појачава веру. Или како један Чачанин рече у опроштајном говору другом Чачанину: „Ти си веровао да су све реке, мора и океани настали од Мораве!“

У „Тишинама“ Луковић најтананије спаја пут ка тренутку „када престају све муке и сви болови“. Он, снабдевен сном, бележи тај пут са исходом и то увек као бранилац малих победа људи над ништавилом. Диви им се. Храбри их. Можда је у својој једноставној лепоти понајлепша прича „Разбијено огледало“, у којој додир жене и човека и њихових дамара, као да се пресликава са Тисникареве слике „Загрљени љубавници“. Сами, у самртном загрљају, у малој градској просектури, обасјани хладном плаво-жутом светлошћу, чувају своју љубав. Луковић у том опису не греши ни најмање.

Приче сврстане у „Приче о Србији“ носе исте међаше као и „Амаркорд“. Он Србију воли као што ју је Пашић волео. По грофу Скворци, блиском Пашићевом пријатељу, „Пашић је волео Србију као што српски сељак воли своју њиву. Не зато што је најлепша, него зато што је његова“. У потпуности ишчишћене приче, лепе као пољско цвеће или паорско вино који не трпе неслободу, написане ћопићевском чистотом исказа и капоровским невиним али непогрешивим запажањима у најбољем исказу. И поред јасних емоција и према Чачку

и Србији, Луковић нас не оставља у дилеми да ли је Чачак у Србији или Србија у Чачку. За њега је то једно.

Две приче у „Путевима“ представљају добро уравнотежен приказ наших карактера и схватања у судару са светом који је понекад гротескан, а много чешће трагикомичан, где су светско и паланчко спојени у зачуђујућој комбинацији.

У „Путописима“ провејава у српском душевном корпусу доста заступљена особина – мерење или премеравање са другим варошима и државама. Култура и покрет код Срба нису долазили од аристократије и богатих, већ су морала да се освајају и то често са погубним последицама. Тако су и путовања морала да се освајају. Луковић нам то са подоста искуства и образованости лепо и питко саопштава.

Приче из „Ни све туге нису исте“ можда се и најтеже читају због тога што су у њима Луковићеве прибелешке најближе оним тренуцима у којима је он, као лекар, присуствовао разним нестајањима људи. Тек тада се схвата шта је Кафка мислио када је записао: „Схватити срећу да тле на којем стојиш не може бити веће него што га покривају два стопала.“ (Ф. Кафка)

„Размишљања“ су посебан скуп прича. У њима нам Луковић нуди разноврстан и леп избор исхода својих радозналости, али и храбрости у исказу. Његово опште, али и философско, образовање понеки пут пркоси, а и изазваће „озбиљну философску јавност“ не претерано способну да искоракне са озбиљном али и интригантном мишљу.

Ко би требало да чита ове приче? Свако ко уме или жели да сања. Ко не би требало да их чита? Свако ко не верује у сан и када су све истине и све чињенице сасвим јасне, свако ко покушава да се приближи вратима која нису затворена мада су недоступна, прескачући путеве који до њих воде. Што се мене тиче, ја ћу ову књигу понети са собом као у Сајфертовој причи „Шта са собом понети у гроб“ где пише:

„Овога пута су гробови, пак, били тако завејани, да су изнад снега вирили само гробови и крстаче. Посматрајући ову белу пустош, сећао сам се старе народне мудрости, према којој у животу ипак постоји једна неминовна сигурност. Мора да наступи тренутак када ће престати сви болови и муке.

И наступиће велика тишина и све ће да прекрије снег. Бели и меки снег, управо онакав какав је био тада...”

Драгушин Т. Михаиловић

СЕЋАМ СЕ (АМАРКОД)

СТАРА ФОТОГРАФИЈА

Био је дете када ју је први пут видео. Два озбиљна човека у оделу са краватама, раскопчаним зимским капутима и дебелим свећама у рукама око којих је везана црна трака. Онај пунији и крупнији личио је на његовог деду, чија је слика висила на зиду у соби, што му је отац и потврдио, а онај други је био комшија. Били су, како рече отац, на сахрани краља Александра на Опленцу. Док је био дете, када није знао шта ће за време кратких јесењих и зимских дана, гледао би слике које су ћутале у једној картонској кутији на дну ормана. А на њима његови родитељи док су били деца, у школи, кад су се замомчили и задевојчили, па узели, па он кад се родио, брат, затим деде и бабе, стричеви, ујаци, тетке... Четрдесетак година од доласка фотографа у њихово место и исто толико година породичне историје. Уз сваку слику ишла би кратка прича коју су му родитељи казивали кад су прекраћивали слободно време. За разлику од других фотографија ова је била овенчана дозом тајанствености. По свему је била мало другачија. По квалитету, у основи црно-бела, а у суштини тонирана браон нијансом, са јасном тежњом да личи на колор фотографију и добро фиксирана, јер је имала исту свежину приликом гледања пре четрдесет и више година и кад је виђена пре неколико дана. Види се да је правио мајстор. Лица озбиљна, за разлику од других где су била раздрагана и насмејана. Некако се одмах прећутно прелазило преко ње, иако је јасно и гласно

речено одакле је. И ако је био дете знао је да је нешто недозвољено везано за њу. Веровао је у родитеље и није му било јасно што они који га уче добром раде неке недозвољене ствари. Требало је много година да би то схватио. А када би му је они узели из руке и вратили на дно кутије, у маленој души настајало је наивно преиспитивање. У свим бајкама краљ и краљица били су добри, као и принчеви и принцезе. Народ их је волео и када би се женили, удавали или умирали. Биле су то велике свадбе од неколико дана у којима је на овај или онај начин учествовао цео народ, а на сахранама би били сви, само што би тада били страшно жалосни. Сви краљеви на својим главама носили су круне на чијем је врху бивао крст. Облик круне са крстом неодољиво га је подсећао на кров једне „цркве“ за коју су му рекли да је манастир Жича. Она је била међу сликама и њу је највише волео да види одмах после ове „забрањене“. Није требало да прође много година да се у његовој малој глави полако створи представа коју ће касније да носи у себи и на основу ње гради слику о свету у каквом би волео да живи.

Деда је своју љубав према монархији, мада је као државни чиновник можда и био обавезан да присуствује сахрани, платио главом. И то је једна прича коју су му дуго тајили не због чињенице какво је било његово опредељење, него да у новом времену не изгуби позиције за нормалан живот као његови другови. Али деда је деда и он се воли без обзира на околности. Морао је да реши много загонетки пре него што је педесетак година касније заокружио своју слику. Прво шешир. Можда се сећате слика Мао Це Дунга, Чу Ен Лаја и других комунистичких руководица из Кине. Сви до једног су носили капе. Чак и на званичним фотографијама. Другови. Са друге стране господи. Господи је носила шешир. Тај детаљ је симболично одређивао припадност.

„Пре рата господи је експлоатисала радничку класу и сељаке и живела на њихов рачун. Ти назадни

елементи су били бескорисни паразити“. Тако је гласило тумачење појма „господин“ на часовима познавања природе и друштва. И тако све до краја осамдесетих година када су господа поново на мала врата ушла у свакодневни говор. Деда му је био обичан чиновник, али за разлику од данашњих, који раде за народно добро и који су били другови, његов деда је радио за државу која није била наша, мада он у принципу није могао лако да схвати чија је то била држава кад се звала Југославија као ова. Може неко да погрешно стекне утисак да је држава забрањивала да се носе шешири. Не. Његов отац је из њему прирођеног ината или из жеље да се идентификује са својим оцем носио шешир. Када би поздрављао познанике радио је то гласно говорећи: – Добар дан, господине! Добар дан, госпођо! – уз театрално скидање шешира и наклон, што је у њему изазивало осећај стида, јер ако се сви обраћају са „друже“, шта његовом оцу треба да ружи оне друге којима се јавља. Мала недоумица у његовој глави састојала се у томе што се они нису ни љутили ни протестовали, него некако осмехивали, као да им је мило. Кад је порастао, причало се о томе да је много лакше прагматично заменити неку ствар него је избрисати из духовног живота. Тај детаљ му је помогао да схвати неке ствари. Господа је, и то она са етикецијом предратне, живела у духу многих, па и оних који су рођени после рата и који нису имали прилике да је виде и доживе осим што су чули приче о њима.

Када су му се на војној вежби обратили са „Господине потпоручнике“, а чин резервног потпоручника имао је преко тридесет година, делом и због деде, морао је о томе да размишља и да препакуже историју и значење тог појма који је као вишезначан спавао у њему. Прво је морао свом деди да врати епитет народног човека. По причању других он је био врло омиљен у друштву, али терет народног непријатеља стално је висио у ваздуху. Дакле, обичан чиновник који је могао током свога рада да буде мање или више

прилежан и исто тако веран држави која га плаћа. Дружељубив или мање дружељубив. Охол или мање охол.

Предусретљив или мање предусретљив. То „народни човек“, а још и Србин, имало је додатну тежину. Овде је тај појам проглашен непожељним, јер онај ко има тај предзнак, чак иако није био господин, значило је да је назадан, да је посреди припрост човек коме је циљ да спречава еманципацију других, околних нација. Између осталог, он је био за монархију, а она је била главна полуга искоришћавања људи и оних који нису Срби. Та фотографија је крунски доказ дедине кривице. Да ли је он био за монархију? Бити на сахрани краљу само је проста чињеница. Која не мора да значи и да је душом био за монархију. Можда је то била радна обавеза. Знао је једног друга који је ишао на Газиместан 1989, јер му је као чиновнику јавне управе прећутно било сигнализирано да мора. Када је умро Јосип Броз, један колега му се хвалио да је био на једанаест комеморација. Наравно да је ишао и у Београд на сахрану. Касније је преузео Слободанов барјак, а сад живи у духу „демократских промена“ и један је од бораца за либерално друштво. На питање где му се данас уклапа Броз, спремно одговара да је и он јасно био опредељен за слободно друштво, као и Слободан, и да он ту не види никакве недоумице. Тада сам први пут имао жељу да јавно поменем како је слобода била таква да су неке слике биле чуване дубоко на дну кутије. Знао сам и одговор: „Па ко те је терао да је кријеш?“ Тачно. Нико. Једноставно је систем успоставио аутоцензуру и ти си својом слободном вољом сакрио ту слику. Да ли је то слобода или неслобода? Својом слободном вољом родитељи су скрајнули ту фотографију. Ако кажеш да је то урађено због деце, добијаш одговор да за сопствене идеале човек треба да се бори и да је свака борба скопчана са ризиком и тешкоћама. Тако долазиш у апсурдну ситуацију да неслободу називаш слободом. Јер по том схватању слобода је само за храбре. Има ту и једна скривена замка. Тачно је да је први услов да си

храбар, али други и битнији је да си јачи. И то је оно што одређује овоземаљску слободу. „Желим да живимо у миру и слободи!“, честа је здравица бораца на крају сваког рата, а у ствари мир се намеће снагом, док је овоземаљска слобода ограничена правилима на основу којих је успостављен мир. Колико му је само времена требало (čitав један живот) да схвати да је фотографија његовог деде склањана у складу са овоземаљском слободом, а да је остала у кутији захваљујући једној већој и правој, небеској слободи за коју је потребна права слободна воља.

Док је затварао албум старих слика, јер слике већ одавно нису у кутији од обуће, насмејао се, јер је дедина слика, пошто су ствари биле хронолошки сложене, била при самом врху. Не ради се о већем степену слободе данас, него једноставно о томе да ствари после много година ипак долазе на своје место. Полако али споро, а њихова историја сведочи не о времену које је прошло него о духу људи у њему.

Педесет година након првог сусрета са сликом могао је да размишља о много чему што може да се симболично веже за њу, али и друге слике из кутије. На једној се, покрај фудбалског тима који се сликао на утакмици, налази и његов отац као четрнаестогодишњак. Случајно и нестварно. На њој двојица који су погинули за време рата као партизани и тројица који су настрадали у четницима. Један је умро од туберкулозе, а о судбини осталих се не зна ништа. Једноставно, прогутао их рат.

У Чачку, 27. 10. 2015. године

РУПЕ У ЋОНУ

Те године зима је била бритка, али са мало снега. Кошава је, што се зима ближила другој половини, неколико пута очистила велеградски смог и продувала зимске капуте. Као и сваки студент молио сам се Богу да што пре огреје пролећно сунце. Постојала су два добра разлога за то. Мањи трошак за огрев, али и моја тврдоглавост да не купујем дубоке ципеле, већ да носим салонске на чијем су ђону почеле, нарочито са десне стране, да се отварају најпре мале, а затим и нешто веће округле рупе. Док није било падавина, без обзира на хладноћу, ствар сам решавао тако што бих пресавио страну или две „Политике“, која тад није тако лако пуштала боју као данас, а била је и релативно отпорна на цепање. Наравно, нигде их ни за живу главу нисам изувао у гостима, а тамо где сам био приморан на то, прво бих замолио домаћина да ми покаже где је купатило, јер сам наводно имао неодложну потребу, а онда бих из ципела извукао новине, ставио их у џеп од капута, па бих исте изувао по враћању у предсобље. Моју малу тајну знали су само најближи другови који су имали сличне проблеме, па смо размењивали искуство које су новине најбоље за ту сврху. Све сам се надао да ћу одласком кући после првог наредног у месецу да одрадим поправку, али до тада сам морао да преживим. Неко би могао да се запита где су ми биле резервне ципеле. Та категорија, звана резервне ципеле, била је код студената у то време врло ретка. Мало гардеробе коју смо лично прали, понеки предмет од посуђа и нешто књига било

нам је све богатство које је истовремено могло да стане у једну торбу при селидби. А њих је било често. Студенти, посебна група велеграђана. Тек приспели из провинције, са нешто мало поноса који су понели са собом, делимично изграђених животних ставова, сматрали су себе способним за све животне ситуације не схватајући колико ће воде проћи Дунавом и Савом док не буду потпуно изградили своје личности. У души шћућурени, а у свакодневним ситуацијама до надмености поносни, нису хтели да неко види њихову немаштину. На крају, па нека и види. Нису давали ни пет пара за то. Више је то било да се некако сачува образ онима који су их послали ту где јесу, сматрајући да их и тај мали детаљ, који одсликава материјалну скромност, може довести у подређен положај према онима за које су знали да су интелектуално слабији од њих. Ако немаш за основне животне потребе, сматрали су да би неко могао да има сажељење према њима, а то је била последња ствар коју су желели.

Школовање је тада било бесплатно. Оно мало књига што смо куповали и трошкови за стан и храну, која је у мензи била релативно приступачна, изгледали су нам тада непојмљиво велики. Пошто су углавном родитељи сносили те трошкове, нама је остало да учимо и живимо. Већини је живот имао придев љубавни, а добар део, нарочито мушкараца, то би проширио на кафану и спорт. Прву годину студија провео сам са старијим братом. Сећам се и тог доласка у Београд. Тај дан игра *Ујјешити* са *Звездом* на Маракани. Брат је сачекао да дођем са оцем и мајком, а онда смо нас двојица одмах отишли на утакмицу. Какав свечани тренутак! Велика победа, вашар ликовва, јединствен доживљај. Возајући се трамвајем од Славије ка *Маракани* брат ми је објаснио да сви имају четири стране света, а ми Срби кафане за оријентацију. „Оно ти је „Звезда“, па „Мала астрономија“, па „Орач“. Сви ће пре да ти кажу да се нађемо у „Орачу“, а не на Славији.“. Касније сам списак брзо обогатио кафанама „Орашац“ и „Домовина“ у коју су, знао сам

по причама, свраћали моји отац и мајка кад су долазили у Београд, па „Знак ?“, „Градска кафана“ и да не набрајам све те институције у којима сам растао и формирао се. Један део своје личности дугујем породици и факултету, а други, готово исто тако велики, кафанама. Ту сам, на крају крајева, учио шта је једнакост. У њој су сви били једнаки (и доктор наука и сељак), па је свако је морао да поштује свакога. Ствари би измицале контроли кад то не би тако функционисало. Брзо и брутално. Кодекс је био строг. У кафани не позајмљуј, у њу не улази ако имаш само за кафу. Ово правило смо често кршили и то је био једини разлог кад смо бивали мањи од мишева. Због тога смо са конобарима морали да правимо разне видове савеза. Њима је одговарало да их будући академски грађани јако уважавају, а нама да у велераду има оних који нам на достојанствен начин гледају кроз прсте. Често су знали да питају што нас нема тако дуго и то је био једини тренутак кад би нам ставили до знања да разумеју нашу беспарицу. Знали су они да смо широке руке кад имамо и да ће добити пристојну напојницу. А у кафани се махом причало о женама и спорту. Пиће је на столу. О политици се ретко дискутовало јер су успомене на судбине шездесетосмаша биле још увек свежје. Они бучнији били су у затвору и пребијани, док су они мање бучни избачени са факултета. Наравно, децу руководиоца слали би у друге градове где њихова претходна активност није била позната, осим онима из тајних служби. О женама смо причали врло уопштено и теме смо брзо исцрпљивали, осим ако се није радило о пијаним исповестима које су знале да трају у недоглед. А спорт, углавном фудбал, био је главна тема. Сурогат за све. Две половине које су у суштини исте, као лева и десна страна лица, трудили су се да докажу како су толико различите да она прва треба да постане она друга и обрнуто. Звезду је основао после рата сам врх српске милиције као одговор на Партизан који је основао војни врх. У том смислу је она била

као националистички обојен клуб, а овај други бастаион братства и јединства као југословенски и аналационални, тачније клуб задртих комуниста. Из данашње перспективе све је то било смешно. И један и други су били перјанице пропаганде тадашње власти. Замислите само колико је жртава у Србији страдало од људи који су били на челу српске милиције, а који су основали Звезду. Много више су они били аналационални него они други. Но, тад је то било плебисцитарно. Стање националне свести тада си могао да мериш по броју навијача тих тимова. То се касније изменило, али тада је било тако. Како су информације биле строго каналисане то смо све о клубовима сазнавали из новина или са радија, а често кроз коментаре публике на стадиону. Тадашњи бардови новинарства били су Љуба Вукадиновић и Радивоје Марковић. Овај други ушао је у мој живот раније. Радио-апарат, недеља после подне и он: „Добар дан, драги слушаоци. Поздрављамо вас са препуног стадиона... где треба да се одржи фудбалска утакмица... Тимови наступају у следећим саставима... Леп и сунчан дан. Терен добар за игру. Судијска тројка...“ Главни судија даје знак и утакмица почиње. Око радија неколико нас и гробна тишина. У главама нам слика пуног стадиона. Екипе у описаним дресовима. Атмосфера са стадиона. Глас мелодичан, пријатан, јасан. Реченице се нижу, а пажња не попушта. Да је рекао да на игралиште силазе Марсовци, ја бих веровао и био убеђен да ће помоћи мом клубу да победи. И сви смо, било да се радило о партизановцима или звездашима, веровали да навија за наш клуб, само ето неће то да каже. Све док је био жив, па и кад је умро, нико од нас није знао за кога је навијао наш Радивоје Марковић. Љуба Вукадиновић је био нешто друго. Њега смо упознавали кроз текстове. Складне, писмене, просто смо самом догађају после његових чланака давали на лепоти. „Политика“ је била саставни део наше свакодневице као доручак, ручак или вечера. Свако је имао своју страну. Отац политичке,

ударне, мајка укрштене речи, а брат и ја спорт. Приче пре, приче после утакмице. Брат и ја смо напамет знали саставе екипа, ко можда неће, а ко ће највероватније да игра, ко је повређен и колико дуго неће да игра. Дословно је сваки детаљ излазио из пера Љубе Вукадиновића и голицао нашу знатижељу. Прво читаш текст у новинама неколико дана, онда слушаш пренос преко радија, па опет читаш новине. Тако од среде до уторка, па опет. Стално смо пратили прволигашке фудбалске утакмице из грла Радивоја Марковића или из пера Љубомира Вукадиновића.

Припрема за ту утакмицу почеле су још с јесени. Прошавши последње јесење коло у европском купу, *Звезда* је обезбедила попуњавање спортске стране готово свих новина, као и пораст тиража. Прво је следила ретроспектива постигнутог, потом улога сваког појединог играча, али и клуба у целини, а затим подсећање на поједине светле тренутке прохујалих утакмица. Ова или она тема, тек Љуба Вукадиновић је знао за лепу и занимљиву причу. Радивоје би у свим недељним спортским емисијама, пошто је зими спорт замирао, осим кошарке, имао доста простора и за своје звучне записе. А ми смо почели да сањаримо. Замисли ако будемо шампиони Европе? Можемо, не можемо, можемо. У ствари, било је важно да дођемо до финала Купа како би Партизановим навијачима запушили уста за њихово финале. Тад се јавио и један проблем. Јанковић је био у војсци у Краљеву, па се поставило кључно питање – може ли да буде пуштен за ту утакмицу? Као да играч не мора да прође припреме, као да не мора да игра припремне утакмице, као да не мора... Једноставно га доведеш из касарне, ставиш седмицу на дрес и гледаш како претрчава противничке играче и даје голове. Ту се јавља и једна морална дилема – може ли неко ко је на бранику отаџбине да буде пуштен због једне утакмице? То нам набацују Партизанови навијачи. За нас којима је *Звезда* ближа може, јер је то виши интерес. И у тим причама приближава се и тај судњи дан.

Време се покварило и упорна киша почела је да пада два дана пре, па и пре подне уочи саме утакмице. То јутро нисам ни доручковао. Одрадио сам најнужније обавезе на факултету и обрео се на месту окупљања у читаоници. Почињем да бивам нервозан и бежим у „Орач“. Попијем чај, добро се угрејем, погледам кроз прозор, а оно киша престала. Дobar знак. Још само кад би се појавило сунце. Плаћам рачун и полазим на стадион. Тротоари су били без барица, тако да нисам морао да водим рачуна куда газим. Испред и иза мене река људи. „Звезда!“, скандирају ужурбано грабећи ка стадиону. „Звезда!“, као ехо чује се од друге групе. Срећан, зевам околo и видим усхићена, помало изгубљена лица заљубљеника који су дрогирани целу зиму разним причама. Од деце до људи у годинама. И сви до једнога, усхићени, пошли су у поход. Гужва бива све већа. Видим на релативно равном тротоару много барица од тек престале кише. Трудим се колико могу да их заобиђем. Знам да су ми једина брана од хладноће и тротоара два листа савијене „Политике“ у ципелама. „Звезда!“, виче из свег гласа поред мене нешто старији заљубљеник у клуб. Боже, како невина и блентава фаца. Дође ми да га пољубим. „Звезда!“, шаљем му ехо. И у том тренутку чујем злокобно „штрц“, пауза, „штрц“, пауза, „штрц“... Кроз главу ми прође мисао да су ме ципеле издале и са стране. Па добро, утакмицу ћу да издржим, али шта сутра. Опет, не осећам воду на табанима. „Звезда!“, виче срећник поред мене. „Звезда!“, одговарам му уз оно „Јебем ли га сад“ у себи. „Штрц“, пауза, „штрц“, пауза... Покушавам да у речи људи застанем и видим колики је проблем. Гурају ме, загледам доле. Немогуће. Нема мехурова из мојих ципела. Табани ми нису мокри. Не знам шта се догађа. „Звезда!“, викну комшија који је сад одмакао корак-два док сам ја застајао. „Звезда!“, одвратих и спустих поглед према његовим ципелама из којих су са стране излазили мехурићи. „Звезда!“, бивао је све усхићенији. Осмех на лицу давао му је готово дечију невиност. „Звезда!“, одазвах

се и ухватих ритам онога „штрц“. Просто ми је било жао што у знак солидарности и моја ципела није радила то чувено застрашујуће „штрц“. Престао сам да водим рачуна о барицама, желео сам да једноставно угазим у све њих како бих изразио солидарност са колегом навијачем.

Тог дана смо изгубили. Звезда је играла слабо. Били смо тужни до неба, јер је опет Партизан бежао за једно финале. Можда се не бих сетио свега овога да пре неки дан нисам гледао прво тугу, па радост навијача *Манчестер Ситија*. Са колико су новинарске спретности и камерманског умећа редитељ утакмице и камерман пратили њихове емоције. Заправо, срце сваке утакмице су готово подједнако и навијачи и тимови. Као лева и десна комора. Овде је то заборављено и зато више нема радости и туге. Ви људи који о томе одлучујете, вратите нам фудбал, јер одузимајући га, ви одузимате истину оличену у љубави и тузи. Живим за дан кад ћу усхићен ићи на утакмицу са искреним емоцијама заборављајући све бриге које ме море. Некад су то били поцепани ђонови и импровизована одбрана у виду савијених листова новинске хартије. Сасвим је свеједно које ће то бриге бити данас, али знам да мора доћи дан истине кад ће емоције да надвладају све оне људе који нам озимају дане испуњене тугом и радошћу.

У Чачку, 16. 5. 2012. године

ШКОЛСКИ ДРУГ

Врућине су кренуле почетком лета. И суша. Кише ниоткуд. Крај је августа и све је готово спаљено. Не знам да ли се клима мења, али се не сећам да је за мога живота, а преко шездесет ми је година, било овако суво. Сељаци к’о сељаци, мало јаче повију врат, натоваре на леђа сваку несрећу и ћуте. У небо не гледају, јер све и да виде кишу она више ништа не значи. А сеоска кафана пуна гостију. Истина, предвече је. Гости нису тако силни као оних година кад добро рађа и кад све иде добро, али чује се жамор који је све само није тужан и сабласан. Посао ме навео у то село, а ја куда него у кафану. Испред ње мој школски друг из гимназије, купио хлеб у продавници за ручак, па му се омакло да види једног, те другог пријатеља, а ја сам био даље од обојице. Док се срдечно поздрављамо, он говори супрузи преко телефона: „Знаш ли са ким сам се сад видео?“ Видим да сам ја управо био оправдање за сва претходна задржавања, али мушка солидарност ми није дозвољавала да се буним. Он помирљиво, пошто је искључио телефон, рече како су жене чудо и да он не зна зашто рецимо не могу да једу без хлеба. На самом улазу у кафану задржа се на тренутак у кратком разговору са једним човеком. Кад смо сели за сто, објаснио ми је да се ради о председнику ловачког удружења кога је он једном приликом јавно критиковао, јер су те године ловци били узорно агресивни пошто су прилазили до самих кућа. Затим је уследила прича која ме је уздрмала из темеља.

„Знаш, ја јако волим животиње. Лежим тако у кревету и читам кад ме из тог мира продрма неко пуцање, рекао бих из пушке. Скочим и излетим напоље. Кад тамо, на педесетак метара од моје куће, група ловаца. Накинђурени разном опремом, поднадули од ића и пића иако је било релативно рано пре подне, са истуреним пушкама увис, иду и гласно причају. Питам их шта ће на мом имању, а они ће да имају право и да им је то рекао председник ловачког удружења. Опсујем ја њиховог председника, а то је овај што сам малопре разговарао са њим и отерам их уз речи да ћу и ја да узмем моју пушку и да пуцам по њима. Одступише видевши да нема шале и да сам одлучан. Да су знали да немам пушку и да сам противник оружја вероватно би се спрдали на мој рачун.“

Застаде у причању. Широкиm шакама, које су биле складне са његовим крупним телом, пређе преко очију и лица. Грубих црта и космат, маркантан. Када шаке пређоше преко доњих капака извирише два блага ока. „Шта да ти кажем. Имам једну врзину близу куће. Ту су већ две године једна фазанка и њен фазан. Не сметају ми. Бацим им понекад пшенице или кукуруза. Скоро да сам их заволео, као да су ми најрођенији. Па и јесу. Знаш ли кад ја тако изађем понекад у рано јутро нагло из куће, па ме дочекају свежина и ветар, а ја се закашљем од ових цигарчина, они се преплаше и прхну чини ми се право у сунце. Мени жао што сам их узнемирио, а и лепо да видим како узлећу. Колико ми је само пута тако почео дан. И увек сам био срећан после тог призора. А они хоће да их убију. Ко сте ви, господо? Тако сам им и рекао. Они глупани мисле да их питам за имена. Не знају будале да сам их питао ко су они да суде, ко су они да одузимају нечије животе. Знаш ли ти, буразеру, да ја имам и пса и мачку и живину и прасад и овце и краву. Са сваким од њих често причам, а они ме гледају својим искреним очима. Не знам да ли ме разумеју, али ја хоћу да верујем у то. Немој мислити да сам особењак, па да се свађам са људима, а причам са животињама.

Не. Ево сад сам се извинио овом човеку што сам му револтиран рекао неколико ружних речи. Волим ја и људе. Знаш, село к'о село. Није се имало. Шта да ти причам кад смо расли у исто време. Мој отац је прво купио каду и направио купатило. Нисмо имали телевизор ни фрижидер, али смо имали купатило. Никада до сада нисам ушао у каду а да из ње нисам нежно избацио било ког инсекта који је био унутра да се не удави или да га не спрштим. И они желе да живе. Мени не сметају.“

Погледа кроз прозор кафане, отпи мало пива из чаше, па више за себе рече:

„Чуј, нема хлеба за ручак. Има, али је бајат. Па шта има везе? Сећаш ли се прослава годишњица матуре? Сећам се на једној. Седео сам...“

Мени је заправо одговарало да прича јер сам утонуо у своје мисли. Гледао сам га, климао главом и смешкао се, а био сам у свом свету. У последње време имам проблем да „отпутујем“. Неко од саговорника то примети, неко не. Тек, сви су они у годинама кад чешће воде унутрашње него спољашње разговоре. Свет сећања. Само што код мене није само тај свет, него и онај који се тиче преиспитивања. Али кренимо редом, оним којим су ми се мисли ројиле у глави.

Ја, баш мали, на ивици сећања видим собицу учитељског стана и мајку како ми се смеје. Играмо се. Отац је тада државном расподелом чиновника живео сто километара даље. Мама ме зове да јој дођем у наручје са њене стране кревета, а ја трчим и ширим руке у топао загрљај. Седам јој у крило и погледам ка патосу мало даље од кревета. Ужас. Лавор до пола пун воде и по њему плива много буба. Покушавају да изађу, али не успевају. Та слика ми увек искрсава пред очи чим видим бубе или било које друге инсекте. Желим да је нема, да нестане из мојих мисли. Њих је пуно и плашим се. Оне се јадне боре за живот и пливају на све стране. Питам мајку зашто су ту. Одговор је био да једино тако можемо да их избацимо из собе, а оне могу да ме уједу. Страх. Исконски. Много њих

жели да ме уједе. Мајка, одрасла у далеко бољим условима, принуђена да се заједно са мном потуца по оронулим сеоским учитељским становима пуним мишева и буба, била је и сама затечена и у страху, па је тај страх пренела и на мене. Следи сећање на моју туш-кабину и хистеричну јурњаву да са тог простора, који сам сматрао интимно својим и у ком сам се свако јутро туширао, уклоним сваког живог створа. Најмању бубицу, паука. Лош израз. Не уклоним, не нежно изнесем као мој друг, него једноставно згазим, убијем руком, сунђером, млазом вреле воде. Сећам се да сам једном потрошио скоро цео минут да убијем паука који је мирно ћутао у ћошку, толико мирно да га је само страх у мени успео да уочи. Прави сам делија! Како ја то један на један у часу решавам ствар. Госпode, сад се први пут питам откуд ми право да судим, одакле ми право да узимам животе! А мој друг нежно извади из каде сваку бубу, паука. Па ми смо миљама далеко један од другог! Волео сам га као и све школске другове и другарице и никада нисам имао потребу да доносим суд о њиховим људским квалитетима. Једноставно сам их прихватао онакве какви су били. Ову његову особину нисам познавао. Памтио сам га као јаког, можда најјачег од свих. А сад ова нежна црта. Па ја сам према њему мали попут инсеката које сам убијао! Цео живот сам се трудио да будем на услузи људима и да им помажем. Заборавио сам притом да је Бог створио много разних облика, а сваки од њих има и део Њега. Он разговара са својим псом, мази га и храни. Ја вичем на мог и смета ми што ми лиже ногавице од панталона. Забога, бићу исфлекан псећим балама! Боље да вичем и да га понекад ударим, него да сам аљкав. Па ти си га, Госпode, послао да ми преко језика додиром преда нежност, љубав и оданост. А ја? Бусам се у груди да сам хуманиста. Помажем људима, борим се за сваки њихов дах. Људи ме поштују и воле. А ја убијам, лишавам живота на десетине инсеката. И ту су животи. И ту је Бог. Мој друг је велики. Мој друг је Божи-

ји човек, а ја тек једна себична људска креатура. Желим све за човека. Да само он, било у мени, било у другоме, опстане. За њега треба да уништим све. Да га спасем од смрти. И бежећи од ње, како су приметили многи паметни људи, ми јој заправо дижемо споменик. Љубав је свестрана. Тамо где се спајају оно што носимо од родитеља и оно што је око нас рађа се љубав. Сваки тренутак садашњости је љубав, јер у том сада Бог нам је шаље. Треба само да се осврнемо око себе и она је ту. То има сваки инсекат, сваки живи створ, свака ствар. То што убијам јадне инсекте у ствари им као врсти не штетим, јер их има на милионе милиона. То више говори о мени и људима попут мене. Једино што могу да урадим после ове приче је да се угледам на мога друга, да попут њега поштујем живот сваког створа који хода поред мене, јер поштујући њихов, поштујем и свој, поштујем Творчево дело.

„Како су ти син и ћерка?“, допре до мене његов глас. „Добро“, кажем и питам га за његовог сина. Предиван дечко који је завршио теологију, много суптилнији од оца. Често сам размишљао одакле му толико интересовање за област коју је студирао, кад ни отац ни мајка нису важили за људе окренуте религији. После ове приче схватио сам све, почев од оне наше глупе предрасуде да су побожни само они који иду у цркву и метанишу. Има оних који тихо воле и поштују Бога и Његово дело. Из њих зрачи љубав. Треба је само уочити и тог човека грчевито држати за пријатеља, а њих је заиста мало.

Спуштало се топло летње вече на село крај Мораве. Поздравили смо се и напустили кафану. Једна сасвим обична прича открила ми је право лице мог школског друга.

У Чачку, 1. 9. 2012. године

КУЋА МОЈЕ ТЕТКЕ

Мали дрвени чамац, весла, успаничени дечак и нешто спокојнији старији човек. Таласи тамно-зелени и огромни, а у мојој машти отац и син на узбурканом језеру покушавају да се домогну обале. По природи оптимиста, нисам желео да верујем како су на отвореном мору, јер не би имали прилику да се одрже на површини. До тада још нисам видео море, али је по причи оно било бескрајно и плаво. Вода је овде била зелена, а од таласа се није видело безмерје. Готово у средини слике дечије очи пуне страха и панике које су својом појавом надвисиле таласе и свему давале реалност. Сама слика је била малих димензија, „укотвљена“ на великом зиду наспрам кревета у соби моје тетке. Зид уредно окречен, а ваљком намалани детаљи јоргована. Сад, после скоро пола века, кад размишљам о њој, сећам се да је то у ствари била урамљена фотографија слике неког непознатог аутора. Пошто у том тренутку колор фотографија није имала данашње могућности, вероватно је посреди била црно-бела истонирана зелено. То и подрум су биле ствари које су у мом боравку код тетке имали посебно место. За њих су везивани неизвесност и страх. Све остало било је драго и мило, као и љубав која ме је окруживала. Иако уско и ограничено, двориште ми је давало довољно простора за игру. Турска калдрма, башта у дну дворишта, мала затрављена површина, две шљиве и трешња. Кад би игра у дворишту досадила, излазио бих, уз дозволу наравно, на тротоар и погледом пра-

тио бициклисте, запреге и ретке аутомобилисте. За дете које је расло неспутано у природи ти зидови, ограничења и саобраћај били су неприродна средина и све што се догађало имало је другачији тон од уобичајеног.

Невреме које сам до тада доживљавао на селу имало је своју снагу. Ветар који бесни повија велика стабла, киша пуни јарак поред пута и прави баре око голова на нашем импровизованом игралишту, а муње усред ноћи осветљавају крајолик. Страшљивим очима сам знао све то да гледам заклоњен сигурношћу сопственог дома док се прозори старих и расклиманих окана тресу и доприносе општем утиску нечега снажног и страшног. У соби све је моје. Ствари и играчке, па и слика на којој патке спокојно плове испод неког моста по мирној води. Знам да сам сигуран ако сам унутра и да ће све то проћи. Ако би олуја била за дана могао сам на хоризонту да видим скори крај невремена, па би тада опуштено гледао његове последње трзаје.

Једно вече, док сам био код тетке у граду, изненада је почело да грми, а одмах затим нестала је струја. Стао сам покрај прозора да гледам како се стабла шљиве и трешње носе са невременим и како низ турску калдрму креће поточић. Грмљавина је имала чудан звук који је настајао одбијањем о суседне зграде и постајао неприродно јак. То ме натерало да легнем у кревет и да се покријем. Само је глава повремено била откривена. А онда блесак! Видим слику на зиду наспрам кревета, дечака у олуји и одмах покривам главу покривачем. Трајало је то дуго све док мајка видевши ме уплашеног, није легла поред мене. Дуго после тога бих намерно склањао поглед кад год је требало да се сретнем са том сликом.

Што се подрума тиче, он је био тема више дечијих разговора. *Те доле има њо и њо*, рекао би Туле, неки дечак из комшилука, други је имао друго мишљење. Моје је лутало од једног до другог закључка старијих другара, али у подрум нико није

улазио даље од степеница. Можда би само неко од нас бацио неки камичак како би отерао то *нешто* у мрачном углу. Дискусија би се завршавала обично без закључка, новом игром или неким другим причама.

Мало касније, кад сам порастао и кад сам почео да једем, а да ме родитељи или тетка не наговарају и нуде, открио сам једну предивну ствар у теткиној кући – фиоку у креденцу у којој је увек било тазе хлеба, тврдог сира, лука, парадајза... Родитељи ми нису дозвољавали да хлеб кидам рукама, а тетка, пошто сам био њена маза, није марила за то. Тако бих по уласку у кућу одмах загњурио у фиоку, откинуо парче хлеба, комад сира, комад лука, уштипак или палачинку ако су остали од претходног оброка. Тетка би, срећна што више не мора да ме тера нутка, окретала главу као да не види, а одмах затим ме као наговарала да једем. И тако је Миле, како ме је из милоште звала, заједно са своја три брата стално правио инвазију на њену фиоку.

Следећи зид покривао је други креденац који је био лепши и стаменији и на коме је стајало неколико слика наше фамилије и теткине породице. Он је у свој својој лепоти ненаметљиво био присутан све време мог детињства, а да ја уопште нисам знао његову историју. Био је то заправо креденац мога деде, а теткиног и татиног оца са почетка двадесетог века. Тај детаљ сазнао сам од брата, теткиног сина, који је то сасвим случајно, стицајем околности, чуо од неких рођака када га је реновирао спремајући га за прославу стотог рођендана. Тако је наш деда, нестао са лица земље после Другог светског рата, посредно био са нама цело детињство.

Били су ту и један стари лустер налик на кандило розе боје са детаљима на којима се виде фазани или дивље патке (никад нисам могао то јасно да разазнам), затим прелепи вунени ћилими, а изнад свега теткин и течов дух који је испуњавао сваки кутак куће. Увек пуна насмејаних и добродушних људи имала је велики утицај на моје васпитање и чињеницу да много волим

људе и њихово присуство. Чак ни ових последњих двадесет година апсолутне друштвене деструкције и ксенофобије нису успеле да ми из главе избришу сву ведрину, смех и духовни оптимизам који су зрачили из теткине куће.

Ритуал звани шољица кафе код тетке имао је централно место. „Миле, 'ајде да попијемо једну кафу, јебеш му матер.“ Начин на који би изрекла ту реченицу није трпео приговор. Предаја је обавезна. Једна кафа, само једна шољица „није ништа“. Док сам био млађи, уз њу би ме пропитивала имам ли девојку и коју, а касније, када сам стекао своју породицу, са- знала би све о њој. Цео живот би стао у тај ритуал. Љубав, оптимизам, радост сусрета, само уз једну је- дину шољицу кафе, која ми данас толико недостаје, иако их дневно попијем неколико.

Умрли су тетка и течо, умро је брат. Кућа се ових дана у тишини реновира и у њу треба да се усели теткин унук, а мој синовац. Све што му желим је да она поново постане стециште ведрог духа и љубави, а ја осећам да ће тако и да буде.

У Чачаку, септембар 2009. године

БЕРЕТКА, ЋУРАН

Свака средина и свако време имају свој хумор. Оно што је некад било смешно сад се можда чини неукусно, а оно што је сад смешно вероватно би се пре педесет година чинило у најмању руку чудно. Почетком шездесетих година чувено зезање у Чачку била је *џрозивка*. Неко би се привукао иза неког непознатог и ишао за њим. Са друге стране би, по договору, наилазио његов друг и одушевљено махао у правцу незнанца. Затим би кренуо у срдечно обраћање: „Па где си ти? Знаш ли од кад те нисам видео?“ Зачуђен човек би то примио прво у чуду, а одмах затим би, као да се познају, прихватао дијалог, док овај на два метра од њега не би скренуо ка свом другу и срдечно се загрлио. Наравно да се незнанац осећао посрамљено и непријатно. Ни да се извини, ни да учествује у даљој конверзацији, јер би она двојица била невероватно усредсређена на међусобна запиткивања о фамилијарним збивањима. Било је важно да се за то одабере погодна особа, по могућству човек са села или неки незнанац који није раније бивао у чаршији. И ту је, као и у свему, било укуских и неукуских шала, као и храбријих и мање храбрих извођача. Била је храброст зезати неког јачег од себе, јер си богомаи могао и батине да добијеш, што се код невештих у зезању или мало касније, кад је оно проваљено и догађало. Али што је храбрије зезање било то су и „јунаци“ добијали више поена у чаршијским причама. Некако најчувеније прозивке одигравале су се у Палилули код трафике која се

налазила на скретању ка хотел „Морави“, као и на мосту у Циганмали.

А како су жртве прозивке доживели такве ситуације испричаћу препричавајући оно што сам чуо из једног дијалога који су водили теткин комшија, учитељ у пензији, и моја тетка. Елем, теткин комшија С., са којим су делили двориште, управо је купио део куће у дворишту. Крупан, јак и здрав човек за једног учитеља пензионера, а стално је држао до тога што је црногорског порекла и газио као да је победник свих ратова, био је несумњиво идеална мета оних најбољих и најхрабријих прозивара.

„Замислите, комшинице Радо. Јуче ја кренем на пијацу. Недеља је пре подне. Пада кишица и ја понесем кишобран, обучем кишни мантил и ставим беретку на главу, јер ако купим мало више не могу да носим отворен кишобран због заузетих руку. И тако пазарим. Прво купим поврћа, па одем по бели мрс, купим сира и кајмака. Све ми то стане у ону моју велику торбу, тако да сам и даље носио отворен кишобран. На самом излазу са пијаца, тамо где су продавали живину, видим ја добру ћурку. Рачунам. Шта има за мене, жену и ћеркину породицу једна ћурка – три дана и готово – па пошто је била добра ја ти је и купим.“

Све то слуша моја тетка и ништа не проговара, али тад рече:

„Добро сте ме подсетили, комшија. Ја идем уторком, па ћу и ја да купим ћурку. Баш је одавно нисмо јели.“

Комшија једва сачека да тетка изговори реченицу па настави:

„Е, али сад не могу да носим кишобран. Савијем га ја лепо па заједно у руку са торбом, а у другу руку ћурку. Идем тако од Рашове куће и размишљам колико је пијаца у последње време поскупела и колико су сељаци изгубили сваки рабош, али мора да се једе. Док сам радио на селу имао сам доста поклона у намирницама од родитеља мојих ђака, па тај трошак

нисам ни осећао, а сад ем пензија мања од плате, ем скупа пијаца. Шта да се ради? Горе високо, доле тврдо, па то ти је. Напред С., кажем ја себи. У том дођох до краја Амиџине улице и кренем ка овом нашем Палилулском пролазу. Тад неко рече:

„Комшија!“

Мислим неко ме познат из комшилука зове и окренем се. Али не видим никог. Кренем даље мислећи у себи да је можда неко неког другог звао. Утом опет неко каже:

„Комшија, тебе зовем!“

Опет се окренем. Велим себи да малопре највероватније нисам добро видео, али ни сад никог не примећујем. Добро осмотрим и збуним се. Наставим даље, кад ће онај опет:

„Комшија са беретком!“

Окренем се око себе и видим да нема никог са том капом осим мене, али опет не видим ко ме зове, те се одазвах наслепо:

„Изволите, ко зове?“

Нико се не јавља. Загледам на околне прозоре, улазе. Никога познатог не видим. А и оно мало људи што пролазе гледају своја посла и иду својим путем. Наставим даље, већ помало нервозан. И она торба и она ћурка бејаху ми нешто тежи него иначе. Све рачунам да би ми лакше било да су ми руке слободне. Рекао бих да ме неко зеза, али ко ће да зеза старијег човека, а да знам ко је добро бих га испрашио. Кад бих га ухватио овим мојим рукама заврнуо бих му шију. Кад ће онај опет:

„Комшија, ти са беретком и мантилом што носиш кишобран у руци!“

Осећам ја ово постаје лично, али га не видим, мајку му његову. Правим се луд, не мрдам главом, а очима гледам лево-десно. Ако га видим да га појурим и да му откинем главу. Кад опет ће он:

„Ти, бре, што носиш ћурку!“

Е, ту ти не издржим, него бацим прво торбу па ћурку која се јадна, онако везана, закопрца и викнем:

„Где си, мајку ти јебем, да ти покажем ко носи беретку, кишобран и ћурку!“

Пођем трчећи између оне две зграде, кад чујем гомилање. Док ти ја дођох тамо, нека балавурдија и један клипан међу њима замакоше неких педесетак метара ка хотелу. Рекао бих да знам који је онај билмез, па ако га ухватим одраћу му кожу. Жао ми било оне јадне ћурке, јер кад сам се вратио још је отресала главом. Јадно живинче – ни криво ни дужно напати се без потребе. Ето, ни на пијацу више на миру не можеш да одеш.“

„Замислите, комшија, безобразлука“, рече тетка и замаче у кухињу. Видевши ме са осмехом на лицу, прихвати га и сама се насмеја.

Тако је наш комшија С. био првоборачка жртва прозивке.

Наравно да се ту игра са њим није завршила. Чим је „проваљен“, ствари су ишле својим током. Имао је станара М. који је учио средњу школу и становао у собици на дну дворишта. С. је међу првима у комшилуку набавио телефон, а како је решио да удобно проведе пензију, направио је у кући купатило. Пошто је то било друго време и пошто се куће нису закључавале, а ни улазна врата нису често затварала, углавном се чуло и знало шта се ради у кући. Седи тако М. под шљивом на клупици у дворишту са нама двојицом и прича. Уђе С. у купатило да се купа, а М. отрча у собицу и донесе будилник. Нави га и пусти да зазвони, али га нагло прекиде.

„Ево, сад ћу!“, викну С. из купатила мислећи да звони телефон, као да телефон зна да ће он ускоро да се појави.

Опет М. нави будилник и пусти га да зазвони, па га опет брзо прекиде.

„Ево, куд ме сад нађе кад се купам, јебо те Пупин!“, дере се С. из купатила.

Кад се звоњава трећи пут огласила, после десетак секунди истрчава С., мокар и са навученим гаћама, диже слушалицу, дрекну и залупи је:

„Пизда ти матерна и кад сам те купио да ме зезаш

док се купам!“, па видевши нас, као извињавајући се, рече:

„Извините, децо, али ја се купам, а он навалио као да зна да сам у купатилу. Много се лепше живело док није било ових савремених гована.“ Повлађује му М., а ми хоћемо да пукнемо од смеха и као смешкамо се глупим новотаријама. Срећом, врати се човек брзо у купатило, а ми наравно праснусмо у смех.

Да би ова прича била потпуна, додаћу и три анегдоте које нису везане за *позивку*, а односиле су се на нашег С. кога смо иначе јако волели.

Засади он мали шпалир крушака у дворишту тек да би као пензионер имао шта да ради. Неговао он те крушке, али прве године кад се очекивао какав-такав род оне слабо цветале. Тад су зиме биле мало јаче, па је и цвет каснио. Каже он станару М. да има само седамнаест цветова, а овај као гледао и видео још два места где ће да се јаве нови. Хоће-неће, хоће-неће и они се опкладе да С. плати биоскоп ако се јаве два цвета, а да М. донесе канту нафте са пумпе ако се не појаве. Сутрадан М. постави два цвета од шљиве међу гранчице крушке и броји деветнаест цветова. Иде за њим С. и он броји (без наочара, наравно) и изброји деветнаест. Реши да плати биоскоп, али М. не пристане правдајући се да ће попиту сок као награду, знајући да је С. жена правила лепе домаће сокове. Сутрадан, пошто је био докон пензионер, С. узме наочаре и почне да загледа цвет по цвет и у детаљној инспекцији открије да два цвета нису од крушке него од шљиве, те се као љутне на М. који се правдао да је вероватно неко други од нас, знајући за њихову опкладу, то урадио, а да ће он због опкладе да донесе канту нафте. И тако ствари дођоше на своје место.

Друга анегдота одигравала се једно лепо јунско јутро око седам сати док сам ја чистио ципеле на стеницама пред полазак у школу.

„Добро јутро, чика С.“, рекох видевши га како са мердевинама долази наспрам теткине куће и прис-

лања их на комшијску која је била леђима окренута, а уз коју је он, као сваки вредан домаћин, посадио лозу. „Добро јутро, дете“, одговори ми он. „Дошао сам да мало дотерам ову нашу лепотицу.“ Пошто је било касно пролеће, а лоза бујала као луда, он је савесно свако јутро са канапом и ексерима правио по комшијском зиду пут куда да иде. Пошто је већ поодавно лоза достигла олук, остало је само да је превија и качи о већ постављене ексере. Чистим ја тако ципеле и крајичком ока га посматрам. Накачи он део лозе на ексер и пошто ју је мало повукао, на метар од њега у истој висини спаде лоза са другог ексера. Он стрпљиво сиђе, намести мердевине, попе се и врати откачену лозу. Утом паде лоза на оном првом месту. Опет он стрпљиво премести мердевине и поново врати лозу која је спала. Нажалост, догађај се непрекидно понавља. Ја полако почињем да се смејем у себи и радо бих улетео у кућу да то радим гласно, јер видим да ће да дође до експлозије, али чекам. И дочекао сам. Брз силазак са мердевина био је нешто што нисам очекивао, али јарост са којом је почупао лозу уз псовку „Јебо те онај ко те посадио“, натерали су ме да улетим у кућу, оставивши га са празним зидом и пуним рукама почупане лозе.

Трећа анегдота везана је за његово непрестано кочоперење које је нарочито волео да показује кад би видео моју тетку. Паде тај дан велики град, тако да је скоро ољуштио све лишће на стаблима у дворишту. Иде он и загледа, а тетка изашла на праг да види то природно чудо – које се и после извесног времена не отапа и које је у појединим комадима величине кокошијег јајета. Видевши је, С. из свог дела дворишта долази и започинје причу. Стицајем околности ја стајем на праг и посматрам како узима највећи ледени комад и показује тетки какво је то чудо изнедрила природа и да он у свом веку то није видео. И док је причао, а двориште је било попут једног већег пролаза широког пет метара кога су са две стране затварале куће, наиђе аутобус, а шофер, подстакнут потребом

посла, притисну јако сирену. Тај звук се нестварно разлеже по дворишту. С. се прво трже, затим занесе унатраг и баци ону коцку леда у правцу аутобуса који је већ био прошао. Срећом, на улици није било ни возила ни људи, тако да никога није повредио.

„Видесте ли, комшинице, будалу?“, рече.

„И видех и чух“, рече моја тетка и уђе у кућу.

Ето, тако нам је чика С. честити, помало нервозни пензионер, пунио шаљиви амаркорд. Све то можда не би било толико смешно да у његовој појави од око два метра и сто двадесет килограма није било свега онога што је карактерисало лик Луја де Фина, чувеног француског комичара, који је био нижи за око пола метра и лакши за око педесет килограма. И док је један харао филмском Европом, овај наш испунио је многе доконе тренутке паланачким причама о Палилули и људима који су је чинили оним што она јесте.

У Чачку, 14. 2. 2012. године

ШИШАЊЕ

Тако, једном у месецу, а у последње време и ређе, тачније речено када кроз излог видим да нема никог, улетим у берберницу, седнем у столицу и ћутим док ме „обрађују“ или, како моји укућани кажу, „направе да сам пристојан“. Можда са великом косом изгледам одсутно, али се по изласку са шишања тако осећам. И тако већ дуже време. Док сам био дете, шишање је за мене био доживљај. И управо сам о томе размишљао пре него што ћу поново да улетим да се „упристојим“.

– Добар дан. Како су ваши? – било је последње што сам проговорио пре изласка.

– Шта да вам кажем? Мама је сад добро, мада је муче притисак, астма, а и реума. Један дан једно, други друго, трећи треће, али добро је јер је жива међу нама. Има сад тих лекова. Те овај је за једно и друго, овај само за ово, а онај само за оно. Добри су, добри...

Чешаљ улази у косу и маказе започињу свој ход.

– И ти лекови, много скупи, човече. Неки су јефттини, али добро је да их има. Замисли да их нема. Мада, и кад их има, а скупи су, као и да их нема. Не знам шта да ти кажем? – прекину излагање и загледа се у излог како би видео шта се догађа интересно на улици.

– Види будале! Умало да згази човека. Запео да прође. Одузео бих му дозволу моментално и послао га у затвор. Мада – направи драмску паузу, па настави – и ови пешаци су будале. Шта он тражи мимо прелаза?

Да му лупиш шамарчину, па би други пут водио рачуна. Што да други због њега иде у затвор?

Погледа ме у очи преко огледала, па као да се извињава настави причу о породици.

– Тата, матори чудак. Пре неки дан видим ја да ми је нешто необичан. Приђем, мало мирише на ракију. Питам га где је „потегло“, а он каже у кафаници на ћошку. Сутра опет, па опет. Мислим у себи да то није добро, а опет боље да узме неку чашицу ракије него да пије лекове за спавање. Кад, не лези враже, паде, па ти га водим код ортопеда да му намешта руку. Каже доктор да је све у реду, само може да се догоди да му се изгуби нека коска и стави му гипс. Како у реду, мислим се, ако ће да се изгуби нека коска и ако је ту гипс? Али, опет, шта би да је морао на операцију?

Крај зграде ми, комшија, посадили шест липетина. Ево, сад цветале па смрде, а ћерка ми се гуши. Неко каже мирише. Шта мирише кад се дете гуши? Нека их саде на селу. Ја се најезим и кад видим кутију са чајем од липе. Мука је са тим алергијама, али опет добро је да није алергична на лекове. Замисли болесна, а не можемо да је лечимо због алергија. А и ти лекари. Каква је то медицина кад није пронашла лек за алергије? Опет, не може се све ни лечити. Да може лечили би они и рак и сиду и леукемију. После, од чега би људи умирали? И онако смо стари као народ. Замисли да сви доживимо старост?

Колико ти, комшија, имаш година? Ето, мени је баба живела деведесет пет. Какав је то живот? Обртали је, окретали, хранили к’о мало дете. И шта? Опет умрла. Доста је, рецимо, седамдесет, хајде да кажемо осамдесет, али да си цео. Они, бре, направили политичку странку. Има их више него младих. Треба зарадити за толико њих. Мада, искрено, треба и о њима неко да води рачуна. Најбоље је ако могу сами. Паметна је та њихова странка. Не залеће се. Ови на власти, они уз њих. Они на власти, они ће опет уз њих. Носи старост са собом неку мудрост. Ето, мој покојни деда, умро је почетком деведесетих, пред ратове и

распад земље, каже нама: „Децо, купите брашна и соли и сланине и масти и вуне.“ Ми га гледамо и мислимо се да ли је излапео. Кад оно – хоћеш. Поче несташица свега, а најтеже је била несташица хране. Па опет је све то младост изнела. Да није ње, цаба ти старост. Оно јесте, кад си млад мислиш од данас до сутра, али не бих један дан двадесетих година мењао за десет ових сад.

А тек мојих, јер сам добрих двадесетак година старији од мајстора.

И док он нервозно лети са прамена на прамен моје проседе косе, сећам се разговора из бербернице у Палилули. Чика Раде брица, стари фризер, увек испеглан и дотеран, у сакоу и белој кошуљи. Обријан, тихог гласа. У берберници готово сви причају тихо. Он каже неколико реченица муштерији које ми скоро и не чујемо и сачека да му овај одговори, па ако види да није расположен за причу он ради и ћути. Некако убрзо оде у пензију, а заменише га двојица млађих. Било је то време кад су светом почела да владају „деца цвећа“ и кад се све радило отвореније и бучније. Један је био боем и шармер, а други добрица који је имао малу ману која се звала алкохол. У почетку су му очи сијале у слепоподневним сатима, а онда је то бивало све раније и раније. Стицајем несрећних околности кафана је била уз берберницу, па се „влага“ редовно одржавала.

У тренуцима појачане „влаге“ страдао је крајак ува моме течу који није хтео да чека другог брицу већ је храбро сео. Оправдање је било врло логично. „Померио се, а он је на крају крајева рану опрао водом и алкохолом и дезинфиковао је.“ Ни онај други није био „са раскида“ када је алкохол у питању, али је кудикамо био мање подложан. Али оно што је обојицу красило била је атмосфера коју су правили, заправо приче које су понекад постајале и бајке, а понекад... Причали су их обојица. Често би кад је један започео неку, а други није био ту, а касније чуо за њу, настављао ништа мање уверљиво. Тада је

владало неписано правило да се измисли што невероватнија прича и убеди неко да је истинита.

– Замислите, комшија – започео би брица – појавили се у Морави на језеру у Међувршју мали крокодили. Јако, јако мали. Нисам веровао, мислим лупетају, али док сам пецао испод бране појави се нешто као мали пловак изнад воде. Окренем се да видим да још неко није забацио. Не видим никога. Погледам боље, а оно крокодилска њушкица. Сетим се приче и не уплашим се јер је јако мали. Ваљда у овој води и не могу да буду већи. Узмем мрежицу и покушам да га ухватим, али ми побеже.

На то онај други брица додаје како му је једна комшиница испричала да је нешто изузетно мало слично крокодилу видела кад је узимала воду из водовода са чесме у шерпу, али да је прво мислила да је буба, па је псовала водовод и згазила је ногом. Али када је то урадила чула је писак и видела да је направила под ногом малу крваву масу. Потпуно је било неважно да ли неко верује у то или не, јер ако би они осетили да је барем један слушалац случајно поверовао, прича је бивала све бизарнија и бизарнија, а ако нико није, ишло се на другу. Једном је у берберницу дошао надалеко разметљив фабрички шефчић који је свима објавио да је купио најновији и веома скуп прибор за пецање. Свима је било јасно да је од неког за мито добио тај прибор, јер никада раније није ишао да пеца, тим пре што је имао ауто који је прао после сваких десетак пређених километара, а без њега није ишао нигде. Он на Морави са својим чистим колима? Немогуће. О мамцима је знао само из повремених прича, а како је један од двојице фризера био пасионирани рибар, обратио му се са пуним поверењем:

– Богати, шта користиш као мамац за пецање сомова?

Ни мање ни више, одмах на један од најтежих задатака. Одговор је био готово тренутни, а какав би другачији био од врсног рибара:

– Кувана, тврдо кувана јаја. Кажеш Олги да ти скува једно педесет-шездесет комада и под брану на најјачу матицу.

Касније је, по причи тог истог брице, следио кисели израз лица, јер је дотични шеф био тврд на парама, а шездесет јаја је шездесет јаја и то кошта, али и сом је трофеј о коме ће сви да причају, па неће да буде само један мали шеф, него шеф људина. Када је следећи пут дошао у берберницу био је помало смркнут и ћутљив, а на питање шта је урадио, мада су рибари увелико причали о скандалу званом хватање рибе на кувана јаја, само је потиштено одговорио да риба тај дан није радила.

Стварала се тако атмосфера налик латино-америчким причама у којој су сви помало учествовали. Једна муштерија изнела је следећи податак:

– У руској војсци постојао је генерал са само осамнаест година који је притом имао сто осамдесет четири рупе на шињелу од метака, а да никада није био рањен.

Исти тај је тврдио да је један Рус сам ручно заме-сио бетон за целу једну велику брану, а други опет да тамо у Русији постоје јагоде од неколико килограма, па ти дођеш на пијацу и тражиш да ти измере триста грама или пола килограма, а они одсеку од те јагоде и увију ти у папир (тад још није било кеса као данас). Сетивши се ове приче насмејах се у себи, јер како данас изгледају јагоде нисмо далеко од тога, па је већ почивши приповедач у неку руку био и футуриста. Осмех ми се вероватно видео на лицу, кад ми берберин којег већ извесно време нисам слушао рече:

– Шта, не верујете! Сигурно је тако.

Мени непријатно, јер не знам о чему је причао, климнем главом и даље уз осмех одговарам:

– Ма верујем, како не бих веровао.

– Чекао је у реду равно пет сати да би купио карту за њен концерт – тријумфално заврши гледајући час у моју фризуру преко огледала, час у моје очи, а час бацајући директно поглед на моју главу.

– Кажем Вам да пола кила тежи оно што је стављала у сваку сису. Па зар јој није тешко? Еј, пола килограма! Две сисе – килограм. Не знам само како то изгледа под руком – рече и насмеја се обешечачки.

– Ја, комшија – па ми се приближи уву и нешто тише настави иако смо били сами у берберници – волим природно.

– Оно јесте лепо за око – подиже обе руке са све чешљем и маказама и стави их на груди, па хоризонтално подиже увис – кад се види да овако стоје! Па знате, тек оне ноге, задњица... Лепе су јој и очи, усне. Разумем га што је тако дуго чекао. Верујте да бих и ја.

Климнуо сам главом у знак мушке солидарности не знајући о којој се секси певачици ради, јер на крају крајева, ко би имао ишта против лепих жена, а силиконске груди су некако више симбол, сан. Оне нису за чула, оне су за снове. Четка по моме врату значила је и завршетак шишања. Много информација окончале су вештачке груди које су управо онакве какве би свако у сновима замишљао у сенци женске фигуре, а не оне које би волео да додирује и љуби.

Платио сам и излазећи из радње тражио неку причу којом бих наставио дан и која би носила арому моје бербернице. Биће да су за то криви моји стари покојни бербери и неко време које је неповратно за нама. Нема приче, постоји само река информација и симбола. Силиконска река.

У Чачку, 7. 7. 2014. године

САОБРАЋАЈНИ ПРЕКРШАЈ ИЛИ О ВРЕМЕНУ

Седим у колима које сам непрописно паркирао и слично оној игри *воли ме – не воли ме* чекам да ли ће прво да наиђе полиција или моја супруга. Паркиран сам на таквом месту да је вероватноћа заиста педесет према педесет. Гледајући помно у шофершајбну, па на ретровизор, приметих једну старију даму како се својим старачким, али још увек помало провокативним женственим кораком приближава мом ауту. И док је гледам, разазнајем црте бивше комшинице. Уочавам јој већ и лице које је усахло, али уредно нашминкано, као и очи које немирно, мада далеко троније него раније, својим погледом обухватају све што се креће. Боже, каква лепотица је то била! Сећам се да су се једне зиме носиле уске сукње, тик изнад колена, и мало дубље чизмице. Чинило ми се да су на њој биле најужа сукња и најуже чизме које су истичале тако грациозне ноге, а горе немарно откопчана јакна до струка, са узаним цемпером који је имао „ве“ изрез и набујале груди јакних брадавица које само што нису искочиле. Прави еротски сан сваког мушкарца. А она је уживала да је гледају и често ми се чинило да је заправо то све што она жели. Сваки поглед, а хватала је буквално сваки, испратила би осмехом и ти си, хтео то или не, морао да јој се дивиш, јер је била тако женствена, али и себи, јер би на мало мушке дрскости, изражене кроз залутали поглед низ струк или концентрисан на груди, заузврат добио осмех. То је значило да те признаје као оне фрајере који су је шетали по корзоу и покрај Мораве, а који су због тога

у нашим очима били прави мушкарци. Од тада је прошло много година и време је утиснуло свој траг. Све што је остало од оног тела скоро да је заслужило старачки штап, али верујем да га се са индигнацијом одрекла зарад својих сећања. И сад лови погледе дивљења, па ма колико то перверзно звучало, мислим да би била срећна да ухвати макар и неки наговештај. Верујем да зато излази у град, званично вероватно због тога да плати струју или воду, а у души да осети мирис мушкарца који је хранио њену душу и чинио је оним што јесте. Бесмислено је било да јој се јавим и први пут сам зажалио што су ми стакла на колима затамњена, јер је заслужила тај поздрав.

И док је она одмицала са напором, али још увек складно ходајући. Повијених леђа, у сусрет њој долазио је човек којег, док се није приближио нисам препознао. У првом тренутку учинило ми се да је дискретно пијан, а видевши о ком се ради, схватих да је добро пијан. Потпуно незаинтересован за све око себе, не окрећући главу ни лево ни десно, руку опуштених низ тело, као да болује од психичке болести, ситним корацима и полако, ишао је напред. Кад се приближио, видео сам да је у свом свету. Осмехује се. Пролази поред комшинице коју добро зна, али без поздрава. Да би је поздравио мора да климне главом или да је окрене на страну. Висококвалификовани пијанац зна да то у фази у којој је он био не сме да уради, јер ће у том случају да изгуби равнотежу и падне. А ако се и јави, излази из света у ком се тренутно налази и у ком му је лепо. Комшиница је, као права дама, схватила ситуацију и мада би у другим случајевима скренула главу и поглед ка пролазнику, наставила је достојанствено да хода. Тај висококвалификовани пијанац био је и остао висококвалификовани мајстор о кога су се у фабрици отимали. Док је био запослен није пио. Какав је био на послу такав је био и код куће. Али дође пензија, па се деца пооженише и поудаваше и одоше од куће, а он и жена остадоше сами. Још за жениног живота почео је помало да залази у локалну кафаницу. Ведар и друже-

љубив, галантан, а докон, био је јако омиљен и радо виђен. Мало касније, кад му је жена умрла, кафаница је победила. Са њом и алкохол. Године су се слагале и ево има их око осамдесет, а већ десет година стажа као пијанац. Задржао је осмех и све оно што га је красило. Није могао да поднесе самоћу, а у ствари је бежао у њу. Да ли сте некад седели са пијанцима? Њихов разговор је испрекидан и ритуалан, потпуно бесмислен. Најчешће у њему не учествују свесно. Само су физички ту, а заправо носе муку у којој живе. Алкохол је само посредник. Рећи ће неко да се то може и без њега. Тачно, може се. Али, он је ствар избора, ствар нечије слободе или неслободе, у зависности из ког угла гледаш.

Прође мајсторчина укрућене главе и опуштених руку са осмехом на лицу и унутарњим дијалогом. Док сам га гледао како одмиче у ретровизору, сетих се још два детаља. Пре десетак дана био сам у друштву једног монаха који је имао година као и мајстор који је управо прошао. Бистар поглед и кристална мисао која ме је постидела. У последње време био сам склон да кукам како ето долазе године и све слабије памтим а брзо заборављам. А ево, овај човек је оличење супротног. Било коју тему да смо покренули његов виталан дух зрачио је сјајем једноставности и мирноће. Тих пола сата проведених са њим дало ми је снаге да цео радни дан проведем у лепом расположењу. Нисмо причали о вечним стварима ни о животу или смрти. Нисмо причали ни о озбиљнијим темама, већ о свакодневним. Његова здрава логика, иако је почивала на метафизичком приступу, спустила се доле, у народ, и општила са мном. Чини ми се да бих дао много тога да могу да поседујем тај духовни мир.

Тај склад сам први пут осетио кад сам са супругом отишао у манастир поштујући њену жељу. Игуманија нас је дочекала присно, како само они дочекују госте. Поседели, попричали, а она нас је понудила да присуствујемо вечерњој служби. Манастир из петнаестог века имао је у свом срцу камену црквицу. Имајући у виду да је била већ дубока јесен, помислих да ће

унутра бити јако хладно. Служба је већ почела. Сестре су певале и трудиле се да нико својим гласом не наруши хармонију. Супруга и ја ушли смо тихо како их не бисмо ометали. Кад су ми се очи навикле на таму, видео сам неколико старих монахиња са стране. Једна је била толико стара да је лежала на клупици и немо зурила у хор. Две друге су наспрам ње седеле на другој клупици и хорско певање пратиле крстећи се кад и остале. Слушао сам их не осећајући ни зиму, ни своје тело, ни супругу поред себе. На крају нисам више видео ни старе монахиње, ни монахиње које су певале. Не сећам се колико је времена прошло кад се хор утишао и супруга ме дохватила за руку дајући ми знак да изађемо. Не сећам се да сам такав мир икада пре и после тога доживео. Волео бих да га осетим опет. Сетивши се монаха и тог мог боравка у манастиру на вечерњој служби, помислио сам да га је то створило онаквим какав је био, јер је он свакодневно пролазио кроз то.

Не верујем да бих био спреман за такав начин живота, без обзира на целокупно своје мишљење. Али, на моју срећу, супруга долази пре полиције, а ја сам, лутајући кроз време, заборавио и на њу и на игру *воли ме – не воли ме*. У једној расправи заступао сам, мишљење да је човек срећнији кад у његовом животу време не игра битну улогу, а мој саговорник сличну, а опет другачију: „Кад не примећујем време, значи да сам га у потпуности испунио.“ Било како било, пошто је супруга ушла у кола и ја сишао са тротоара на улицу, више нисам био у саобраћајном прекршају. Полицајци, више среће следећи пут...

У Чачак, 4. 9. 2010. године
(док сам чувао Ђурђу)

ТИШИНЕ

ИДЕ МИЛЕ

Када сам ушао у собу, низ образе су му се сливале крупне сузе. Иако је зашао у осму деценију имао је правилне црте лица које се готово нимало нису опустиле и да није набујалих обрва, бледих и нешто већих ушију него раније, слабо би му ко дао те године. Чак је и проседа коса могла да прође као да има ране шездесете, али овако уплакан, пото-нуо у некој унутарњој несрећи, деловао је врло старо и немоћно.

– Разбило ми се огледало, мој пријатељу – загрцну се и скоро зајеца. Сузе су се све брже сливале.

– Хајде, Чича! – рекох нешто гласније као да га грдим и ухватих га шакама за рамена како бих га некако умирио.

– Разбило се, разбило. Ја се бријем, а оно паде и разби се. Оде ти Чича – настави он, али као да прича са самим собом.

Пребирам по глави какве везе има огледало са његовим умирањем и не могу да докучим, али видим да му је то важно. На вратима иза мојих леђа појави му се жена и онако узгред прекрсти се и рече како је под старе дане почео да верује у враџбине и глупости. Помиловах га по коси, прислоних његову главу уз мој кук и тако остах неколико тренутака. Кроз главу ми прође слика његове пруге и Лајковца, све те приче које је знао да прича пред нама пријатељима, поднапит и под старе дане. Паде ми на памет и она његова која га је тамо тајно чекала и која га је опсела неком чудном снагом да и дан-данас о њој прича са

сетом и страхом. Сачеках да му жена изађе из собе, па га испод ока поспрдно упитах:

– То ти она твоја напунила главу тим глупостима.

Он се прену, па ме погледа преко густих већа, као да сам га нечим повредио. Тако би се увек поставио кад би му неко, по његовој процени, покушао да повреди успомену на ту „његову“.

– Ћути. Не причај. Да не наиђе. Нема везе. Јесте, рекла је једном да када ти се разбије огледало ти одлазиш. Знаш уосталом да ми је доктор рекао како сам озбиљно болестан. И сад то огледало.

Сузе су, има већ неколико тренутака, усахле, а старачка депресија је брзо прошла. Увек се у мом друштву добро осећао. Волео је да прича, сањари, гледа лепу страну живота, а сад је притиснут болешћу и једном давно изреченом реченицом оне коју је волео. Погледао је на другу страну. Није се снашао. Уплашио се и као мало дете које тражи родитеља заплакао. Ја сам му дошао у прави час и би ми драго због тога. Попио сам кафу, попричао се са њим и његовом супругом, па када сам видео да се начисто умирио, устао сам тешка срца и кренуо даље. Задржавао ме је, али сам знао да морам што пре да одем јер сам био на ивици да се расплачем. Много сам га волео, а знао сам да неповратно одлази и да до тада нема много времена. Свеж ваздух ме је окрепио и ја дубоко удахнух.

– Ех, Чича, Чича.

Кафана нам је била одмах иза ћошка. Наше жене су је звале „кафанчина“, а ми „кафаница“. Лети је имала лепу баштицу у којој смо се хладили, а зими је била топла. Пошто је била надомак трга давала нам је и леп поглед на све што се збивало у граду. Ту смо знали сатима да седимо и препричавамо догодовштине. Скоро да смо знали све један о другом, али увек би неко додао нешто ново чега се тек сетио. Сада сам тешка срца ушао на врата и пожелео да нико од другара не буде у њој. Хтео сам да будем сам. Да пустим неку сузу или само да тугујем и ћутим. Чичина судби-

на је у неку руку и моја, јер је мала разлика међу нама. А када ће Свевишњи некога да позове то се не зна, јер смо ми генерација спремна за прозивку.

Сео сам за наш сто и наручио једну клековачу. Конобар Миленце, који је иначе навикао на нас, донесе је и не рече ни реч. Зна мајстор кад треба да ћути. Какви психолози. Конобари, прави конобари, најбољи су психолози. Види човек да сам се растужио и ћути. Иначе бисмо већ претресли пола чаршије. Не пита ни за Чичу, иако зна да је озбиљно болестан, ни за друге пајташе. Као да је јуче било кад смо пре педнаестак година почели полако да се окупљамо за истим овим столом. Увек би банку држао железничар у пензији, људина, путник који би причу почињао са: „Да ти Чича каже...“ А знао је да прича занимљиво и дуго. О свему. Као да су километри пруге исковали километре речи, а оне у њему остајале за пензију, јер у локомотиви није могао да прича.

Чађ и бука обесмислили би сваку причу. Кад заврше возњу прљави би одлазили да се умију или окупају, једу и одморе. Мало их је било, па су одмах после тога настављали. Друго су били кондуктери. Они су били шармери који су меркали доконе снаше и набацивали им се. Били су уредни и чисти, никад чађави и са оном торбом и зумбом одавали су утисак битних људи од поверења. Видим да кроз сећање улазим у његове приче, али сам се опустио као да га сад слушам. Како добра клековача годи у неким тренуцима!

Тира је путовао, званично или незванично, скоро цео дан од Београда до Чачка. Никад се није знало колико касни, када ће да крене а када да стигне. Без обзира на то сви су га волели и нико није правио проблем, само суморан закључак да мора да се сачека још неки сат и то је то. Кад би он дошао, враћао се осмех. А данас, ако те нема у уговорени минут, општа гужва. Била су боља времена. У свему. Ево пре неки дан слушам на улици како кажу да су се тај и тај и та и та смували, отишли на летовање и кад су се вратили она

лево, а он десно. Код нас није било тако. Ми и кондуктери се нисмо волели, али смо се поштовали. Друга је прича за машиновође међу собом.

„Знаш које другарство. Било је важно да посао иде. Нас мало, па кад је неко хтео да одмори колега би му ускакао у замену, а шефови нису правили питање. Само да воз стигне читав са путницима. Једне туре кренемо из Београда и одједном – застој. Терај, терај и око поноћи стигнемо у Лајковац. Последњих десетак километара мени се очи склапају. Рачунам, док локомотива прими воду ја ћу да дремнем. Паде ми напамет да замолим Милију да ме замени, а ја да одморим. Нека јави жени да ћу овде да спавам, па кад се видимо. Искрено, ни плату нисмо примили, а она кука како јој вересију више не дају, па немам куд. Него да одморим, па ћемо другачије. И би тако. Одспавам ја у соби за машиновође, свеж се ујутру пробудим, умијем и ко велим да изађем мало и прошетам. Треба да хватам воз за Београд касно после подне како бих преузео смену. Немам у џепу много пара, тек за цигаре, а искрено и нема шта да се купи. Кренем ка пијацу, разгледам успут радње, кад мени у сусрет иде једна отресита жена, упртила цегере и носи свезану кокош. Ова замлатара крилима и оте јој се. Притрчим, ухватим је за ноге и понесем да је предам газдарици. Захваљује се она, али се спетљала па никако да је узме. Велим јој да ћу јој ја помоћи, ионако сам докон, на шта она пристаде. Узех јој и цегере и кокош, па идемо једно поред другог. Мислим у себи: „Опа, да ти имаш мужа не би тако лако пристала на моју помоћ. Мала варош и тако то. Ма можда га има и он нека будала. Ма нема га.“ И док тако ја идем поред ње она, видим, жели да нешто прича. Пита ме одакле сам и шта ћу ту. И тако стигосмо до њене куће. Доксат, предсобље, мала кухиња и собица. Скромно да скромније није могло да буде. То јој је, вели, остало после мужа кога је, лака му земља, убила јевтика. Мало се уплашим, јер је она тада била опасна болест од које се умирало, а он живео ту, па... „Колико има

година како ти је умро“?, питам је и кад рече седам, мало одахнух. Ако се она није разболела за седам година нећу ни ја. Опет, са друге стране, ја докон, у снази, слабо код куће, нова женска и тако то. Ма није да смо се одмах смували. Тај дан замоли ме она да закољем кокош, а она је среди и испече у рерни са кромпирићима. Још увек, чини ми се, видим како их вади из рерне. Не знаш шта лепше мирише – то извађено из рерне или мирис хлеба који је испечен јутрос и који се хлади на дасци крај прозора. Би ми необично да је купила и заклала кокошку кад их је имала у дворишту бар десетак, па је запитах што је куповала нову и њу клала кад има своје. Она ме погледа, мало се насмеши и кроз шалу рече да је то био једини начин да се упознамо. Видим ја њој драго што смо се упознали. Приђем да је загрлим, кад се она измаче и рече да је кусо што је брзо. „Има времена, а и треба да ручамо.“ До воза има још времена, па хајде да поједемо. Донесе она и сира и младог лука и кајмака. После силне трпезе био сам толико сит да није више имало где. Спрема она кревет, а ја мислим: „Што се оволико наједох ако ћемо да водимо љубав? Али, шта је ту је. Не дај се. Рече ми да легнем и одморим, а она ће да опере судове и поспреми по кући, а за нас двоје има довољно времена. Примирим се ја у кревету, оно топло и ја на крају заспим. Кад је било око пет после подне, она ме нежно ухвати за раме и пробуди. Било је време за одлазак на станицу и преузимање смене. Проклињао сам себе што се нисам пробудио макар пола сата раније. Загрлих је и пољубих нежно и силно и она ми тако узврати. Каже да се не секирам и да ћемо, ако је тако суђено, а она зна да јесте, имати довољно времена. На станицу сам стигао у последњи час, ускочио у воз и отпутовао за Београд. Зурио сам у пругу и мрак, а све сам виђао њен лик. Да не поверујеш, као да сам дечко. Ложач гура угаљ, а ја се борим да што спорије идем, јер онако занесен могао сам да направим чудо. Ујутру сам одмах кренуо натраг, нисам желео да се одмарам. Кад

ђавола. У Лајковцу нема замене и ја одох за Чачак. Тамо само отрчах до куће и рекох жени да морам натраг на пут. Она кука за новац, псује, а ја је смирих причом о некој ванредној уплати која треба да стигне уз редовну плату па зато отежу. Убаких се у локомотиву као да ће да се бију са мном око управљача. У Лајковцу, онако уморан, право ка њој. Она као да је знала да ћу да дођем, сачека ме са топлом водом, сапуном и пешкиром. Хлеб још увек врућ, сир, кајмак, јаја. Једосмо, она распреди кревет и смести ме у њега. Чекам је, а она ће рећи да је дуга ноћ и да се ја само опустим. Кажем јој како имам утисак да је знала кад ћу да дођем, а она одговори да у души има часовник који све зна. Знала је да ћу доћи, као што је знала да ће јој и муж умрети кад је разбио огледало. Слушам је и очекујем. Би ми мило да ме неко очекује не због пара него да ми се посвети. Она седе на ивицу кревета, полако се свуче и рече ми да сачекам јер има трему. Мало ће да ме мази, па ћемо после боже здравља. И тако се ја обрукам други пут и заспим. Пред зору, кад закукурикаше петли, ја се тргох и схватих да она гола лежи поред мене. Будна. Гледа ме као да дете гледа играчку. „Што си пустила да заспим и што ме ниси пробудила? Што ти ниси заспала?“ „Волим да те гледам док спаваш“, рече и препусти ми се. Три године смо тако повремено бивали заједно, док је једног дана не затекох иза куће како седи под тремом на клупици и замишљено гледа пут планине. На обронцима снег, а овамо доле још увек бласто и вода. Показа ми да седнем поред ње. „Време је да идем горе у оне планине одакле сам као девојка и сишла.“ Питам како и што да иде, да је нисам нешто наљутио, да ћу чешће долазити. „Не, рекао Господ да је време. А ти, ти си ми нешто најлепше што сам доживела.“ Рече да треба да иде на операцију у Београд и да није добро. Јуче је и она разбила огледало док се гледала у њега као њен покојник, лака му земља. „Извини, горе је он са’рањен, па ћу и ја.“ Ми нисмо муж и жена, па јој ето тежак овај растанак са мном. Грлили смо се то

вече и плакали. Пустила ме је да је одвезем за Београд. Кад сам за месец дана свратио њеној кући, видео сам отворену капију и умрлицу на њој. Није било ни пилади, а кућа, чинило ми се, као да је почела да се руши. Тек тада сам приметио колико је заиста била стара и оронула.“

Ово је била Чичина прича са самог почетка дружења. Касније је само мени причао неке детаље. Мислио је да га жена вара, јер је стално имала изговор да не спава са њим. А и непроверене приче су колале за неког камионџију, јер су они тад више значили од машиновођа. Било му је мука да га неко стално притиска за ово или оно. Желео је да му се неко обрадује. Није све у сексу, каже. Зато му је сметало ово данашње смување младих. Да ли се они радују кад оно друго дође однекуд, да ли се искрено и нежно маже, умеју ли да чекају да немају одмах секс, знају ли шта значи душом задовољити некога?

Разбијено огледало га је подсетило на једну лепу, прошлу и заувек изгубљену романсу. Да, зато је матори плакао. За оронулим кућерком у коме је тињао жар љубави која је била осуђена на брзи завршетак. Ваљда му је било жао што сваки секунд није удисао њен дах и уживао. Никад није успео да сазна како је непогрешиво знала кад ће да дође возом коме се није знао возни ред. А знала је. Неко му је некад послао дашак љубави да га запахне и да га за живота осети, али онај прави, жудни, па му га је одмах и одувао. Није да није волео своју жену, али је ту љубав живео целога живота, а ово... Кад би она била остварена на прави начин, не би била онаква каква му сад изгледа.

– Миленце, дај још једну дуплу клековачу, узми за себе пиће и седи поред мене.

Нисам ни изустиио претходну реченицу, а он је већ био ту са ракијом и причом о затварању свега и свачега што је некад било у чаршији. Биоскоп затворен, у њему шивара, као да нису могли на другу страну, затворена кафана та и та, а у њој касапница...

– Него да те нешто питам – прекидох га. – Ти као да си знао шта ћу и кад ћу да ти ово наручим.

Погледа ме шеретски, онако испод ока, и рече како он воли свој посао и своје госте па и мене, те зато непогрешиво зна шта желим.

– Има нека сила међу нама.

– Зато ја, Миленце, волим ову кафану, тебе и све који овде долазе и у њу свраћам што о њој и у њој све знам.

Платих и уз осмех изађох напоље. Да ме је неко слушао помислио би да сам пијан и изјављујем љубав конобару, а овај је, срећнији него да је добио велики бакшиш, крпом отресао мрве са столњака иако мрва није било.

Месец дана касније Чича је отишао на онај свет међу првима од нашег кафанског друштва. Испратили смо га достојанствено и од куће и у цркви и на гробљу, а богоми и то вече у кафани. Свећа је горела крај празне столице у којој је он седео. Само је Љубо видео кад сам му, док смо га спремали у капели, ставио нешто у унутрашњи џеп од сакоа. Није ме питао све до увече шта сам то ставио. Двоумио сам се да ли да му кажем или не. Желео сам да, иако смо за његову романсу знали сви, она остане уз њега и кад оде на онај свет. То огледалце имало је позади вашарску сличицу срца у коме су били загрљени момак и девојка, а испод њега је писало „*Волим ње*“.

ОТИШАО ЈЕ ЦЕЗЕР

Са годинама се све чешћа посећују сахране. Рођаци, комшије, пријатељи, другови, колеге попуњавају галерију мртвих. Стићи пола сата раније. Опело траје скоро исто толико, а затим следе поздравни говори и сам чин покопавања. Прекрстиш се уз „лака му земља“ или „слава му и хвала“ и тако до следеће сахране. Покојник остаје у мислима сагласно томе колико је дубок траг оставио у теби. Све је исто, мењају се лица око ковчега, оних који су дошли да испрате покојника и годишња доба.

Чим дођеш на гробље подсетиш се на неколико ствари. Прво – да ћеш у ближој или даљој будућности ти бити предмет окупљања. Друго – како су људи међу собом танано спојени било рођачким, било пријатељским везама, тако да до пуног смисла долазе речи мога оца: „Немој ни о коме ружно да причаш, јер не знаш ко је коме род, а ко коме пријатељ.“ Треће је некако најдоминантније – на гробљу престају журба и трка са временом. Стојим у реду да изјавим саучешће. Он се отегао, увио, не би ли смањио бруку што нисмо дошли раније. Велика сахрана, умро млад човек, омиљен и друштвен, окренут породици. Дошли сви. И са „ове“ и са „оне“ стране, па комшије, пријатељи, колеге. Дошли су сви на време, али их је много, па уобичајених пола сата није довољно. У руци ми свећа, а поред мене наше заједничке колеге. Сви имају понеки утисак који слика покојника, као да не знамо да је био такав. Туга. Чујем да му је ћерка у иностранству и да управо данас слави осамнаести рођендан. Каква

сурова судбина! Премештамо воштанице из руке у руку, јер имамо потребе да нешто радимо, а не знамо шта. Једноставно, како би било лепо да се ово није догодило и да смо опет у кафани, насмејани и под гасом. Да причамо, а да се не чујемо. Само достојанствени жамор, али тих, тих, тих... На брду наспрам видим школског друга. Обилази гроб заједничког другара. Изјавио саучешће, па да сврати до почившег. Боже, како је он добар! Сећам се. Ходам улицом, а он ми иде у сусрет на бицикли и нешто једе. Пришавши ми, зауставља бицикл и пружа уштипак: „Пробај, да видиш како је топао и мекан.“ Тако су ми руку пружали мајка и тетка које су ме гајиле и тад он. Прате га многе муке у животу, а он све бољи. Најбољи од свих нас из генерације. Љуби слику почившег друга, пређе дланом преко ње и видим брише очи. Изнад главе пролећу ми вране и гракћу. Обратих пажњу на спољашње звуке и чух свраке и врапце. Интересантно, чујем и гугутке. Обично их на гробљу нема. Нема гаврана, а и нема шта да најави, јер је све већ најављено.

Прилазимо капели. Чује се тихи цез. Покојник га је волео. Имали су нешто заједничко. И цез и он имали су отворено срце и љубав за све људе. Жамор је још тиши. Свиране су на гробљу борбене песме, севдалинке, кафанске, староградске, свирале су трубе и бубњеви, али никад цез. Како је достојанствено и тихо.

„... и питаше Питатеља ствари...“, пева свештеник.

Како леп израз за Творца. Питатељ, попут учитеља који пропитује дечицу и води их ка томе да буду људи. Шта бих га ја питао?

„Господе, сви смо у твојим рукама. Дајеш нам обиље онога у чему живимо. Нисмо сами и Ти нас везујеш једне за друге, као и за себе. Таман помислим да нас везујеш душама, кад се сетим младости и несите телесне жудње која је понекад јача од љубавног заноса. Ваљда си за себе оставио искључиво духовну везу, а нас у својој несавршености оставио да

истражујемо друге, јер ми Тебе не можемо да истражујемо, а Ти немаш потребе да нас истражујеш, јер си Творац. Само у оваквим случајевима, када се тело саставља или раставља са душом, дозволиш нам да се духовно окупљамо и зато су то, без обзира на изливе осећања радости или туге, свечани тренуци. Ми се тада окупљамо заједно и са Тобом.“ Да ли сам у праву?

Силан свет није окупила покојникова лепота, рука, нога, глава, већ његова душа. Сећамо га се као некога ко је живео са нама. Тело нам остаје, а његова душа одлази у сусрет Господу и ми смо ту да јој одамо почаст. Зато је тако достојанствено. Својим присуством немо казујемо да смо свесни наше заједнице са Тобом, те да ће душа која Ти одлази пренети све наше поштовање. Покојник је овај шаролики свет обогатио своји снажним духом који је могао да спаја и младе и старе и паметне и оне који то нису и пијанце и трезвенаке и господу и скоројевиће. И сви су га волели.

„Придите, последње целованије...“, пева свештеник. Из масе, а ја сам стајао на ободу скупа, излази и стаје иза мојих леђа једна дама која је до скоро била на маргинама друштвеног живота. Учланила се у странку и постала директор. Вади из ташне мобилни телефон и скоро полугласно наређује: „Миливоје, дођи колима до капије од гробља.“ Да ради у приватној фирми помислио бих да је у питању максима да је време новац. Овако, посреди је била само овера статуса. Не знам како се она уклапа у цез и православље, али је она слика Србије данас.

Поворка, сам чин покопа, крај. Или нови почетак. Ја верујем да ме тамо негде чекају отац и мајка да попијемо јутарњу кафу и да као некад прозборимо неку и ћутимо. Заиста верујем. Илузија, казаће они непривржени оностраном. А зар нисмо свакодневно окружени виртуелном стварношћу? До пре педесет година подсмевали би се томе. А данас? Интернет, игре, тродимензионална технологија, холограмска слика. Можда кад умremo можемо да зајашемо светлост и сустигнемо прошлост и да тамо макар и са хологра-

мском сликом родитеља попијемо јутарњу виртуелну кафу. Довољно је да током дана укључим џез или блуз и да одем у царство снова. Тамо нема оне са мобилним телефоном. Тамо су мој почивши пријатељ и сви они добри који треба да буду, јер та музика отвара срце и мази душу.

Довиђења, мој џезеру. И срешћемо се ми уз нашу музику опет.

У Чачку, 24. 2. 2011. године

ДОМАЋИН

– Знаш, докторе, тата ми није добро. Надуо се некако. Рекао би да у стомаку има за кофу воде. Пре два месеца поче да се жали како све мање може на ноге – започе Илија причу. Били су пријатељи, али је строго водио рачуна да га ословљава са „докторе“ кад би му дошао у ординацију.

– Колико ти тата има година? – прекиде га доктор.

– Осамдесет две пуни за десет дана.

– Па, леп низ. Него нисам га видео последњих пет година. Да ли је од чега боловао у том периоду?

– То сам почео да ти причам. Није био нигде од оне зиме кад си долазио код мене и прегледао га. Они лекови су му до пре два месеца били добри, па смо их само продужавали. Онда почеше ноге да га боле, те не може увече са мајком у шетњу. ‘Ајде, рачунам, стари се, што је нормално, па му кажем нек иде колико може. А он из дана у дан може све мање. Прво је још увек мало шетао, па онда само до продавнице, да би кад су ноге почеле да отичу сасвим престао да излази. Пошто му је порастао стомак помислио сам да је то због тога што се угојио па му зато и ноге отичу. Онда једно вече буде му лоше, па дође Хитна помоћ и кажу ми да има воду у стомаку. Онда ја то повежем и би ми жао – рече Илија.

– Па што си дошао код мене? – упита доктор, а у глави се присећао посете од пре пет година. Светао, уређен стан. Свака ствар на свом месту. Народски речено мува да се сатре. Знао је да то није због његовог доласка него да је то и иначе тако. Па и сам Илија,

попут његовог оца, био је изузетно радан, домаћин у правом смислу речи. Оно чега се прихвати да уради то је са вољом и на време завршено, крајње одговорно и педантно.

Знао је он што га доктор то пита. За тату је обезбедио по једног специјалисту из сваке области, јер је он увек морао крајње одговорно да уради све оно што је сматрао да је обавезан да уради. А његова је обавеза била очево здравље, као и очева док је он био дете. Увек је имао најбољег педијатра који је још и на гласу. Никад није чекао у реду. Њега је увек консултовао, јер су били другови и јер му је веровао, чисто да се увери да је добро урадио.

– Па, докторе, ваљда знаш да ти од свих највише верујем, јер смо расли заједно. Они хоће тати неку велику иглу у стомак, а онај каже да се то може и повратити, па који ђаво да му је стављамо. Шта, слатки брате, да радим? Ако је време, време је.

– Зашто га, Илија, не одведеш у болницу?

– Болницу? Па он не може ни у тоалет сам. Све му доносимо гуску. За ноћи смо набавили пелене. Било проблема, али смо га ипак убедили. Па декубитални душек. Две сестре има које га обрћу, перу, хране, пресвлаче, одржавају хигијену. Не мањка ни у чему. Па може ли то вађење воде из стомака, ако је баш под морање, да се уради у кући?

– Не раде га тако због много чега.

– Ма плаћам, не питам.

– Није у новцу.

– Ма, докторе, опет ти кажем ако је време, време је. Дај да урадимо што је људски. Ето и на гробљу сам био. Обезбедио сам раније место и чим, Боже ме опрости, тата... знаш већ, имамо где. И споменик је постављен пре неколико месеци.

Сети се доктор да је, када је био на једној сахрани пре три месеца, видео будуће гробно место Илијиног оца. Најпре је прошао, а затим застао, јер је све толико било уредно да није могло да остане непримећено. Тим пре што се код нас покојници брзо заборављају и

посећују само о задушницама. Када је видео чије је гробно место, било му је јасно зашто је тако уредно.

– Тата ми је оставио аманет како да обавимо сахрану. Хоће три свештеника, двојицу сам обезбедио, а сутра ћу трећег. Шта ћеш. Ако је време, време је.

– Па можемо санитетом да га пребацимо до Ургентне и тамо да га пунктирају – рече доктор.

– Шта ти је то? – упита Илија.

– Ма да му ваде воду из стомака како ти је рекао доктор из Хитне.

– А, то. Па може, али требају нам носила, ми смо на трећем спрату, а носила не могу у лифт. Требало би да се организујем, али брзо ћу ја то. Него не знам да ли ће издржати то тумбање. На крају крајева, ако је време, време је. Договорио сам и печење. Срећом није пост. Једино ако сахрана падне у петак. Онда морам рибу, а и то сам се већ начелно договорио. Са гробарима сам погодио да ископају... знаш. Одабрао сам ону тројицу јачих. Кажу да су двојица довољна, али нека их тројица. Једном отац, Боже опрости... Једино не знам како да избегнем оне његове из фабрике.

– Ако би га одмах повео у болницу могли бисмо да средимо да му то одмах ураде – пресече доктор Илију.

– Можеш ли ми гарантовати да га неће задржати?

– Не бој се, нико се данас не отима о пацијенте. Задржавају само оно што баш морају, а ако родбина инсистира и њих се радо ослобађају.

– Докторе, ако је време, време је. Почех малопре да ти причам. Хоће његови другови из фабрике да му држе говор. Те био одличан мајстор, те колико је њих научио занату. Па они ће и да га носе, али то ми је добро дошло јер нам је гроб мало подаље, па да имам две екипе. Он је изразио жељу да неће да га возе на колицима, него да га носе. Проблем је заправо у томе што је рекао да не жели да му било ко држи говор. Само попови да певају. Један га је дочекао кад се родио, а три нека га испрате, да не буде да је цабе живео, јер би тако испало кад би га један пратио.

– Какве то везе има? – запита доктор који се све време трудио да скрене причу са евентуалне сахране.

– Па тата је причао да ако не може да плати три попа да му певају на сахрани, онда ништа није ни ваљдио у животу, јер онај један је сваком обавезан. Сад какве то везе има ни ја не знам, али то жели.

– Колико ти времена треба да га припремиш за болницу? – упита доктор.

– Један сат. Али нисам ти рекао да нам је кући после Хитне био и интерниста. Дао му неке таблете од којих мокри као луд.

– Па да ли му се смањио оток?

– Рекао бих да јесте, али не много. Шта да се ради, ако му је време, време је. Ја сам спреман, горе је све спремно, сви у кући смо спремни.

– Шта ти је још рекао интерниста?

– Да треба да га водимо у болницу, али је тата то одбио. Каже да хоће да оконча у свом кревету. Ја га разумем. Одмах сам отишао на сточну пијацу и купио три лепа прасета од по двадесет два кила, а то ти је, докторе, око једанаест кила печења. Значи имаћу око тридесет три кила за послуживање. Могу са тим да подмирим око стотину гостију. Наговарали ме да узмем веће прасе и да ми се то више исплати, али ја хоћу само првокласно печење.

– Па хоће ли сад да пристане на болницу?

– Ђаво ће га знати. Питаћу га и јавићу ти. А ја ти оне прасиће закољем и ставим у замрзивач, да све буде спремно, само да се испеку. Обезбедио сам и пекара да то среди. Рибе има свуда, јер још није пост и брзо се реди. Обећао ми онај из рибарнице да ће и да испече. Сад да ли ће да буде петак видећемо – рече Илија мало замишљено.

– Хоћеш ли да зовнем и да видим ко дежура у болници и да средим да га одмах приме и испунктирају? – рече доктор.

– Чекај прво да га питам хоће ли тамо или неће, да не потежеш људе за цабе. Шта ми ту можемо. Ако му је време, време је да ми је сто пута отац. А паметан

је и вредан био за тројицу. Данас каже: „Гледај, сине, да се не осрамотиш. Набави оне колаче код Љиље колачарке, да ти се мама и жена не муче, јер ће да буде и других послова. Бар то сад можемо да купимо.“ Рекао сам му да ћу то да урадим, а у ствари сам већ све завршио. Дванаест кила ће бити и више него што треба. Иде сто грама по човеку, знаш.

– То ти је онда за сто двадесет људи – крочи доктор нехотично у Илијину шему, иако се трудио да о томе не прича.

– Знам, али нека буде мало више. Обезбедио сам и пиће. Пиво, вино, сокове. Одредио сам ко ће...

– Добро, Илија, извини, али сад морам да примим другог пацијента, а ти иди кући и јави ми хоће ли тата у болницу.

– Хвала ти, друже мој, на разумевању. Питаћу тату, али не верујем. Шта ћемо, ако је време, време је, а ни ја ни ти ту не можемо ништа.

Неко ће да помисли да се ова прича никад није догодила, а ја случајно знам да јесте, као што и знам да је Илијин отац пристао да оде у болницу где су му склонили воду из стомака и дали терапију, па се одмах опоравио. Чак је за месец дана поново почео да шета са женом по крају. Од тада је прошло више од три године, а он и у осамдесет петој ногу пред ногу са женом под руку, па у слепоподневну шетњу. Ако мислите да је наш домаћин Илија штетовао, грдно се варате. Прасиће је носио на три свадбе и био главни, јер је уз поклон, који је истина био нешто мањи, носио и печење на ражњу. Колаче је замрзнуо, па их је делом послужио на слави, а делом на рођендану, као и пиће. На крају крајева, није он крив што је домаћин и што не воли да буде изненађен. Све мора да буде затегнуто и на време. Доктор се дуго питао зашто је Илија уопште долазио код њега. Било му је непријатно да присуствује сахрани пре сахране, али је и ту дилему решио када је после пола године поново у једном необавезном недељном дружењу са Илијом у кафани сазнао да је он дошао да га пита да буде на тој

сахрани са лековима, ако неком, не дај Боже, буде позлило. Сваки детаљ мора да буде покривен. На крају крајева – ако је време, време је.

У Чачку, 18. 10. 2013. године

ДРУЖЕЊЕ

Он је дошао први. Скорашње преузимање улоге пензионера није га још увек лишило манира човека који иде на радно место. Уредно испеглана мајица, не било каква, већ она која не може да се носи у свакој прилици, испеглане и затегнуте панталоне, чарапе и ципеле, све као да је пошао на радни задатак. Само он има некако мало мање свежине. Кад је пришао столици, личио је на мога остарелогa кера који бира позицију да се извали и одспава, а све у некој достојанственој пози као да апсолутно влада ситуацијом. Сео је, окренуо се према Морави и извадио футролу за наочаре, мада при себи није имао ништа за читање. Ставио их је на корен носа, свечано и исто тако бесмислено скинуо, скоро и не погледавши кроз њих. Затим их је положио попреко преко отворене футроле и лицем почео да хвата ветар. Очи су постале стакласте, повремено се склапајући, а како су се капци додиривали тако је синхронно и глава почела да пада наниже и обрнуто – чим би се ови раздвојили глава се подизала навише. Помислио би човек да он ужива у томе што лицем хвата ветар, да се опушта, а њега једноставно хвата старачки дремеж. Та слика је била толико убедљива, да сам воајерски покушао да је овековечим камером, али сам схватио да је то непримерено мешање у нечије интимне тренутке, па сам због тога, али и слабе моћи камере да на даљину увећа лице, одустао од своје намере. Морам да признам да је ово друго био већи разлог. Годинама је словио за уваженог просветног радника,

човека од принципа, који зна за сваки ред. Поштено је одрадио свој радни век, радећи пуно пута и много више него што се то од њега тражило. Сад у пензији тражи себе и другове из младости са којима није имао времена да се дружи, јер је себе лишавао свега осим рада.

Други је дошао за једно петнаест, двадесет минута лаганим кораком, са шеширом који му је добрим делом крио изборано лице пуно старачких мрља. Иако су генерацијски били веома блиски, он је изгледао знатно старије. Занатлија у пензији. Приватник који је био гарант многим државним чиновницима док су се задуживали. Човек коме су многи дуговали, а он тешко стечени новац није делио што му се то ради, јер воли људе, већ зато што је у социјализму опстајао на танкој нити која се звала не његов рад, који се подразумевао и који је био даноноћни, већ подобност. Морао је оне који су словили за креаторе политичке и судске воље у чаршији да подржи на начин на који је једино могао. Они су га због тога толерисали и сами одређивали колико износи то што он треба да им се нађе при руци. Строго су водили рачуна да не пропадне, јер онда од њега не би имали никакве користи. Пришавши столу, није узнемиравао другара који је дремао. Оставио је шешир, а затим измакао столицу на коју није сео, већ се окренуо и отишао ка кафани која је од терасе била удаљена десетак корака. Успут се јавио целом мом друштву, јер нас је све знао још као децу, пошто се често дружио са нашим родитељима. Тамо се кратко задржао, па се вратио столу, а како му другар није излазио из дремежа, поново се упутио натраг уз осмех који нам је упутио.

Са улице која је била удаљена око стотину метара ка кафани се кретао још један актер дружења. Нисам га препознао док није пришао. Сламни шешир, панталоне мало испод колена, пластичне папуче и штап за пецање у десној руци. Ишао је лагано и непрестано се освртао посматрајући све око себе. На пола пута до нас, поред једне старе пољске куће за коју ни сам не

знам, иако седим годинама у тој кафани, за шта служи, застао је и почео да посматра везаног кера. Овај је прво почео да лаје на њега и скаче онако везан да сам имао утисак да ће се од силног трзања задавити омчом која му је око врата, да би на крају мрзовољно пустио тек понеки лавез. Старац га је и даље гледао, а овај је, већ помало и уплашен, почео да се повлачи у кућицу. После неколико тренутака одвојио је пажњу од псеће кућице и поново се осврћући лево-десно кренуо ка кафани. Тек кад је пришао тераси на којој смо седели препознао сам бившег радника једног јавног предузећа који је од пре пет година у пензији. Сећам се да сам једном отишао да рекламирам рачун и да су ме упутили на њега, а он је у пола девет пре подне био толико пијан да сам морао да одустанем од сваког разговора. Мислио сам да одем код директора, али ђабе. Он сигурно зна какав је, па га је поставио на то место у жељи да једним потезом убије две муве. Ако би му се жалили на њега имао је изговор да га отпусти, а опет кад они који желе да рекламирају рачун схвате ко им прима рекламацију видеће колика се пажња придаје њиховој причи. Једноставно, јавна предузеће су тада, па и данас, од државе подржавана као монополисти. Алкохол је од њега направио нешто попут остарелог боксера који се свему чуди и диви, а све посматра као да види први пут. Одмах ми је било јасно зашто је онолико дуго пешачио од улице и зашто је загледао све око себе.

Коначно су сва тројица била заједно. Професор се пробудио, занатлија сео, а трећи је прво прислонио штап уз суседно дрво, пришао столу, померио столицу у страну скоро метар, арогантно зевнуо и са обе шаке протрљао лице као да је дремао. Конобарица је тек тада пришла и примила поруџбину. Погледали су се као саучесници у неком догађају, прозборили две-три реченице и почели да зуре у Мораву. Професор и занатлија наручили су кафу са водом, а бивши пијанац *кокџу*. Има нешто театрално код бивших пушача, бивших љубавника и бивших пијанаца. Сви као

бивши грешници сматрају да имају мисију да уче оне који то нису никад били како треба да се понаша правоверан. Сипао је *кокџу* у чашу са доста театралности. Можда је дубоко у себи имао визију сипања алкохола у коме је некад уживао. Шаком је широко обухватио чашу и подигао, а онда као да се нечега сетио. Шака се скупила и чаша се нашла издигнута изнад лица придржавана од палца и кажипрста. „Ништа тако лепо не може да освежи као ова *кокџа*“, рече гласније него што је очекивао. Принео је чашу уснама и мераклијски отпио добар гутљај. Завеса пада и он спушта чашу. Професор је узео ратлук на чачкалици и почео да га студиозно вуче по ободу шољице умачући га у кафу. Стиче се утисак да нешто размишља, а можда је то само покрет који је задржао док је још био на послу и водио дуге и исцрпљујуће разговоре на силним бесмисленим састанцима који су карактеристични за просвету, где се бију копља ни око чега – да ли мизерну повишицу која дође рецимо за све просветне раднике треба поделити на равне части или неком више, неком мање и колико је то. Затим је гласно сркнуо два гутљаја кафе и спустио шољицу, препуштајући се тишини. Занатлија је био прави господин. Седећи достојанствено и посматрајући речне брзаке, тихо је и без сркања попио своју кафу коју је залио водом.

Недуго пошто су готово у тишини попили своје пиће, без уобичајене граје и разговора, све посматрајући Мораву која тече, као по команди устали су и кренули. Приватник је свратио у кафану да конобарици плати рачун, а она два бивша државна чиновника кренула су пут улице. Као некад. Напред је одсечно и нешто брже ишао онај који је први и дошао. Јасних намера, тачан, неко ко зна шта хоће, јер како би учио друге ако нема та својства. Само је све то, истини за вољу, некако мање наглашено него раније и почиње да личи на уобичајено понашање сваког пензионера. Неколико корака иза њега ишао је бивши пијанац који је опет зевао уз пут лево-десно, потпуно разбијен од алкохола

и старости, али је у себи још увек носио црту опуштеног човека коме је држава казала да је богом дан и да нема о чему да мисли, већ да једноставно слуша и ужива у животу. Иза њега, помало уморним кораком, ишао је занатлија са дозом самозадовољства јер им је као некад платио рачун, а то плаћање за њега је имало и друго значење. Оно као да каже: „Достојанственији и независнији сам од вас. Увек сам био јачи ма колико ви себе сматрали успешним у друштву. Опет вам требам.“ Пратио сам их све док нису замакли на улици. Један иза другог, без разговора, у тишини и у свом свету. На игралишту поред кафане дошла су нека деца и почела да шутирају лопту. Њихова граја почела је све више да осваја мир који је претходно владао. Нисам ни приметио да сам за неко време био искључен из разговора који је текао у мом друштву. Моја два пријатеља нашла су заједничку тему и искрено нисам им много недостајао. Почео сам да размишљам о томе како разговор некада може да се води, а да се не прича. Током живота ваљда испричамо много тога. Наши пријатељи знају све наше страхове, надања, жеље. Знају какви смо кад смо весели, тужни, расположени, нерасположени, срећни. Дође старост и нико не жели да ремети оно до чега се дошло, јер нема ни снаге ни времена за ново. Мирис нафталина као да конзервира речи и дружење се одвија у тишини знацима проживљеног живота.

Довољно је да има један из генерације који ће да сведочи о мени и ја о њему да смо били и да још јесмо. Нека буде тишина и нека се ништа не помера. Живи смо.

У Чачку, 14. 8. 2012. године

ПРИЧЕ О СРБИЈИ

ПАЗАРНИ ДАН

Свуда се види сиромаштво, а оно се час приказује као оскудица, а час као безразложно трошење. Чекаоница у једној болници, направљена у другој половини седамдесетих по тадашњим стандардима, кад се имало мало више, кречена је повремено суморних деведесетих, а ништа није било боље ни последњих десет година. Дотрајала дрвена столарија ољуштене боје на много места не дихтује, али су зато радијатори били скоро усијани. Кад је напољу киша и хладно, а данас је управо такав дан, унутра би се стварао непријатан задах од испаравања воде са покисле одеће. Замагљена прозорска окна као да су издвајала групу људи које је судбина навела да се због сличних проблема јаве истом доктору до кога се долазило после мукотрпног чекања баш у тој чекаоници. Доца, добри доца, имао је обичај да после визите доручкује, попије кафу, поразговара са колегама, покупи болничке приче, па тек онда да се лифтом полако спусти до амбуланте у приземљу. Имало је ту неког ритуала чији се главни део догађао приликом проласка кроз чекаоницу. Онако достојанственом, како је себе замишљао, одговарало је да прође полако, високо дигнуте браде и чела. Стомак, који је годинама бивао све већи, таквој је фигури само давао на важности. Оно због чега није волео туда баш споро да прође јесу они пацијенти који су га познавали и који су желели да се провуку на преглед преко реда. Он је држао до реда, не ради њега самога, него због разлога које ћемо касније поменути,

па је са друге стране тај свечани, парадни пролазак поред пацијената имао фуриозан завршетак у последња три корака који се завршавао трескањем амбулатних врата. Требало је да прође још једна јутарња кафа пре него што започне прозивка.

То јутро сеоски Ђилкош Радош, који је зашао у позне тридесете, пробудио се сав самлевен. Отац, кога је много волео, разболео се, а пошто је од све деце које је имао у кући остао само он, његов мезимац, имао је обавезу да се стара о њему. Није му то било тешко и дао би он све само да му *ћале*, како га је звао, оздрави. Али не иде. Болови у куку постали су несношљиви. Смршао је, не може да једе, а лекови за болове толико су га мучили да је скоро престао да их пије. Водио га је код лекара у сеоску амбуланту, а овај, вртећи главом, немоћан, даде упут за специјалисту, уз назнаку да се јави како би му заказали преглед. Прошао је Радош са тридесет осам година сито и решето, па се на шалтеру код једне искусније сестре распитао два-три дана раније где и како може најпре да дође на ред. Све је средио. Припремио се јутрос, ставио новац у џеп, сам попио кафу, јер оцу није било ни до чега, пољубио мајку, покренуо кола, загрејао и са оцем кренуо пут спасења. Рачунао је да ће да буде међу првима у чекаоници, да ће други доћи мало касније или да ће лекар доћи раније и да ће тако, Боже здравља, одмах да заврши посао. Преварио се. У чекаоници је било већ око десетак пацијената, што самих, што са својим рођацима. Остало је само још неколико места за седење, а остали кад дођу... Седе са оцем на слободни део клупе пошто се претходно јави људима којима, онако намрштенима, није до разговора. Само климнуше главама реда ради и загледаше се у врата амбуланта као да ће сваког тренутка отуда да се промоли решење њиховог проблема, иако су сви знали да до тада има још добрих сат и по до два. Шта да се ради. Чекаш и ћутиш. А тишина преслишава.

— Да ли сам довољно понео? Комшија Перо рече да је оволико. Истина, његов тата је имао мањи про-

блем. Можда, у ствари, мој *ћале* и нема озбиљан проблем. Свакако ћу му ово дати. Шта ако буде требала операција? – помисли у себи.

– Ух! – оте му се несвесно из дубине душе.

– Шта је, пријатељу? Стисло – рече уз осмех човек са његове леве стране.

– Стисло, пријатељу – одговори Радош.

– Ево ја – настави човек причу – сјебао ногу кад сам пао са крова. Препокривао цреп и 'оћеш. Пукне баксуз доле при зглобу. Дођем вође у болницу у дежурну амбуланту. При'вати ме медицински брат и онако нервозан пита где сам се то касно после подне тако удесио. Што, каже, ниси радио пре подне по нормалном светлу него у сумрак. Како пре подне кад радим у фабрици, а он ће на то да ми сељаци 'оћемо и ово и оно. Ћутим, дошао сам код њега, треба ми. Ћутим, а ударио би' га онако веретизног о зид да не устане. Каже да чекам. Чек'о сам богома неких сат и по док се не појави овај доца. Подадуо, видим да је одмарао. Не мирише ми на алкохол да би био тако напирен. Сними, рече, па ћемо да видимо треба ли аперација кроз седам дана док то одмирује у гипсу, али ми нагласи да дођем нормалније на преглед. Не знам шта му то значи, па га запитах. Он се насмеја и не одговори ништа. Мислим у себи да је очекивао да ћу бити здравији на контролном прегледу, јер би то требало да му значи оно што је рекао. Одем кући, али ме то стално копка. Срећом, у крају био један што је ишао код њега на преглед па га ја телефоном за сваки случај питам о доктору какав је и све остало. Знаш, живимо у Србији. Схватим ја после разговора да је оно нормалнији, знаш – и показа прстима као да броји паре – и спреим два'естицу. Зовнем поново комшију да питам је л' то толико, а он се насмеја и рече да не жели преко телефона, него да ће свратити код мене на кафу. Ту сазнам да је педесетица доња граница. Спреим и одем на контролу. Дам му одмах кад сам са њим остао насамо у ординацији. Онако само му ставим у џеп. Он готово и не трепну него настави са прегле-

дом и рече ми да можда неће моћи без операције, али да сад две недеље још држим гипс. Пошто сам у чекаоници упознао још неке, као ево тебе, окренем телефон да их питам после ког времена су ишли на сто. Сазнам да то зависи од – па показу прстима као да броји паре. Спремим и тих двеста евра, па ме одрадио, свака му част. Ово ми је после седам месеци последња контрола, али ми је нога као нова. Види се ожиљак, али је нога права. Није ми жао ниједне паре, а дао сам их доста.

Маше Радош главом док слуша, а у себи мисли како је то, богоми, тврда утакмица. Али за *ћала* ће он све да уради. Помисли да можда није баш све тако и да се овај хвали пошто је завршио посао. Поглед му се задржа на жени која је седела са његове десне стране. Док је разговарао, приметио је како она трља шаком надланицу десне руке. Неколико пута је хтео да је пита да ли она то има неке болове па то ради и обратио би јој се само да га је погледала, али је њен поглед упорно био прикован за врата ординације.

– Је л' те то боли рука? – не издржа Радош.

– Ма, јок, 'нако – одговори жена не окрећући поглед ка њему.

У том тренутку се, уз велики тресак, отворише улазна врата од чекаонице и на њима се појави крупан човек који је гурао колица у којима је била релативно млада жена са чијих су се усана цедиле бале. Чудно је змијоликим покретима покретала главу и једва начуше како каже ономе што је гурао колица:

– Је л' овде?

– Ваљда – одговори он и остави је у колицима. Како је силно ушао у чекаоницу тако груну и на врата ординације која су на његову несрећу била закључана, па само што носом не удари у њих. Куцну мало јаче, па још јаче.

Чу се прво кључ, отворише се врата и на њима се појави један робустан човек обучен у бело.

– Да ли умире неко? – рече не гледајући никог конкретно. – Ако нико не умире, стрпите се још мало па ћемо да почнемо са прозивком.

— Имам инвали... да — заврши човек последњи слог пошто су врата уз тресак била затворена и кључ демонстративно двапут окренут.

— Не дају они преко реда — рече човек из ћошка.
— Од како су им то наредили пре две године зна се како се ради. И ако су. Сад ти извини због госпође, не кажем да некад не треба и преко реда, али је углавном овако боље.

Ћути Радош, јер зна и за ту цаку. Дуго се ломио, али нема он новца за ту утакмицу.

Дуплирај и иди на дежурства — рекао му је пријатељ који га је учио. Тамо нема чекања, ем више новца, ем повремено мораш на дежурство да однесеш у понуде вечеру, торту, воће, чоколаду. Није проблем да је за једно, али ту их има неколико, па све заједно испадне много.

Незадовољан што није завршио посао, човек гурну колица ка зиду и седе на слободно место. Онако узбуђен исприча ономе до себе како он ради за Удружење за церебралну парализу и развози њихове болеснике и како има још три посла данас. Није му јасно како га не разумеју. Један дедица близу њега погледа га сажаливо, па рече:

— Ево, иди испред мене. Кад мене прозову, ти уђи.

— Ево и мене — рече други, па редом и остали и постигне се договор да они први уђу на преглед.

— Само — рече једна старија жена која се држала за колено — ако си пријављен за преглед. — Другачије неће да те приме. Ето, ја имала болове. Отекло ми колено и мој доктор написа хитно за пријем, али цаба. Нисам била пријављена за тај дан. Онај са врата малопре рече да ће министар да га ухапси ако се не поштује ред. Да ми то решимо са руководиоцима, па ће они да раде како ми мислимо. До тада има да се зна ред. Због њега чеках четири дана и после ми извадише десет шприцева воде из колена.

— Што, бре, ниси ишла на дежурство? — оте се једном.

— Са којим клинцем да идем? Пос'о немам већ

пет година. Муж у пензији, деца без посла. А било ми је, вала, свеједно у том тренутку. Куд све иде низбрдо нек иде и то, не би ли коначно цркла и побегла од ове беде.

– Извини, сестро, није ми била намера да те љутим, него онако причамо – помирљиво ће онај што је почео разговор.

– Ништа, извини ти, али све ми се смучило. Јеб’о их ред, нека га праве у њиховој кући, а нама нек омогуће да живимо и да се лечимо. За који смо ђаво уплаћивали силно социјално све ове године?

– Е, ако хоћемо у Европу, мора да буде реда – рече један пацијент који је одударао од других својим беспрекорним изгледом. Одело, бела кошуља, машна, ташна, панталоне попеглане на ивицу, ципеле затегнуте.

Учини се Радошу да га је негде раније виђао у чаршији и поче да пребира по глави. Сети се да је био неки одборник или представник у месној заједници и да се свима увлачио у задњицу. Шта ли, Боже, он тражи овде кад би коњу реп ишчупао? Вероватно су се исто питали и остали који су га гледали са подозрењем, јер је одударао од њихове муке.

– Е, пријатељу, ја нећу у Европу. Нећу и тачка. Да ми они забране да закољем прасе за Божић. Моје прасе – рече човек који је до тада био неприметан.

– У, ако се само ова господа на власти договори тебе и мене неће нико да пита. Ево, рецимо, ја. Био сам у многим органима док сам био млађи. И у месној заједници и у општини. Кад стигне наређење, оно се спроводи. Ако се дереш, неко ти припрети. Ако си упоран, приведу те, а ако си много упоран, зна се – напакују ти нешто и заглавиш затвор. Море, неке су знали и да изударају, па их после пусте и извињавају се. Кажу, грешка. А ти плав. Мислиш да није сад исто.

Евроскептик мало увуче главу у рамена, зна да га нико ништа неће питати, али није могао да одоли, а да не тера инат. Зажмури на једно око спреман да се не преда саговорнику и мало тишим гласом га упита:

– А зашто си ти, пријатељу, овде?

– Зашто? Зар се не види? Начисто сам пропао. Нема на мени здравог органа. Много сам се за живота трошио. Зато сам решио да се пре времена пензионисhem, па морам од доктора до доктора како бих прибавио мишљење свих, па тек онда на комисију.

Насмеја се Радош у себи јер се сетио једне сцене од пре отприлике две године када је видео овог човека како са пријатељима уз музику лумпује и пева. По ићу и пићу се не би рекло да је припадао групи болесних, али од тада је прошло скоро две године. „Ма, на крају крајева, и да је здрав, ако је близу ватре што се не био огрејао. Као да ће он бити једини који је преварио државу. Као да државни чиновници не знају за јадац. Знају, него су повезани и само кад треба јебу нас сељаке. На крају, нико ми није крив што сам остао на селу и што нисам хтео да учим.“

У чекаоници наста кратка тишина. Понеко се само кратко, стидљиво накашље и опет мир. Само се чује из почетка тихо, а онда све гласније, лупање штапа о под. Једна старица, као да тражи да се и онако мирни умире што више, поче прво тихим и помало промуклим гласом којим доби нормалну боју пошто се искашља, да прича:

– Мени нико није тражио новац. А све су ми урадили. Дала бих им да су тражили, али нису.

– Па од чега се ти лечиш, мајко? – запита Радош.

– Од старости, дијете – одговори – од старости која ми искриви ову кичму па се поткочујем штапом к’о кајсија. Дошла сам овде пре три године и од тада сваких месец дана долазим да ми напишу препоруку за лекове, па у моју амбуланту да их напишу, док Онај не пресуди.

– Заказујеш ли прегледе? – радознало ће Радош.

– Заказујем. Сад кад ућем ја сам им сигурна за месец дана, па одмах закажем.

– Ти, мајко, као онај мој комшија пијанац кад га ујутру милиција ухватила пијаног, а он журио, па им рекао да хватају ове младе, а он им је сигуран и сутра ујутру – рече уз осмех онај што је довео пацијента у инвалидским колицима.

Неки се гласно насмејаше, неки насмејулише, тек непријатна тишина би уклоњена за неколико тренутака. У Радошевој глави је синула искра оправдања за ове што им узимају новац.

– Ако не журиш нико ти га и не тражи као, на пример, овој баби. А сви они негде журе да претекну. Кога или шта? Да буду пре овога или онога. Да буду бржи од болести. Како ти је Бог прописао, тако ти је. – Ако ти је рекао да те на путу мучи ђаво, он ће те мучити, макар то био и онај ко ће да ти помаже. Држава је лепо прописала ред. Па и стока зна за њега. А ми ‘оћемо преко реда. Е, плати! Крајичком мозга чу глас у себи: – А зашто да платиш? Стварно, зашто да платиш? Нормално је да се борим да мој *ћале* дође што пре до доктора. Зашто бих то платио? Да ми ствар уради боље? Па ваљда ће да уради најбоље што зна. Можда школује децу, а нема довољно пара, па је нервозан; ако му дам мало биће задовољнији и боље ће ми погледати...

Мисли за и против роје се у глави, па не чује гласове у чекаоници. Виде како се спољна врата отворише и како уђе једно лепо младо чељаде. Сукњу све да истеже једва да ће да намакне до пристojне мере. Уплакано лице јасно је одавало њену патњу. Покуца нежно на врата амбуланте и зачудо врата се одмах отворише.

– Ја по договору са доктором – рече техничару.

– Уђите – рече он и одмах затвори врата.

Да није била уплакана сви би протестовали, али овако ћуте и гледају, као да би волели да чују разговор из амбуланте и да знају због чега је она онаква.

– Тата јој је оперисан – рече први до врата. – Јутрос у зору било му лоше, па се боре за његов живот.

Мук. Знају сви шта значи кад се неко бори за нечији живот и да то у већини случајева значи да неће преживети. Мало затим дође и један старији доктор у зеленом мантилу и капи. Покуца на врата и уђе.

– Он га је опијао. Изгледа ми слаба вајда – преноси поново онај до врата. Сви несвесно почеше да навијају за оног мученика што се горе на спрату заједно са докторима бори за живот. И ћуте из поштовања.

Отворише се врата, а доктор у зеленом и девојка одоше праћени погледима пуним стрепње.

Поче прозивка. Чекао Радош доктора да му се макар јави док пролази кроз чекаоницу, али он ушао рано, одмах после дежурства, и нико га није видео. Улазе пацијенти сами или са родбином, задрже се кратко и при изласку међусобно пребирају шта им је доктор казао. Само понеко на изласку каже *Уздрављу* и лупи вратима чекаонице. *Бале* и он били су препоследњи негде око пола два. Оца је буквално унео у амбуланту, јер је онако лош, како је дошао, додатно постао исцрпљен од дугог чекања.

– Матори, баш си лоше – рече доктор. – Што не уђосте раније?

– Па нисте ме прозвали, докторе – одговори скрушено Радош.

– Он мора да остане у болници, а ти иди и извади историју.

Навреше сузе на очи. Сети се да су му у џепу еври. Неспретно их извади и тутну доктору у мантил. Зграби документа и изјури из ординације.

– Донеси историју на други спрат! – чу иза себе техничара како се дере.

Хтео је да изјури и да не плаче пред њима. Улете у тоалет право из чекаонице. Плакао је као мало дете. Знао је да се *ћалу* ближи крај. Чим они не затежу са пријемом него овако одмах. И лажу, брате, да за пријем треба пара. Уми се и оде на шалтер. Историју је однео на одељење, видео где му је отац смештен, питао га шта треба да му донесе од куће и рекао да ће доћи рано ујутру. На изласку из одељења чу разговор из докторске собе:

– Како ти је прошао пазарни дан? – и одговор са више него познатим гласом: – Добро.

У Чачку, 5. 7. 2013. године

МРТВА ТРКА

Зима као зима – окива ледом и снегом. У селу се то не уочава толико колико у граду где утабани снег, поледица на тротоарима и улицама, обрушавање снега и посусталих леденица са кровова свакодневно угрожавају и опрезне и неопрезне, а сетан уздах „када ће лето“ остаје само узалудан одраз немоћи пред природом. Тај део града зачет је одмах после рата градњом приземних кућа које су тада биле на пола пута између центра и фабрике. Сатерани са села у град, бунтовни и још увек жељни земље, природе и слободе, новонастали варошани, а још увек у души сељаци, тражили су компромис. Није стан него кућа. Јесте да је кућица, али је ипак засебна, са оградом и баштом. А ту су и њихов лук, шаргарепа, бела зелен, парадајз.

Као и све мало и кућица које је направљена у првом таласу миграције не да се пред налетом већих и лепших грађевина. Одузели су јој прво башту, па смањили двориште, а касније га и начисто присвојили. Ограду и улазну капију као симбол независности домаћин је наслонио уз зид иза куће, мада је знао да то више ничему неће да служи. Миле, како му је било име, остао је сам са својом Јеленом, Леном (тако ју је из милоште звао). Био је у пензији, заборављен од другова са посла, па и доброг дела родбине. Син у Београду, на положају, одавно га је наговарао да му купи стан и да га пресели у неку зграду са грејањем. Прво се опирао да не може да се пење по степеница-

ма, а кад му је син рекао да ће да му купи стан у приземљу, он му је осорно одговорио да не жели да му неко врши нужду изнад главе. И ту је био крај. О томе да он и жена пређу код њега у Београд није било говора. Како да остави село? Тамо му је, иако у корову, почивала родитељска кућа, а он је пред саму пензију склепао две просторије и купатило, па са женом или сам проводи добар део времена кад је топлија половина године и кад треба да обрађује малу башту. Њу је направио кад су му одузели његову у граду. Хвалио се да има воће и поврће са своје земље, оно које није прскано и које је он својом руком гајио. Недалеко одакле имао је и свој забран који је пред зиму ранијих година скраћивао за понеко стабло како би се у граду грејао, али то не чини већ дуже време, откако су му срушили заједничку шупу у којој је држао дрва. Кад су изграђени солитери око њега, делом и на његовом плацу, понудили су га да му уведу парно грејање, али је он одбио и набавио пећи на струју. За канализацију га нису ни питали, па је наврат-нанос морао да презиђује и прави купатило. Слаба изолација је, оцртавајући влагу до пола зида, одавала место где је било купатило. Прво би се споља показала линија докле је она допрла, затим би се малтер подлупио и полако током две до три године опадао. Током лета Миле би обијао све до „здравог“, остављао да се цигла суши и првих јесењих дана поново малтерисао. Само код прве поправке је после и кречио, а касније је видео да је то бесмислен трошак. У купатилу се тај проблем појавио касније, јер су преко зида биле плочице. Тек кад је почео да их налази једну по једну одваљену на поду или у кади знао је о чему је реч. Пустио је да се ствари полако одвијају, па је смогао мало пара да их замени. Урадио је само један зид, јер кога је било брига за разлику у боји и изгледу плочица. Њега и супругу сигурно не, а и оно мало гостију што су му долазили били су његови, па се надао да ће га разумети. Искрено, било му је свеједно да ли хоће. За славу би имао по неког комшију или

комшиницу, али се они нису дуго задржавали, тако да им купатило није ни требало. Па чак и да јесте и они су били у сличним приликама као он. Мало је зазирао од зета Француза, али се испоставило да је он делија коме није било важно ништа осим његове ћерке и деце. Уживао је у шљивовици кад већ није било вина по његовом укусу и у нашим јелима које му је ташта спремала.

Лена је била бољег здравља од њега и по цео дан би радила нешто по кући. Да није било притиска који јој је повремено руменилом у лицу и главобољом најављивао своје присуство, могла би слободно да каже да пуца од здравља. Стално је говорио да је то због тога што је она мало млађа од њега, али истина је да је она била мало старија. Хтео он то да призна или не, своје здравље је добро нарушио радећи на послу који је носио ризик. Али фабрика је за њега била нешто што је изговарао са свечарским тоном, нешто што му је омогућило да сам себи приушти независност и кроз то достојанство слободног човека. Банкама се није дао, сем једном кад је преко заједничке акције на послу добио кредит за довршетак куће уместо стана, па и тад је потписник кредита била фабрика. Она му је омогућила да школује децу, оде два пута на одмор и два пута у бању. За њега као скромног човека доста. Кад се сети руководилаца у фабрици, па и партијских кадрова који су некад били битни, увек то чини са поштовањем. Да ли су они као ови данас бесомучно пљачкали и богатали се он не зна, али сумња, јер се тада лако губила глава. Неко ко је радио против народа и државе лако је остајао у мраку. Можда су имали мало више, али не много. Ако би радници имали двособан, они би имали трособан стан. Имали су право да воде на пословне ручкове, али не дај Боже да секретар партије уочи неправилност и да то изнесе на састанку. Било је то време кад се јурила реакција, подизала земља. Рекли су му да он као узоран радник мора да понесе одговорност. Схватио је то озбиљно и искрено. Касније је, седамдесетих

и осамдесетих година, почео да уочава неискреност код другова и почео да се удаљава. Негде пред само пензионисање, почетком деведесетих, са олакшањем је дочекао растурање Партије и нигде се више није приклонио. Ово данас не разуме, али види да му државу растачу и поткрадају највише они који би требало да је граде и чувају. Повукао се у себе јер је имао много тога да каже, а види да би све било узалуд, по оној народној „Сјаши Курта да уз узјаше Мурта“. Види он то и зна да нема вајде да прича, јер што види он, виде ваљда и други и сви се праве луди. Па зашто би био најпаметнији? А све и да хоће, коме да каже шта види и шта га боли. И новине не чита, јер су пуне убистава, крађе, безобразлука. Замисли да га неко види да отвори средњу страну, а тамо голе певачице. Нису му више године за то. Кад не седи на шамлици испред куће на узаном тротоару и не зури у народ који пролази, он слуша вести на радију или лепу народну песму. Ове данашње што наричу не воли да слуша. Телевизију не гледа јер га лако заболе очи. Понекад се сети како су он и Илија, његов друг са посла, славили Први мај и Дан Републике. Његова слава је била Ђурђевдан, али слави је ти као члан Партије. Тад је ишао код оца са Леном и децом, али за Први мај би за своје и Илијине направио ручак, заклао јагње, купио пиће, пустио јаче радио на коме су ишле борбене корачнице и цео дан провео у весељу и песми. Илијин отац је славио Светог Николу, па му је Дан Републике добро дошао да као и Миле с пролећа на миру и у тишини, прослави своју славу на исти начин, само што је уместо јагњета на трпези било прасе. Када се Партија растурила, а пошто су им очеви умрли, почели су нормално да славе своје славе. Иконе су биле узете из родитељских кућа и окачене како доликује, а свештеници су долазили да освештају водицу. И даље су се посећивали до пре три године када је Илија на правди Бога умро у сну. Од тада га с времена на време обузме туга за старим временима, па оде на гробље и упали му свећу, јер он му је овде у граду био замена за породицу.

Све теже дише. Смета му мирис влаге у соби кад дођу хладни дани и кад мора да затвори врата. Тада пусти јаче грејање па му буде мало лакше. Од како су му пре две године пронашли „оно“ на простати, престао је да пуши, иако то двоје нема везе једно са другим, али он сматра да се против „онога“ бори и престанком пушења. Па стално на телевизији причају о пушењу као узроку те несреће. А она је, ваљда, иста било где да је. Рак је рак, па био у овој или оној реци, само мора да је бистра, а код овога мора да се пуши да би се имао. Кад је доктора питао да ли ће помоћи ако престане да пуши он му је одговорио: „Свакако, свакако, него шта! И те како!“ Први напад астме појавио му се кад је имао двадесетак година радног стажа. Рекли су да је то највећим делом од природе посла, јер је нико у фамилији није имао. Понудили су да га пребаце на друго радно место, али се није дао. Ту где је радио био је уважен. Пушење није смањивао осим кад је имао нападе. У џепу би имао пумпицу, па кад осети да га стеже, он се инхалира и тако до пензије. Сметао му је мирис влаге у кући, па је то избегавао одласком на село у родитељску кућу или изласком испред ње све док је време дозвољавало. Комшилук се навикао на Мила који седи на шамлици и пуши тако да су сви приметили кад је престао. Није хтео да призна зашто је то урадио, већ је почео да држи говоре како је касно схватио да је пушење штетно.

Кад су му рекли за „оно“, почео је да размишља о свему и свачему. Давно, пре двадесет година, кад је направљен последњи солитер, земља око куће кренула је да се слеже и на оној страни куће која гледа ка тој великој грађевини почео је да пуца зид. У почетку је то била само пукотина која је временом постајала све већа. Обратио се инспекцији, ови извођачу радова и пукотина је донекле била санирана. Последњих неколико година поново је почела да „ради“. Пошто је слабије видео, кад би било мрачније у соби чинило му се да је пукотина већа, а опет кад је светло било јаче изгледало је да је мања. Види он да ће да се поз-

драви са светом због „онога“ пре Лене и помири се са судбином. Али, како ће она да се избори са овом напрслином на зиду? Нема више оних, како су се звали СОЗ, не ДОЗ, или СИЗ становања. Ово је време у коме је све баш брига за сиротињу. Можда да понуди општини, као што су тражили да пристане на рушење куће, па да он фино узме гарсоњеру. Опет, како ће на спрат или да му неко врши нужду изнад главе? У ствари, то може да уради Лена кад он умре. Нека јој помогне син који и дан-данас има неке везе у општини, иако је одавно отишао. Она може да оде и код ћерке у Париз пошто је често раније знала да одседне код ње неки месец, па и да се хвали том страном земљом, иако није знала ни реч тог језика. И зет је, брате, гледа са симпатијом. Може ако хоће и код сина, мада је снаха не воли баш много, али женско је, па нек се прилагоди. И док тако врти по глави разна решења, изненада се јавља нови проблем. Сетио се великог снега пре две године кад му је улегао кров на једној страни. Попео се на таван и са жаљењем видео да су таванске греде толико жижљиве да је само питање дана када ће да се једна по једна уруши под теретом нових снегова. Припремио се за одбрану. Набавио је дугачку мотку и на њеном врху закачио нешто попут густих грабуља. Прошле године је, кад почне да пада велики снег, излазио напоље, пео се на мале молерске мердевине и скидао га. Ове године, мада га је мало издала снага, опет је кренуо у исту акцију. Пуно пута је по глави мотао како да направи нови кров. Стално му се измицао мали део новца. Није желео да га тражи од сина, јер му је он једном набацио како му не пада на памет да улаже у нешто што не вреди ништа. То га је вређало, јер је он у том ничему одгајио и њега и његову сестру, а да је било среће одгајио би и друго женско дете које је, да Бог опрости, изгубио, а не зна да ли њиховом немарношћу или грешком лекара кад је имало две године. Сећа се добро да му је отац дао добру грађу за кров. Није била нигде начета жишком. Скоро да није имала ни

чворова. А тек даске за столарију. Сама храстовина. Била је киша кад су дошли да започну прављење цигле. Колика је само рупа била на плацу од земље узете за циглу! Једва су је после неколико година заравнили. Зна да је због те кише и своје ревности да ради на калупу за циглу цео дан добио упалу плућа коју је дуго лечио. Шта све није преживео док је правио кућу! Прво је оспособио једну собу, па... Волели се људи. Није било новаца, али су се испомогаи. На кров му је дошло скоро цело одељење где је радио. Ограду и капију је правио са задовољством. И сад син каже: „Шта ће ти наслоњена на кућу? Дај је неком или баци.“ Е не дам и нећу да је бачим. Кад сам је ставио, он и сестра могли су по цео дан да буду напољу у дворишту. Он је заборавио, а ја нисам. Столарија је била најбоља. Како сам био поносан. Ево и сад стоји, мада полако излази из зида, јер су ти проклети солитери слегли земљу, а моји темељи су слаби и зидови се криве и пуцају.

„Пре неки дан читам у новинама да ће зима бити блага и радујем се. Кад оно, ево је пре времена и јака. Јуче сам скидао снег са крова и ујутру ћу. Само да ме здравље послужи. И снага, мада ме полако издаје. Да ми се докопати пролећа. Тад ћу да побегнем у село, па...“. Закашљао се и по први пут испљунуо крвави испљувак у марамицу. Престравио се, али је решио да га не показује Ленки. Не мора да зна. После ће да га испере на чесми да не види. Има још пет дана до контроле. Онда ће лекару да каже шта је било и он ће му рећи шта да ради и да му да лекове. Сад ће да се смири и приспи. Угаси светло и поче равномерно да дише, али је то дисање било праћено шиштањем и пискути-ма, испрва гласним, а касније све тишим и тишим.

Док је Миле тонуо у сан, брат и сестра су телефоном водили разговор.

„Како је тата? Држи ли се или пропада? Мама каже, кад сам је јутрос звала, да је све под контролом, али се ја плашим да не говори истину јер жели да се

овде у Паризу не секирам и да не долазим по овом невремену.“

„У праву сте обе. Све је лошије и лошије. Не треба да долазиш јер не можеш ништа да помогнеш. Знаш како је тврдоглав. Јуче је скидао снег са крова. Пење се на мердевине, а доктор ми је рекао да има метастазе на костима. Само још треба да падне. Сто пута сам му рекао да ћу им лако решити стамбено питање. Па људи из општине ме моле да га иселим и дају ми спремљену гарсоњеру. А он каже да док је жив неће из своје куће. Е, сад је само питање ко ће пре – или он из куће или да се проломи кров, сруши зид, искочи столарија. Сестро мила, идем сутра поново до њих. Веруј да не могу толико да одсуствујем са посла, али морам да одем. Да се договорим и са мамом како ћемо.“

И тако док су брат и сестра разговарали у вароши одакле су потекли, водила се мртва трка између њиховог оца и куће. Време је газило и кућу и њега. Жилави какви су били издржали су и лоше услове пословања и солитере у околини, али има нешто што не зависи и нешто што зависи од њих. Ово време које смо добили на коришћење и љубав да га испунимо. Све остало је само случајност, а ја бих рекао и привид.

У Чачку, 12-13. 12. 2012. године

ЛУДАК

– Не, нећу да се прегледам код вас.

– Зашто? – питам затечен.

– Не могу да вам кажем, али нећу. И никад нећу да се прегледам код вас! – рече тринаестогодишњи дечак гледајући ме својим бистрим очима као одрастао човек који зна шта хоће, а шта не жели.

Први пут после скоро четрдесет година рада доживљавам да ме неко гледа у очи и каже да му моја лекарска услуга није потребна. Покушавао сам да се, ослоњен на огромно искуство стечено праксом, снађем, али сам себи личио на рибу извучену на суво.

– Па зашто си долазио ако не желиш да се прегледаш?

– Мислио сам да хоћу, али сад видим да нећу. Не, нећу да се прегледам.

Онако збуњен окрећем се мајци да је питам шта је било са њим. Она, запослена код мога друга, није пријављена као запослена, па није имала здравствену књижицу ни за себе ни за дете, а како нема новца рекао сам да дођу, да ћу да га прегледам и да не треба да ми плате. Укратко ми је објаснила да је била позвана у школу јер му је позлило.

– Докторе, он је спортиста. Има браон појас у каратеу и не може да полаже за црни јер је малолетан, али зато сад тренира кошарку. Увек је имао много снаге и могао је дуго да трчи. У школи су ми рекли да није могао да дише. Водила сам га у Дечији диспанзер, али нису хтели да ме приме јер немамо књижицу – рече успаничена мајка.

– Хајде, скини се да послушамо плућа и срце и урадимо ЕКГ, па ћемо да видимо шта је – правим се луд као да није било претходног разговора.

– Докторе, ја сам вам рекао да нећу да се прегледам. Нећу!

– Побогу, па знаш ли колико сам ја деце прегледао до сада!? И старијих и млађих од тебе. Све спортисти. И твога учитеља каратеа лечим и прегледам – не попуштам да поменем све у нади да ће да промени мишљење када чује да у помоћ призивам ауторитет његовог тренера.

– Мама, хајдемо кући. Ја овде нећу да се прегледам.

– Да ли се бојиш? – питам не бих ли добио на времену.

– Не, не бојим се, али желим да идем кући. Хајдемо мама – упорне су те беспоговорно одлучне зелене очи које ме све време гледају право у зенице.

– Сине, моли те мама да се прегледаш – казује она и гледа га молећиво.

– Али ти знаш да сам рекао да нећу. Идемо кући – упоран је малишан.

– Купићу ти хрчка. Знаш онога што волиш – наставља мајка којој је тешко што он неће да се прегледа, јер иде ноћ и не зна шта је са њим, али јој је непријатно због мене.

– Мама, не желим овде да се прегледам, ни сад нити било кад. Хоћу кући!

– Па добро, да ли сам те нечим ја увредио или било ко други? – не издржах да га не питам.

– Нисте.

– Па зашто нећеш да се прегледаш?

– Нећу и не могу да Вам кажем због чега нећу, али нећу.

Потом се нагну према мајци и шапну јој неколико речи на уво. Она пође да ми нешто каже, па одуста, јер је схватила да би га тако повредила.

– Па добро, да ли схваташ да си сад ти мене повредио? – настављам ја све у нади да га приволим на преглед.

– Не желим да вас повредим, али не желим да се код вас прегледам ни сад ни било који други пут.

– Добро, ако јавим у клуб да ниси хтео да се прегледаш, они ће ти забранити даље бављење спортом док то не урадиш – настављам нападно и би ме помало срамота. Али боље и да се стидим пред собом и ово двоје него да дете настрада. Оно има право на своје разлоге, а ја имам своју одговорност за његово здравље. Знам шта је слобода избора, знам да је и дете човек у малом, али негде у прикрајку душе се надам да је за дечије добро да га прегледам упркос његовој противној вољи.

Слеже раменима. У очима тренутак туге и неспокоја, али ме он поново погледа одлучним погледом:

– Ја овде нећу да се прегледам.

– Па, синко, ако нећеш овде да се прегледаш, нећу да те присиљавам – рекох на крају неистину, јер сам све време на овај или онај начин радио супротно.

– Госпођо, идите кући, па ако се предомисли дођите.

Мајка слеже раменима. Видим да је уплашена и да јој је непријатно и због мене и због газде који ме је замолио да дете прегледам, али све то надјачава страх изазаван неизвесношћу за јуношино здравље.

– Ја идем. Довиђења – скочи малиша и нађе се на вратима не сачекавши мајку, као да је био на мучењу.

Пошто је син изашао на врата, а она још била у ходнику, окрену се ка мени и полугласно рече:

– Није знао да га водим у приватну ординацију па је зато дошао, а малопре ми је шапнуо да не жели да се прегледа јер немамо новца.

Тек тада ми би непријатно, јер сам имао утисак да сам га потценио. Он је бранио своје достојанство гледајући ме у очи, а ја сам мислио о приземним стварима карактеристичним за децу – о страху и ауторитету. Нисам приметио да је из тих зелених очију које гледају право у саговорника било много више храбрости и одлучности него што сам икада видео код његових вршњака. Човек са тринаест година!

Први пут сам доживео пораз као лекар, а био сам срећан као човек што постоје дечаци који имају толико достојанства да пониште све оне који се на политичкој позорници труде да униште нашу духовност, језик, државу, зарад мало новца који ти на овај или онај начин опет отму. Фердинанд, Кајзер, Хитлер и ко зна који садашњи и будући дрзници морали су и морају да рачунају на такву децу.

Нек нас не забораве девојке крај Мораве одјекну на јефтином звучнику испред скоро празне кафане „Коноба“ (замислите у Далмацији кафану „Моравац“), док се ширио мирис меса са роштиља. Онако резигниран после посла погледао сам вести на телевизији. У Јагодини отворен „Центар за палијативно збрињавање“. Министрака, обучена како доликује, у скупоченој гардероби и накиту, уз осмех пресеца врпцу. Успех, како да не. „У државној служби се наредне године неће примати нови радници“, обавештава нас егзалтирана репортерка из Скупштине. Присетих се да сам пре подне отишао до болнице и видео како сређују и улепшавају круг. Чак га на ову зиму, што је неуобичајено, и перу. Помислих да се мења директор, јер те ствари обично раде одлазећи који се ваљда тада сете и тог детаља. Али, преварио сам се. Долази министарка да отвори исти центар за који сам малопре чуо да је отворен у Јагодини. Не знам да ли су и тамо за исту прилику позајмљене љубичице, али овде увелико јуре цвећаре да их позајме. Пара нема да их купе, али нека им их позајме док се не заврши посета, па ће их вратити. Министарка, знате, воли то цвеће. На крају крајева, треба да знају да им болница може затребати, а онда...

Шетајући даље бивам приморан да са супругом скачем ка огради, јер један егзалтирани возач, са мобилним на ушима, покушава да се паркира на тротоару и губи контролу, умало претходно не прегазивши једног бициклисту.

– Лудаче! – дере се бициклиста.

Него шта је него је изгубљен. Умало да нас побие. Разговара човек на мобилни телефон и вози.

Потом изађе из кола и упути се у продавницу не обраћајући пажњу на оно што је направио и настављајући да разговара на телефон:

– Да, да, јебеш законе. Кад ће они почети да важе?

На оближњој бакалници, у рафу за новине, виси дневна штампа. На насловној страни једног примерка крупним словима пише: „Деца и труднице без овере књижице на преглед.“

Србија, друга деценија двадесет и првог века.

У Чачку, 5. 12. 2013. године

НА ДАН КАДА СЕ ПРИМАЈУ ПЕНЗИЈЕ

Од свих дана у месецу најмање је волео тај дан. Десетине пензионера са очима у којима је из месеца у месеца бивало све мање сјаја или било какве наде, хрлило је ка шалтеру да узме оно што су поштеним радом заслужили и што им је скоро сваком исплатом све више закидано. У тој бујици безнађа створена је психоза да и то што имају треба што пре да узму, јер у Србији се одавно не зна шта носи следећи дан. Тако је, уместо опуштених и углавном задовољних људи тај дан у банци увек био пун набоја. Разумео би он њих, али је тај притисак попут машинске пресе ударао два пута месечно непогрешиво у истом ритму и стварао му нервозу коју је лечио једино током одмора. А и неколико пута су га лично повредили неким ситним разлогом, тако да је он према њима осећао извесну одбојности. Да би на неки начин дао себи одушка и успео макар на тренутак да се одмори од нервозе која надире и разара, смислио је једну малу пакост која је, истини за вољу, имала и своју практичну страну. Сваког приватника који би дошао да преда неку уплату или пазар „угостио“ је преко реда у суседну малу просторију у којој је службеница Љиљана примала новац уз осмех и благонаклоност која је била већа од уобичајене. Ови, срећни што не морају да чекају у реду одавде до вечности, узвраћали би осмехом и шалама, па би тај део банке бивао много пријатнији.

Пре неколико дана, због учесталих пљачки у другим банкама, увели су аудио и визуелни надзор, а

њему обезбедили собицу из које је могао да посматра странке до миле воље, као и да слуша шта се прича на шалтеру и око њега. Та соба му је дала на угледу у самој филијали, јер сад радници никако нису могли да знају када их шеф посматра, па су постали мало више сервилни и према њему и према странкама. Он, истина, није још озбиљно користио ту собицу, јер му је било сасвим довољно што је ухватио страх у очима запослених, а ни сам као човек и као шеф није био цепидлака. Пошто је у банку ушао један наизглед надмен и несимпатичан човек, који му већ седми дан доноси пазаре у банку и о ком и даље није много знао, љубазно га поздравља и показује на „она врата“ иза којих га је са осмехом чекала Љиљана. Он се повуче у своју собицу за надзор не би ли уочио што више детаља о новом клијенту. Али на тренутак му пажњу привуче подугачак ред у великој сали, јер се ускомешао.

„Види оног педера“, каже последњи у реду онеме испред себе. „Ушао је и одмах завршава посао, а ја цело јутро чекам.“ Као да га код куће или било где чека неки хитан и неодложан посао.

„Ма знам га ја“, рече онај испред. „Пре двадесет година био је обичан слино. Дошао је код нас у фабрику као приправник и није знао нос да обрише.“ Као да сви приправници знају да обришу нос, а само он не зна.

Трећи почиње да развија теорију како је он дошао до новца. „Ко зна како? Чини ми се да је био дилер почетком деведесетих, па и после, не знам тачно, али је радио неке сумњиве послове.“

Коментар је даље ишао својим током. „Чини ми се да се развео од жене прошле године. Будала. Не знам шта му деца раде, али неће далеко да догурају поред таквог оца.“

„Ја сам чула да је живео са неком комшиницом, срам га било.“

Неки старији господин, бивши радник органа унутрашњих послова, промрмља више себи у браду него онима око себе: „Ма стално нам је био сумњив.“

Један господин, који је и у времешним годинама

изгледао лепо и углађено, за тренутак прекиде дискусију: „Па шта ако човек има љубавницу? То је, молићу лепо, искључиво његова ствар.“ Ред, незадовољан што је један њихов прешао на супротну страну и почео да брани онога кога истина нису ни могли добро да виде, јер је њихов вид недовољно оштар за ту даљину којом је малопређашњи прошао, поче да се комеша без јасног и гласног коментара. Само је недостајао још један да узме онога у заштиту и да настане општи метеж. На срећу, наступи тренутак који их је све поново ујединио. Благаяјница упита колегу до себе може ли да јој донесе још новца, јер га понестаје. Прво је настао тајац, а онда они најближи шалтеру чуше како он тихо одговара да кола са новцем још нису стигла и да сигурно неће доћи за наредних сат времена. „Једини нам је спас ако неко од оних (па показу на малу просторију у коју су улазили приватници да предају пазар) не донесе више новца па да наставимо са несметаним радом.“

„Још сат да чекамо?“, проструја редом, а одмах затим: „Осим ако онај није донео већу количину новца?“ Одједном су сви погледи били упрти у правцу „оне“ просторије па се мада још увек са пређашњом дозом неповерења, јави се и по која помирљива нота.

„Ма знаш шта, јебига. Без њих као да не можемо. Шта ћеш? Тако ти је.“

„Да“, рече она до њега. „Ма ни њима није лако. Инспекције, казне, али зато и имају, брате.“

„Мој сестрић је приватник и изгибе од посла“, рече један седокоси старац.

„Само он је у другој банци, а тамо се не чека на ред.“

„Којој?“, упита онај до њега.

„Оној у центру са великим црвеним вратима.“

„Јака је то банка – одговори саговорник – само је у њој мало пензионера, јер су провизије велике.“

У међувремену онај наизглед надувен човек укоченог погледа изађе на врата и напусти банку праћен погледима оних из реда.

„Заврши посао“, рече једна.

„Шта ћеш?“, прате је речи другог.

У међувремену благајница доби повећу хрпу новчаница од колеге.

„Одакле?“, запита колегу, задовољна што може да настави посао.

„Од онога што је изашао. Замисли, отворио је овде фирму пре пола месеца, а сад му на руке донели са Косова новац за кућу, а он их ето овде ставља на штедњу не би ли имао какву-такву сигурност. Једва дише. Каже Љиљана како јој се жалио да има тешку астму, да га снага издаје, а да му се пре неки месец жена шлогирала, па он једва може да је опслужује. Слабо види и давно би престао да ради кад би имао неку бољу пензију, али као приватник зна да од тога нема ништа и ето још увек ради. Замисли, ћерка му је отишла у Шведску и тамо предаје на неком факултету“, исприча у једном даху, остављајући новац, сав задовољан што је све успешно пренео колегиници, тако да и она сад зна каквог муштерију имају у банци, а сви су се они потајно надали да ће једног дана радити на Љиљанином месту које је представљало знак напредовања у служби. Они најближи шалтеру чуше причу, а понешто и они из средине и са краја. Тупи погледи. Још један скорашњи пензионер. Једноставно их је разочарао, јер им се не да ни да људски, на одстојању, искале свој бес над неким ко још није у њиховом сивилу.

У том тренутку сав весео у банку уђе млађи приватник и одмах крену ка познатим вратима. Све очи из реда устремише се на њега. Не хајући за то, он је већ био наспрам Љиљане.

„Како их, бре, не мрзи да чекају оволико у реду? Зар немају и осталих петнаест дана, па што се не распореде?“

Љиљана љубазно уз осмех прихвати ову опаску и сети се да ју је пре два дана отац замолио да му остави хиљаду динара на зајам док не прими пензију како би могао да купује хлеб и млеко. Нешто меса, и то пилећег, имали су у замрзивачу, јер свако лето узгоје неколико пилића које с јесени закољу, транширају и ставе у замрзивач. Зна она да би њен отац досто-

јанствено долазио кад нема реда, али нити има толико новца на рачуну да му потраје свих петнаест дана, поготову зими у сезони грејања, нити мора да чека у реду кад има њу. Би јој жао свих оних људи преко пута, а би јој и криво, јер схвати на тренутак и поред беспоговорне послушности коју је поседовала на послу, да и она учествује у потцењивању тих људи. Једино је практичан разлог оправдава пред собом, да ето банка беспрекорно функционише. Замрзну осмех на лицу и уљудно, са много мање срдачности, врати оверену признаницу.

Радован устаде од команди за надзор са муком у стомаку. Његове намере су биле практичне природе, мада са извесном дозом ситне пакости која је имала личну ноту. И ево шта се десило. Пљуваше по болесном човеку само зато што је он хтео да уведе мало реда и да стално има новца у благајни. А и овај млађани газда, попут сеоског ђилкоша, не уме да уђе достојанствено, него пљује по овим несрећницима. Што, бре, ти пензионери нису као неки о којима смо слушали да су опуштени, насмејани и срећни, премда помало костоболни и слабосани? Тако је он памтио свог деду. Сети се затим да следи реформа пензионог система у којој ће пензионери бити још мање плаћени. А тад наиђе црн облак у његовој души. „За три године ћу, Боже, и ја у пензију“, промрмља себи у браду. Оде, уми се и изађе у оближњу кафану на вињак, који се до вечери претворио у двоцифрену бројку. Био му је то први радни дан који је напустио пре краја радног времена, а у глави су му непрестано брујали стихови Матије Бећковића „Ђераћемо се још“. У тренуцима кад су наступала острвца свести, није могао да се отме утиску да онај који прави редове рачуна на то да је небитно да ли ред исправно размишља, већ да сви у њему мисле на исти начин, јер им је тад лако наметати све што желиш. Заправо су све несреће двадесетог века у својој основи имале психологију реда.

МЛАТИКУРАЦ

Читам тако свашта преко интернета, па наиђем на објашњење речи „млатикурац“ (наравно, ону која се употребљава у сленгу). То је стручњак за све, онај који познаје све области живота и све могуће мајсторије само у теорији, а у стварности је дангуба, сератор и паламуда, увек спреман да другима дели (бескорисне) савете. Вероватно ми то не би привукло пажњу да претходне недеље нисам уживо видео грађанина који би могао да поднесе кандидатуру за тај надимак.

У архитектури наших градова уочљиво је њихово зракасто ширење од централног трга ка ободу насеља. Ту је у време њиховог настајања била најживља трговина, место где би сељаци из околине имали шта да понуде варошанима. Свака варош би имала један дан у недељи кад би та трговина била најживља и он се звао пазарни дан. Тако су практично пијаца и пазарни дан били и остали незаобилазни дует српске ритуалне стварности. Најбоље објашњење овога о чему причам јесте духовита опаска једног *Борчевоџ* играча шездесетих година прошлог века који је, приликом доласка аутобуса на Теразије, видевши реку људи, изјавио: „Људи, па овде је пазарни дан!“

Одавно пијаце више нису у центру града, већ у за то одређеним и ограђеним деловима, али дух прошлости живи. Супруга и ја не волимо гужву, тако да избегавамо пазарни дан, већ то радимо недељом ујутру, а после тога седимо крај прозора у оближњем кафићу и доручкујемо. Тако је било и тог јутра. Око тезги је била уобичајена живост.

„Пошто сир? А кајмак? Да ли је све то твоје?“, пита једна старија госпођа. Кад је добила потврдан одговор, окренула се млађој комшиници и зналачки констатовала да ако су њен и сир и кајмак, онда овај први није пуномасни, јер је наводно масноћа у кајмаку. Да ли је у праву или није не знам, тек ја и једно и друго купујем на укус. За другом тезгом дискусија о јајима да ли су таза и да ли су од кокошака које се не хране концентратом, да ли су такозвана домаћа или „индустријска“. Бесмислица. Као да ће сељак и да јој каже како јесте. Готово сваки ће да каже да су то јаја кокошака које лутају по дворишту и да само што су их снеле. Наравно да и ту има духовитих опаски („Панисам ти ја из Ужица, тамо се јаја мере на кантар“, говорио би сељак кад би неко зацепио да их не купи јер су ситна). У глави ми је и сцена коју је испричао мој друг кад је његов отац, иначе расејани професор, после куповине јаја која је бројао на комад, куповао јагоде и почео да их броји на комад крај запањеног сељака који се трудио да буде фини и ћути, да би на крају прозборио: „Бре, пријатељу, је л’ ти мене зајебаваш?“ Све ово причам да бих рекао како ме мало шта на пијацу може изненадити, јер су ту могуће најнеобичније ситуације, а народ је духовит. И док лутамо од тезге до тезге чух помало необичан разговор, толико необичан да сам се готово непристојно окренуо. „Знате ли Ви, госпођо, како крава треба да се храни?“ Да је неким случајем сељанка то питала муштерију не бих се изненадио, али овако... „Па она мора на килограм млека да поједе толико и толико сена, толико и толико траве...“ Жао ми је што нисам запамтио све те бесмислене цифре. Гледа га сељанка полуотворених уста. Зна она како се храни крава, али опет да чује чудо невиђено да неко и од господе купаца то зна. Нетремице гледа у њега, а он са мало подигнутим и раширеним рукама погледа изнад главе свих присутних као да се преслишава. Мало-помало почеше да га гледају и суседни продавци као и муштерије, а он осећајући то, са благом насладом у лицу

наставља: „А кајмак мора да се оставља на тај и тај начин ако се жели тачан проценат млечне масти, а сир тако и тако из истих разлога. Такође и чување намирница подразумева те и те димензије простора намењеног за то.“ Слушам га као да и мене све то занима. Просед, бледог тена, кошуља светлоплава, чиста али стара, кравата неупадљива. „А је л’, пријатељу, видим то добро знаш, па кад је тако што се не бавиш нашим послом. Могао би добро да зарадиш“, рече једна отресита сељанка са суседне тезге. „Е, добра моја“, рече човек сетно, „кад сам био младић отац продао и оно мало земље што смо имали, а ја се запослих у општинској служби и тако.“ Разговор се тако привео крају. Он настави даље не гледајући у тезге него у њихове надстрешнице, а оне сељанке још увек запањено одмахујући главом наставише да нуде оно што су донеле на пијацу. Још два пута сам се обилазећи пијацу срео са њим, једном купујући кромпир, а други пут пршуту. Оба пута држао је предавање о ономе што је куповао као да је у тој области главни. Иста слика забезекнутих продаваца и његов поглед изнад њихових глава са благим осмехом на лицу и раширеним рукама човека који као да носи ту масу којој прича. Супруга и ја настависмо куповину са намером да је завршимо, као и раније, у нашем кафићу. На самом изласку са пијаца, пре него што смо дошли на доручак, свратих на импровизовану тезгу старијег продавца у намери да купим још мало јабука, иако нисам код њега волео да пазарим, јер ме је неодољиво подсећао на све оно што не ваља на Балкану. Није плаћао пијачарину, поставио је тезгу по свом нахођењу, а опет га нико недељама не дира, као да су сви они луди што плаћају таксу. Но, како му је роба била лошег квалитета, а он ми се и онако није свиђао, одустао сам од куповине.

Заузели смо своје место крај прозора и наручили еспreso док не стигне доручак. Неусиљен разговор и ћутање. Одмор и опуштање. Кроз прозор гледам продавца код кога нисам хтео да купујем. Старији човек,

добро обучен и помало непријатног, дрског погледа. Он је накупац. Ни руке му нису грубе сељачке. Са муштеријама разговара осорно и незаинтересовано, као да он купује од њих, а не обрнуто. Кантар на коме мери намирнице обесио је о импровизиована вешала попут правих за вешање људи, само нешто мања. Везао их конопцем и жицом за огласну таблу где се каче умрлице. Све је некако надреално. Кад у том наилази господин који ми је на пијаци неколико пута скренуо пажњу. Прилази старцу и започиње причу. Приметих да је изашао са пијаца не купивши ништа. Потпуно празних руку. Опет тај поглед и раширене руке. Али за разлику од слушалаца са пијаца, овај продавац је био незаинтересован за његову причу. Гледао га је дрско право у очи, помало му се уносећи у лице. Видим да узима једну кесу, ставља у њу намирнице, затим другу, па трећу. Говорник их узима у руке причајући и даље своју причу. Продавац му саопштава цену и пружа руку. Купац за тренутак прекину причу, извади новац, па настави по старом. Кусур му би враћен, али не знам зашто сам осећао да је закинут. Продавац се окрену другом муштерији пренебрегавајући даљу причу.

Гледам кроз прозор и размишљам. Сви су на крају били задовољни. Ја сам своју туру зурења кроз прозор испунио занимљивим садржајем, продавац је у свој џеп ставио и оно што му не припада, јер није платио пијачарину, а можда и оно што је закинуо на кантару и кусуру, продавци имају шта да причају код куће, јер тамо неки господин све зна како нешто треба везано за њихов посао, макар и неколико података, а говорник је дошао на пијацу вероватно да задовољи душу, јер га код куће одавно нико не слуша. Стицајем околности га знам. Радио је у општинској администрацији, имао много доконог времена и у својој глави је мислио да је врло битан. Његов долазак од столице до шалтера трајао би, а мучене људе који би се сагињали да га нешто питају никад није гледао у очи. Давао је уопштена објашњења и театрално

одлазио за свој сто. Жена му је завршила две године правног факултета и стално му набијала осећај мање вредности. Небитан на послу и у породици трудио се да на улици, у разговору са пријатељима у кафани или барем на пијаци, исприча оно што би читао у разним новинским чланцима као занимљивости, не би ли у својој глави створио привид личне вредности за коју је био ускраћен. Иначе у животу, осим стана солидарности који је добио пре неку годину, није стекао ништа.

Конобар ми донесе качамак са сиром, а супрузи прженице. Ритуални доручак је почео. У глави ми се још увек врзало оно што сам тог јутра видео. „Млатикурац“, рекох гласно. Супруга ме зачуђено погледа. Објасних јој на почетку наведену дефиницију и рекох да ми је на памет пао један господин који са поносом може да носи тај надимак. Наравно да се насмејала уз њену редовну опаску: „А шта си ти?“ „Матори накуривач“, рекох спремно уз осмех. Али о томе можда други пут.

Чачку – Крађујевац, 25. 3. 2011. године

ПУТЕВИ

ВОЛЕ МЕ ДРУГОВИ

Не верујем да било ко у Кини градом сматра насеља мања од неколико стотина хиљада становника или чак милион. И шта се тамо сматра провинцијом, кад је све пренасељено? Кога брига шта ради господин иза трећег ћошка, ко ће да буде директор, а ко министар? Важно је да се избегне мач система, да се доживи следећи дан. А Србија? Нема велеграда. Оно мало што га има, а што уображено подвлаче неки Београђани, јесте град испарцелисан провинцијом. У њему независно живи џет-сет у коме свако сваком загледа у кревет, под сукњу или панталоне, „круг двојком“ насељен онима што су опрали биографију и заборавили да су у тај крај њихови очеви дошли са пушкама и на тенковима, а они сад јуре између „ћ“ и „ч“, труде са да буду „ин“ и у европским токовима, па са висине гледају све оне који су задржали дашак своје провинције. Да не говорим о „вождовачком“, „земунском“, „батајничком“, „новобеоградском“ клану који готово непогрешиво региструју своје комшије. А тек Чачак, Ваљево, Краљево, Крушевац, Ужице! Нушић се уселио у њих. Сви се упињу да су европејци, а само јадни Ивањичани признају да им је Нушић близак срцу. Све те паланачке приче личе једна на другу, само се мењају главна лица, али богатство примера и ситуација не да човеку мира. Тек, мало-помало, па се роди нека прича.

Отвара се позорница. Где? Погледајте било који град у Србији и нећете погрешити. Место збивања? Ако баш хоћете ближе, тамо где раде доктори. Негде

се зове *здравствени центар*, негде *болница*, негде *дом здравља*, негде *амбулантија*. Сами изаберите. Све је то исто. Само се разликују лица. Осликаћу портрет онога који је у сталној борби за власт, онога који хоће да буде први међу неједнакима. Полако, нека иде прича. Пардон, извињавам се *јосићу министарки*, мада сам сасвим сигуран да никада не могу да је потиснем са главне сцене.

Седи он заваљен у столицу за коју се истински и својски борио. Роје му се мисли. Канцеларија велика, а и сто као некада славски код оца и мајке. Он, истина, није славио јер је млад ушао у Партију и био искрен члан. А сви знамо да Партија није ни подржавала ни признавала Бога. Нека друг извини, данас је он, како кажу ови млади, кул, али тада није био. Три године је чекао да га предложи за члана. Од како је пошао у гимназију био је активан. Трудио се толико да је на једној горанској акцији завредео длан препун жуљева. Истина, тада је један друг из четвртог разреда, кога су одмах за седам дана примили у Партију, био проглашен за омладинца дана, а он је „заузео друго место“ иако је био првак. Разредни га је наредног дана позвао код директора у канцеларију. Док је ишао до тамо, био је мањи од маковог зрна, чак се као спремао да нешто каже, али кад је требало то да уради он је само смушено рекао: „Па ето, радили смо најбоље што можемо.“ То му је додатно ишло у прилог, јер су његову изјаву протумачили као скромност. Друга врлина. Радан прва, скромност друга. Да су га боље познавали рекли би да је најпре изузетно амбициозан. Али са њом је могло да се сачека. То ће се видети много касније. Некако при крају школовања, у четвртој години, пред саму велику матуру, предложи га и он буде примљен свечано са још неколико другова у Савез комуниста Југославије. И данас чува ту књижицу скривену у унутрашњем џепу капута са осталим документима, али у прегратку за који само он зна како се долази до њега. Зна он добро да му она и даље треба. Ови што се данас бусају не знају да свуда

има његових другова. И сва врата су му отворена. Прешао је он у социјалисте, али је у души остао стари комуниста. На крају, не могу му ништа. Показао ју је само једном кад је са кумом пио у селу под тремом код оца, кад није било никог осим њих двојице. „Ево, куме, погледај“, рекао је и плеснуо са њом по столу. „Погледај датум пријема!“ Уследио је одговор и још једна црвена партијска књижица плесну о сто. Од њиховог пријема у Партију, па до данас, много се тога изменило. На почетку је зазирао од старих угледних чланова који су били окићени ореолом ратних заслуга. Партизан, па још шпански борац. Недодирљив. А онда су почели да наилазе млађи, са мање заслуга, али не и мање моћи. Што је време више одмицало они су били све недодирљивији. И док ти је „шпанац“ био одмах ту за разговор за решавање проблема, ови другови из општинских, регионалних и републичких комитета били су недодирљиви. Виђао их је само пред изборе, а и онда у групи, па ако би проговорио са њима реч-две било је то равно највећем успеху. Не може да каже да му то није импоновало. Мало-помало, почео је себе да замишља у тој улози. Није био ни свестан кад је почео да размишља како се постаје то што су они. Био је проницљив и убрзо је „провалио“. Морао је да зна ко су кандидати из његове средине, да им се приближи, па да их мало гурне у страну, тек толико да се не примети. Овде нека реч похвале, а одмах затим две-три покуде. А реч кад стигне на право место има снагу. Таман је почео да се усељава у Општински комитет, кад Партија поче да се осипа. Накратко се збунио, али је схватио да их има довољно да и даље буду јаки. На другу страну је могао, али му је дотадашња биографија сметала, а и требало је да проспе по себи много пепела. Та ревност према Партији није остала незапажена. Прво је био представљен начелнику у полицији који му је рекао да цени његову оданост и да нема чега да се боји, јер су они уз њега. Нека само понекад каже неку о неким колегама кад га буду питали. Он је унутра и може да им даје праве

информације. У почетку је одлазио свечано и најављивао се начелниковој секретарици као да има важна и неодложна посла. Причао је и што су тражили и што нису. Затим су неколико пута излазили породично на вечеру. Морао је да прогута кнедлу кад му је некако поспрдно назначено да су му жену виђали са другом начелником насамо и у мало деликатнијој пози. Смирио га је сам начелник речима да му је жао и да је он сам чуо такве приче које нису сасвим сигурно истините, а да је он стварно био са његовом женом неколико пута како се не би посумњало да он њима преноси информације. Још му је рекао како он зна за његову авантуру са том и том која још увек траје, а како он не би то његовој жени рекао ни за живу главу. Од тада је њихов однос и даље био врло близак, али мање присан, а када је начелник због службе премештен из града дочекао је то са олакшањем. Тек тада се усудио да жени направи сцену, на шта му је ова пребацила да је чула да је и он имао неке излете, а да је она чиста као суза и да су то само злобне приче. Нови начелник полиције задржао га је као „консултанта“, али га је препустио нижој инстанци, са којом се договорио да иду у риболов и да тамо причају о свему. У полицију је ишао ретко и само на хитне „договоре“. То дружење донело му је многе предности на послу. Колеге су зазирале, а сви гафови које је из надмености правио завршавали су у столу испедника. Из дана у дан постајао је све недодирљивији, као они другови које је некада са завишћу гледао.

Медицина му је постала љубав кад је у трећој или четвртој години гимназије дошао један млад надобудни доктор на вакцинацију. Деловао му је важно. Професору се обраћао са висине, а и директор је био више него сервилан. Он у белој кошуљи, кравати, панталонама да се мува посече на ивице, италијанским ципелама. Све их гледа са висине и обраћа се као да је он на плафону, а они у подруму. Најлепша девојка у његовом одељењу којој нису могли да приђу ни вилама, како кажу у народу, на његово питање је почела да се тресе и замуцкује. „Шта ти је, девојко, побогу!“,

повисио је тон и легенда недодирљивости срушила се у једном тренутку. Већ тада је знао да ће да буде доктор. Не лекар него доктор, докторчина. Бела кошуља, бели мантил, одело, моћне ципеле, па да видимо ко ће онда да се сећа његових првих дана по доласку са села у град на школовање. Ко? На неке што су га тад зезали има посебан пик. Показаће он тим градским гњидама како зеза сељак. Сељак и доктор! Море, само доктор. Да видим како ће му прићи на годишњицама матуре! Помагаће он оне које треба. Убоге и сељаке, а ове градске ликове јахаће до бесвести, јер су и они њега.

Није имао проблема са уписом на високу школу, а и касније, јер је био добар ђак. Успео је да се преко Факултетског одбора студената (додуше, много му је значила партијска књижица) избори за место демонстратора. Пошто током школовања никада није имао много новца, значио му је сваки динар, али много више му је значило то што је већ тада код млађих колега студената био неко и нешто. Демонстратор на анатомији и патологији! Иако му жене нису биле јача страна, захваљујући том послу успео је да изгуби невиност од једне способне млађе студенткиње која је била навикла да ствари у вези са савладавањем ауторитета завршава на тај начин. Он се заљубио и почео да сањари о заједничком животу, али чим је положила испит она је кренула својим путем и он је три месеца пропатио. То је било први и једини пут да је био емотивно сломљен. Касније је водио рачуна да се не везује, а кад су жене у питању да их стално мало држи на одстојању, што је ове, а вероватно су се за њега такве везивале, доводило до очаја. Патиле би, плакале, а то је још више гојило његову сујету. Кад је завршио факултет, ступио је у везу са млађом колегиницом коју је имао намеру да ожени. Са колегиницама на години није имао нарочите односе јер их се плашио. Оне су као искусније знале да је он у суштини слаб са женама и да није у стању да им пружи оно што оне очекују. На његову жалост, колегиница са којом је хтео да се ожени умрла је од леукемије три месеца пре удаје, а он

се тада зарекао да никад неће специјализирати ту проклету област. Мада је мислио да влада ситуацијом, тешко је поднео њену смрт. Ипак се, и поред све опрезности, мало заљубио у њу. Док је био на стажу, почео је да бива прилика за женидбу. Тад већ није имао проблема да се наметне ни да држи на одстојању кандидаткиње за место супруге, али је веома брзо ушао у брак. Добро је претходно измерио. Дете из градске породице. Родитељи на положајима који доносе моћ. Он директор једне фирме (тад је већина предузећа била државна), а она професорка у Гимназији. Истини за вољу, ташта му је више лежала од таста зато што је имала карактерне црте сличне његовим. Док му је била професорка, са висине га је прихватала и кињила. Трудила се да покаже да је неко и нешто, а не тек само обичан професор. И то јој је, захваљујући строгости у оцењивању и каснијој протекцији у исправци тих оцена, на хијерархијској лествици донело место у самом врху. Наравно да по стручним карактеристикама никако није могла да га заслужи. Сад кад јој је био зет била је сервилна, а он је још више терао на то слуганство. Било како било, таст му је обезбедио друштвени стан на прву годишњицу брака. Како? Једноставно. Свој четворособни стан дао је у замену својој фирми за два двособна. Док је био лекар опште праксе трудио се да са колегама одржава какав-такав однос, а како му је таст преко директора Здравственог центра после једне директорске баханалије коју је, намерно или ненамерно, приредио, обезбедио специјализацију, круг пријатеља се и те како сузио. На првом месту био је начелник који је дуговао директору услугу и који га је оберучке примио на специјализацију како би скинуо део терета које намеће обавеза за оно што је урађено раније. Трудио се да увек седне поред начелника, да се диви његовом избору аутомобила, оделу, познавању поезије. Био је опчињен његовом способношћу да поваљује сестре и помоћно особље. Истина, то за сестре је део фолклора, како је знао да каже, али замерао му је што је

спавао и са чистачицама, а на начелникову примедбу да је код сваке она ствар иста и да ниједна нема попречну, само би се стресао и обећао себи да он то никада неће да уради. Постајао је омражен међу колегама. Поготову кад се прочула његова интимност са полицијом. Клонили су га се. Гледали су да у његовом друштву ништа не причају, бар ништа што је могло да их компромитује тамо негде. Само су се накратко понадали кад је дошло до растурања Комунистичке партије и смењивања дотадашњег начелника који је убрзо затим отишао у пензију. Он се, за разлику од њих, понадао, иако је још био млад, да дође на место начелника, али је добио сигнал из полиције да буде миран и да пусти њих да они поставе још једног или два човека пре него што он дође на чело одељења. И би тако. Поставе они колегу пред пензијом који је волео паре и умео да слуша. Друге године и он оде у пензију. Било је то време кад се опозиција као дигла, а социјалисти и даље чврсто држали конце у својим рукама. На место начелника као нестраначка личност би постављен човек наклоњен опозицији, врло стручан, али подмитљив. Причало се тада како није битно чији си, важно је да те струка прогура. После три месеца сместе му аферу примања мита и коначно изабраше њега, Добривоја.

Његовој срећи није било краја. Начелничка соба. Сви морају да куцају. Он се прави као да не чује, па на крају, после два минута, чује. Неки нестрпљиви колега би грунуо на врата, а он би га примио намргођен, одрадио шта тражи и на крају му набио на нос да је ушао без позива. Временом су колеге избегавале да уђу у ту собу, а ако би нека од млађих сестара улазила на прво куцање бивала је одмах маркирана као метреса, јер ни доктори ни чистачице нису улазили без јасно наглашеног „Напред!“. После првобитног заноса осетио је усамљеност. Истина, није га она мучила као таква, већ му је требала помоћ да овлада одељењем. Био је строг на визити, викао и на пацијенте и на лекаре, без обзира што је било много старијих од

њега, али морао је да зна шта се прича и ради. Увидео је где је погрешно последње две-три године. Покидао је све везе са нижим особљем. Оне две са којима је одржавао интимне односе нису могле било шта да му пренесу, јер су их се сви клонили. Али после саветовања са пријатељима у полицији схватио је шта треба да ради. Одабрао је двоје поткупљивих колега и дао им ситне привилегије. Исто је то урадио и са четири сестре за које је водио рачуна да буду у различитим сменама, као и три спремачице. Преносили су му живот одељења, приче, односе. Знао је ко се са ким дружи, шта ко прича, ко шта жели. И почео је полако да уцењује. После годину дана постигао је да одељење буде затегнуто што се тиче дисциплине, али је истовремено посејао семе неповерења. На једној визити истерао је рођеног ујака кога је затекао да седи код кума у соби, а кога особље није претходно смело да избаци напоље пре визите. „Шта ће овај човек овде!“, дрекнуо је као суманут. Тајак. „Добривоје“, проговори ујак у неверици. „Нисам ја за тебе Добривоје него господин начелник!“, дере се он даље. „Па добро, Добривоје или друже Добривоје“, омаче се ујаку, иначе старом комунисти који га је као малог и окренуо ка тој идеологији. „Марш напоље, напоље! Даћу ти ја друже Добривоје!“ Покупи се јадни старац са сузним очима. Колико пре три минута је куму пуним устима објашњавао како је ту начелник његов сестрић и који је, како му и име каже, јако добар, па ће га он питати за његово здравље и до када ће да лежи у болници. „Марш!“, орило се собом. „Ти ћеш мене друже!“ Јадни кум у кревету побледе, руке и вилица му се тресу. Многи би се ту насмејали, али им би жао тог човека и оног његовог ујака који им је, истина за вољу, повремено досађивао кршењем кућног реда.

Сад се сећа и тога како га је прогањало сопствено име. Добривоје. Одмах знаш да се ради о некоме са села. Било је толико других имена као, рецимо, Александар, Бранимир, Зоран, Никола, Владимир, Љубомир. Ниједно од њих не мирише на село, али Добривоје...

(„Шљиве ранке, крушке караманке“, како су га неки зезали кад је пошао у школу). По рођењу је био добра беба, спавао је целу ноћ, тако да је мајка могла да ради на њиви, а кад је кум кријући се дошао са попом да га крсти, јер јој је брат био комуниста, она га похвали и рече да јој је добар, а кум прихвати и рече да се онда зове Добривоје. Пошто је као мали волео много да једе, или како се на селу каже бока, прозваше га Боко. Док је био у гимназији и на факултету био је срећан због надимка, јер му је он омогућавао да се одмах не позна да је са села. Много касније, кад је ушао у партијске воде, то што је са села ишло му је у прилог, па је инсистирао на томе да је он друг Добривоје, а не Боко. Касније, како је факултет одмицао, све чешће су га звали Доцо и на крају, кад се приближио дипломи, а поготову кад је почео да ради, звали су га Док. Затим је инсистирао да му се обраћају са *џосџодине начелниче* или *џосџодине докџоре*, а у последње време *џосџодине дирекџоре*. Само неколико њих, углавном из полиције, интимно га је звало Док или Боко. Таст и ташта су га звали једноставно *зеџе*. Жена му се у тренуцима љутње обраћала крсним именом, али је водила рачуна да га у другим ситуацијама не користи. У ретким часовима осаме, као ово сад, често се обраћао себи са сетом: „Добривоје, мој Добривоје“, јер га то подсећа на детињство, заправо на оне дане кад је у кући с јесени, пошто је добро родило, пожњевено и сакупљено, мирно и опуштено седео, без уобичајене нервозе са питањем да ли ће бити кише или града, да ли ће... Тад је могао да ухвати понеки родитељски осмех и благу реч. Нису они били ни груби ни намћорасте, него су једноставно, као и сваки нормални сељаци, имали своју муку. Он им није био ни први ни најмлађи, али је из њиховог угла гледања највише догурао. Због тога су га поштовали. Међутим, он је поставио дистанцу коју су они осећали и нису желели да је пређу. Код њега у град ретко су долазили, а и када би дошли, његова жена и ташта некако су са висине разговарали са њима уз обавезно персирање, што их је збуњивало. У почетку је то са

мало злурадости и симпатије прихватао мислећи у себи да и они виде како је њему било кад је онако мали дошао на школовање, а касније му би мало криво, па их је све ређе звао. Кад се ужели да негде побегне, а он код њих у село, узме пушку и иде у лов. Чували су му и хранили кера, а мајка би спремала она јела која он воли. Отац је мало издалека подржавао њену жељу да угоди сину, али се склањао. Са њим је затегао односе када је морао да организује изборе у селу и када се у иначе опозиционарском месту морао да кандидује као одборник за социјалисте. Добио је мали број гласова, тако да су се суграђани шалили да ни цела фамилија није гласала за њега, а он је био убеђен да му се отац није довољно ангажовао на агитацији. Истина, отац је био честит и повучен сељак који је сматрао да је ружно да хвали своје дете. Од тада односи између њих мало захладнеше. Он није знао, а мајка није хтела да каже, како му је отац патио због тога, јер се плашила да ће почети слабије да долази.

Кад смо код лова, знао је он њим да манипулише. Користио га је за зближавања или дружења по потреби. Једном је, рецимо, довео колегу који је на некој слави пред гостима изразио жељу да буде следећи директор. То је дошло до њега и... Зна се. Позвао га је у лов. Понео је очеву ракију у два мала шулића. На сваком састанку први би као повукао из шулића, па давао колеги. Овај, задовољан што је у интимном друштву директора, својски би потегао ракију не опажајући да је директор само наизглед правио добар цуг. Наравно, после три сата, кад су застали да одморе, директор је изокола започео интимне приче из живота, наводећи га да детаљно прича о својим најскривенијим тајнама. Из приче је изронила једна уважена дама са којом је имао веома блиске односе, а која је, узгред, била удата. Како је отворио причу, директор је и затворио. Наставили су да разговарају о потпуно другим темама које су се за време ручка код његових родитеља одужиле до касно у ноћ. Ко би се после тога сетио одакле је кренула прича о тајној љубави болничког доктора и супруге једног

угледног градског моћника. Брак се уздрмао у обе породице, доктор је сачувао свој са много муке, али је дама постала распуштеница и убрзо напустила град разочарана у бившег љубавника, јер је била уверена да је он крив за обелодањивање везе. Тако је тај доктор због неопрезне изјаве да је амбициозан, иако у ствари није био, добио оно што је морао, како би на време био осујећен. Дама је, како се то данас модерно каже, била само колатерална штета и он, Добривоје, није осећао нимало гриже савести због њене судбине. На крају крајева, био је угрожен и морао је да се брани.

Није бирао начин да опстане. Најважније су биле информације. Колегиница која је попут њега била стари комунистички, а сад социјалистички кадар, прогурала се на локалним партијским изборима. Мада је била млађа од њега, смешила јој се озбиљна каријера. Већ је била специјалиста, а и начелник. Сасвим довољно да се упали црвена лампица. Морао је да буде опрезан. Питао је „везу“ у полицији имају ли шта за њу. Ништа. Она узорна, супруг, исто колега, иначе народни човек, није поткупљив. Почео је да се дружи са њом све у циљу јачања улоге Партије у болници. Партијски другови су почели да кадрирају своје људе по одељењима. Истина на његов предлог, који је она увек подржавала. Ту је видео прилику. Један од њих му је кроз разговор поверио да је интиман пријатељ са директором једне банке. То је било довољно да направи сценарио. Наместио је колегиничином мужу да привилеговано добије кредит за кола, а затим је ту информацију наместио тако да је „случајно“ чује један веома угледни и правдољубиви локални новинар. Дошло је до афере. Чим је избила, одмах је отишао на локалну телевизију и из све снаге бранио своју колегиницу и њеног мужа, али цаба. Што се више трудио да је јавно брани, она је све више губила позиције, тако да је на крају дала оставку на све партијске и болничке функције. Добривоје је то прихватио наводно тешка срца, мада је у себи ликоввао. Она је, бре, мала маца за њега!

Полако је постајао неприкосновен као директор. Квалитетних конкурената било је све мање. Ону шаку опозиционих самозванаца који су полако дизали главу натенане је сузбијао, јер је највећи број њих био са њим у истој партији пре промена. Његови људи су га на време снабдевали информацијама и он их је на овај или онај начин лагано склањао. Сараднике је бирао тако да, сем, оних које су му наметали из полиције, буду што бесловеснији, неспособнији, а они који су били мало способнији обавезно су имали биографско оптерећење. Ишао би једном или два пута месечно у министарство тек да буде виђен и да се из прве руке распита о позицији своје и других партија. Кола је редовно тражио из општине или полиције, иако је имао своја службена. Требало је овде у граду и болници да овери свој статус. И баш кад је био на врхунцу, кад се осећао толико моћно и кад је мислио да му нико не може ништа, ето догодило се.

По препоруци из полиције примио је за начелника једне службе колегу Петра. Истини за вољу, није био из његове партије, али је био „њихов“. Два или три пута га је видео кад је ишао хитно у полицију, а на питање шта он тражи тамо речено му је да се не секира и да га имају, јер је склон таблетама, па и неким јачим стварима. Кад су тражили да буде постављен за начелника, предочио им је да сви знају за његове навике, али су му рекли да баш зато треба да дође на то место, јер им треба такав из опозиције. Нека се он не секира. Би му необично, али није имао противигру. После извесног времена из министарства доби препоруку да га прими за свога заменика. Види он да се догађа нешто необично, али мора да слуша. Припремали су се нови избори. Као и увек, дао је све од себе да их његова странка добије. Ишао је и агитовао. На више места успео је да среди новац за кампању. Али од једног партијског друга није добио новац. Онако резигниран пожалио се централи, а ови му рекоше да га, ако може, притисне инспекцијом. Наравно да је могао и наравно да је морао да даје добре паре за кампању. Странка, међутим, није добила изборе, али

је прешла цензус и добила могућност да учествује у власти. Његовој партији није припао ресор здравства. Добила га је партија његовог заменика. Још увек је гајио наду да ће остати на власти, јер су његови квалитети у односу на заменика били несумњиви. На крају крајева, није био таблетоман и, што не рећи, наркоман. Месец дана по успостављању власти доби хитан позив да се јави на „консултације“. Начелник полиције дочекао га је више него срдечно, што га је озарило. Помислио је да је пребродио још једну препреку. Али чим је почео озбиљан разговор о томе да је живот свуда око нас и да нуди безброј ситних радости, знао је колико је сати. Само се питао ко је следећи. Кад му је речено да је то његов заменик, само што није пао са столице.

„Па он је...“, не стиже да заврши.

„Знамо и баш зато постављамо њега. Сећаш ли се како си и ти испред себе имао једног краткотрајног?“

„Ко је коначни?“

„Видећеш.“

То „видећеш“ му сад стално одзвања у глави док замишљен и заваљен у столици свога бившег заменика чека да му преда дужност. Како да га дочека? Да буде ироничан? Срдачан? Дистанциран? Да му одмах покаже ко је он и где му је место у односу на њега?

„Боже, ако те има! Шта ми би да га призивам, кад га нисам призивао док су ми деца била болесна? Немам уосталом шта да му предајем кад углавном све зна, осим за оне ствари које није видео, јер је био ушмркан. Ипак ћу да будем насмејан. Одвешћу не само њега, него и још два-три начелника који га не воле, на свечани ручак. Нека виде да сам јак и кад губим. Шта ћу, Боже, сад да радим? Опет призивам Бога. Шта ми је који ђаво? Како поново на одељење, ако ме тамо не врате за начелника? Баш ће да се иживљавају. Ваљда ће ме сачувати моји. Једино сам према њима увек био искрен.“

Чује куцање. Зна да је секретарица. Ђути. Опет куцање. Ђути. Није му ни до чега. Тек јој на треће рече

да уђе. Она отвори врата као никад до тада, помало дигнутог носа и груди, као да му каже: „Зар још ниси отишао?“, а онда ипак сервилно: „Писмо за вас.“ Узе га и махну јој да изађе. Без речи. Гуска једна! А сваки час га је молила за нешто и он јој чинио. Једном су чак, док је био пијан, имали малу интимност. А сад диже нос. Видеће она кад наркоман почне да је малтретира. Писмо стави у џеп не прочитавши га. После двадесет минута уђе заменик, а сад нови директор. Летео човек на крилима ружичастог ветра са унутрашње стране и слетео. Очи стаклене, безразложно насмејан, гледа око себе. Као да ништа не схвата. Добривоје му се, уз осмех на силу, обрати:

„Честитам, буразеру!“

„Шта? А хвала, хвала, директоре“, рече Петар.

„Е, па сад си ти директор и нека ти је са срећом. Дођи да те изљубим.“

Трудио се да буде што срдачнији и прибранији, али то до новог директора скоро да није допирало, јер је он био из друге приче.

„Да кажемо секретарици да нам донесе пиће или ћемо да идемо у кафану?“

„Видите, ја, ја... Ма може да нам донесе једно пиће, али после имам састанак у Удружењу музичара“, рече нови директор и заврши: „У кафану ћемо други пут.“

Добривоје се уједе за језик. Требао је да зна да овај није ту и зашто мора да је срдачан према њему. Једоставно ће бити груб. Позвони секретарици да донесе пиће и кад ова то учини, он се окрете и рече:

„Хајде, пиј! Имаш зашто!“ Притом је гледао да изгледа што строжи.

„Зашто?“, упита.

„Па сад си директор, ето зашто. Знаш ли шта то значи?“

Петар га је гледао тужно и неколико тренутака ништа није рекао, а онда као да се присети: „Да, али ја то нисам желео, као што нисам желео ни да будем Ваш заменик, али знате како то иде.“

„Како?“, рече Добривоје. Заиста је желео да чује

његово мишљење, али кад га је чуо остао је забезекнут.

„Па они који су Вама наредили, наредили су и мени, а учиниће то и следећем.“

Могао је да очекује најбесловесније одговоре, али никада овако конкретан и концизан.

„Боко, да Вам кажем. Давно сам био омладински активиста. Сећате ли се оних демонстрација почетком деведесетих? Ђаво ме натера да одем на њих. Ем сам добио батине, ем су хтели да ме избаце са факултета. Пристао сам на све што су тражили од мене. Али сам на крају, да се не бих убио, нашао компромис. Прво сам пушио марихуану, а затим сам прешао на јаче. И тако. Све ја видим, Добривоје, али ми је лакше са овим. Знам да о мени причаш као о наркоману, па чак и у полицији.“

„Ко ти је то рекао?“

„Па онај који и теби све прича о мени. То је њихова технологија, а ти мислиш да си много битан. Нико ме ти, Добривоје, ниси битан. Ни твојима у странци.“

„Ти знаш да им ја нисам битан!“

„Знам, јер ми је то испричао човек из полиције. Нагузио те онај твој пајташ из странке кога си натерао да плаћа предизборне активности. Ушао човек горе код неких лично и ти га дувај. Сад се знојиш и мислиш шта ћеш и где ћеш. Не бој се што се мене тиче, ја ћу те вратити на начелничко место, али ти гледај како ћеш поново тамо. Попићемо ако желиш, али од срца, а не тако како си наумио да би се показао. О чему бисмо тада причали? Да ли си читао Хајдегера, Сартра, па и твог црвеног Маркса? Ниси. Да ли си читао Андрића, Памука, Мешу, Игоа, Ремарка? Ниси, Добривоје, знам да ниси, јер да јеси не би био такав. Само ове препране аброношке таблоиде. А музика коју слушаш само ми изазива хаос у души. Кад год бих ушао код тебе и чуо шта слушаш, одмах бих излазио напоље и бежао главом без обзира. И рибе, Добривоје, не бираш. Даса си ако креснеш неку сестру, поготову млађу, а оне ти се иза леђа смеју како ти је мали и како си безопасан. Нити су оне невине нити су наивне, још мање заљубљене у тебе, а то раде да би

их запослио. Ја о томе не могу да причам. Све ми то мирише на оне нељуде који уцењују и мене и тебе, иако мислиш да су ти пријатељи. Ти си само пион на њиховој табли. А сад извини“, рече Петар, попи виски и изађе из канцеларије не рекавши више ништа.

Добривоје је остао нем. Слушао је тишину своје бивше канцеларије, по први пут скрхан, без осионе победничке снаге коју је увек осећао у тој просторији. Зурио је кроз прозор и гледао како вратар регулише улазак у болнички круг. Да је спреће, мислио је у себи, да никад није крочио у овај простор. Да га је ондашњи вратар вратио са врата. Да не доживи овакав духовни фијаско. Од кога? Од наркомана. Не, не од њега, него од својих. Да ли су они свесни колико им је дао? Више, много више него породици. Да није било њега и њему сличних, зар би они оволико година после промена владали? То што је нека гњиди у полицији манипулисала њиме нема везе, јер ако буде имао добре позиције у странци смениће црва за пет минута. Онда ће му јебати матер. Да, онда ће му показати кога је зезао. А мајмуну из странке који га је опањао вратиће одмах, колико сутра, и то са инспекторима. Његови из странке га нису издали и никад не би (можда понеки зарад личне користи). Ма Срби су говна и кварљива роба! Али једна ластва не чини пролеће, његови ће да га помогну. Последњи пут је у овој канцеларији отварао орман да узме сако и торбу, а да остави болнички мантил који је носио само са једним циљем – да личи на оног доктора који му је у гимназији давао вакцину. Док је скидао мантил, напиша писмо у џепу које је пре пола сата добио од секретарице и које није отварао. Ко то сад њему пише? Отворио га је и узео наочаре. На лице му се врати победнички осмех. Велики печат Министарства за запошљавање и социјалну политику – обавештавају га да је постављен на место саветника министра и да се дана тог и тог јави на дужност у Београд. Низ лице му се котрљала суза радосница. Другови га воле и нису га заборавили, а ову гњиду која му је сместила колико

већ наредних дана довешће до банкрота. Другови га воле, другови га воле! Ништа друго није излазило из његове душе у том тренутку. Попи виски наискап. Обуче сако и изађе на врата. Секретарицу није ни погледао, иако је умала да га поздрави. Видео је то крајичком ока. Њу ће да врати да буде мастиљара у економској служби. И то последња. Још ће да види коме она диже нос и груди! Није он још рекао своје!

Онако узгред прође му кроз главу шта ће то тамо да ради, кога ће и шта да саветује. Ово око запошљавања је савладао док је био овде. Законе пишу правници, а он ће шефа да саветује како да их ставља у своју функцију. Бар то зна. Прво ће да се распита ко ће да му буде шеф. Онда ће да види, ако је из њихове странке, ко га подржава. Затим ће... Не мора толико да жури. Полако. Биће задовољан да за почетак са места саветника дође на место заменика помоћника, па потом на место самог помоћника. Уз мало среће моћи ће да буде и министар. Има четири године до нових избора. Сигурно ће бити реорганизација владе. Е, то је његова прилика. Можда министар воли паре, женске. Имаће времена напретек. Можеш да мислиш – Београд! Никад ни у сну није помишљао о пресељењу. Шта ће жени да каже? „Идуће недеље идемо у Београд. Остављај школу и идемо. Како где, па добијамо прво стан на коришћење, а затим ћемо га откупити. Овај овде нећемо да продамо. Издаваћемо. Отуда све дугачије изгледа. Кола са регистрацијом БГ!“ Кад оде у лов сељаци ће да зевају у њу. Тад ће се побринутити за ове никоговиће. Посебно за оног консултанта. Наместиће му Грделицу или Босилеград. Неће да пита за цену. Ко би рекао да овај наркоман толико чита? У души је знао да му ништа не замера, јер му је отворио очи за неке ствари. Њега неће да дира, пошто ће и онако брзо да га смене. Стигавши до кола, још једном се окрете према згради за чије се зидине борио годинама, насмеја се победничким осмехом и промрља себи у браду:

„Другови ме воле.“

У Чачку, 14. 11. 2013. године

ФРАУ МИМА

Увек је, кад би се приближавао Божић, у себи осећала неко усхићење. Не из религијских разлога, јер то је онај који славе католици и протестанти, а не њен православни, који је некако увек скромно и са тугом славила у Немачкој, пошто је већ трећег јануара морала да буде на радном месту у болници, а не у њеној земљи. Србија је била њена радост, због чега се и на саму помисао католичког Божића радовала из све снаге. Успевала је од својих претпостављених да издејствује одмор који је почињао седам дана раније, како би стигла на Светог Николу, славу и њене и мужевљеве породице. Те две седмице крајем године и оних неколико дана летњег одмора, када би се враћала са мора код својих, били су дани које је сањарила читаве године. Често је размишљала о тој усхићености кад креће пут своје куће из детињства и увек би говорила „Моја Србија“, као да је она само њена и ничија више. Осећала је у себи жудњу. Али за чим? Овде у Немачкој су јој дом, деца, пријатељи, углавном Немци, али и понеки наш гастарбајтер. Немачка ће јој за неку годину подарити пензију од које ће пристojно да живи до краја живота. Све јој је доступно као сваком њеном комшији. А опет, кад се сети да иде у завичај, осети благу обамрлост и топлину које је дуго не напуштају. Зна она да је Србија сиромашна, да су људи топли, али жилави, да можеш да очекујеш да ти свашта кажу, али и да се потуку да би те заштитили. За све мораш да се избориш. Сећа се колико је дуго требало да од Мијо-

јле, како ју је на рођењу именовао кум, постане Мица. Годинама, најпре у средњој школи, а касније и на послу, било је: „Мијојла, уради ово, Мијојла иди тамо и тамо, Мијојла...“ То име је подсећало на сиромаштво планинског села из кога је дошла у град који није баш био наклоњен онима који су имали животни пут као и она. У селу јој није сметало то Мијојла, јер му је оно некако органски припадало, али у граду је деловало мало незграпно. Тако је од Мијојле после десет година постала Мица, а доласком у Немачку свима је одговарало кратко Мима, па је и она, кад се представљала, изговарала „фрау Мима“. И никоме на памет није падало, као у Србији кад се изнервирају, да је подсећају да није Мица него Мијојла (!), већ је увек била фрау Мима, иако је у документима писало другачије.

Ове године, за разлику од ранијих, имала је разлога за још веће радости. Братанац и братанићка су се оженили и удали и добили децу, па је радост унука, које и она очекује у наредних неколико месеци, била неописива. Отац је преживео шлог и, Богу хвала, остао жив. И не само то, него су му се функције говора потпуно повратиле, тако да поново може преко телефона лепо да прича и да га потпуно разумеју. У њеном селу су летос коначно асфалтирали пут који води до њене куће, па ће ето први пут да буде поштеђена прашине кад долази кући, мада је зими и нема. Чак ни то што ће она морати да вози, а не супруг, који је у међувремену имао нападе вртоглавице, не може да јој поквари радост путовања у завичај. Редослед је следећи: Немачка, Аустрија, Словенија, Хрватска, Србија. Некад би говорила „Немачка, Аустрија, па наша Југа“. Сад те Југе нема, те мора да вади пасош на самом уласку у Србију. Па шта? И ту ће ускоро престати да вади пасош, јер ће и то да буде Европска Унија. Све је спаковала и убацила у кола већ претходног дана. Стално се преслишавала да није нешто заборавила. Одећа, поклони, храна и вода за пут, документа, новац. Само да муж не почне поново да осећа ту проклету вртоглавицу и повраћа.

Мада су се договорили да у том случају она иде сама, ипак јој не би било пријатно. Време никако да прође. Леже, али не може да заспи. Не сме да пије ништа за спавање, јер ујутру седа за волан. Чита. Гаси светло. Врти се у кревету. Опет укључује светло и чита. Коначно приспи крај упаљеног светла. Аларм на мобилном телефону означио је време за буђење. Уграбила је само мало сна, али је ипак скочила сва озарена. Правац Србија!

Ауто-пут је био удаљен тридесет километара од места где је становала. Лагана возња кроз уређене крајолике и добар пут. Ако ишта разликује Немачку од других земаља то је бесконачан ред свуда где се окренеш. Твоје је само да слушаш. Цена тог реда се зна. Драконске казне. Чик вози четрдесет или педесет у зони тридесет километара! Нема полицајца, али „Велики брат“ види и следи одузимање дозволе и казна у еврима. Искрено, и нема разлога да се тих неколико стотина метара вози брзо. Све се надокнади тамо где је брзина скоро неограничена. Док је тако размишљала и возила, осетила је потребу за слатким и из преграде на вратима извади прво једну, а затим још неколико мањих чоколадица и бомбона. Све омоте стављала би у пепељару коју нису користили ни она ни муж, јер нису пушили. После сат и по возње сврати на бензинску пумпу да се освежи и сипа још мало горива. У моменту док је скретала испаркиравао се један комби који само што је није ударио. Лаганим притиском на сирену скренула му је пажњу да стане, а кад је прошла возач комбија се насмешио у знак извињења и она му одговори на исти начин. Свуда само узајамно поштовање и тишина. На уласку у Аустрију почео је да промиче снег који је одмах прешао у озбиљнију вејавицу. По изласку из Салцбурга као да је неки хронолошки сат окренуо прекидач и она уђе у зону потпуно другачијег времена. Ведро. Сунце. Као да она зна где иде и какво треба да буде. Гледа са стране пута у брда и просто као да зна да то није Немачка. Рецимо, шума у Немачкој је под конач, а

овде се простире понегде и мимо праве линије. Линије по крајевима пута понегде су покривене прашином и мање су јасне. На једном месту је запазила да лампица на стрелици семафора не ради. Вероватно је скоро прегорела, па је стрелица без јасног доњег крака. То тамо одакле долази не може да се догоди.

Словенија. Без обзира што је то сад нешто друго, ипак јој срце ради мало убрзано. Ту и тамо линије на путу су избледеле, а табле покрај пута упрскане и не увек опране. Понека, истина ретка, најлон кеса на ливадама поред пута. Скреће у Марибор да се одмори и презалогаји. На самом уласку у град један аутомобил прође тик испред ње, а возач се и не окрену, већ безобразно као гледа своја посла.

„Сто година ћете ви још да будете Балкан!“, дрекну колико је могла и уплаши мужа који је до тада затворених очију слушао стару народну музику коју је снимио како би је слушао док се возе.

„Шта је било?“, упита изненађен.

„Ништа. Мамлаз изађе испред мене и прави се луд. Ни да се извини“, одговори фрау Мима. Сети се да се то у Платенхарду не би догодило, као и да би онај наспрам ње у знак извињења послао осмех на који би она одговорила својим.

„Зашто овде не може тако?“, помисли у себи. „Не знам зашто ватрирам. Ако су они прости не морам да будем и ја. Морам да се уздржавам. Нећу да ме преточе поново у Балканца. Доказаћу им да и ми Срби умемо да будемо као Немци“, заврши она монолог у себи.

У хотелу је говорила искључивио на немачком језику. Не зна она како је ко од рата на овамо расположен према Србима. Конобар им пристojно на словеначком пожелe добродошлицу, а кад је кренула да прича на немачком, он и сам настави да разговара на истом језику све време боравка. Кад је плаћала услугу, а то није волела да ради картицом већ готовином, остави коректну напојницу. То јој је остало из младости и ни силне године боравка у туђини нису

промениле ту навику. Конобар се дубоко наклони и осмехну. Она оде ка тоалету, а муж ка колима. По изласку, сасвим случајно, пошто је излаз из тоалета био одвојен преградом, чу крај разговора конобара који ју је услуживао са колегом:

„Јеботе, као да нису Швабе. Оставила је десет евра напојнице!“ По нагласку схвати да се ради о човеку из Босне, који је у Европској Унији зарађивао свој гастарбајтерски хлеб.

„Ипак је ово Југа“, рече у себи и оде у кола.

Следи Хрватска, па Србија. Ауто је сам по себи ишао све брже. По уласку у Хрватску заустави је патрола полиције због прекорачења брзине. Љубазан полицајац јој на перфектном немачком затражи документа и обавести је да је прекорачила брзину за тридесет километара на сат.

„У, ала сам прекорачила! Тридесет километара на сат, па шта? Ипак нас они мрзе. Ј... их Анте Павелић“, помисли поспрдно у себи пружајући му документа.

„До Србије?“, наставља полицајац на хрватском пошто је видео документа.

„Да“, рече фрау Мима готово свађалачки.

„Господична“, рече полицајац враћајући документа, „успорите мало“. Имате дуго да возите кроз Хрватску, а услови пута нису добри. Овај пут нећу вам наплатити казну. Срећан пут!“

Узе документа не верујући својим очима и ушима. Одакле долази то се не би догодило ни под каквим околностима. Има нешто у томе да смо један народ подељени вером. Они су више Југа него Словенци. Захвали се и настави пут. Причала би са мужем, али је он слушао старе народне песме. Виде да је заспао, што јој добро дође да промени музику. Хтела је нешто ведрије, живље. Снимак Новогодишњег концерта Бечке филхармоније. Права ствар. Валцери, раскош, динамика... Дах онога одакле долази, иако то нема везе са Немачком, али је то ипак оно што осликава германски простор. Тај избор музике за путовање био је готово ритуалан. Славо-

нски Брод је, као по правилу, био место где се мењала музика. Од Немачке до те тачке слушала су се кола, севдалинке, староградске, а одатле до Србије валцери и полке. Као да су тиме хтели да кажу како је њихов дом и тамо и овамо, што је у ствари била истина. Били су дубоко емотивно подељени. Кад би неко лише говорио о Немцима, скакали су у њихову одбрану, као и кад би други критиковали Србе. За себе су задржавали право оцењивања и једних и других, јер је њихов угао посматрања на те ствари био непосредан, мада су се уздржавали од јавног коментарисања, па су то радили у тишини дневне или спаваће собе. Чак су избегавали да о томе говоре и пред децом која су волеле бабе и деде, али је њихова повезаност са Србијом са сваком годином старости бивала све мања и мања, а кад су се замомчили и задевојчили остала је тек танка нит која их је повезивала са завичајем и пореклом, али која њиховим рођацима у Србији није давала наду да их приказују као само своје, већ као рођаке из Немачке, интимно скоро Немце.

Брда, планине и равнице већ су одисале познатим крајем. Што се ближила граница Србије, пут је био све запуштенији, а околина са све више папирних кеса у пољима и оне неуредности од које пате све земље где закон није строг да кажњава алкавости сваке врсте.

У даљини се назирала граница. Србија.

„Једино што не ваља код нас то су ови неотесани цариници и полиција на граници.

Заклинче се као да су неко. А немају ни грама мозга ни дана школе. Ово друго јој се омакло, јер ни сама није била много школована, али боравак у најразвијенијој земљи Европе дао јој је за право да себе мало дигне у односу на ове смешне државне чиновнике који глуме не знам шта, а она зна како нам се земља котира.

„Чувају шта? Па прође толико и нико је не малтретира, а ови мајмунџије ће ту да ме претресају и малтретирају. Море, да се ја питам, сви би морали прво

да дођу код Мице у Немачку на годину дана обуке како се понаша према странкама, па онда овде на границу.

Хоће у Европу. Е, ђавола. Мораш, бато, прво да научиш да се понашаш. Види, види како су им пропале боје на кућици. Код нас би,... трже се, па се брзо исправи, ...у Немачкој, морали све то да затегну. На трећу годину фасада и шлус. Ако немаш пара, држава ти их да и то на кредит, па гледај.

Док је тако размишљала заглавена у део границе који припада Србији, пролази без заустављања хрватску царину. Прилази јој погранични полицајац са српском униформом, поздравља и тражи исправе.

„Зар се то не даје у оној кућици са шалтером?“, упита насмејаног полицајца који на ту заједљиву примедбу растеже још већи осмех.

„Госпођо, знали смо да вас доста долази за празник, па смо желели да се осећате пријатније и да се не задржавате на граници. Ево, излазимо напоље иако је хладно, али ако Вам је жеља да будем у кућици, ја ћу сад да одем тамо, па Ви изволите приђите шалтеру“, рече полицајац не скидајући осмех са лица.

„Ма не, не. Свакако је ово боље“, готово панично рече Мица која никад не би пожелела да квари комфор. Извади пасоше и пружи их.

„Госпођа Мијојла! Како лепо и ретко српско име“, рече полицајац и даље видно расположен.

„Мица!“, одговори она уз осмех, мада му је у себи већ неколико пута поменула матер пандурску, глупу, просту и какву већ не. „Мица ме зову пријатељи, а пошто сте пријатељски расположени важи и за вас.“

„Е па, госпођа Мицо, желим Вам срећан пут, али морам да Вам напоменем да су саобраћани прописи код нас пооштрени пре три месеца и молим вас да се строго придржавате назначене сигнализације, јер су казне драконске. Хоћемо у Европску Унију, па се привикавамо, али Вама су такве ствари познате, јер сте дуго тамо. Срећно још једном“, рече и примакну

шаку шапци, као да салутира, и пође ка следећем аутомобилу.

Она настави ка царинској контроли која је скоро и не погледа већ махну руком да прође, што је на неки начин и повреди, јер мајмунчина нема искрену жељу ни да пожели добар дан. Искрено, можда је и боље тако него да је цепидлачио.

Србија! Пуна плућа. У тим тренуцима увек јој навиру сузе. Како и не би. Кад одлази увек се плаши да ли је то последњи пут, јер није више млада. Још нису одлучили где ће да буду сахрањени. Супруг је рад да то буде у његовом селу, а она у Немачкој. Ту су им деца, па ће их достојно отпратити и посећивати. Искрено, и гробља се боље одржавају.

„Шта каже мамлаз – пооштрени прописи. Па, стоко једна, било је време! Кад год дођем два дана се навикавам на полудивљу вожњу. Мало дисциплине. Него шта! Мада му је добра и она – драконске казне. Можда за вас, сиротињо, али за мене сигурно не. Да хоћу, намерно бих правила прекршаје, али што бих вам давала новац“, ређају се мисли у њеној глави. Ни сама није знала одакле јој овакав набој негативне енергије, али једноставно то избија из ње. Сети се да узме мало чоколадица и бомбона и пошто је пепељара већ била пуна, отвори прозор и баци омоте. Мало размисли и закључи да кола морају да изгледају уредна, па извади пепељару из лежишта и просу кроз прозор сав папир из ње. Кад дође кући кола морају да буду беспрекорно чиста, јер морају они да поштују њихову Мицу. Поготову комшије у граду где је имала купљен стан у новоградњи који је служио само за ово неколико дана боравка. У селу одавно није ноћила, већ би два или три дана колима „тркнула“ до родитеља, насекирала се због њихове муке да преживе, оставила неких сто, двеста евра да им ублажи муку и покаже да је моћна, поклонила неколико мајица, марама и тати дебелу кошуљу за зиму, како би и сељаци знали да је долазила Мијојла из Немачке. Са братом је имала друге односе. Напола у граду, а напо-

ла у селу, док је она била у Србији стално би организовао роштиљ и седељке. Волела га је много, али је ретко вадила новчаник из торбе. Сматрала је да је он наследио имање од оца, па нека бар плаћа седељке. Окренула се и бацила поглед на торбе у којима су били поклони за његове тек рођене унуке. Несвесно је померила мало волан улево и готово поскочи у седишту кад је један возач аутомобила који је управо претицао, уочивши њено скретање, засвирао ваздушном сиреном на коју је свесрдно и у паници полегао.

„Ј... ти матер, простачино једна!“, готово викну, поново померајући возило на средину траке.

„Шта би?“, трже се супруг из сна.

„Она педерчина испред, мали му пут, ј... га онај ко му дао дозволу!“, рече у даху и уочивши да онај испред врти шаком показујући јој као да је блесава, готово инстинктивно подиже средњи прст на шофер-шајбну.

„Побогу, Мицо, не могу да те познам“, рече супруг. „Не сећам се кад си била толико проста“, заврши помирљиво супруг.

„Како да не будем, кад све сам лудак. Да их пустим да ме јашу? Мало сутра. Србину треба да покажеш зубе да би те оставио на миру. И крај“, заврши егзалтирано. Често је знала да га сажалева, јер је био некако млак и сви су га малтретирали. Родитељи, брат и сестра, деца, па и она кад год је хтела. А он добрица трпи и ћути. Само је једном био непомирљив и то у продавници за тричавих пет металних динара, када је тврдио да му продавачица није вратила, а ова да му их је дала. Није помогла ни њена молба да пођу, није хтео да крене све док није дошао газда и док му нису дали његових пет динара. А није био стипса. Волео је да части. Само тад му се учинило да га продавачица не поштује, а ова јадница је можда мислила да му је дала, па ни она из принципа није хтела да да пет динара, иако је то смешна пара. Само тад ју је изненадио и никад више. Колико је лакше кад он вози. Смирен и добар возач какав је био чинио је

овај пут потпуно неосетним. Она опет не може да обузда своја осећања и темперамент. И док је тако размишљала о свему помало, прошао је пут до Београда. Не може се рећи да је била посебно везана за њега, али супруг је као младић провео неколико година у њему и увек је инсистирао да се задрже неколико сати у за њу бесмисленим обиласцима неких њему драгих места. Крај боравка би увек био зачињен шетњом Кнез Михаиловом улицом и свраћањем у неку од посластичарница.

„Фрау Мима, Хер Милан!“, пристојно и са осмехом јој се јави човек који им је ишао у сусрет.

„Хер Јохан!“, одговори она сва срећна што је и овде, међу својим Србима, срела некога ко јој је мало дражи, јер је Јован, пекар из Платенхарда, прошао све оно што и њих двоје. Зна он како је тешко бити и тамо и овамо, како је то кад те овде одбаце они који имају сигурну државну службу и који те са потцењивањем гледају кроз спуштени отвор шалтера на коме се сагињеш као мајмун. Ти си тај који тражиш нешто од њих. Оно, истина, није то њихово, али да би дошао до тога мораш да им се обратиш, па изађе на исто. Отпуштање, па биро за запошљавање, па нема посла, па има на месец дана, па опет нема. А ти стално код њих на шалтер, само што ти не кажу до кад ћеш да им досађујеш, као ти то волиш и зезаш се. Па одлазак без паре у земљу чији језик не знаш, спреман да радиш све и свашта само да зарадиш. На крају мораш да признаш да су туђи људи бољи према теби него ови твоји и ти више ниси сигуран шта је ту твоје, а шта није, чији си и да ли си нечији. И овај пут који ти доноси и радост и тугу једно је, јер се виђаш са родитељима и браћом и сестрама, а друго јер те то стално позлеђује и подсећа на то да си одбачен. Говорили су да ће да промене однос према дијаспори, а она се свела на то да те обавесте у шта можеш да улажеш паре – или у пропале фирме и предузећа или да ти буду у Бундесбанци. Треба да будеш натприродно паметан да схватиш шта је боље.

„Када сте допутовали?“, учтиво се обрати Јован више у жељи да започне и заврши разговор него што га је, и поред све учтивости, то интересовало.

„Пре два сата и већ идем“, одговори Милан и уз срдачан поздрав се мимоиђоше. Никада у оваквим тренуцима нису питали: *До кад осџајетџе?*, јер су знали да је све то врло кратко и недовољно да сузбије тугу за оним што су некад давно изгубили. Први дан би се одмарали у стану, при чему би несвесно грејање подешавали на тридесет степени како би додатно осетили топлину свога дома у Србији, иако је он то углавном био само седам до петнаест дана годишње. Овде је доста јужније, а на југу је и топлије. Први дан славе код његових, а други код њених. Оба пута седели би у врху стола, одмах до кумова, јер су они, поред тога што су њихова деца, и неко ко је успео у белом свету. У овим сеоским забитима то многима даје наду да у свету може да се успе, јер кад су они дошли дотле докле јесу, а исти су као ми, зашто то не би могла и наша деца. Родитељи оронули и остарили, а постава за столом све мања, јер је све мање људи на селу, као и њихових вршњака и то само појачава сету сваки пут кад дођу. Мијојла увек код својих оде иза куће, као да разгледа, па се сита исплаче и треба јој скоро пола сата да јој се очи опораве како се не би видело шта је радила. Један део ње би се сваки пут кад би долазила све више губио и готово је била сигурна да је у праву што тражи да је сахране у Немачкој. На крају крајева, она верује у загробни живот, а он нема границе, па ће се тамо налазити са својима. То јој није било баш најјасније, па је једном питала свештеника кад је долазио да освешта водицу да ли је истина да горе не постоји простор у овоземаљском смислу. Он јој је мудро одговорио кроз питање колико њена душа заузима простора и она настави да верује како ће се горе лако дружити са својима без обзира где јој је гроб.

Са братом је била посебна прича. Волела је оца и мајку, али је њихов живот потпуно другачији од њеног. Он је пратио у школу и чувао од друге деце. Дочекао ју

је у граду и прве две године се бринуо о њој. Увек је имао разумевања за њене проблеме. Кад се први пут заљубила и растала са момком обасипао је речима утехе. Кад је повремено бивало посла и кад је ишла на тај проклети Биро за запошљавање имало га је свуда. Тражио је везе. Радио је докторима по кући мајсторске послове не би ли је запослили на одређено и увек све то ћутке. Не може да греши душу – и снаха је била добра. А кад је хтела да се уда прво се распитао о младожењи, иако ју је то мало љутнуло, па је тек онда рекао да је и он за ту удају. Свуда и увек њен добри брат. У ствари, највише се радовала овим данима што је била у његовој близини, у сигурности коју нису могли да јој пруже ни отац ни муж, него само он. Па ни те бесмислене заједничке вечере и ручкови на којима је инсистирао и које би углавном и организовао, као да су говорили да је он још увек чува и храни. Она је тако осећала. Онај део душе који је са њом у Немачкој говорио би да брат треба то да сноси, јер је наследио целу очеву имовину, али онај други који је остао овде, видео је само братовљеву руку која је увек давала, нешто као осећај давно стечене сигурности. То је оно за чим је стално чезнула, више него за родитељима и завичајем, носталгија за сигурношћу коју је изгубила кад се отисла у свет који не прашта немоћ. Али, као и увек, све што је лепо и што разгали траје кратко или јој се бар тако чини. Тек, растанак је увек био болан. Долазак за неколико месеци држи је да не буде депресивна. Паковање за повратак и поздрављање увек је желела да што пре обави, да из стања испуњености неких жеља што пре дође у живот испуњен тешким и напорним радом. Просто је желела да прескочи тај део. Са друге стране, није хтела да путује авионом, јер би тако била тек обичан послован човек који изнајмљеним возилом од аеродрома наставља даље. Не, желела је да сви виде њена раскошна кола, да носи све оно што носи и што у авиону не би могла, јер тамо ограничавају тежину пртљага. Иако се муж опоравио, желела је да први део пута вози она, јер јој је тако било лакше.

Већ на првој раскрсници, на којој је морала да пропусти друго возило, дрско је пролетела не чекајући га. Онај леже на кочницу и сирену, а она се избегли, отера га у материну сељачку, махну руком и настави даље.

„Жено!“, забезекну се муж. „Ко га шиша. Не може да сачека једану секунду, а иде до другог ћошка. Уосталом, и он то вероватно ради“, одговори она. До Београда је три-четири пута улазила у проблем инсистирајући да је она у праву и просипајући салву увреда на оне који су били наспрам ње. Негде пред улазак на ауто-пут стадоше да напуне гориво и она свечано предаде мужу волан говорећи како жели да се мало одмори од лудих Срба. Села је на сувозачко место и скрхана умором заспала већ после неколико километара.

Супруг је код Славонског Брода променио диск и из радија је потекла лепа народна музика. Нису је узнемиравали на хрватској и словеначкој граници, а пробудила се тек на уласку у Аустрију. Дуго је гледала кроз шофер-шајбну. Онда се окренула према мужу и тихо рекла: „Баш ме умори овај пут у Србију. Кад бих само могла да не идем. Једва чекам да дођемо кући у наш мир.“ Онда је почела да мисли како би било лепо кад би њени живели у Немачкој. Тад, осим одмора у Шпанији, не би имала потребе да путује било где, па да може да посети брата, оца, мајку кад пожели. Тада се сети својих комшија који живе поред ње и који седам година нису ишли код родитеља, а они су у суседном граду. Један је послао мајци израз саучешћа за умрлим оцем, јер није могао да иде на други крај Немачке што због посла, што због тога што би га много коштало, како је објаснио њеном супругу приликом сусрета у маркету. Стресе се од те помисли. И сама чињеница да су јој родитељи једном ногом у гробу чинила је јако несрећном. О брату није желела ни да размишља. Да она не оде својима на сахрану? Осим да падају секире са неба или да јој, не

дај боже, нека природна катастрофа препречи пут. У сваком другом случају, зна се.

„Видиш какав господин“, рече мужу показујући у правцу аутомобила који је другом, не видевши га са споредног пута, прешао испред возила, при чему је дигао руку у знак извињења. „У Србији би се скоро потукли, а овде махну руком и то је све.“ И стварно, да није било тог махања и знака о првенству пролаза ово нико не би ни регистровао. Убрзо су стигли кући, извадили ствари из кола, истуширали се, нешто презалогајили и сели испред телевизора на коме је ишао њихов омиљени квиз. „Какав рај, каква тишина“, помисли фрау Мима. Добро је да на земљи има тако нешто. Истина, оно неколико дана пакла које годишње проведе тамо одакле је дошла, значи јој да из себе избаци све што је чини напетом, да се сети да је била и Мица и Мијојла и да на земљи постоје и друга места која нису мирна као ова. Тамо можеш да учествујеш у општем лудилу, а ако би овде пробао лако би могао да завршиш иза решетака. Немачка је уређена земља. Зар не?

У Чачку, 10. 2. 2015. године

ПУТОПИСИ

АТИНА ИЛИ О СИМБОЛУ

Чудан је духовни миље који стварамо у себи о другим људима, народима, њиховим државама, па и стварима или догађајима. Шта очекујемо да видимо кад смо у прилици да се сусретнемо са њима?. Да ли визију онога што носимо или нешто друго?

Париз – Ајфелова кула. Символ града. Нису то ни Лувр ни бројни дворци, сликарске колоније, мостови, гомила бистроа у којима се чују звуци шансоне, већ лепо сложена и упакована гомила гвожђа која има посебну снагу. Не спорим њену вредност као симбола надилазећег двадесетог века, човекове снаге да ствара и гради новим материјалима кроз нове визије. Али, да ли је то место у коме се крије дух Града светлости? Можда та кула са оштрим врхом каже да све што се ствара иде у небо. Оно је наша мера. Пошто нисам никад био у Паризу не знам како бих га доживео и да ли би за мене тај симбол био нешто што означава његов дух.

Символ Атине је Акропољ. Ово лето проводим на Евији која је око стотину километара удаљена од престонице Грчке, од места где су ходали сви великани антике, где су хрлили сви они који су тад нешто значили. Сећам се уџбеника историје и филозофије. Храм са колонадама у којем шетају људи са брадама огрнути туникама и на чијим лицима нема мимике као да се боје да ће њом да сруше сву миленијумску озбиљност. Заиста, како су изгледали људи који су свету подарили основе данашње духовности у скоро свим областима. Разудио се познати свет и све га је

више. Можда зато не познајем довољно продуховљених у чијој бих сенци живео. Тек понека реченица, тек понеки дамар памети и то је све. Памћење колико за једну генерацију, чак ни толико. Време ствари, а не време духа. У духовној сфери превлађују прагматичари и консеквенцијалисти. Постоји мета-језик, мета-ово, мета-оно, али смешно је разговарати о метафизици. То је класика и превазиђено је. У мом духовном свету стално трају дијалози који ми говоре да то није превазиђено.

Да ли живимо у свету царства сврха?

Пошто нема цара, нема ни царства. Јер да има цара, морали бисмо са овим нашим савршеним машинама да га видимо. Зато нам требају рачунари који ће да предвиђају све – колико ћемо просечно да поједемо воћа и поврћа дневно, колико треба да буде обрадиве површине где ће то да се гаји, колике воћке морају да буду, какав им је геном, треба ли да га мењамо? Ако немамо толико земље, смањићемо број становника планете на овај или онај начин, а можда ћемо да направимо такве људе који ће мање да једу. Да, то је поента. Каквих људи – добрих, пргавих, злих?

Одговор опет у стилу духа данашњице – добрих за оно за шта нам требају.

Ти мислиш да су твоји аргументи јачи и кажеш зар добро није једно. Зар га Платон није омеђио?

Кад смо код тога, смеше се они, па наш компјутер каже да је исти господин причао да је добро да у једној држави треба да буде ратника, владара, сељака, занатлија... Ми управо радимо на томе да их генетски правимо као различите.

Компјутер вам каже да је „Добро“ једнако „добро“ и ту грешите.

Не, компјутер никада не греша, одговарају.

Компјутер вам је замена за много људи, али не и за Човека. Борим се и то иде у недоглед. У тој својој борби са временом у коме живим градио сам слику о Акропољу као врху света у коме живе богови. Он је изнад. Врх, а раван. Не као Ајфелова кула која иде у

небо, него само небо. И један Бог међу боговима. Апсолутно Добро.

Да не скокнем до тамо где су се спојили небо и земља било би неозбиљно. Бити близу Атине, а не додирнути небо! Покрај пулта у хотелу љубазни домаћин, насмејан, са обавезно присутним енглеским језиком који је моја мора. Супруга зна немачки, али и ту је мало вајде, јер Грци тренутно треба да враћају велике паре Немачкој, па су вероватно напрасно заборавили тај језик, а и Немаца једноставно нема. Истина, њен самоуки енглески је талеко бољи од мога, па је успела да сазна за излет до Акропоља уз водича који прича на руском језику. Е, ту долази у спас „Руски цар Николај“, јер разумем тај језик. „Елена, здравствујте. Очењ плохо гаварим па руски, но всјо пањимају. Спаси-бо.“ Договоримо се за четвртак пре подне у седам сати и петнаест минута. Рано за полазак кад смо само сто километара ауто-пута далеко, али они постављају услове. Навијемо сат. Одемо по ланч-пакет, али уместо њега добисмо пун доручак. Једемо као на великом одмору у школи, све трпајући за врат и наврат-нанос хрлимо ка аутобусу. Већ је седам и петнаест. Из хотела излази стасити јуноша и пита на руском да ли смо ми они које чека за екскурзију. Уз осмех нам каже да можемо у било који део аутобуса. Унутра неки путници већ поседали на своја места. Аутобус полако креће. Дмитриј, како се звао водич, рече да ће нам се обратити чим прими још неке путнике из друга два хотела. И кад је то урађено узе реч и поче... Видим необичан ми руски. Разумем, али неке ствари не. Као да је жаргон. На крају излета сазнао сам да је он из Алма Ате и би ми јасно. Дакле, Димитриј је кренуо, а ја се припремио да преводим супрузи руски, кад... Данас идемо... Сутра идемо... Прекосутра.... Агенција Музенидис... ЕПП без престанка! Не могу да верујем! Свих сто километара ниједна конкретна реч о томе шта ћемо данас да видимо и какав је план. Уметност је причати цео сат, а не рећи ништа. Појављују се обриси Атине. Улазимо у једну од артерија града, кад се уместо три траке

појављују четири у једном смеру. Милимо. Све су пуне. Боже, како је овим људима кад сваки дан иду овако на посао! Али то је цена живота у мегаполису. Фасаде нису руиниране и старе, него су једноставно посивеле од издувних гасова. Необично ми за Грчку која као један од симбола има светле и углавном беле фасаде и плаво офарбане прозоре. Мало касније, кад смо излазили из града кружним током, водич нам у даљини показује елитне четврти које су имале зграде и куће са светлим фасадама. При уласку у град са неколико речи нам је изложио план екскурзије. Акропољ, два сата, ако будемо слушали његове инструкције, затим обилазак Парламента и гледање како се мења стража испред и краткотрајни боравак на Тргу Синтагма који је сам центар града, а затим индивидуални обилазак са шопингом. Кад се саобраћај мало разредио и кад смо пришли самом центру града, показао нам где су Синтагма и Парламент. „Тамо су вам Мек Доналдс и главна улица за шопинг, а мало испред, са леве стране, Руска црква где ћемо да се нађемо при поласку. Сад идемо на Акропољ.“ Био сам затечен. Мек Доналдс је симбол чега? „Тамо су вам фармерке, тамо патике кока-кола.“ Да човек рече где има гирова или сувлакија, а има их свуда, па у реду. Хтедох да кажем да у мом симболично малом граду нема Мека и да се због тога сматрам да долазим из заостале средине, али схватих да би присутни у аутобусу знали да се исмевам њиховој скоројевштини која жуди са свим што је прозападно. Ипак су нам они духом слични, као што су им и шале скоро истоветне. Упоредите Домановића и Гогоља. Готово исти приступ. Да су у аутобусу Швабе или Швеђани они би вероватно стварно помислили да сам самосвестан да долазим из неразвијене средине. Аутобус се пење уз падину. Још увек не видим Акропољ, иако нападно гледам кроз прозоре и лево и десно. Један Рус, мада ми ни по језику ни по изгледу не делује тако, тражи од водича да возач укључи вајрлес. Ја зевам ка Акропољу, а он у мобилни телефон. Добио је шта је тражио. Водич

нешто прича, али од овога што разговора преко телефона, а јако је гласно причао, готово да чујем сваку четврту реч. Биле су то инструкције типа да се скупимо у групу и да пратимо његов црвени качкет, јер је велика гужва. На Криту је водич жена носила карактеристичан кишобран и мислим да је то боља идеја. Отварају се врата. При изласку из аутобуса дочекује нас врео ваздух. Бежимо у хлад маслина. Још увек не видим Акропољ. Кад смо се скупили, како је рекао, у групу, крећемо узбрдо. Асфалтиран пут, а лево и десно старе маслине спречавају да нас врелина атинског асфалта не освоји. Указује се монументално здање. Гужва при улазу у комплекс све је већа. Као да се иде на стадион пред дерби. Чекамо водича да купи улазнице и да нам их подели. Искрено, мало сам узбуђен. Дмитриј започиње. На здању су тренутно радови на обнови који кваре његову мистичност и дају му овоземаљску слику објекта у реновирању.

Обилазимо га са свих страна и слушамо избрушену причу која више говори о његовом познавању историје уметности и архитектуре него што нам дочарава дух Атине из тог периода. На самом почетку показује нам брдо наспрам, где је била Скупштина (Аеропаг) која се састојала од... Тамо је било место где је доношена одлука о остракизму (осуда на прогон из Атине на одређено време, што је била једна од најтежих казни). Очекивао сам да каже да је на том брду суђено грађанима Атине, па и самом Сократу, јер предање о њему живи већ две и по хиљаде година. Оно острво тамо је Саламина. На оном брду плакао је персијски краљ кад му је флота поражена од атинске. Диван податак, али очекивао сам нешто друго. У време пре и после Перикла, онога што је зидао Партеон, које се узима за златно доба Атине, живели су Сократ, Платон, Аристотел, носиоци онога што се зове паидеа (учење) старих Грка. Овај храм, археолошки драгуљ који је уобличавао својим скулптурама и мозаицима Фидија, само је део историје који сведочи о једном народу који поклања пажњу

својој вери и свом духовном миљеу. Испод самог Акропоља налази се ископина античког позоришта у коме су се давале представе за које је плаћано грађанима Атине да их гледају како би се културно уздизали. Тај податак и још један да се при градњи храма водило рачуна да му стубови у перспективи изгледају једнако, а они су у ствари неједнаких димензија, били су за мене једини интересантни детаљи који сам чуо. Димитриј је причао тако брзо и са пуно детаља о Фидијиној несугласици са Периклом и грађанима Атине, те да је све урађено по његовој замисли пошто је он гарантовао својим новцима, зашто је анђеол који је био у кули без крила, као и о многим другим детаљима. Обишли смо и друге грађевине на Акропољу. Показао нам је на остатке онога што је правио Пизистрат који је грађанима знао да каже да је забава за онога ко има новца (или у нашем жаргону „колико пара, толико музике“). Био је Периклов претходник који не припада демократским владарима. Око нас су пролазили Јапанци, Кинези, Индијци или Пакистанци (један народ, две вере, па их не разликујем), Американци, Италијани, други Руси. Армија људи која изгледа величанствено, али која ствара осећај тескобе и страха да се у тој гужви неко не оклиза и падне низ стене које су од силног ходања глатке скоро као стакло. Јапанци су имали своје неизоставне фотографске апарате. Посматрао сам их. Тихи, скоро не приметни, осим три старије госпође које су биле дамски обучене и које су међу њима изгледале као случајни гости. Скоро да нису слушали водича. Можда су се индивидуално припремали. Сетих се своје јапанске Минолте 101 коју ми је неко украо деведесетих година, а која је могла да сними детаље на објекту који су у сени. Могу да мислим какви су ови апарати. Ту су и Кинези са мајицама и гласним жагором, затим Американци потпуно опуштени и углавном са доста килограма вишка. Плашио сам се кад сам пролазио поред Индуса и Пакистанаца да их својим додиром не обурвам низ стене,

јер су јако грацилне грађе, а они као за инат навалили да пролазе поред мене. Италијани су посебна прича. Ту су се једноставно осећали као своји на своме. Било је ту и деце из неких атинских школа која су користила привилегију блискости оваквог места.

Кад је Дмитриј завршио, једна старија госпођа постављала је читав низ питања која су поново враћала на оно што је он већ рекао, али сви имамо своје виђење ствари. Кад је коначо завршила, приђох и питах за Агору, Академију и Лицеј.

„То вам је отприлике тамо“, показа руком на место где је Агора, а приближну локацију Академије ће нам показати кад се будемо враћали кући. Лицеј је у првом веку разорио један од римских војсковођа и он је на другој страни града. Толико о паидеи. Нико ми није крив што у својих шездесет и неколико година очекујем да је духовно благо једног народа тамо где је и његова историја. Духовна снага Немачке није у Адолфовом бункеру или крај Бранденбуршке капије, већ је расејана међу Немцима и међу људима широм света који је поштују. Кант, Хегел, Фихте, Шелинг, Моцарт, Шопен, само су део светске баштине, па је тако и у мени један део безграничне паидее, а историја Грчке заиста су Акропољ и Партеон. То што је за мене Акропољ симбол свега што је Грчко више је проблем моје способности да из њега изнијансирано узимам оно што даје, а мање ствар водича који прича оно што је на програму. Кога на крају занимају проблеми једног или бесконачног, осим малог броја оних који су спремни на пут кроз лавиринте мисли. Историја и археологија су нешто што је ближе сваком човеку јер он то има и у својој средини, али мало народа је у свом духу гајило и одгајило један филозофски став који преживљава зуб времена. На крају, нисам само ја изгубио. Можда је више изгубила моја супруга којој сам успео да преведем само неке детаље. Јер, Дмитриј прича као навијен, а ја нисам професионални преводилац.

Чим је обилазак завршен а ми добили слободно

за накнадно сликање, супруга и ја одосмо у град, јер нисмо хтели да идемо и гледамо смену страже испред Парламента. Јарко сунце Атине већ је почело да показује своје лице. Сели смо у хлад маслина да се одморимо, а затим наставили ка Синтагми. Успут смо свратили и купили неколико сувенира. Пролазимо поред једне пешачке зоне и настављамо низбрдо. Желим прво да стигнем до Руске цркве, како бисмо знали да дођемо до ње у заказано време окупљања. Пуно људи. Близина Акропоља је као магнет за странце. Скрећемо поред остатака Пизистратовог храма и прилазимо пешачкој зони са друге стране. Изненађење. Повећа група полицајаца у пуној спреми за разбијање демонстрација означила је крај наше шетње, јер кад ови момци почну да туку не питају откуда си ту, случајно или намерно. Вратили смо се у пешачку зону, купили гирос и слаткише и сели у тихи кафић да попијемо кафу. Посматрам људе око себе. Као да сам у свом граду. Туристи су ту да се опусте, а домаћи су ионако опуштени. До мене, испод ногу једне младе Гркиње, бели лабрадор. Маза. Не, није то Рим у коме се одмах постидиш како си обучен, јер како год да си обучен они су елегантнији од тебе. Увек су корак испред. И умеју то да носе. Један детаљ и довољно, макар то био и детаљ у фризури. Они то не стављају до знања. То је део њихове културе. Грци су опуштени и без много шика. Док смо се знојили, јели гирос, симит и колаче, па попили једну и другу кафу, прошло је слободно време и ми одосмо на означено место где уђосмо у аутобус и пођосмо у хотел.

Видесмо Олимпијско село, елитне зоне града и настависмо кружним путем натраг. Једна дама, која је вероватно некада била соцреалистички провокатор, поставља питање водичу о социјалној политици Грчке. Водич се распева. Истим жаром као и на Акропољу одговарао је на питање. Прича, прича, брзо, брже, са хиљаду детаља. Супруга ме пита где се он гаси. Мени интересантно да слушам, јер у тој игри „наши ваше надиграше“ социјална слике Грчке

испаде боља од оне у Русији, јер званична Атина последњих година живи на привилегијама лако узетог новца од ЕУ, па је много проширила социјална давања. Сећам се једне слике почетком осамдесетих кад сам стицајем околности са неким друштвом био у једном хотелу у Београду, где је истовремено био скуп студената из Грчке. Двоје младих нису имали место, па смо их примили за наш сто. Интересовало ме је зашто студирају у Београду. Одговорише да је то због новца, јер је овде много јефтиније. Тад се у Грчкој другачије гледало на социјална давања. У Русији је ишао обрнут процес. Затим је дама са првог места почела да поставља инфантилна питања. Паде ми на памет један детаљ. Пре десетак година било је незамисливо да Руси по повратку из шопинга не носе по неколико кеса, а сада би мајка и ћерка носиле две. Готово да ништа нису куповали. Ова мисао као да призива следећу асоцијацију. У хотелу је било Француза. Зашто би неко ко има Азурну обалу долазио у стари хотел на Евији? Самоуверени и гласни су, као да не могу да причају тихо и пристојно не узнемиравајући друге. Руси тихи, одевени као да су изашли из бутика шездесетих година прошлог века. Деца су им слатка и просто имам жељу да их мазим. Не скупљају се у гомиле као Румуни. А ови кад су сами ћуте и гледају испод ока, а чим су у гомили покушавају да се надјачају снагом аргумената и гласа. Грци стандардно. Долазе викендом и јако су бучни. Волим да гледам људе около док се купам. На неких десет корака од базена подијум на коме аниматори одрађују свој забавни програм. Они који то раде понекад претерају, али ипак одржавају ведро расположење. Једна од фора је да неко на крају неке песме, која је углавном на француском језику, каже неки појам који сви прихватају и скандирају. Гледам и посматрам како та група са различитих крајева света ужива у дружењу. Жао ми је што нема наших. Заправо сам видео само троја кола са српским регистрацијама. Сећам се да су у једном моменту троје из групе за

анимацију притрчали двојици момака који са две девојке леже на лежаљкама и подигли их. Они, попут билдера у покушају, са изгледом лица некога ко је претрпео потрес мозга, крећу ка подијуму. Траже од њих последњи појам. Они дижу руке увис као да призивају божанство и почињу. Чујем српски језик. „Катастрофа!“. Цео подијум скандира „Катастрофа, катастрофа, катастрофа!“ Видим само део њихове главе који је подшишан на нулу и неколико ожиљака који сведоче о њиховој природи. Загњурих главу како не бих слушао, али и кроз воду допире „Катастрофа!“. Изгледа ми да је то једино што можемо да извеземо свету, јер управо у њој обилујемо у последње три деценије.

Дмитриј испраћа једну групу, па другу и на крају нас оставља пред нашим хотелом. Лепо проведен дан и поред помало изневерених очекивања.

У Чачку, 12. 6. 2015. године

ХОТЕЛ У БОГАТИЋУ

Ево ме поново пред том сликом. Хотел у Богатићу, ја са флашом црног вина, а наспрам мене зид. Дођеш у дубоку провинцију где су поља надомак ушорене улице, а птице у таквом броју да надјачавају буку аутомобила и видиш нешто величанствено. Пре неколико година, мало из знатижеље, а мало по наговору, приликом једног боравка у Београду одем на изложбу слика Милића од Мачве. Изразито неталентован за сликарство нисам очекивао много, али на крају сам изашао задовољан. Садржај слика је пун симболике и боја њихову композицију не могу да разумем, али ипак имам осећај духовне пуноће. После те изложбе поставио сам себи питање шта је то што је на мене оставило такав утисак. Пошто одговор на питање није био лак, а моје интересовање за сликарство кратког даха, све је остало само на питању.

Чергарећи као спортски лекар, први пут сам се пре осам година обрео у Богатићу. Држава у расулу. Сиромаштво на сваком кораку, а онда у једно прохладно вече касне јесени, разбијајући маглу знатижељом, уђеш у хотел који је неко нестварно спуштен усред сеоске равнице. Близина Дрине и границе са Републиком Српском, лавина шверцерских канала на српском путу свиле, направила је једно богато опремљено здање. У њему је све набављено из иностранства, а богатство употпуњује изузетно квалитетан избор јела и пића. И тада се први пут у мој живот ушуњала она. Те вечери, које украдем од свакодневне приватне праксе и далеко

од телефона, користим да се уз весео разговор и понеку чашу вина што више опустим. Тако је било и тада. Промрзли, одмах по доласку у хотел попили смо неколико аперитива и започели спортске приче – ко је када и где дао овакав или онакав гол, ко је и где одиграо утакмицу живота, тек понеку реченицу пуну стрепње о сутрашњој подели фудбалског мегдана... Недуго потом прешли смо у салу за ручавање. Нисмо се одмах упознали. Прво сам и даље причао пређашњу причу, а онда сам при крају вечере бацио поглед на зид са супротне стране. У сенци и под тихом светлошћу прво сам видео летеће балване нешто светлије боје. Помислио сам да се ради о неуспелој имитацији Милића од Мачве, о једном тек аматерски намаланом муралу који је имао веће претензије него што заслужује. Очекивао сам и свињу са крилима, али сам то оставио за сутра када ми главу ослободе ликови из прича искривљени у алкохолу. На ручак сам сутрадан дошао пун треме због утакмице која се играла за неколико сати. На слику сам и заборавио. Мој друг физиотерапеут, који је седео поред мене, питао ме је да ли знам ко је аутор слике на зиду. Рекох му да је Милић од Мачве и насмејах се у себи. Питао ме је одакле знам и знам ли колико је процењена. Сад сам ја мислио да се он шали. По природи знатижељан, већ синоћ се распитао о њеном историјату. Давно, док је још био стари хотел, у знак привржености своме месту, Милић је на једном зиду нацртао слику димензија три са шест метара, пуну симболике везане за његово виђење Србије и краја у коме је живео. Одисала је духом као и све оне које сам видео на изложби. Нисам био свестан колико ме је освојила. Зашто? Не знам, али сам и тада и свих наредних седам пута до вечерас, када јој се кроз причу обраћам, седео увек тако да бих могао да је видим.

Када је рушен стари хотел и прављен нови, остављен је само тај зид који је уклопљен у нови објекат. Вероватно је тада десно и доле мало оштећена, али не толико да би јој то умањило лепоту,

а довољно да уђе у историју као нешто што је давно направљено и што није ововременско. Горе летећи балвани и мило небо, у средини пејзажи какви се најчешће виде у Србији и у дну, са стране, девојке дискретно одвојене од пејзажа, а ипак његов саставни део (вероватно спојени одећом каква се никада није носила, а која је у нашим мислима значила Србију која је до пре сто година имала оболеле од великих богиња, дизентерије, Србију где су сви спавали у једној малој просторији, а цео дан проводили напољу, Србију у којих је једва нешто мало имућнијих сељака имало ковчеге у којима је држало одећу). Девојке су заједно, окренуте једне другима. Касније сам сазнао да су то ћерке и рођаке Милића од Мачве. И после толико година дружења нисам се сетио да погледам шта то оне раде. Шта им је у рукама? Једноставно, видео сам лица пуна љубави и ширине да је прихвате и дају, лица девојака које се међусобно воле. Тек се крајичком ока назире да одећа говори о њиховом пореклу из нашег народа. Можда несвесно, а можда и из сликаревог себичлука, настала су лица која зраче духом љубави и међусобне толеранције. Све девојке у Србији су миле и толерантне. Да ли је то порука? Каква разлика у односу на дивљачне и сурове слике хајдука и народних јунака! У свакој су заправо благодат и милосрђе непознате и неименоване која лечи јунаке после Косовског боја, са истоименог платна Уроша Предића.

А балвани су посебна прича. Они не лебде на небу, они слободно лете у пространство у које никада неће стићи. Лете и плаше, лете и греју. Стабло је поносно. Високо. Увек нас надмашава и увек је врх високо изнад нас. Ретко гледамо у крошње када је кишовито. Њих милујемо погледом када је небо ведро, пространо, и зато стабла увек иду у бескрај. Само код њега се простиру хоризонтално, јер он жели да каже да је све његово у знаку тих стабала. Цела Мачва је, иако плодна равница, испресецана шумарцима. Дрином су за нама из наших корена долазила ста-

бла да нас подсети одакле смо потекли. Стабла су од Ђурђевдана до Митровдана крила нашу историју. Сто и столица, ватра у заједничкој изби, ракија која се пече, кров на кући, све је то дрво, све је то Србија. А можда је хтео да свом завичају направи кров над главом, па да истовремено буде и крова и неба, да Срби за лепог времена имају над главом небо, а ако оно изневери да имају под шта да се сакрију. Чуо сам и нека конобарска нагваждања да је он стаблима хтео да каже како је туђина проклета. Ма колико размишљао о томе нисам могао да нађем логично објашњење зашто би она некога асоцирала на туђину и зашто би нам небо било туђе. То је исто као кад бих казао да је врабац туђа а не наша птица. На крају, сликар је нацртао то што је нацртао, а ако га погрешно схватим кривица је обострана. Не, кривица није до црног вина. Оно ме ослобађа околине и везује за слику.

Милића од Мачве видео сам уживо само једном и то сасвим случајно у Чачку. Излазио је из дворишта једне куће у суседству и да се не ради о мирном крају и његовој препознатљивој одећи, вероватно га не бих приметио. Васпитаван да се трудим да увек радим најбоље што могу, а да се притом не одвајам од средине ни изгледом ни понашањем, свако екстравагантно одевање одмах бих у себи прогласио некоректним и власника обележио тим жигом. А он је из дворишта излазио тако невино насмејан, са очима које су пливале у озарју, да сам помислио како је неко мој и како се мени обраћа. Тих дана био је гост на Сабору фрулаша у Прислоници. Тај духовни додир ми је омогућио да схватим да је онај који је правио то дело делимично и мој савременик и да носи део духа из времена у коме сам и ја живео.

Између балвана на небу који су у горњем левом и девојака које су у доњем десном углу, простире се Србија. Као да је хтео да каже да она почива на невиној љубави и јаким коренима који се дижу у небо.

Боје су нешто што ме је одвојило од слике.

Спадам у групу људи која може да наброји неколико основних боја. Црвено ми је и нешто што жена каже да је љубичасто, а жуто оно за шта жена каже да је оранж. До сада су само две оставиле на мене утисак да их запамтим, а то су једна прелепо отвореноплава, нестварна и једна бела и прозирна попут чистих белих облака, исто тако нестварна. Обе сам видео приликом наркозе при операцији док сам био дете. Зурио сам у слику, а у глави сам осећао мирис цветне ливаде у мају. Такав мирис може да се доживи само у недирнутој природи и када човек има здраво чуло мириса. Године су донеле хронично оштећење носне слузокоже, а издувни гасови покрили мирис траве и ливада из мога детињства. Петровац или бела рада мирише на један, љубичица на други, а зумбул на неки трећи начин. И трава мирише на свој начин. Чудним путевима мозга један опажај подсетио ме је на други, давно доживљени. Као дете волео сам да уберем мајци букет првог пролећног цвећа. Осећао сам да је то радује, а њена радост била је и моја. Па мирис тек узоране земље, сена, жетве или пшенице која се суши, јесени и лишћа које опада. Видим себе како чекам дашак ветра и плод липе који пада у виду хеликоптера. Јурим за њим и хватам га. Невина дечија игра у очекивању зиме. Па грабуљање опалог лишћа које мирише на влагу и дим од будуће ватре. Најпре опада лишће тополе. Оно понекад, попут багрема, почиње да жути и у августу. Дудов лист опада за једну или две ветровите ноћи после прве слане. Липа пружа најдужу забаву. А пролеће! По брдима уцветали воћњаци изгледају попут невесте – сви у белом. Тако се у мом сећању смењују пролеће и јесен, раћање и умирање.

Још један гутљај вина и у мојој глави навире сећање. Матурантска екскурзија. Фиренца. Галерија Уфици. Рим и Сикстинска Капела. Невероватан склад и нестварно лепе слике. Да ли се сећам неке од њих? Да. Па многе сам виђао и на телевизији. Да ли ме подсећају на нешто због чега бих их запамтио?

Можда на то последње дружење генерације. Али, поред тих слика у сећању ми је и озбиљни Шваба возач, вођа пута Радиша Жмигавац, Бија који тражи на карти Рима улицу Сенсо унико (један смер). Ипак, јачи су неки други утисци који су на мене оставила та ремек-дела.

Поредим ли ја нешто што се не може упоредити? Не. Само желим да кажем себи: „Михаило, стариш.“ Много тога је сачувано у памћењу, тако да један опажај призива неке давне догађаје утиснуте у душу на потпуно други начин.

А Милић од Мачве, земљак, човек са дивним осмехом, крио је у себи слично време као и ја, исте боје, мирисе, љубави, људе. Касно је, драги земљаче, и вино полако почиње да обара. Опрости што се не сећам детаља са средишњег дела слике, јер су ме вечерас омеле боје и мириси мога детињства и завичаја. У Риму сам био два пута и увек сам бацао новчић у Фонтану ди Треви у нади да ћу га поново видети. У овом хотелу, увек када видим твоју слику, знам да ћу поново доћи, јер никад не стигнем да је видим до краја. Почивај у миру.

У Боџајићу 10. 12. 2001. године

П.С. – Седам љуџа сам у Боџајићу био са Борцем, а овај љуџ са Ремониом. Суџрадан смо изгубили од Радничког Сџобекс са 2-0. Сећање сам написао код куће два дана касније.

СЛИКА УЛИЦЕ У САРИМСАКЛИЈУ

Лето је почело рано. Дуги јунски дани наговештавали су оно што ће да следи. Јули и август офарбали су траву и лишће у скоро жуто. Кише нема па нема. Полазећи у септембру на одмор нисам јурио сунце, већ опуштеност и бежање од свакодневних обавеза. Више нисам примећивао силину сунца септембарских дана. Нисам се ни склањао у подне како многи раде, већ сам цео дан проводио крај базена или крај мора. Турска. Раније егзотична дестинација, данас нешто као некад Црна Гора или Хрватска. То после подне дошли смо нешто раније у собу која је била на четвртм спрату. Имала је диван поглед на море и на једну широку, помало несрећену улицу са чије је леве стране, гледано од хотела ка центру града, било нешто налик тротоару. Нису се трудили ни да га пред сезону, како то често бива код нас на Балкану, мало затегну, попуне рупе, делимично окрпе и прекрију пукотине. Али је зато тротоар са десне стране био широк и претворен у шеталиште. Мозаик од бехатон коцкица сасвим га је лепо обогатио и претворио у лепо шеталиште. Са околног брда би ка мору свако вече дувао благи поветарац и онемогућавао да влажан ваздух са пучине учини шетњу непријатном. Иако температура увече није падала испод двадесет степени (неретко је хитала и ка тридесетом подеоку), било је пријатно.

Истуширао сам се и пришао прозору. Док сам био дете готово све улице које су сматране срећеним имале су коцку. Неке чак и релативно близу центру имале су турску калдрму, а велики број, поготову

оних на периферији, био је само пошљунчен. На њима се дизао облак прашине када би лети прошао аутомобил или би све фасаде биле испрскане када би падала киша. Деца су ишла боса. Потом се у градове полако довлачио асфалт. Најпре су рађене главне улице, а затим и споредне. Изгубили су се макадам и турска калдрма, а коцке на многим местима нису вађене него су само заливане слојевима асфалта. Увек сам се питао зашто су слагане лучно у неколико редова. Сећам се како су постављане. Све се радило ручно. Познавао сам два брата Марковића из нашег места који су у том послу били на цени. Скоро до половине зиме били су препланули. Било нам је и те како значајно да током лета што више поцрнимо, а њих двојица су били недостижни и кад ти неко каже да си поцрнео као Марковићи, значи да си те године заиста имао завидну боју. Један од њих двојице имао је оштећен слух. Звали смо га Пато, јер је, кад би нешто хтео да прича увек говорио: „Пата, пата, пата.“ Његов брат би то преводио и ми смо знали шта то значи. Волео је сву децу и често би их, пошто је био јак, дизао увис и бацао, а нама је то било интересантно. Ти тренуци игре су, пошто је морао да ради, били ретки. Сад гледам улицу поплочану коцком. Да, на периферији је честа. У свом горњем крају који се не види са прозора, јер улица благо скреће удесно, досеже до самог центра и у том делу је асфалтирана. Лучни мозаик слагања разазнаје се са прозора. Опет се питам зашто их тако ређају. Вероватно из практичних разлога јер се тако теже могу пореметити, али још увек не знам зашто их не слажу у круг или у некој другој геометријској фигури. Ма нека о томе мисле они који пројектују, они знају разлог, ја једноставно уживам да питам самог себе и не интересује ме одговор. Желим да чујем своје мисли као кад сам био дете. Ове данашње имају своју тежину и често сазнања која могу бити горка и тешка. А дечија? Невина љубопитљивост. Непосредно испод прозора са кога гледам налази се кров суседне зграде који заклања поглед на улицу од

самог хотела. Један бициклиста ушао ми је у видокруг. Возио је левом страном улице, премештајући тежиште са једног бока на други. Бос и у трегер мајици, у шорцу скоро до колена, рашчупан. Мили. Један кер изронио је из суседног дворишта и почео да кидише на њега. Он нешто виче и отреса левом ногом, а овај не попушта. На крају бициклиста прекиде вожњу, сиђе, шчепа каменчић који је нашао на путу и баца га на пса. Овај се мало збуну, а кад је видео да човек узима камен, чим је бициклиста стао, поче да бежи у сопствено двориште што је брже могао. После неколико корака бициклиста седе на двоточкаш и истим успореним темпом настави даље, да би одмах затим скренуо у прву леву уличицу. Са те стране улице, скоро до половине видног поља, сем понеке мале приватне куће и једног парка са справама за вежбање и рехабилитацију, готово и да нема ништа. Крај једне од њих домаћин је узео грабуље у руке. Мислио сам да, с обзиром да је све сагорело, неће имати шта да пограбуља. Али, преварио сам се. Била је то пристојна гомила. Поглед ми је на десну страну улице одвукла једна мачка која је заузела ловачку позу и чекала неку птицу. Пошто су птице биле на нижим гранама, она се попела на ограду и примирила. Чека. Утом наиђе један аутомобил у правцу центра, птице одлепршаше са гране, а мачка још два-три тренутка оста у тој пози, па покуњено скочи са ограде и настави даље. Да је саобраћај гушћи, вероватно не бих тако дуго чуо звук аутомобила који је одмицао, али кад се он изгуби иза десне кривине, поглед ми се задржа на левој страни улице на жицама којима је протицала струја, а која су због врућине биле опуштене. Мало јато ластва почело је да их осваја. Граја. Цвркућу. Неке се лагано љуљају покушавајући да одрже равнотежу, а неке лете околу и јуре плен. Претходне године, баш у ово време, био сам у Тунису, кад ме је једно предвечерје продоран цвркут натерао да изађем на терасу. Стотине ластавица стајале су на поткровљу хотела, оближњем дрвећу, жицама. Скоро да је све било црно, жуто и бело. Нисам никада видео

толики број птица на једном месту, а онда сам од љубазних домаћина сазнао да су оне управо дошле на зимовање. Не знам да ли је и у Турској то случај и да ли је ту толико топло да оне остају током зиме или се ради о успутној станици. Тек, оне су разбијале учмалост улице. Уживао сам да их гледам. Пратећи једну ластавицу у лету, спустих поглед ка тротоару са леве стране улице. Тамо је била тезга покривена шаторским крилом. На њој окачено неколико веза љуте папричице да се суши. Код власника смо свако вече куповали воду за пиће, јер је знао помало наш језик, а и мајка му је пореклом из Новог Пазара. „Добар већер. 'Оћеш један или два? Студен флаша.“ На питање има ли муштерија одговорио ми је покретом руке, при чему је показао како је на гајбама поређано скоро све поврће које није продато претходних дана и које је, пошто га је исекао на мање комаде, оставио да се суши на сунцу. Док гледам са прозора видим га као фигуру из профила. Издужен торзо и бркови који, иако су седи и једва видљиви, јасно истичу горњу усну чак и на ову даљину. Седи на столици и гледа испред себе. Направи лењи покрет руком у којој му се налази мухоловка и опет седе. Боже, о чему мисле људи којима је живот тако суров да га сведе на борбу за голи опстанак? Вероватно о храни. Можда мисли како има супермаркет са својом робом, а можда је у детињству, слободан и у игри. И док сам тако себи постављао бесмислена питања, пребацих поглед на десни тротоар. Један уморан човек, бар тако се чинило, обучен као да је десет степени ниже, у ципелама, дугачким панталонама и кошуљи са дугим рукавима, покушава да укуца број на мобилном телефону, док му је у другој руци кеса са хлебом. Чим је успоставио везу, наставио је да хода у правцу центра. Жучно је расправљао и гестикულიрао рукама као да га онај са друге стране телефона види, а притом је кеса са хлебом летела напред-назад, горе-доле. Прешао је једну широку улицу која се одваја десно и води на плажу. Није ми јасно због чега је она толико

широка премда је споредна, а још је и асфалтирана, иако је главна улица поплочана коцком. Поглед ми са њега пређе на лијандер који је цветао. Одавде из собе цвет је изгледао прелепо. Црвен, издашан. Наравно да знам да је почео мало да вене, јер сам га, пошто волим цвеће, одавно уочио. Али одавде, са прозора хотела, не види се дискретна жута нијанса, већ изгледа свеже и моћно. Можда томе доприноси и тамнозелено лишће биљке. На лијандер се наставља неколико нижих помало закржљалих борова и једно велико црногорично дрво за које не знам како се зове. Толико је огромно да доминира. Као крај моје Мораве кад се понека топола отме контроли па се толико раскрошња да заузме хладом скоро цео ар. Стоји са десне стране улице и држи равнотежу хотелима са леве стране. Изнад њега се протеже пејзаж ка мору и дугачкој и широкој плажи пуној сунцобрана. Једна ствар ми се никако није уклапала. Сви поморски градови у које бих раније ишао имали су уске улице усмерене ка риви, а овде оне које се протежу и у ширину и у дужину имају своју логику која у себи не садржи воду као заједнички именитељ. Па чак и Београд који није поморски град има улице које су набијене и усмерене ка Сави. Па Херцег Нови, Будва, Улцињ, Задар... И у нашем крају, где нема велике воде, улице имају своју логику зракастог ширења од центра. Овде нисам видео неку присну везу између људи и мора. Можда су неки због природе посла окренути пучини, али највећи број њих је у трговини, занатима, а море је ето ту дато од Бога, па нека га. Из центра града у видокруг ми улази један аутомобил од чијих фарова су се одбили сунчеви зраци и за тренутак ми заблеснули поглед. Док сам опорављао очи од обневиделости, он је већ скренуо у бочну улицу. А баш сам навијао да прође један аутомобил од центра поред хотела. Ствар је поправила једна коњска запрега. Фијакер вози двоје младих који као уживају у вожњи, а руке су им толико немирне, да сам био сигуран како ништа са стране нису видели, до само себе. Додиром су преносили своја осећања.

Кочијаш не пожурјује риђана окићеног. Он полако, ногу пред ногу, као да навија да муштерије што дуже уживају док их он вози. Карактеристичан покрет репом говори о присуству мува, али доприноси његовој грациозности. Млади су, па и ја који сам за две генерације испред њих, кад се возим са супругом у колима волим да је додирујем, истина не овако страсно, али свакако нежно.

Да није мора на видику рекао бих да је ово један од приказа улице притиснуте касним летњим сунцем негде у некој варошици у Србији. Она се протеже онако тромо као да негде лагано одлази. По који пролазник, неко послом затечен и све без журбе. Тражи се хлад кафанских башта, тремова, хлад замрачених соба и спас отворених врата и прозора. И ћути се у ишчекивању да све прође. Не гунђа се толико на врућину, јер сви знају како ћемо радо о њој причати кад мраз и снег окују те исте улице. На прозор однекуда долете мува и поче да се шета по окну. Без журбе. Застаје, умива ножице, отреса крилца и наставља даље. Посматрам је. Замахнем руком не бих ли је отерао. Она накратко зазуја, одмаче се, па се опет врати. Поновио сам два пута исти покрет руком, а она као да тера инат, оба пута зазуја, мало се одмаче и врати. Паметнији попушта, помислих, и навукох завесу. Онда се насмејах самом себи што своју памет мерим са памећу једне муве, али кад је човек на одмору ту су снаге изједначене, мада сам ја ипак мало паметнији.

У Чачку, 18. 9. 2012. године

НИ СВЕ ТУГЕ НИСУ ИСТЕ

НИЈЕ НАШ

Пробудила се раније него иначе. Као да је нека виша сила одредила тај час. Осетила је узнемирење и прво што је зажелела јесте да чује оца. Старац није хтео да живи код ње, јер није желео да буде на терету. Није разумео како је тај његов став оптерећујући за ћерку. Она је тако, разапетa између деце, куће, оца и његове куће, имала много више обавеза. Он је становао два кварта ниже. У последња три месеца био је све слабији. Једва је одлазио до продавнице, а и тад би куповао само најпотребније, јер са тешким кесама није могао да савлада два спрата колико је било до његовог стана. Жена му је, на његову велику жалост, после педесет две године заједничког живота умрла од рака, за њега свеједно кога, јер ју је изгубио заувек. Имали су складан брак испуњен обостраном љубављу. Све се одиграло брзо као у неком филму. Десет месеци и готово. Кад је остао сам у стану и кад је мелодију тишине разбијало само куцање сата, а повремено и непријатно брундање фрижидера, сео би за сто, налактио главу на руке и тихо, тихо плакао. Сузе је брисао само кад је хтео да устане и настави самачки живот. Телевизију је ретко гледао јер му је вид знатно ослабио, па је саспео само на читање књига пре подне и слушање радија. Неретко би ћерки препричавао емисије које је слушао уз обавезну констатацију да нисмо свесни колико лепих емисија има на том запостављеном медију. Слух га је, срећом, служио. Трудио се да живи тако да

се не запустити, не због себе, него због ћерке и њене породице. Једино су му унуци изазивали осмех на лицу. Није хтео да виде како пати нити да им неко од другова каже да поведу више рачуна о свом деди. А искрено говорећи, врло ретко их је виђао. Деца су ишла својим послом, па и кад су имали слободног времена радије би га проводили са вршњацима седећи на ћошку и причајући своје приче. Није им замерао, а и зашто би. Нека деца живе свој живот. Виђали би се кад би уместо мајке дошли да оду у бакалницу или му донесу готов ручак. Зет му је био далек по начину решавања ствари у животу, али је био коректан према њему и његовој ћерки, па је он ствари прихватио такве какве јесу. Био је срећан што је његова љубимица имала времена за њега, па чак и да ништа друго није урадила, само што је у његовој близини. Давала му је сигурност јер га је снага издавала. Последњих дана ретко је устајао из кревета. И редовно бријање је полако почело да изостаје. Храна му се, како он каже, „одбила“. Узео би кашику-две и то би био цео оброк. Вода му се стално тражила, иако није имао шећер. То вече заспао је нешто раније због малаксалости која му је захватила све мишиће. Пре него што ће утонати у сан јавио се својој љубимици и ведро јој, колико је могао у том тренутку, рекао да се добро осећа. У животу је није лагао, али је тада једноставно имао потребу за тим. По боји гласа је препознала да он баш и није у најбољем стању, па га је неколико пута током разговора упитала да ли је стварно тако добро као што прича, а он би стално давао потврдан одговор.

Заспала је касно, тако да јој је рано буђење било изненађење. Али узнемирење које је осећала натерало ју је да се чује са оцем. Последњим атомима снаге подигао је руку и прислонио слушалицу уху. Једва чујним гласом одговорио је:

„Хало.“

Пренеражена, скочила је из кревета и готово вриснула: „Тата!“

Уследило је његово претихо: „Молим.“

„Долазим одмах!“, готово је вриснула и збацила покривач са себе.

Облачења и доласка до оца касније се није сећала. У глави су јој се ројиле црне мисли. „Да ме је послушао и био код мене сад не би био у овој ситуацији. Зашто сам га уопште и слушала? Требало је једноставно...“ Волела је да себе оптужи за све. Много је волела оца и било јој је тешко. Срећом, имали су прећутни договор па он није држао кључ са унутрашње стране, тако да је она својим одмах отворила врата и готово улетела у собу. Затечени приказ тешко да ће заборавити до краја живота. Отац је лежао на подигнутом узглављу. Покривач му је досезао до појаса, а на њему раскопчана и раздрљена пижама сва мокра од зноја. Лице необријано, са дводневном проседом брадом, деловало је неуредно и запуштено. Низ ивице полуотворених уста сливала се оскудна пенушава пљувачка. Чело је било орошено знојем, коса мокра, очи укрућене, скоро замућене, поглед неодређено упрт напред. Дисао је плитко и чујно. Звук који је чула натерао ју је да помисли како се отац дави на сувом. Није ни слутила колико је била у праву. Било је то попуштање срчаног мишића које као последицу има пуњење плућа телесном течношћу (тако јој је бар објаснио лекар Хитне помоћи кад га је прегледао). Ако се коме икада толико обрадовала кад га је видела, био је то он. Иако је пред њом био млад лекар, осећала је невероватну сигурност у његовом присуству. Имала је и право. Пошто га је прегледао дао му је три инекције од којих му је већ после неколико минута, још док су били на путу за болницу, било лакше. Истина, умокрио се и зато ју је било стид, али остали нису реаговали. Ни техничар ни лекар. Није била свесна колико су и они били уплашени, јер су били готово почетници и једино им је било стало да га живог доведу до болнице. А он, све и да је хтео, није могао да се стиди, јер је још увек био далеко од овог света. Чим су ушли у санитет, укључили су му кисеоник и више није морао тако

снажно да се бори за ваздух. Осећао је само неодређен бол у мишићима груди. Тако је и рекао ћерки нешто касније кад му је било мало боље.

Пошто се мало освежио, њој се вратила присебност и са много оптимизма поново је почела да се понаша трезвено. Ако су га извукли тамо у стану где нису имали ништа, у болници би требало да му, уз помоћ специјалиста и апарата, буде много боље. Заиста исправно размишљање, јер је све то деловало логично. Док су се возили ка болници, она није чула како је сирена на колима продорно и мучно завијала. Први пут ју је чула на болничкој капији, као да је тад први пут укључена. Кола се зауставише, екипа из Хитне помоћи рутински искочи из санитета, брзо извуче носила са болесником и стави их на колица, а затим иста журно одгура ка пријемној амбуланти. Она заједно са тим колицима час ишла брзо, час трчала, а све у зависности од тога како су колица вожена. Држала га је за руку и није попуштала, као да је то највећи лек који у том тренутку може да прими. Танка линија свести дотицала је преко тог додира. Он је то осећао и грчевито је стезао. Њој су касније шаке биле плаве, готово модре. Није јој било жао. Да су могле и да поцрне, само да му буде добро. Неколико суза ороси очи.

„Отварај врата!“, заповеди лекар техничару који је вукао колица. Врата се уз тресак отворише, а неколико пари збуњених очију дочека их са друге стране. Овде сви долазе са намером да добију хитну услугу, али је то физички готово немогуће. Присутни у амбуланти су се борили за живот средовечног човека који је имао инфаркт и јаке болове, при чему би му кожа повремено била скроз плава, а затим бледа. Апарат за електрошокове био је у рукама једног од два присутна лекара. Нагао и скоро дрзак улазак екипе Хитне помоћи збунио их је и уместо да их врате испред врата, лекар који је помагао у опоравку пацијента проговори:

„Шта је сад па то?“

„Едем плућа. У мало је бољем стању него што

смо га затекли“, одговори лекар из Хитне. Наставио је рафално да саопштава све параметре у вези са здравственим стањем и терапијом коју је дао током борбе за живот пацијента.

„Нека га ту на колицима, да завршимо са овим, а ти са екипом можеш да идеш. И колега, бар ви знате да овде има и других хитних случајева, па у будуће лакше на врата“, рече лекар из амбуланте.

Екипа из Хитне је то једва и чекала, па спретно болесника са својих носила премести на покретни кревет у амбуланти, поздрави се са ћерком и оде. Она је остала сама. Призор указивања помоћи пацијенту био је толико бруталан да јој се смучило. Имала је утисак да ће се претурити.

„Шта ћеш ти, жено, у овој амбуланти?“, обрати јој се један техничар грубим и помало дрским гласом. Хтела је да одговори, али није могла. Само је стезала очеву руку.

„Изађи, аман ти Бог! Видиш да ћеш да се претуриш. Седи испред врата, ево сад ћемо да ти погледамо оца. Ти нам не требаш“, заврши он, телом је скоро гурајући напоље.

Опирала се колико је могла, али је, измучена и збуњена, полако попуштала. Хтела је да нешто каже, врисне, али је само једва чујно изговарала:

„Тата, мој тата, знате... он... тата је лоше... знате, он је... лоше...“

Кад су врата треснула испред њеног лица, неколико суза јој крену низ образе. Готово је занемела. У глави јој је била слика оца каквог га је затекла по доласку у стан, па слика кад се умокрио. Да, он ће сад мокар ко зна колико дуго провести у амбуланти, па ће да се прехлади. Кад би га бар неко пресвукао? Пресвукао! Сину јој идеја да је то разлог да поново уђе у амбуланту. Без куцања отвори врата. Сцена коју је видела била је још језивија. Лекар је на грудима пацијента држао део неког апарата, а пацијент се у једном тренутку јако извио увис и поново свалио на леђа. „Понављам“, рече лекар, а она у тренутку помисли да

ће то можда радити и њеном оцу и... Мрак. Кад је дошла свести, примети да лежи на клупи у ходнику. Онај техничар који је малопре грдио држао јој је ноге у ваздуху. Било ју је срамота, јер се сукња спустила и открила добар део бутина.

„Рекох ли ти, жено, да изађеш. Није то за тебе“, рече помирљивије.

„Извините“, проговори тихим гласом и поче да намешта сукњу, „али хтела сам да кажем како ми се отац умокрио, па да га пресвучемо“, рече готово у даху и једва чујно у страху да он не отрчи неким послом. „Полако, полако, све ћемо урадити, будите ту на клупи и сачекајте“, рече техничар и полако јој спусти ноге.

Она седе и мало се прибра. Шаком пређе преко лица и слепоочница. Осети да су је прскали и да јој је коса донекле мокра. Не мари. Само да је њему добро. Мисли су почеле да се роје. Желела је да што пре заврше са претходником. Није желела да умре, већ једноставно да му укажу помоћ. А ако не може да преживи нека умре, али да све све то буде што пре. Не морају умрети обојица. Ако њему нема спаса, бар нека спасу њенога оца. Онда јој кроз главу прође црна мисао. Шта ако дође још један хитнији случај? Уосталом, мисли она, ваљда раде редом. Па да, све мора ићи по реду. Опет, људски је да укажу помоћ ономе коме је нужније. Ко може да зна коме је она преча? Лекар је, ваљда, школован и знаће да је и њеном оцу јако потребна помоћ. А ако погреши у процени? У једном тренутку лекар би у њеним очима био Бог, а у другом би, кад би црв сумње у погрешну процену хитности освојио њене мисли, падао у бласто и био не Бог него ништа. Како се Њега није сетила, Њега једног јединог, који даје и узима живот? Готово покајнички поче да се у себи моли Богу да њеном оцу подари живот и да га поштеди мучења. Да, само Он. И док се молила, поред ње прођоше колица истом брзином као и она са њеним оцем мало раније. На њима једна бледа старица, са готово мртвачком бојом. Немо

их је пратила док су улазила у амбуланту. Није више знала шта да мисли. Види да је ова жена више угрожена од њеног оца, али шта њу брига за друге, њен отац је њен отац. Паде јој напамет како је глупо да имају тако мало лекара на тако тешком и одговорном месту. Чим се ово заврши свима ће се жалити. Познаје неке људе и у самом министарству. Како се раније није сетила! На одељењу има још лекара, па ће она да позове свог пријатеља доктора Вељка, а он некога са одељења... У међувремену се појавише колица са телом преко кога је био пребачен чаршаф. Занемела је. Техничар који јој је малопре указивао помоћ рече да онај није издржао, као и да ће јој отац погледати само да старици хитно одреде крвну групу и још неке анализе како би дали налог да јој укључе трансфузију, а да ће у међувремену сићи још један доктор и прегледати њеног оца. Одахнула је са захвалношћу.

После двадесетак минута зебње и ишчекивања, а више није се усуђивала да улази у амбуланту, пред њу изађе пријатна, релативно млада докторка и саопшти јој да је њен отац после јутарње кризе пребродио прву офанзиву, али да би га примили на одељење мора да прође додатне прегледе. Затим су јој у руке ставили неке папире, у ствари упуте за те прегледе. Одмах затим изађе техничар са столицом на гурање у којој је био њен отац, косе улепљене од зноја и погрешно закопчане пижаме, прекривен ћебетом донетим од куће. Очекивала је да ће имати пратњу и да ће она бити са њом, јер не зна где све треба да иде и којим редом. Он узео папире из њених руку и среди их, па јој објасни да они не иду са пацијентима који још увек нису примљени на лечење и да ће онда, кад јој отац буде примљен, техничар свуда ићи са њим. „Па што га нисте примили?“, стидљиво упита она. „То је, госпођо, требало да питате ону докторку, а не мене. Она се сада вратила на одељење, па је морате наћи да бисте јој поставили то питање. Ја морам да се вратим јер сам тамо и те како потребан“, одговори и показа на врата амбуланте за пријем.

Помисли да оде на одељење, али како да оца

остави самога. Да зовне мужа или децу, не вреди, јер је он вероватно сад отишао на пут, а деца се не јављају на телефон пре поднева. Каква глупост! Али, тако је. Они укључују телефон тек после дванаест сати. Чак и да добије било кога од њих треба им двадесет минута да дођу до болнице. За то време већ нешто може да одради. Боље што пре, помисли у себи и поче да гура колица. Застаде и погледа у упуте. Први је био за снимање плућа. Тек тада је схватила да она заправо и не зна где треба да иде. Ништа, питаће некога.

„Воде“, једва чујно прозбори отац.

„Чим изађемо у круг у кантини ћу ти купити воде, тата. Купићу ти нешто и за јело.“

„Само воде“, рече отац.

Прва препрека на коју је наишла биле су степенице. Како низ њих? Окреће се ка столици са точкићима иза себе. Боји се пашће и она и столица. То што ће она пасти и није проблем, али што се отац на сву његову муку може поломити заиста јесте. А ако се, на крају крајева, она повреди остаје отворено питање ко ће да гледа оца. Ако крене столицом напред, може јој се отргнути и опет недаћа. Док је покушавала да се снађе, наиђе један болничар који јој објасни да је најбоље да користи специјално направљену стазицу поред степеница коју је тад први пут видела и да обавезно она иде напред. Демонстрације ради узе ручице од столице, спретно окрену точиће и спусти је на тротоар. Била му је захвална, па искористи да пита где се снимају плућа. Он јој показа и оде. Било је баш близу. Успут у кантини узе воде и даде оцу да пије. Он халапљиво испразни понуђену флашу. Тек кад је то урадио она се забрину. Да ли је смела да му да толико воде кад су му је до пре сат времена избацивали? Кога да пита? Узела је још три флаше од пола литра, али их стави у торбу и на очево инсистирање да добије још рече да не би требало толико да је узима. Онако малаксао одмах се помири, тим пре што је већ задовољио прву жеђ. Црв сумње да је урадила нешто што не сме поче да је разједа. Спасоносна мисао у виду могућности да

постави то питање лекару на рендгену смири је на тренутак, а одмах затим следи оно фатално: „Да ли ће он то знати да ми каже?“ и ехо: „Па он је лекар.“ На вратима је писало *Одељење за радиологију*. Уђе са оцем у дугачки ходник који се рачвао у два мања са стране и једним холлом пуним људи на крају мањег ходника. Нигде не пише ништа. Кад се приближила људима који су или седели или се шетали, виде са стране шалтере са разним натписима. На једном је писало да је за хитне случајеве. Приђе и стави упут. „Књижица“, нељубазно рече очигледно неиспавана медицинска сестра, а што се видело из подбулог лица на коме су доминирали отекали капци и помало неуредна коса. Можда би то све било другачије да се нашминкала. „Седите и сачекајте“, настави истим тоном. Помало збуњена, остави упут и седе на прво слободно место. Све рачуна да ће је одмах прозвати. Примети како је отац полако почео да куња. Нека га, значи му сваки минут. Можда ноћас није спавао. Њему је једна мисао почела да осваја главу.

Вода, само вода. Чесма је до краја отворена и из ње бије хладна вода. Он искренуо главу и пије директно. Пије и пије и пије... Сан га је полако освајао. Вода, тече, време тече... Он је дете. Гледа оца и мајку. Она му, смирена каква је увек била, даје уз осмех чашу воде, а он пије и осмехује се. Чује оца како каже: „Полако, сине, уквасићеш се.“ И би му топло око срца. Он је са њима. Сад већ види себе како са друштвом пије у кафани. Музика, они раздрагани. Један од другова сипа свима вино у чаше. Он га моли да му сипа и соду. Овај сипа, а он виче: „Још, још!“ Сода се полако, пошто је испунила чашу, прелива на сто, прекрива га, пада на под и све је више има. Они се смеју, а он осећа да је свуда око њега мокро.

„Тата, тата!“, чује глас из дубине. Буди се и гледа у ћерку која сва очајна гледа у њега сузних очију. „Умокрио си се.“

Није је било срамота барице која се ширила испод столице са точкићима на којој је седео, већ јој је било

жао што ће сад, пошто нема пресвлаку, да буде мокар.

„Људи, шта радите, забога!“, врисну неиспавана сестра за шалтером. „Што не кажете да вам донесем гуску!“, настави свој протест.

„Па сигурно то не би радио да сте нас одмах примили, а не да чекамо овде ево већ четрдесет минута!“, бесно одговори ћерка сва у очајању.

Није јој било до свађе са онима које мора да моли, али то је било од срца. Одмах се покајала и спустила главу. Ову за шалтером није могла да види и најрадије би јој залепила шамар, али... У међувремену је и сестра видела да је претерала, па помирљиво нагласи да није она крива што су они наишли на паузу и што се ови који су отишли још нису вратили. Уосталом, тамо преко пута је апотека и нека му купи памперс. И одједном јој је била захвална што јој је дала ту информацију. Тати бар неће бити хладно. Замоли једну старију жену да припази на оца, а она отрча ка апотеци. Још док је трчала чу иза себе исти онај егзалтирани глас како дозива:

„Миро, Миро, где си побогу? Ове спремачице, сачувај Боже! Дођи, један се упишао!“

Осети да јој је мука и хтеде одмах да повраћа. Та никоговићка јој јавно вређа оца. Није он то урадио из ћефа, већ из немоћи. Зна ли та гуска какав је он господин? Она хиљаду година да живи неће моћи да буде достојна ниједног његовог минута. Хтеде да се окрене и каже јој све то, али схвати да јој више значи памперс и одјури даље. Кад се вратила, успела је да крајичком ока ухвати како један техничар замиче за ћошак са њеним оцем.

„Станите!“, викну. Човек се препаде и стаде.

„То је мој тата. Куда га водите?“ Виде одмах да је поставила бесмислено питање, па додаде: „Ја бих са вама.“

„Изволите“, помирљиво рече техничар. „Извините, мало смо се задржали на доручку, колега је частио пиће јер му је детету данас рођендан.“

Чак и да је хтела да се љути на њега није могла,

јер баш је брига за те ситне људске радости кад је живот њеног оца у питању, али то је први просто-душни човек кога среће од како се данас пробудила, први који је подсетио да живот тече својим свакодневним лаганим током, иако је она у матици.

„Имам проблем јер ми се отац умокрио. Купила сам пелене за одрасле, па бих хтела да га пресвучем“, саопшти што је тише и брже могла, надајући се да ће је он, онако простодушан, разумети. Није се преварила.

„Имам тамо где се снимају црева две-три резервне доње пижаме, па ћемо га пресвући.“

Само што га није пољубила. Коначно ће да реши оно што је мучи. Колико је мало потребно да се много учини! Техничар је био љубазан и приликом снимања, тако да се све веома брзо обавило. Отац је и даље тражио воде. Рече јој да му да гутљај-два и да га одвезе поново у чекаоницу, а он ће да развије филм и однесе код доктора да га опише, па ће га донети на шалтер.

Поново чекање. Осети да је боли желудац. Није ништа јела од претходног дана. Сад нема времена за то и не би овде у овој загушљивој чекаоници и пред овом непријатном женом иза шалтера ни да једе. „Само да тати буде добро“, поновила је у себи по стоти пут. А он је после краткотрајног буђења на снимању поново почео да затвара очи. Још док је седао у столицу чуо је како пацијент из чекаонице пита:

„Ви сте старом кћи?“

Он, таст, ташта, отац, мајка, шурак, сви у ходнику испред породилишта нервозно шеткају. Чују унутра како једна сестра протутња и неком рече:

„Журим, само што се није породила.“

То им уситни кораке, као да ће тиме убрзати оно што су жељно ишчекивали, да се све добро заврши и да добију принову. Тад се није знало, као кад му се ћерка порађала, да ли ће да буде мушко или женско, али је било сасвим свеједно. Само да се то обави. Кад је бабица отворила шалтер и прозвала га, окретао се

око себе мислећи да се обраћа неком другом. Чак и кад му је честитала ћерку мислио је да се то неком другом догодило. Његов таст се умеша и упаде са логичним питањем:

„А да ли су обе у реду?“

„Да“, озарено рече бабица, сматрајући то и својим успехом. Он се окренуо ка прозору. Видео је само светло, осетио топлину у себи и тако увек кад би му ћерка долазила све ове године. Као да је Бог у њега удахнуо део њене љубави и од тада је међу њима струјало обострано осећање сагласности. Готово да нису морали да проговоре ниједну реч – знали су шта оно друго мисли и осећа. Па она у колицима, први кораци, полазак у школу, па она девојчурак, па завршетак факултета, удаја, унуци... Како га је све то испуњавало!

Из тог пријатног дремежа тргао га је неки тресак.

„Зашто неко не поправи ова покварена врата!?“, дере се иза пулта оно неиспавано створење коме све и сви сметају. Виде да ћерки подрхтава доња усна и препознаде да је веома раздражљива.

„Хоћу воде. И води ме кући у мој кревет да се наспавам.“

Савлађујући се колико је могла, а стрпљење јој је било на измаку, јер већ скоро сат чекају извештај са снимања, она извади флашу са водом и даде му да попије неколико гутљаја.

„Сад ћемо, тата. Само да узмемо снимак, одемо код кардиолога и неуролога, па ћемо ваљда кући.“

Није хтела да му каже, јер је видела у каквом је стању. Не верује да ће га брзо вратити у његов кревет. Плашила да ли ће се уопште икада вратити. Његова, условно речено, преброђена криза од пре скоро два сата као да се поново враћала. Видела је то по све плићем дисању. Приђе шалтеру и смиреним гласом упита за извештај са снимања.

„Није готов. Ваљда бих вас прозвала да је готов!“, дрско узвраћа глас са оне стране шалтера. Као да се то јутро накачила на њу, па искаљује своје јутарње фрустрације.

„Госпођо, мој отац је јутрос имао воду у плућима и једва је остао жив. Једва издржава овде у колицима“, одговори она резигнирано.

„Шта ја ту могу? Не читам ја снимке. А и да је хитан болесник био би примљен одмах на одељење.“

Ма колико да је била бесна на њу још више је била бесна на докторку што јој оца није примила одмах, па касније радила ове прегледе. Што јој није рекла: „Примамо га, па ако се одмах опорави после подне ћемо га послати кући или ако проценимо да није за овде наплатићемо или...“ Зашто она мора да својим очима гледа његово мучење? Скупи храбрости, погази сопствени понос и обрати се сестри иза шалтера.

„Молим Вас, идите да видите да ли му је готово тумачење снимка како бих га водила даље. Бојим се да поустаје са снагом.“

Сестра укрuti поглед и чудом схвати да је са понашањем претерала, слеже раменима и оде у просторију иза. После пет минута вратила се са десет снимака који су сви од реда били завршени и прозва их.

„Идемо, тата“, рече ћерка, мислећи да је коначно завршила ово непотребно малтретирање. Само још кардиолог и неуролог, па ће оца коначно сместити у кревет. И кардиологију је, као и место где је обавила снимање, пронашла тако што је питала првог болничара који је наишао. Успут је питала оца жели ли нешто да поједе, на шта је он одмахнуо главом.

Кардиологија је била на другом спрату и до ње су дошли лифтом. За разлику од места где је обавили снимање овде је владао свечани мир. Особље се кретало ужурбаном и незаинтересовано за оне на ходнику. Лекар би пролазили са слушалицама око врата, свечаним ходом као да примају диплому, са погледима изнад глава присутних. „Боже, где сад треба?“, помисли. Гурала је столицу у којој јој је отац седео и гледала у отворена врата редом. У једној соби пет кревета у низу. На кревету до прозора сестра је болеснику узимала крв. Остали болесници су ћутали и гледали или у тај приказ или су главу окретали од

њега, јер не могу да гледају вађење. Следећа соба била је женска. Једној баби радили су ЕКГ. Јадница је, скинута до пола са дебелим и опуштеним сисама, на којима су закачене електроде, изгледала бизарно. Два кревета су била празна, а на друга два једна жена је спавала, а друга гледала у плафон. „Како је човек у овој ситуацији немоћан и како све то изгледа мучно. Ако треба да умре што не постоји неки природни механизам да одмах прекине муке?“, помисли, а онда се сети тренутака у којима је био њен отац кад се два пута умокрио, па се прекрсти и крену даље. „Чему све то? Па сви воле да живе.“ Неизречене мисли је и даље муче. Пошто је прошла готово целим ходником, поред седам отворених врата болесничких соба и видела много узгредних погледа, на скоро самом крају угледа собу у којој је неколико сестара ужурбано радило свој посао.

„Добар дан.“

У првом тренутку нико и не подиже главу. „Добар дан!“, готово да викну и би јој непријатно. Сестре као по команди подигоше главу, а једна јој приђе на самим вратима и рече:

„Изволите, шта сте хтели?“

Она јој немо показује упут.

„То, на вашу жалост, није упут за одељење. Морате у приземље са друге стране, тамо нам је амбуланта.“

„Хвала“, очајна једва прозбори, окрете се и настави да гура очеву столицу ка лифту. „Боже, ако је зацртано да овај човек мора да прође неке муке, зашто то до сада није урађено, а да сад достојанствено и на миру може да умре?“ Готово је јецала у себи. Очи су јој одавно овлажиле, али се борила да не заплаче због оца. Погледа на сат. Било је скоро подне. Чим је ушла у хол испред амбуланте затекоше је око десетак нервозних пацијената што са родбином, што самих. Остави колица испред врата и покуца. Уђе не чекајући да чује да је слободно. Унутра је сестра седела за столом и зурала кроз прозор.

„Имам упут за вас. Хитно ми је, отац је јутрос био јако лоше.“

„Дајте упут и изађите напоље. Свима је овде испред јако лоше. Доктор је...“

Сестра је објашњавала зашто нема доктора, али је она више није слушала.

„Знате“, одлучно рече и изненади се, „ако мој отац умре тужићу вас.“

„Мене? Свашта. Па ја не одлучујем ништа. Уосталом, примила сам одмах упут, кад он дође одмах ћу му то пријавити и то је све што могу. А ви, молим вас, изађите у чекаоницу.“

Послушала је без речи. Изашла је у чекаоницу и готово вертикално села на столицу. Истовремено, отац је отворио очи и би му жао видевши је малаксалу.

„Дете, води ме кући. Ако је суђено, шта има везе“, рече равнодушно.

Њему је буквално било свеједно. Одавно је емотивно отупео. Још од како му је супруга умрла, био је опседнут како да заједничко гробно место изгледа што уредније. Једном седмично одлазио је тамо у случај да се појави каква травка, палио би свећу и седао на клупици зурећи у сећање на заједничке тренутке. Тако би проводио време док упаљена свећа не догори, а много пута и знатно дуже док се уз покајничке речи „Скоро ћу ти ја доћи“ не опрости од њеног гроба и тешким и тромим корацима не оде кући, задовољан у души јер је на овај или онај начин провео са њом драгоцене тренутке. Сети се како је њена болест у почетку била ничија. Један лекар каже није његова, други исто тако, трећи да није за овде, четврти да је води даље... На крају, као гром из ведре неба, ничија болесница постаде тежак болесник који има неизлечиву болест. Знао је он да је већ тада била у Божијим рукама. Истину говорећи, лекари су имали право кад су говорили да није њихова, само што у својој надмености нису били свесни колико су у праву. Сваки од њих је касније имао неки изговор зашто одмах није

препознао опаку болест, али њему је било свеједно и сви су му они били помало јадни, јер се достојанство сваке професије чува личним поштењем, а не лажима. Поштено би било да су рекли: „Нисмо одмах препознали стање, извините, учинићемо што је у нашој моћи.“ Од тада се трудио да сваки боговетни тренутак буде уз њу и олакша јој муке. Зашто се сад тога сећа? *Да. Сад само љубеба да љочну са чувеним изјовором да нисам њихов и знаћу где сам, ља да одем кући и љиљремим се за сусреј са суљружом. Рећи ћу љо ћерки.* Утом чу где из звучника који крчи неки женски глас који некога прозива:

„Амбуланта два!“

Чуди се и гледа где су две амбуланте кад су само једна врата. Загледа се у њих пажљивије и виде да тамо пише „Амбуланта“. Кад прозвани отвори врата, он иза њих виде ходник и неколико врата са стране. Лакну му, јер ако има више амбуланти биће и више лекара и овај ред ће брзо да се рашчисти. Снага га је полако издавала.

„Воде“, рече и то је било последње чега се сећао. Кад је отворио очи видео је око себе неколико пари очију од којих је оне сузне, очи његове љубимице, одмах препознао. Као да су молиле да издржи. И би решен.

„Зашто нисте одмах рекли!“, виче пунији доктор зајапурен у лицу, очигледно се обраћајући ћерки. Она заусте да каже како је одмах по доласку у амбуланту обавестила сестру о озбиљности стања свог оца, али је глас издаде и она осети како јој сузе крећу низ образе. *Не желим да љлачем због оца.* Чинила је то у сопственој унутарњој тишини.

Он је поново тешко дисао. Виде на себи окачене клеме од апарата за снимање срца. Није могао ништа да мисли. Стезао га је грудни кош и он је свом снагом покушавао да изађе из тог загрљаја. Чује како шишти. Лекар гледа траку која излази из апарата и театрално, готово победоносно, виче:

„Знао сам! Знао! Опет ми шаљу болесника који

није мој. Ти, стари, немаш инфаркт. Срце ти тренутно није толико угрожено.“

Види он да старац не реагује, да гледа кроз њега, па му упути питање зна ли где је. Овај га чује и разуме, а у себи просто не може да верује. Па види ли да не може да дише? Да му одговори? Ма нека иде у... Окреће главу у страну и не жели никога да види.

„Дајте му још две ампуле Ласикса и водите га хитно на неурологију. Ово је нешто централно.“

Гледа ћерка у лекара и пита се да ли се то њој заиста догађа.

„Али, докторе, где ћу ја са њим оваквим?“

Он, сав напет и са орошеним челом, види се да би најрадије викнуо на њу, али се уздржава и објашњава да отац хитно мора да се збрине на неурологији јер је, по његовом мишљењу, кренуо мањи шлог. У питању је био повремени застој у циркулацији крви у глави, а сад личи да се развија шлог, јер њен отац не комуницира. Ћерка покуша да објасни како је он из револта окренуо главу, јер му она зна ћуд, као и да нема утисак да се шлогирао.

„Ваљда сам ја овде лекар!“, загрме доктор. „Водите га одмах ако не желите да вам отац умре!“

Какви црни да умре! Па зар да она дозволи да због ње њен отац умире? Не. Скупи храброст, шчепа пружене јој папире, гурну их у ташну, па готово махнито поче да гура столицу на којој јој је био отац. Срећом, неурологија је била у суседној згради. *Сад нећу да се ђреварим.* Чим уђе упита чувара где је амбуланта. Он јој немо показа руком: „Низ ходник, па лево.“ Прешла је растојање у једном даху.

„Воде!“, одједном завапи отац. Пресече је. Боже, па он се није шлогирао!

„Дај ми, ћерко, воде.“ Дрхтавом руком посегну за флашом у ташни и даде му да пије. Тек кад је халапљиво отпио неколико гутљаја, окрену се ћерки и рече:

„Немој ме више мучити, молим те.“

Док је то причао низ углове уста обраслих брадом сливало се неколико капи воде које су се прелиле.

Она му марамицом, која јој се нађе неким чудом одмах у рукама, обриса уста и нежно га погледа.

„Хоћу да идем код Ленке.“ Његова жена се звала Милена, али ју је он из милоште звао Ленка.

„Нећеш, тата, није још време за то, нећеш“, одговори она у једном даху, а он се надовеза:

„Само ме муче. Ако је вакат умрети, нека умрем.“

Утом стигоше до амбуланте. У чекаоници је један пацијент лежао на колицима, а други је био старији човек коме су се руке стравично тресле и који је балио на уста. Ђерка покуца на врата и остави књижицу на столу празне пријемне амбуланте. Нема никога. Ни сестре. Не може да верује. Шта би да је неке хитно? Па њој је стварно хитно. *Зашићо би некога било брига за мене и мој оца? Кога интересује мој ситари отац? Један мање, једна пензија мање. Како је све удешено да нас буде шићо више под земљом.* Црне мисли и сценарио најгоре завере обухватао јој је сва чула и разум. Села је на столицу у чекаоници и зурила у плафон. Била је готово посустала. Осећала је да ће да се сруши, али се храбрила како ће да издржи. У чекаоницу уђе један средовечан свештеник правилних црта лица и атлетске грађе. Пре би се могло рећи маркантан него леп. У сваком случају припадао је групи оних који су имали све оно што један пожељан мушкарац треба да има. Јави се и седе смерно по страни. Сем крклања онога на колицима и повремених неконтролисаних звукова које је он испуштао владала је тишина. Однекуд је једна зунзара ударала у прозорско окно и кварила је. После двадесетак минута чуо се тресак иза затворених амбулантних врата, а одмах затим се на њима појави једна лепушката млада сестра са високо дигнутом пунђом. Мало разрока, због чега је имала неки дискретан шарм.

„Ах, да, заборавила сам“, рече и брзо се окрену, затвори врата и гласно иза њих позва Петронија. Поново се отворише врата и уз њу је стајао један озбиљан болничар који је имао тело као бивши гимнастичар.

„Добар дан желим.“ Обраћала се свима у чекаоници. Да није свима било тешко, тај театрални чин би у најмању руку изазвао осмех, али овако сви му одговорише и заћуташе. Он приђе болеснику на колицима, помилова га по коси, па се обрати родбини: „Не секирајте се, од сад ћу ја бринути за њега.“

И брзо са колицима замаче иза улазних врата у амбуланту. Родбина оста немо гледајући за њим, па покуњено слегнуше раменима и кренуше напоље. *Кад би неко ипак прихватио мога ишају...* Утом сестра поново изађе у ходник и благим и пријатним гласом објави да доктор само што није стигао, као и да имају срећу што ће их прегледати старији доктор неуропсихијатар, а не као данашњи млади специјалисти, који су или неуролози или психијатри. Неуропсихијатар, вртело јој се у глави. Била је само једном код таквог лекара. Син је имао проблема у школи које је решавао тако што би се понашао крајње неуобичајено. Школски психолог је изразио сумњу да користи дроге и да би требало да га прегледа неуропсихијатар. Сати које је провела до самог прегледа и док су јој саопштили да син не користи дрогу, као и да је психички здрав, били су поплочани неизмерном патњом. Знала је – једном дрога, увек дрога. Ако је то случај она има једног сина мање. Сећа се и одласка код њега у канцеларију. Он, фин и смирен, бираним речима објашњава да је све у реду, само да са њим треба радити на духовном плану и да ће тегобе саме по себи престати. Отварају се врата амбуланте и на њима једна разбарушена мушка глава у мантилу који је број већи погледа у свештеника и смешећи се рече:

„Шта је, попе, опет не можеш да јебеш? Ха-ха-ха!“ Свештеник у земљу да пропадне. Црвени, најрадије би, само да може, ушао у мантију. Сви у чекаоници су били затечени, а сестра која се појавила за доктором покуњи главу, али се ипак примећује како брада игра.

„Решимо то, опет ћеш бити онај стари“, настави доктор. „Него, ко је дошао због воде у плућима?“ Кад виде оца и ћерку, окрете се и рече да уђу. Први пут од како су дошли у болницу били су примљени преко реда.

Без обзира на малопређашњу непријатност у сцени са свештеником, ћерка је осећала једну дозу захвалности.

„Одакле си дошао?“, упита старца.

„Ја од куће“, одговори он као из топа.

„Адреса?“

Мук.

„Доба дана?“

„Прошло подне, а било јутро кад смо стигли.“

„Које је доба године?“

„Цвета багрем. На гробљу цвета багрем“, рече стари сетно.

„Зашто на гробљу?“, упита га доктор.

„Зато што идем тамо код Ленке“, одговори он помирљиво. „Дај воде“, рече ћерки и подиже обе руке.

„Дигни, стари, ногу. Десну. Тако. Леву. Тако.“ Узе чекић и прекуца га. Рече му да исплази језик и набере чело. Загреба по стопалу. Узе слушалице и послуша.

„Види, богати, као да је астма. Ови млади доктори на интерном слабо су прошли школу као ја. Идите, госпођо, са татом на Грудно одељење. Тамо ће га сигурно задржати. Он није наш. Није се шлогирао и откуда неком таква идеја. Па то и ви као лаик видите и знате.“

Заиста му је давала за право, а чињеница да ће неко њенога оца да прими на одељење би јој јако значајна и она зграби понуђени упут.

„Грудно се налази на крају болничког круга па десно. Пише ту на упуту, а и видећете да им се болесници шетају по једном малом парку који је око зграде“, рече сестра затварајући врата за њима. Болесник који се тресао и балио уз помоћ два рођака кренуо је ка амбуланти, а свештеник сабијен у ћошак још увек се црвенео и гледао испред себе. Напустила је ходник озарена што је после неколико сати у прилици да види крај тумарању по болничком кругу. Надала се да ће коначно њен отац лећи у кревет и добити одговарајућу терапију. Имало је логике. *Ако се људи значи да су људи. Како она прва докторка, као да је гуска, није одмах дала упут за оне што лече*

йлућа. Нема везе, бар је йреғледао и срце и мозак. Само да ми жив сйишће йамо.

„Тата, хоћеш ли нешто да поједеш?“, сети се да га пита пролазећи поред канине.

„Кекс. Један кекс“, рече стари.

Мило јој је било што то чује. Мој сйари докйор йедијаййар увек би, кад бих била болесна, йишйао мајку да ли ййражим да једем, йа кад би она йио йишйвредила он је био задовољан и консйиаййовао како крећем у оздрављење. Боже, како се свеға сећам! Па и йишйа ййражи да једе, значи оздравиће. Оздравиће, оздравиће! Дала му је кекс и наставила да гура столицу. Он је слабашним рукама узео понуђено и примакао устима. Чим је кекс додирнуо усне њему се смучи и није му се више јело. Угризао је тек да би је задовољио, а онда је наставио да слабашно жваће.

Док су стигли на Грудно није појео ниједну четвртину парчета упркос напору да и то обави. На шалтеру их је чекала љубазна сестра која је са осмехом објаснила да је радно време прошло, јер они раде краће него друге службе, а да приправни лекар долази само по позиву.

„Па, молим Вас, позовите га!“, завапи ћерка.

Сестра погледа све папире два пута, па онда помало невољно рече да ће доктора ипак да позове, мада то није уобичајено, јер сви знају до када се ради на овом одељењу. Нека они оду и седну у парк, пошто је пријатно време, а она ће их позвати чим доктор дође. И наравно, ако старом буде лоше, нека одмах дођу на шалтер. Изађе она са оцем у парк и изабра клупу коју је од сунца заклањао хлад бора. У самом врту птице су заносно певале. Да није ретких болесника чији су кораци заједно са брундањем аутомобила у даљини реметили тишину, она би била потпуна и личила на ону коју чују људи кад из велеграда дођу у природу и ту буду затечени. Отац је почео да дрема. Она погледа на сат и реши да се јави породици. Позвала је најпре једног, па потом и другог сина, а пошто се ниједан од њих није јавио, покушала је да добије супруга. Много

јој је годиио његов глас иако је био удаљен триста километара. Објаснила је где се и због чега налази, а он ју је умиривао како ће оцу бити добро и како ће се извући као и оно раније кад је био јако лоше.

„Позови поново ону двојицу да ти се нађу при руци“, рече супруг мислећи на синове и заврши разговор.

Старац је почео да хрче. Оно кркљање које је имао два пута од јутрос готово да се изгубило. Умор га је савладао и он је испустио из руке непоједени комад кекса. Једна рука била је у крилу, док је друга спала са наслона и опустила се поред точка од столице. Ћерки је било важно да има равномерно дисање и није га дирала. А он је сањао.

Лето. Отац га је повео у село где је био агроном у Земљорадничкој задрузи. Већ неколико година жетва се обављала комбајнима, а сељаци су се утркивали чија ће њива прва да буде пожњевена (ако не прва, а оно што пре како би спасили летину од јаке кише и града који је тих дана могао да наиђе ниоткуда). Отац води рачуна да нема празног хода и прави какав-такав ред. Сељаци наваљују, а он са пуно пажње и бираних речи прилази свакоме од њих. Код неких сузне очи. Све их у канцеларији нуди кафом. Увек је волео да буде горе на комбајну. Ту је велика прашина и он осећа снагу жетве. Па и касније, кад је отац отишао у пензију, сав би устрептао кад види како огромна машина гута метре зрелог жита и усковитлану маглу прашине коју одаје јако сунце. Жетва – круна нечијег рада! И његов живот дошао је до краја. До сада је био онакав какав је желео да буде. Одмерен, да никоме није на терету и да никога не угрожава, увек присутан, а ненаметљив. Откуда сад то размишљање? Сања ли или је будан? Будан је. Више и не примећује кад му се преплићу снови и оно дивно стање обамрлости кад не спава, али је у друштву са мислима које сад чудно навиру. И сад мора да буде достојанствен. Његов живот се мери од почетка до краја. Стварно, како изгледа кад је тренутак смрти садашњост? Да ли је човек свестан умирања? Шта? Нико се није вратио

одатле. А и они што су се по њиховој причи вратили причају чудно. Један од њих је и он кад се давио. Јасно је видео људе, али није дозивао у помоћ. Владала је тишина и као на филму пред очи су му излазили његови најмилији. Кад је мислио да је готово, један човек је пружио руку и он је опет био међу живима. Тај тренутак је после неколико година у гимназији на писменом из српског језика описивао, а професорка му је рекла да има импресивну машту. Није лагао, већ само описао оно што је доживео. Никад више, ни пре ни после, није причао о томе, јер није желео да му се неко подсмева. Како, сад га нема, а он тим чином коначно одређује себе? Закркла и то му уђе у његову коначност. Без везе. Мада, ко зна? Колико наизглед бесмислених ствари човек уради или каже током живота, па све то улази у оно што се може окарактерисати као он. Кад умреш немаш више ни будућност, ни садашњост, ни прошлост. Останеш биће које ће, док га се неко сећа, бити прошлост, а после тога се и то губи. Да ли ће светска равнотежа његовим животом и његовом смрћу добити нешто? За њега је то небитно. Плаши га само да ли смрћу долази нешто, а ако долази да то не буде самоћа. Ње се једино плаши. Сећао се да као дете није имао страх од мрака само ако је био у нечијем друштву. Један друг му је причао о снази крста. Вертикалом, каже он, успостављаш везу са Богом, а хоризонталом са ближњима. Крст је јединство са Богом и ближњима. Како је то лепо речено! А иноверни, они који немају крст? Ваљда и они имају неки спас, јер важно је веровати, волети, надати се. Боже, како сам уморан!

„Воде“, тихо подсети ћерку да је будан, мада је она мислила да спава.

Сећала се мајчине смрти. Била је код ње покрај кревета, а она јој умакла. Није испустила дах. Само је уочила да више не дише. Неко јој је пре тога рекао да деца треба да изађу из собе у којој родитељ умире како би лакше напустио овај свет. Она није била у прилици да буде увиђавна и да не мучи мајку. Ко зна

колико пута је у себи мајку замолила да јој опрости због те несмотрености. Зато сад помно гледа у оца. На његов вапај за водом већ је имала спремну флашу у руци.

„Пиј, тата, само не смеш много.“ *До ђавола, да ми отац умре жедан, ја да се кајем до краја живоћа.* „Пиј“, додаде помирљивије, као да је прећутно хтела да каже да пије колико хоће. Погледала је на сат. Било је пола четири, а она оца још није сместила у кревет. Како су људи нехумани! Да је живела у провинцији сигурно би га лакше сместила у болницу, а овако велеград... Мада, причала јој је Мира како је и она лоше прошла са родитељима, а они живе у провинцији. Ко ће га знати? Ваљда је овако суђено. А зависи и колико пара имаш. Отишла би да пита сестру хоће ли доктор да се појављује, али да је дошао она би сигурно јавила. *Надам се да није заборавила на нас.* Успева некако да мобилним дозове старијег сина. Објаснила је где је, а он јој рече да је претпоставио да нешто није у реду, па што би је, ето, и он узнемиравао. Она му објасни да јој донесе дедину пресвлаку и ћебе са којим је волео да се покрије, а он одговори да ће одмах чим се за десет минута заврши епизода серије коју редовно гледа, јер на крају крајева деди није ништа хитно. Би јој жао, али прихвати ствари онакве какве јесу. Бар ће њен отац имати више него она са њена два сина. Можда, ако буде имала срећу, добије доброћудне снахе. Али ако њена деца не хају довољно, зашто би оне?

Онај чудни доктор малојре је рекао да нисам његов. Па чији сам онда? До сад нисам био ничији на четири месеца. Ма, баш ме бриџа. Што је до мене ја сам урадио. Породицу сам очувао. На послу сам био примеран, бар ипак ми се чини. Увек сам давао највише што сам могао. Оних неколико њијансирава и једна прикривена авантюра слабо могу да помуте оно што сам у ствари. На крају, подарио сам свету овако дивно створење као што је ова ћерка. Па и унуци су добри, а то што немају времена за мене

ваљда је нормално. Ни ја нисам имао много времена за свој деду и своју бабу. Очеве родишћеље нисам ни зајамшио, али зајмо мајчине јесам. Проводио сам распусиће код њих у другом граду дружећи се са новим друшћивом и све ми је то много значило. Касније, кад сам оишишао на факултети, а они осћарили и разболели се на смрти, једно ња друго, нисам био у прилици да долазим. Истиина, да сам имао мало јачу вољу можда бих и могао неки љути да дођем, али мало мајчина брига за моје стиудије, мало телефонска информација о њиховом здрављу и смрти је дошла по своје. После се не вреди кајати. Ситуација између мене и унука је другачија, јер су они у непосредној близини. Нека иду деца својим љућем.

„Где ли је доктор? Не могу више да седим“, обрати се ћерки изнемоглим и промуклим гласом. Она скочи са клупе и погледа га у очи:

„Тата, одмах ћу се вратити.“ Отрча до шалтера, али се отуд брже врати него што је отишла.

„Доктор је на путу у ординацију, само што није стигао.“ Старац погледа према њој и би му жао што на њеном лицу угледа патњу. Мило му је што је уз њега, али може ли то без видљивих знакова страдања.

„Слушај, благо тати. Мој отац је сахранио свога оца, ја њега, па је нормално да и ти сахраниш мене. Замисли... Не, не дај Боже, немој ни да замишљаш. Сећаш ли се дединих и бабиних прича о рату? Колико је тада младих људи погинуло? Због чега? Због слободe? Па ова деца хрле у неслободу. Стало им је да имају ово и ово и ово. Ствари, ствари, ствари. Уместо да оне буду њихови робови они постају робови ствари. Људи се више не друже. Самују. А колико су, само најзглед, жељни љубави. Измислили дружење на даљину. Преко жице. Кажу да се улогују, као да су кибицери.“

Ту застаде јер му се глас губио и прелазео у шапат. Мисао му на тренутак одлута у прошлост када је један једини пут био кибицер. Њих тројица су се преко баште приближила дрвеној шупи у којој се купала њихова комшиница. Девојка за удају, била тад вереница. Они

прислонили око на рупу од чвора и посматрају како се купа. Боже, три ока на једну рупицу! Она се нага полива водом, а они не дишу и не трепћу. Први пут гледају голу жену! Како је била лепа! Чини му се никад више није видео тако лепу голу жену. „Сапун“, каже она некоме испред врата и кроз њих се помаља једна рука са сапуном. Уплашили су се. Ко је то? Шта ако их чује? Добиће батине. Али изазов лепог и голог женског тела био је јачи од страха. Кад се окупала и бацила преко себе велики бели пешкир, схватили су да је готово. Мало касније је обучена изашла из шупе и ухватила под руку младог и наочитог мушкарца, а они су схватили да су имали велику привилегију. Вереник је није гледао нагу, а...

„Да, да“, рече наглас као да завршава претходну причу. Доста је причао, па се боји да му се мисли не помешају, да не изгуби присебност и не каже нешто што би га осрамотило пред ћерком.

„Госпођо, стигао је доктор“, промоли сестра главу кроз врата која су водила из ходника ка парку. Она брзо ухвати колица и готово појури у амбуланту, као да ће доктор да побегне ако се она одмах не јави. Тамо ју је сачекао лепо обучен средовечан човек који је деловао помало одсутно.

„Знате, мало је неуобичајено да због овога долазимо на консултацију, али имајући у виду да вас је послао колега који готово да не греша, морао сам да дођем“, рече благим гласом, па додаде: „Угурајте колица у ону просторију“ и показа руком на врата иза којих је била као нека мала кабина. Једва је стала са оцем. Он седе за свој сто и уписа нешто. Даде им неко црево чији је наставак на крају променио и рече старом:

„Прво дубоко издахните, па јако удахните. Задржите ваздух, па затим ставите тај крај црева у уста и издахните сав ваздух из плућа. Ако то добро урадите нећемо морати да понављамо.“

Старац помисли да неће моћи да задржи ваздух у плућима јер дише јако слабо, па рече:

„Бојим се, господине, да то нећу моћи, јер једва дишем од синоћ.“

Пошто му је доктор објаснио да уради колико може и да му је то врло важно он уради.

„Гле, гле, наш непогрешиви колега са неурологије се овога пута преварио. Ви, господине, немате астму, већ Вам се у плућима акумулира течност. Али дајте да Вас послушам.“

Ћерка је у себи осећала панику. Зар опет неће да легне? Шта сад?

„Стари, у праву сам. Мораш поново на Ургентно. И то хитно. Да те приме да преноћиш, па ако се стање поправи ваљда ће те за дан или два послати овде. Сад ниси наш“, рече и остави слушалице, а затим искључи апарат. Написа извештај и пружи га ћерки.

„Да га покажете на Ургентном.“ Пружи јој руку у знак поздрава коју она, збуњена брзином онога што се догађало, махинално прихвати.

„Дајте извештај да га оверим“, као на траци обрати јој се и сестра. Све је било готово.

„Опет“, једва изговори старац.

„Опет“, одговори она.

„Ленкина посла“, рече старац.

„Ћути, тата, каква Ленкина посла. Ваљда нећемо морати нигде да идемо. Тамо ће те примити да легнеш. Доста смо кружили.“

Гледа у њу замућеним очима, а у души му једна мисао. Круг се затвара. У њему није био ничији. Кад се казаљке на сату споје круг се затвара. Кад би сад могао да изброји колико је дана трчао по том кругу. А ко га је убацио у њега? Бог. Ко ће га ослободити њега. Само Бог. Иду ка Ургентном, а он зна да ће код Ленке. Остао би код ћерке, али га снага издаје. Хоће да се одмори, хоће дуго да се одмара, јер га је овај дан много уморио. Људи су поштени и само наизглед знају да лажу. У суштини не знају. Сви су му рекли да није њихов. Лепо су му рекли чији је. Ленкин. Само да што пре легне, да склопи очи.

„Воде.“ Видео је руку која му је даје, али у том тренутку није био у стању да мисли. Прогутао је два гутљаја и испустио флашу. Били су на улазу у ходник Ургентне службе. Кад је отац испустио флашу, она је

панично јурнула ка амбуланти. Видела је људе у чекаоници, али је паника натерала да по други пут тог дана груне на врата. Унутра је седео лекар налакћен на сто и гледао техничара који је завршавао преврћање ране. Одмах је скочио и притрчао.

„Кисеоник! Пласирај браунилу са физиолошким!“, наредио је техничару који је управо био завршио преврћање и скочио ка старцу. Преузели су столицу, примакли покретним носилима и положили га. Радили су све у ходу. Она је ишла за њима, а они су готово трчећи колица угурали у Пријемно одељење. Пошто су сви кревети били заузети, носила су примакли једном монитору и укључили га. Апарат је почео да читава тренутке његовог живота. Она је немо гледала.

„Ово, ово су резултати прегледа на који сте ме путили.“

Лекар узе папире и од запрепашћења отвори уста.

„Па ви сте, госпођо, били овде јутрос у пола девет, а сад је пола шест после подне! Ко вас је уопште послао на све ове прегледе кад је он морао одмах због овога да буде на апаратима?“

Она зури у њих. Бесмислено је да нешто прича. Боји се да каже било шта против преподневне смене, јер је чула да се та професија међусобно чува. А и шта то сад значи? Добро је да је неко под овим болничким кровом коначно схватио сву озбиљност здравственог стања њеног оца.

„Верујте да ћемо учинити све што је у нашој моћи, али он је сад у Божијим рукама“, прозбори лекар на крају мало мирнијим гласом.

„Било би добро да изађете у чекаоницу или да одете кући и дођете ујутру“, настави техничар.

Она уплаканим очима погледа оца, виде поново злослутну пену како се слива низ углове усана, иако је преко њих била маска за кисеоник. Тешким корацима, сва исцрпљена, ослонивши се на техничара, изађе у чекаоницу. Кроз сузне очи виде сина који јој приђе и мирним гласом упита да ли јој је добро. Климнула је главом.

„Како је деда?“, бесмислено настави.

„Није добро“, једва прозбори она.

„Па шта ћемо, стар је“, заврши он кратку размену података. Ни извини што сам дошао тек сад, ни трунке осећања за човека који га је водио у прве шетње, куповао најлепше играчке, радовао се сваком његовом рођендану. Како су деца окрутна!

„Хајдемо кући. Да се мало одмориш, па ћемо поново доћи. Овде и онако ништа не можемо“, рече син равнодушно.

И заиста, она схвати да овде више ништа не зависи од ње. Безвољно и сломљено напусти чекаоницу Ургентног центра. Корачала је ка колима тешким корацима. Није проговорила ни речи све док нису ушли у кућу.

„Одох да мало легнем“, обрати се сину који је већ својим послом ишао ка компјутеру.

„Лези ти и кажи кад да те пробудим.“

Само је изула ципеле и покрила се покривачем. Осетила је терет на и у грудима, као да јој нешто споља притегло цео кош, а унутра стегло срце па оно једва куца. Удахну дубоко и би јој лакше. Само да сад преброди кризу. „Хоћу да мислим позитивно“, оте јој се мисао. Тата... Увек кад му помене име, кад год га се сети, кад му види лик, било у јави или у сну, њој је лепо и топло у грудима. Сети се родитеља. Њих двоје насмејани, мајка стално у кухињи за радним столом (или спрема храну или исправља писмене задатке донете из школе), а он задубљен у књиге које је волео да чита. Колико јој је само занимљивости из њих прочитао! Он јој је отварао врата прво лагане, а затим све теже литературе коју је она гутала. Достојевски, Толстој, Чехов, Гогољ, Балзак, Иго били су иза ње још с почетка гимназије. Готово све наше писце прочитала је и при крају гимназије определила се за књижевност. Матурски рад био је песма зато што је поред њеног огромног познавања домаће и стране литературе ту био и омиљен професор који је са њом делио уживање у читању готово свега и свачега што се у књижарама

могло да купи или у библиотеци изнајми. Па факултет на коме би обрађивала поједине књижевне правце и њена дискусија са оцем. Изненадио ју је својим позивањем теорије књижевности иако је био професор биологије, мада је и она то његово знање темељно дограђивала, а кад је завршила факултет сматрала га је скоро равним себи и сваку нову књигу коју би заједно прочитали најчешће су до детаља претресали. И то је био онај флуид који их је спајао. Пре месец дана имали су једну лепу заједничку анализу књиге Орхана Памука. Имао им је арому Ива Андрића због сличног приповедачког стила и духа који, истина, покрива разне епохе и јасно оцртава дух турских муслимана, али и разлику, јер Орхан улази у расправу о естетици која као судбина прати све његове романе било директно, било кроз љубав и живот. Стална тема му је шта је то лепо што краси његове сународнике и како они то доживљавају. Да ли је оно проистекло из веровања, традиције, односа према њој или је то лепо стално међу њима и они га непрестано траже? Обојица су судбински укорењени у свом народу и на својим просторима. Историја им је судбина, а о њој се приповеда кроз ликове истргнуте из ње због овога или онога разлога, али је они у сваком случају обележавају својим постојањем стварајући тако амбијент да се она разуме и запамти, па и оправда. Иво је по њима био непристрасан, готово хладан и својим ликовима не одузима и не додаје било какав сувишан детаљ. Отац је сматрао на томе да је Орхан нежан према својим ликовима, да се труди да искаже све њихове црте, али исто тако кроз поступке покушава да их ублажи. Наводио јој је реченице из романа „Зовем се црвено“ којима је бранио тај свој став, а она је уживала да слуша његову младалачку занетост литературом и то је бодрило да није стар, јер му је дух млад. И сад ово. Како су људи могли цео дан да муче то племенито, безазлено и немоћно биће које воли да чита? Цео дан није мој, није наш, није за нас... А он се три пута бори за ваздух. Да ли су они прочитали једну књигу, једну

приповетку, једну песму? Да су то урадили морали би да буду нежни. На Медицински факултет би као обавезан предмет требало увести књижевност. Зашто да не? Имали су глупу општенародну одбрану, марксизам и социологију. А они се баве телом и душом. Душа треба да је мека, пуна, топла. Нека читају. Тако је између осећања резигнираности, немоћи и бола, али и среће што је оцу највероватније спасила макар и привремено живот, савладана умором заспала. Пре него што је ушла у сан, пожелела је да буде у топлини некадашњег родитељског дома и би јој пријатно. Пробудила се испавана и мирна. Још увек је осећала она пријатност коју је осећала док је улазила у сан. Мало се изненадила кад је видела колико је јако сунце, јер је мислила да је спавала само сат-два. Погледала је на сат и запрепастила се. Било је девет пре подне! Схватила је да је преспавала скоро четрнаест сати. Би јој жао што је нико није пробудио да се пресвуче и помало љута отвори врата од дневне собе са намером да изгрди оба сина. Тамо је супруг, необријан и отеког лица, пио кафу и јео сендвич.

„Здраво. Да ли си се одморила?“

Погледа га, погледа ка ниши и пошто не виде ниједног сина, рече:

„Што ме нико не пробуди? Где су деца?“

„Старијег сам затекао на вратима јутрос кад сам улазио. Каже да има обавеза на факултету, а млађи не знам где је.“

Питала га је како је прошао на путу и укратко му испричала шта је било јуче. Отац? Паде јој напамет да мора што пре да је у болници крај њега. Замолила би супруга да је одвезе тамо, али одлучи да иде таксијем, јер је он уморан од пута. Пресвуче се, а он у међувремену скува кафу за обоје. Попила је шољицу стојећи и изјурила на улицу. Одједном је постала узнемирена. До уласка у зграду болнице скоро да је летела, а онда јој се корак успорио, ноге постале тешке и најрадије не би покуцала на врата. Као да је предосећала нешто. Сачека да јој кажу да може да уђе

и обрати се техничару који је био у амбуланти за информацију о очевом здравственом стању.

„Не знам, госпођо. То морате да питате на самом одељењу. Изађите, скрените ходником десно, па друга врата лево.“

Захвалила се и изашла. Слутња је све више раздирала. Онај ведрији део ње говорио јој је да је све у реду, али то јој се чинило неубедљиво. У соби је затекла је особље на паузи како пије кафу.

„Изволите“, обратила јој се једна омања и лепа сестра са осмехом на лицу.

„Желела бих да знам како ми је отац. То је онај што сам га јуче оставила... знате... имао је гушење. Едем плућа, како ви кажете.“

Сестра јој објасни да је јуче примљено седам пацијентата са истом дијагнозом и да је било пет старијих мушкараца, него да јој да име и презиме. Кад је изговорила име и презиме, знала је да је мртав. Сестра је погледа, за тренутак виде сажаљење у њеним очима, па рече да ће да позове лекара. Овај је одмах дошао и саопштио јој оно што је она већ осећала. Сад више нема оца. Прошао је један део њенога живота. Један драг човек више јој неће улепшавати дане. Остало је само сећање. Истовремено јој је било тешко, али је осећала и олакшање. Од како му је позлило само ју је прогањала мисао да ће да се шлогира и буде немоћан. Молила се Богу да се не мучи, ако већ мора да умре. Зурила је у лекара и сестре, видела да јој нешто причају, али ништа није чула. Сместиле су је на столицу и донели чашу воде.

„Шта ја сад...“, прозборила је збуњено.

Објасниле су јој да је лекар отишао да заврши отпусни лист и умрлицу, па са тим да иде у капелу и на гробље. Једноставна проведуре. Изађе лекар који јој се саопштио тужну вест, а она заусте да га нешто пита. Он је предупреди и рече:

„Госпођо, ми смо учинили све што се нас тиче. Ваш отац је био стар и много лоше. Морате се помирити са том чињеницом. Примите још једном, у моје

и име мојих колега, саучешће. Желели смо све најбоље, али испало је тако.“

Завршивши кратку тираду, брзо као што је ушао, и изађе. Пиљила је у врата. Хтела је да му се захвали и да га истовремено пита зашто је њен отац, кад је већ био лоше, морао последњи дан живота да проведе у тумарању по болничком кругу. Одједном је схватила колико је то бесмислено. Захвали се сестрама и изађе у ходник. Потражи прву слободну столицу да седне и намах осети стварну, исконску самоћу. Први пут је осетила стварну, исконску самоћу. Бивала је сама много пута у животу. И кад је полазила у школу и кад је полагала матуру и кад је полагала пријемни за факултет, па кад се два пута порађала, али никад овако. Знала је да је њен отац духом уз њу и то јој је давало снагу да издржи. Сад га више нема. Живеће он са њом и у њој, али као сећање, а не као живи дух. Док седи, сузе јој навиру на очи. Брише лице, а оно је стално влажно. Кад се прибрала, позвала је супруга телефоном, саопштила му да јој је отац умро и где се она налази. Он јој рече да је ту сачека и да ће одмах доћи. Знала је да ће он зналачки одрадити чин сахране, као што је знала да ће туга у њеним очима бивати све јача како дани буду одмицали и да ће трајати док не остари и емотивно не отупи. И би јој жао оних који немају душу, оних који не осећају да су сви очеви неком драги.

У Чачку, 4. 7. 2012 . године

БАКАЛНИЦА

Један стари и убоги пас, чија је длака одавно изгубила сјај и била помало накомстрешена, повијене главе, њушећи час лево час десно, тромо и незаинтересовано прилазио је у летњи сумрак двојници мушкараца који су зурили испред себе. Само је мрдање репом означавало да их познаје и да им је пријатељски наклоњен. Клупица на којој су седели заправо је импровизација нечега што би требало да личи на њу – два мало дебља багремова коца забијена чврсто у земљу и на њих накуцана једва обрађена даска која је од употребе задобила глаткоћу и сјај. Око ње прашина, а иза стара барака од које се користе две просторије у којима је смештена исто тако неугледна бакалница. Још су иза зграде некад моћне фабрике која је претворена у складиште по нужди. Да је то нешто што има извесну вредност у овом сиромашном предграђу говори стражарска кућица крај капије која се налази једно педесетак метара удесно. Чак и сама чињеница да је стражар у кућици више спавао него бивао будан, не мења на значају. У главама овдашњих становника то је озбиљан објекат и кад прође ова криза или „ово ништа“, како су знали да кажу, опет ће овај крај живнути. И тако последњих двадесет година. Поспани стражар и нада. Једнога дана дошло је у кратком временском периоду око двадесетак камиона цистерни и сви су се обрадовали.

„Јесмо ли рекли, ево долазе!“

Данима су од стражара покушавали да сазнају да ли је истина да се то нешто покреће, а овај је мудро

ћутао и смешио се. То не сме да каже, јер му је тако речено. Истина је била тужна. Фирма под којом се водило то складиште била је у некаквим дуговима и да би их колико-толико намирила узела је заостале хемикалије из складишта и предала у залог. Стражари су то знали, али да им се не би подсмевали или их сажалењевали, ћутали су. Од тада опет ништа.

Док је фабрика радила, сама бакалница имала је чиме да се похвали. Ујутру би стизали свеж хлеб, млеко, бурек, а после подне, кад дође друга смена, опет све свеже. У периоду паузе за ручак чекало се у реду и по пет минута уз сву ужурбаност продаваца. Оно по чему је и тада, а и данас била позната, јесте то што је продавала пиво по дисконтној цени. Уз пиво је имала читав арсенал „унучића“, па је пиво била само узгредна забава, а флашице ракије, вињака, вотке, коњака, популарни „унучићи“, пуниле су џепове радника и доносили зараду трговцима. У првим данима криза се није осетила, јер се и даље највећа пара зарађивала на алкохолу, а мало касније, кад је фабрика почела да посрће, кад се плата није примала најпре сваки месец, а касније и неколико месеци заредом и кад су од муштерија остале само ћутљиве домаћице из комшилука које су куповале све мање и мање, продавница је почела да тавори. Најпре су отпустили једну, па још једну радницу, затим су престали да добијају хлеб, млеко и пецива два пута дневно, а касније је све мање робе бивало на рафовима и то углавном само оне које су локалне домаћице куповале. Једино у чему продавница никад није оскудевала јесу пиво и они којих је бивало све више, а који су сатима седели, чучали или стајали испред и стрпљиво пили своју флашу. Онда се неко сетио и направио импровизовану клупицу. Пословођа продавнице, а у њој су у последње време радили само он и продавачица у две смене, у почетку се љутио, а онда је добио предузимачки дух и набављао „добру“ ракију коју им је продавао испод тезге на чашицу, па је са њима склопио договор да не узнемиравају друге госте. Они су то беспоговорно

поштовали и дани су мирно текли. Још мирније су текле године. Они би ту седели и поштовали заједнички кодекс. Сваком би се уредно јавили дискретним устајањем са клупе или климањем главе. Оно „Добар дан!“ или „Здраво!“, са мање или више полета, означавало је њихову симпатију према ономе коме су се јављали, а само ретко степен пијанства, зато што се оно није могло степеновати, јер је то у ствари била равна линија. Истина, само понекад, када би им умро неки познаник за кога су били везани или неко од блиских рођака, додавали би јачи „гас“ и тада би њихово јављање било упадљиво и продорно, али и тада у границама пристojности. Преварили бисте се да их све сврстате у исту категорију. Они су сами направили своју хијерархију верности према пићу, иако су му сви наизглед били одани. Имало је ту много нијанси. На пример, ова поменута двојица су асови. Они отварају и затварају продавницу. Пословођи није потребна камера како би знао ко му је улазио у радњу. Пре подне би и сам знао, јер је тада радио, а после подне кад не ради, ако колегиница није могла да се сети да ли је неко био, било је довољно да пита Ђућа или Боћу и информација је била потпуна.

Обојица су са села дошла на занат. Није могло да се бира, па су завршили у кланици. Млади и јаки, а надасве послушни, искоришћавани су од старијих и оронулих мајстора. Готово да није било бртва које њих двојица нису „убили“. Најпре обрада, а потом, на крају, прање црева. Као награду за вредноћу давали су им по чашицу или две ракије, а они би после тога летели. Временом им је чашица или две постала навика, а мирис крви почео је да их прогања, па су са мањих мерица прешли на целодневни програм. Чим дођу кући, легали би полупијани да спавају. Супруге, припросте жене са села, навикнуте на послушност, ћутале су и трпеле. Имале су њихове плате или оно што им они дају, а ако би нешто зафалило, ту су биле субота и недеља и приватни послови. Поред тога увек би кући доносили цигерицу, месо, папке, па се те

намирнице које представљају најскупљу ставку у скромним буџетима нису куповале. Такав живот их је гурао у депресију и оне су се све више гојиле. Дошли су притисак и друге болести, али су, срећом, већ ишколовале децу и отпустили их у њихове животе. Ђућу се жена шлогирала пред сам одлазак у његову пензију. Јадница је није ни дочекала. А радовала се како ће коначно са мужем, као прави пар, да буде по цео дан заједно. Искрено, и њему је било доста свега, па се и сам радовао пензији и заједничком животу. Једноставно, није им се дало. Ни Боћина судбина није била боља. Само што је удао ћерку, супруга му се разболи од рака и умре, на правди Бога, у педесетој години. Он се није ни радовао пензији, иако је све више осећао умор који је лечио алкохолом, а овај га чинио још уморнијим. И тако у круг. На дан кад је отишао у пензију би му жао. Расплакао се и напио, тако да су га из кланице санитетом одвели кући. Наредних дана се посведневно напијао. Како није јео, нагло је почео да пропада и питање је шта би било да га Ђућо није посетио, позвао Хитну помоћ, а ови га сместили у болницу. Тамо је остао две недеље, а када је изашао дуго није узимао алкохол. Вероватно да га никад не би поново узео, јер ако се ичега плашио то су болнички зидови и халуцинације у којима му се наизменично јављају говеђе главе убијене стоке уз болну рику, да у нашем народу не постоји веровање да пиво, заправо није алкохол. Алкохол је само „жестина“ – ракија, вињак, вотка, коњак. Чак ни вино не заслужује епитет алкохолног пића, ако није црно и јако. Ружица или шприцер, шта је то? Тога можеш да сложиш неколико флаша и да не осетиш. Наравно да је Ђућо овде, нажалост, имао велику улогу. Још док су радили у кланици са завишћу су гледали на раднике, а поготову раднике фабрике која је била у њиховом комшилуку. Сви уредни, у мантилима и не запињу. Обријани, а неки и са краватама. А они у оделу које је само на почетку било бело, а на крају радног времена криво и прљаво од измета стоке које

је онако узгред прано хладном водом. И да – чизме које су их неодољиво подсећале на село. Радници из фабрике сви у ципелама, осим ретких који су путовали са села и били у гумењацима, а и они су брзо, одмах по изнајмљивању соба и станова у граду, прелазили у ципеле. Увек су били лагано обучени, јер су се фабричке хале како-тако грејале, а они стално у води док смештају обрађено месо у хладњаче. Мада, искрено речено, то су најмање радили, јер су готово од почетка до краја обављали најпрљавије послове, а месо паковали само лети кад није било довољно радника. Када се Боћа вратио из болнице и по цео дан седео испред куће зурећи некуд, а у ствари размишљајући како да оконча овај живот, јер се није плашио пошто је окончао многе, истина животињске, али опет животе (једино што му није давало да тако нешто учини јесте кћи на коју би дошло проклетство), дође Ђућо и донесе неколико флаша пива, тек да имају док причају. Данима су претресали сваку кући из свога села, иако више од половине нових и младих житеља скоро и да нису знали, затим судбине колега са којима су радили, па онда оно што су намеравали да ураде од себе, породице и домаћинства, а што им се „отело“. Све чешће им је недостајало пива, а како је Боћа одбијао да пије алкохол, мислећи притом на „жестину“, то су морали у комшилук, односно бакалницу, по робу. Најпре би ишао један, па други, спонтано и у зависности од расположења, да би касније то радили заједно ради дружења и на крају су, пошто су им куће биле чемерно празне, схватили да је бесмислено да уопште и одлазе одатле, него би сели у траву поред продавнице. У случају кише најпре су се скривали под оближње дрво, а затим, најпре стидљиво за време јачих пљускова, тик уз продавницу, да би касније, а поготову кад је пословођа почео да продаје ракију испод тезге, за време кишних дана углавном бивали у самој продавници. Мало касније дошла је и клупица. Да је неким случајем продавница била драгстор ту би некако решили и питање спавања.

Али, да се не схвати погрешно. Поред њих двојице била је ту читава галерија других ликова, само што су они долазили и одлазили, мање или више се задржавајући, али су били свакодневни. По неким је могао и сат да се навија. На крају, Срби воле саборност и, мада је ово последње место и исти такав разлог где би требало да се окупљају, они то чине из неке унутрашње потребе. Лакше им је кад виде да у свом пропадању нису сами. Једина срећна околност је што није било младих људи, а ови што су подупирали клупцу са свих страна ионако су у предворју нечега чега су се са једне стране плашили, а са друге очекивали као спас од бесмисла у који су гурнути.

Само што би се продавница отворила и трговац стао за тезгу, а Ђућо и Боћа сели на клупицу и испили прве гутљаје, наилазио је Раде, књиговођа у пензији, подбулих очију што од спавања, а што од шуљева који су му ујутру при боравку у купатилу правили проблем. Увек је куповао само хлеб и млеко, јер је у веће куповине повремено долазио са женом око поднева. Причало се да му је жена јако строга и да га стално грди. Јадник је волео да попије, али није смео пред њом. Имао је у остави сакривену флашу вотке или коњака, јер се готово не осећају кад их пијеш, па је често замицао тамо. Набавка тих флаша је била права акција. Пошто није имао паре од пензије за које супруга није знала, то је морао да измишља најразличитије начине како да дође до њих. А једини прави начин била је пијаца на коју је ишао искључиво сам. Погађао се до бесвести са сељацима, а разлику од добијене и почетне пијачне цене стављао је у џеп. Због тога је куповао углавном лошије намирнице и стално је бивао грђен како не зна да изабере ни воће ни поврће, али је он ту грдњу прихватао уз гунђање, а у ствари осмехујући се у себи. Грдња би увек била прекинута речима:

„Па иди ти следећи пут и ствар је у реду“.

Непогрешиво је знао да она то неће, јер је пијаца за њу била нешто најзаморније и најбесмисленије. Имао је Раде помоћ и у неким колегама и рођацима

који су знали за његову навику, па су му кријући доносили пиће. Син који је већ дуго у Француској увек би му, кад дође, остављао понеки динар да нико не види, а он од тих пара рано ујутру у продавници попије своје „унуче“. Све у свему, максимално рационално трошење пара на оно за шта оне не би требало да се троше. Али, књиговођа је књиговођа. Ђућо и Боћа су га волели и из мушке солидарности подржавали. Онако помало зарозан и у папучама подсећао их је на кућу коју су они практично изгубили. Његову жену нису волели и гледали су кад она наилази да као нешто раде или разговарају, а кад морају да се јаве увлачили су главе у рамена као да ће да их грди или не знам шта друго да им уради. Често би га, поготову кад приме пензије, частили по додатно „унуче“, без обзира што се он никад није машио за џеп. Знали су они у чему је проблем и нису му замерали. Оно чиме би им он узвратио биле су приче из окружења које је њима увек било недоступно – канцеларија, сан сваког радника. Шта се тамо прича? Шта се ради? Како су уживали? Да ли је имало швалерације, пошто је имало доста жена? Код њих у кланици није било жена, а једина која је тамо ушла била је приправница која је дошла да за потребе неке амбуланте узме свежу говеђу крв. Скоро да су се утркивали који ће да буде што већи мушкарац, па је она јадница скоро трком излетела одатле, а убудуће је ту долазио неки мушкарац који је повремено доносио понеку флашу ракије како би их одобровољио. Раде им је причао када ће пензија да буде већа и све те ствари које су њима биле помало далеке. Никада није због тога покушао да их омаловажи и они су зато осећали како и они, за које су мислили да су нека виша класа, у ствари нису ништа више него обични људи са својим проблемима. Он који бежи од жене која воли да спава и долази код њих у продавницу да на брзака попије своје унуче, био је у ствари прва муштерија пословођи и њима двојици, јер они су били на неки начин инвентар, а не муштерије. Само једном у последњих петнаест година није дошао ујутру и готово

да су због тога узбунили читав комшилук. А он је то јутро провео на Ургентном, где се опорављао од кризе коју је имао током ноћи, јер су му шуљеви много прокрварили. Спремали су се да наредног дана оду у посету и због незгодне госпође развијали стратегију, плашећи се да их не избаци напоље, али он се појавио и ствар је даље текла својим током. Раде се задржавао таман толико колико је по његовој процени требало времена да жена, тек пристигла из сна, допре до кухиње и почне да преврће по судовима не би ли нашла цезву за кафу, јер је он ону у којој свакодневно кувају већ упрљао, а њу мрзело да пере, пошто је судопера била пуна судова од претходне вечери. Не зна се да ли је имао непогрешив осећај кад она устаје или би она чула како се враћа из продавнице па устајала навратанос да покаже како није лења, тек увек је наилазио на ту сцену. Ретки су били тренуци кад би она опрала судове увече или он цезву ујутру. Обично се то догађало на неки празник или њима битну годишњицу. Током дана више није долазио сам пред продавницу углавном због недостатка новца, а да тога није било, вероватно би нашао још неке разлоге због чега би требало да се прошета у набавку.

После Рада долазио је Микаш, грађевински техничар у пензији. Увек са чистом кошуљом и краватом. Газда у кући, како је често подвлачио пред продавницом, имао је мирну и ћутљиву жену, претерано повучену у себе. Ћућу и Боћи би се јављала уз безразложно страхопоштовање, а они би јој одговарали још већим уважавањем како због друга, тако и због тога што и њих има ко да испоштује, па је ред да се и они покажу. Док је радио, а радио је на много градилишта, Микаш је углавном био на челу колоне. У почетку, док грађевинских инжењера није било као данас, био је шеф градилишта, да би касније постао врат на коме стоји инжењерска глава. Љубав према алкохолу је полако и темељно развијана. Сати и сати самоће на терену били су добра подлога за то. Имао је стару родитељску кућу овде на периферији и како су

му родитељи млади умрли би му жао да је напушта, иако је у сваком тренутку могао да добије стан. А пошто му је жена била каква је била, скромна и ћутљива, то су у животу, осим што су децу извели на пут, још успели да ником не буду дужни, да никад не узму кредит и да помажу жениног брата који је млад остао инвалид и није могао у потпуности да се стара о своје троје деце. Она никад није радила и њена скромност је била вероватно последица делом природе, а делом чињенице да је муж носио терет посла и издржавања њихове и братовљеве породице, а да никад није рекао ни реч. Микош, или како су га пред продавницом звали „Инжињер“, био је галантан човек. Неретко би их частио пићем, али никада није дозвољавао да буде чашћен. Отменог држања, знао је да им прича занимљиве ствари – како се некад зидало без бетона, а сад је то незамисливо, како се некад мешао бетон, а како данас, али оно што га је посебно издизало у њиховим очима била је спремност да помаже и њима и свима који би на овај или онај начин били угрожени. Знао је да одради мале пројекте и предрачуне за градњу свакоме у комшилуку и да за то не узме ни динара. Када би пред продавницом хтели да га због тога часте, он би плаћао пиће објашњавајући, помало увређен, да он то није радио за чашицу и да би то, ако би хтео да наплати, много више коштало. А тек приче о љубавним авантурама на терену или пијанкама по неким забитима! Једноставно, уносио је светлост и расположење и сви су једва чекали његов долазак, а одлазак је зависио од доласка следећег другара са којим се једва поздрављао, јер су још као деца имали малу свађу прво око једне девојке, а затим и на некој од игранки.

Тај други који се врло кратко задржавао и кога је слабо ко волео радио је некада у суду на извршењу пресуда. Каријеру је започео као радник на пријавници. Већ тада је испољавао таленат да кињи људе и себе ставља у први план. Истина, према комшијама је био мало предусретљивији, али временом је и ту бивао све арогантнији, а поготову кад је прешао у

извршно одељење Општинског суда. Комшилук му још увек памти како је покојној баба Даринки узео телевизор, јер није имала да плати неку казну. Њој иначе тај телевизор, пошто је слабије видела, није ни служио за гледање, него углавном као место где је стављала шустикле које је везла док је боље видела а на које је ређала вазнице добијене од ретких посетилаца, углавном даљих рођака, пошто се није удавала. Мрђа, тако се презивао, а тако су га и звали, ушао је са једним милиционером и онако са врата почео да прича:

„По пресуди... били сте дужни... пошто нисте измирили... у складу са пресудом одузима вам се...”

„Добро, де“, рече баба Даринка. „Уђите и седите прво да попијете кафу, па онда радите свој посао.“

„Нећеш ти мени говорити шта ћу да радим!“, рече нарогушено Мрђа и гурну напред полицајца који ни сам није знао зашто је са исуканим пендреком ушао код јаднице.

Како су муњевито ушли, још су брже изашли носећи телевизор. Одмах за њима на вратима се појавила и баба држећи у руци шустиклу и вазницу, унезверено коментаришући:

„Што не узесте и ово? На шта ћу сад да их ставим?“

Сцена је била упечатљиво ружна и са много комшијског негодовања, па од тада друг Мрђа (господа су се појавила касније) оста друг и за најближе комшије. Кад би он био пред продавницом са њим је само легендарни двојац могао да пије пиће и то без много дискусије и само уз климање главом и повлађивање, мада га скоро нису ни слушали. Њему је овај излазак пред продавницу био једино дружење, пошто одласком у пензију брзо су престали да му се јављају они који су му се јављали јер ће им можда затребати. Само једном су га слушали кад им је испричао да је на телевизору видео како су зликовци бомбардовали неко насеље претходно вече. Вероватно ни то не би слушали да није дословце рекао „зликовци“. То су били они који нису

наши, а он није био њихов, јер је био груб према покојној баба Дари. Уцвелити једну бабу није лепо, али је горе убити невину децу, па су схватили да је он ипак наш. Лошак, али наш.

Од десет до пет после подне долазили су разни љубитељи пива и ракије, како би ко стигао, али су њих тројица – наставник географије у пензији, бивши металостругар, синдикални лидер, а сад незапослен, и болничар који је радио у капели на купању мртваца – били најредовнији. Сваки је на свој начин забављао окупљене. Први је био опседнут причама о напретку. Цео живот је предавао о разним земљама у које је желео да отпутује, али најдужи пут који је остварио био онај са школом на екскурзију у Бугарску. Да би како-тако заинтересовао децу о ономе што прича морао је да претура по разним новинама и да чита занимљивости о земљама о којима је предавао. Ни сам не зна зашто, али увек је о тим стварима деци причао као о напретку. Опседнут предметима попут беле технике, аутомобила и грађевинских машина, увек је из свог нахереног предграђа гледао кроз телевизор не би ли „уловио“ нешто ново о чему би онда пред продавницом причао са пуно жара и разумевања, јер онима који су га слушали то је било далеко и нису били у стању да у тој причи виде неке нелогичности којих је некад било више, а некад мање, све у зависности од његовог заноса. Једном је заподенуо причу о томе како у некој земљи човек има могућност да гледа преко сто канала на телевизору и да свако има да гледа шта хоће. Било је то крајем деведесетих и сви су га гледали са неверицом. Пре неких пола године подсетио се те приче и опет почео о томе колико каснимо за светом у напредним стварима, да смо тек после десет година стигли до нивоа на ком су они били много пре нас. Да би потврдио своју причу новим аргументима додаде како сад имамо неколико врста пива, ракија, цигарета, вода... Код последњег аргумента Боћа, који иначе никад у овим дискусијама није учествовао даље од оног *Ја вала!*, подиже поглед и рече:

„Ја не пијем воду. Само се понекад, кад нема ракије, наканим те је узмем. Ова из водовода смрди, а ова из флашице је грозна и бљутава. Знаш ли ти, комшија, каква је вода са Матијиног врела? Не знаш. Е, иди у моје село и рећи ће ти сваки сељак где је оно. Попи, па ми се јави.“ Сећао се детињства и врелих поподневних часова када је на том врелу утољавао жеђ.

„Које црно пиво!“, надовеза се Ђућо. „Био сам млад момак кад сам први пут пробао оно пиво из наше пиваре. Боже, која лепота! Још осећам укус у устима. Хладно, горко, топи се док пијеш. Ова су к’о пишаћа, јер само пене и без укуса су. Истина, имају лепе етикете.“

Наставник их погледа и би му криво. Зна он да ти пијанци ништа не разумеју, да су им мозгови отупели, али их је поштовао зато што су били добронамерни. Овде, за овом клупицом, имали су предност у односу на све њих.

„Добро“, рече, „зар није лепо да на телевизији за сваког има по нешто? Ви, рецимо, имате да гледате емисије о винима у свим виногорјима – каква су, која су најбоља, како се праве, које су винарије... Тако исто и о пивима или ракијама. Милета (окрете се према возачу који је после несреће престао да вози и дане проводио чезнући за путевима, а овде долазио тек кад је много тужан на неку љуту испод тезге) може до миле воље да гледа емисију о камионима – којих врста има, какви су споља, унутра...“

„Јес“, потврди овај. „Само, јебига, изгубим живце кад ми пусте оне улошке сваки час. Гледам камион и пусте ми улошке. Ја сам, брате, стално обилазио моју жену док је имала менструације. Чини ми се да ми је било теже него њој. А сад, стави то међу ноге и лети! Лети у пичку материну, а све је и даље исто. И она ствар је она ствар и менструација је менструације и ја сам ја који сам и био и дођавола. Лажу, е то не могу“, заврши Милета.

„Лажу, него шта!“, упаде у дискусију Боро, стру-

гар и синдикални лидер кога су отерали као кучку са посла зато што се као борио за права радника, а у ствари заступао интересе послодаваца, па је једном претерао у уцени да му се уради то и то. Био је наставников друг и знао је како да штити у дискусији оне које је сматрао за своје.

„Ево банке. Кад гледаш рекламу испада да те зову да би ти дали паре онако, јер те воле. Чине ти услугу. Кад оно тамо, ако прође главић рамена нема. Па извини, али треба да знаш да се од секса остаје у другом стању. Е зато, брате, не мораш све да гледаш. Па и наставник то каже. Гледај само оно што те интересује. Кад су рекламе, а ти иди у купатило и испразни се. Замисли, некад је постојала само једна партија. Ако хоћеш да се бавиш политиком мораш да следиш само њен интерес. Данас их имаш колико хоћеш. Па ако ти се не свиђа овде, а ти иди онде где ти се свиђа. На крају, можда ти се видици измене, па сад мислиш овако, а касније онако.“

„Чекај, Боро“, рече Божо, затворски чувар који је, док је био у ноћној смени, дању кад доспавала долазио на две-три туре пића, „како то овако па онако? Или си човек или си превртач. Не можеш само о себи и својој задњици да мислиш. Ваљда се политиком бавиш да би целом друштву било боље.“

„Бре, Божо, обриши уста од млека. Што радиш? Да би зарадио. Што се увлачиш у задњицу командире? Да би зарадио. Ја се не увлачим у задњицу командире него народу да би имао користи и ја, а богоми и ти, мада искрено, пре ми је стало до мене. Значи једна или више задњица ти не гине, битан је резултат.“

„Јебо вас резултат! Видим га какав је. Напредујемо, али у пропаст. Плата не може да ми траје до првог, а раније сам ишао и на одмор од ње“, рече Божо.

„Ма не може увек да се напредује, мора понекад и да се назадује да би се после напредовало“, не да се бивши синдикални лидер.

„Сереш! То ти је као она игра коју смо играли као деца – *Царе, царе, ђосјодаре, колико је сити*?. Иди

назад десет, па три напред, па пет назад, па четири напред. Какав је ту напредак?“, рече резигнирано Божо који је побегао од куће пре пола сата да се не би свађао са женом, јер је опет окраћало новца до првог. По природи је и иначе био набусит и прост, а посао затворског чувара и рад са барабама још више је истицао те његове особине. Поред тога, са собом је носио револвер заденут за панталоне отпозади, прекривен сакоом, тако да је ретко упадао у очи, али су ови саговорници знали да се никад не одваја од њега. Једино због чега су га уважавали јесте његова искреност да ти увек каже што мисли, па макар то и по њега самог било лоше.

„Чекајте људи!“, прекиде жамор Ранко, бивши болничар који је прао и редио мртваце у болници. „Ја ћу да вам кажем шта је напредак.“

Сви се загледаше. Он? Додуше пере мртваце, па се можда човеку отвори нека вијуга. Сви су га гледали нетремице отворених уста, просто не верујући да су чули то што је рекао.

„Знате оног мог наследника Трупка? Дошло дете са планине, само што није у кондурама. Неке џемпере навукао на себе, као и панталоне са кратким ногавицама, па само што ми не љуби руку. Учим га како мора да буде увек љубазан са породицом умрлог, јер им је тешко, а и радо ће да те часте ако си такав. Он упија све. Кад сам после годину дана од како је дошао отишао на одмор па се вратио, он све око мене да се као ја не замарам. Нека, он ће. Видим набавио нове ципеле, лепе фармерке, модерне кошуље, јакну. Све за месец дана. Нека, мислим у себи, и ред је. Ради тај тужан посао, па нек мало има. Сећам се како сам се ја на почетку нећкао да примим награду, па како сам, кад сам почео да је узимам сваки динар стављао са стране да купим плац, песак, гвожђе, цигле, тишлерај, цемент, цреп. Тек кад сам се окућио почео сам да слободније дишем и да се боље облачим. Старијег болничара сам поштовао до неба. Он је распоређивао и био је строг, али праведан. Кад овај мој млађи каже

иди да одмаш, ја ћу, и то само после годину дана! А они млађи доктори чим заврше специјализацију само што не ритну старије колеге. Не само да желе да их заобиђу, него причају да они после толико година не знају да раде свој посао, да су оматорили, да су их време и наука превазишли. Па како су иначе, ти исти људи, раније лечили и имали успеха? Док ми једног дана мој Трупко није објаснио шта је напредак у нашој струци.

„Видиш, колега Ранко“, као ми смо сад потпуно једнаки, а он има нешто и да ме подучи, „да ли си гледао оне мафијашке филмове? Донесу мртваца и кажу да га нашминкаш као да је жив. То није тешко. Мало пудера, неосетно кармина, фен. Сећаш се како си ме учио. Опери га добро, нежно, као да је, Боже прости, твој. Обриј га, обуци, покупи из уста. Све сам то радио, а они кад отворе сандук он блед, малтене никакав. Ја га, брате, нашминкам, па отворим сандук и нагласим им како сам га лепо припремио за онај свет и одмах затворим сандук. Они у шоку, не упада им у очи да је нашминкан, а ко успе да накратко то види ипак је задовољан и додатно ме части. Сви задовољни.“

Гледам га и не могу да верујем, али знам да је убрзо купио неки мањи стан. Да не говорим о оделима. Кола су прво половна, а онда му се животна филозофија променила, па је тврдио да су најбоља кола – нова кола. Ја бих био спокојан и мирно радио свој посао тек кад он оде на одмор – зими на скијање на Копанонику, а лети ни мање ни више него на острво у Грчку, ни сам не знам како се зове. Мислио сам да сам неспособан, па сам почео да се пресабирам. Радим посао толике године. Јесам се скућио, овде сам вам у комшилуку. Скромно. Осамдесет квадрата. Децу одшколовао. Пред пензијом сам, а на годишњи одмор сам ишао само три пута и то сва три пута у бању због женине кичме. Немам готовину. Истина, он ми сад отима посао па имам мање награде, али опет и све то једва је довољно да живим нормално. А он? Да не

поверујете. Мислите да пије брљу као ја и ви? Само *Чивас* и то дванаест година стар. Друго пиће му, како каже, смета. Дуго сам се питао како и на крају сам, сасвим случајно, схватио. Дошао момак из погребног и пита да ли је Трупко ту, има да му да нешто што је његов газда послао. „Дај, рекох, даћу му. Он извади коверат и хоће да ми га да у руку. Чекај, кажем му, нећу да примим затворен коверат. Хоћу да знам шта је унутра. Ма ништа, каже он најнормалније, провизија за претходни месец, мислећи ваљда да и ја радим са њима на провизију. Кад погледате шта сад имамо, он је стварно много напредовао како у односу на свој почетак, тако и у односу на мене. Да кажемо да је унео нешто ново, али то ново му нико није тражио. Продао је душу тако што је наводио породице да иду по опрему код онога који је био скупљи и за провизију коју је њему давао. Као са водом. Лепо вам упакују бочице воде која може да траје по неколико месеци, без обзира што имате са чесме и свежију и сигурнију. Истина, томе кумују и плаћене емисије на радију и телевизији о несигурности у снабдевању из градских водовода. Цаба после деманти. У флашама је планинска вода, вода испод овога, вода изнад овога, вода са дахом свежине... Па ти улошци! Просто да пожелиш да, иако си мушкарац, имаш менструацију. У банке бих ишао сваки дан. Мој стари доктор у болници каже да је за произвођача лекова најбоље да производи витамине, јер мирне душе свако може да попије кутију или две и да нема опасности по здравље. Напредак вам је данас, драги моји, једна велика превара. Производ рекламе. Прво ћемо да направимо машине да би нам олакшале живот, онда ћемо да направимо брзу храну, како се не бисмо мучили, а потом ћемо због повећаног холестерола да пијемо скупе лекове и купујемо справе за фискултуру и мршављење. Свуда само рекламе и превара.“

„Па добро, људи“, не да се синдикалац Боро, зна он кад противник има предност у дискусији (тад му подићи под кожу и релативизуј његове аргументе), „и

Тесла је измислио струју, а људи направили струјомере који тиранису народ. Зар Тесла није направио напредак?“

Био је то прави погодак, јер је цена струје била толико тешко бреме за све присутне да се разговор даље водио о томе колико ће је ко плаћати, колики је коме рачун, како га и чиме плаћају.

Наставник је давно схватио да је у овој групи људи бесмислено причати о напретку. Сви су, на овај или онај начин, већ били губитници. Пензионери без наде у боље, отпуштени и незапослени. Да су мислили о напретку не би ни дошли у ову позицију. Бирајући предграђе за живот они су одредили и своје жеље. Можда је то био напредак када су се досељавали, али само у односу на средину из које су дошли. Заправо је то напредак у односу на то колико су ципеле напредак у односу на гумењаке или гледање у телевизор у односу на гледање у небо да ли ће бити кише. Али, да ли су добили на квалитету живота? Здрав ваздух и физички рад замењени су смогом и слепоподневним седењем, добра домаћа љута замењена је ароматичном и флашираном. Промена да, али напредак?

После пет сати остали су само њих двојица зурећи низ пут. Две флаше пива стајале су између. Ако би се пословођа повремено и дружио са њима, продавачица је то избегавала. Изађе само да покупи празне флаше како се не би разбиле или да донесе нове, мада је то друго избегавала и трудила се да их навикне да уђу унутра и да ту за тезгом буду послужени.

„Нема их још“, рече Ђућо.

„Сад ће“, одговори Боћа више за себе.

Недуго затим, преко пруге и поред фабричке ограде избише двојица другара. Један је имао скоро два метра, а овај други око метар и осамдесет. По ходу и изгледу види се да су већ дуже време пили. Сви су их годинама познавали. Онај нижи кошаркаш, а онај виши кошаркашки судија. Оба у позним годинама, али још увек запослени у некадашњој СДК (сад Пореској управи). Пре одласка на посао понека

чашица, а на послу кришом „унучићи“ купљени у бакалници. На паузи за доручак у пивници по две-три, па опет на послу „унучићи“. Кад се заврши посао право на кошаркашко игралиште где се окупљају поштари из близине и пију зарађен бакшиш. Око пет сати, кад на тренинг долазе кошаркаши, затварају бифе због деце, па они долазе овде испред своје продавнице у крају. И стално се зезају. Један другог или оне око себе. Само не ову двојицу који их чекају сваки дан и који знају да ће скоро увек од њих добити по једну ракију испод тезге. Неретко је препричавано чувено зезање кад су оног нижег питали како је играо кошарку кад је мали, а онај већи испричао како је његов другар једном на утакмици направио тучу и да је због тога кажњен пола године неиграња и двадесет центиметара мање, на шта му овај није остао дужан него је рекао да је овај већи у тој тучи добио такве батине да је морао да закоље свињу и да све месо потроши на лечење модрица. Смех и ништа иза тога. А волели су се јер су провели младост заједно. Овде су почели да живе кад су се стицајем сасвим случајних околности оженили другарицама које су биле јединице и којима је било време да се удају, а чији су родитељи живели овде и нису били вољни да их пуштају из својих кућа. Њима двојици је било свеједно, јер су знали да треба да се жене, али онако неамбициозни за све, осим за пиће, пристану на женидбу под условом да живе овде. Деца су им већ стигла до средње школе. Жене су убрзо схватиле да од њих као мушкараца немају користи, а и родитељи су им поумирали, па прво једна, а затим друга почеше да имају љубавнике. Оду деца у школу, они на посао, а оне својим путем. Знали су њих двојица за то, али су се правили да не знају, јер им је на крају крајева једино било важно да поред деце, која иду својом судбином, имају за пиће. Пред продавницом би због тога остајали до пред само затварање.

Судбина је хтела да су сасвим случајно потегли питање како је некад овде било доста деце и како су се свуда играли фудбала и кошарке, а данас их нема

нигде. Виши је мислио да их има упадљиво мање, јер он свако јутро слуша вести на којима се каже колико се деце рађа, а колико умире, а мањи да је ово углавном стари крај и да у том случају овде и не може да буде више, него само мање деце. Обојица су се сагласила да деца данас више времена проводе за игрицама, сами, него што се друже. Напредак им је дао самоћу, интернет, фејсбук, где се ти као са неким дружиш, а у ствари си сам са собом. Све те речи биле су стране за Боћу и Ђућа и они су, чекајући своју част у виду ракије испод тезге, само бесловесно климали главом. Како су почели причу, тако су и завршили, јер је на телевизији текао пренос отварања Европског првенства у кошарци, а док оно или Светско првенство трају, то постану једини дани кад они као бивши кошаркаши и истакнути пијанци иду раније кући како би остатак дана провели уз телевизор. Није познато да ли су тих дана брже пили како би надокнадили то што се временски краће друже са *тјечним хлебом*. Пред продавницом опет само њих двојица и две флаше пива на клупи. Продавачица затвара радњу и жели им лаку ноћ.

„Сад ћемо и ми“, рекоше скоро углас. „Сад ћемо и ми“ знало је да потраје и читав сат или два. То је било време кад би само повремено прошао понеки пролазник који им се јављао и заузврат добијао њихов климоглав или махање руком, а у ствари су на њима својствен начин препричавали све што се током дана причало.

„Напредак!“, као понавља полугласно Ђућо. Гледа напред и као нешто размишља.

Тешко да се сећа свега што је речено, али је запамтио ту реч.

„Јеботе, Ђућо, да ли смо ја и ти напредак?“, поставља Боћа бесловесно питање.

„Јок!“, одговара Ђућо.

„Зашто?“, пита Боћа.

„Па ми се дружимо, је л’ да? А напредак је кад се не друже. То рекоше они малопре за децу, а ваљда

важи и за нас одрасле. Дакле, Боћа, ја и ти нисмо напредак.“

„Ма јебеш тај напредак, 'ајмо кући да мало одспавамо, па ћемо ујутру опет да се, ако Бог да, видимо. Јебеш напредак кад нема дружења.“

Боћа уста са клупе и пође у правцу куће. Трену-так касније за њим уста и Ћућо.

„Знаш, Боћа, напредак ће бити кад умremo. Ваљда онда нећемо да се дружимо?“

„Одкуда знаш да и горе нема нека клупица?“, рече Боћа.

„Имаш право. Ако је има ми ћемо да је нађемо. Ваљда и горе има неког пива и ракије“, заврши Ћућо.

Онај горе се насмеја на њихове речи и у себи рече како они не разликују напредак и промену, а да им искрено одавно не треба ни једно ни друго. Нека их још доле, јер се око њих окупљају други људи који су истина сви заједно изгубили веру и наду, али нека бар то дружење створи љубав за почетак, а касније ће да види може ли да им врати и веру и наду. Предграђа? Можда би требало да их поново напуним децом.

У Чачку, 23. 7. 2014. године

ДАХ НЕУМИТНОГ

Чује се његово тешко дисање, па кашаљ. Не обичан, не досадан, него онај тежак, спасоносан. Избаци мало пљувачке, продише неколико пута, па опет. Понекад застење, понекад чујеш једва тихо „Јој“, па кашаљ. И тако два сата колико сам провео поред њега. Одавно сам, још као почетник, схватио који су болесници за болничко, а који за кућно лечење. Било ми је јасно да се овога пута ради о личној жељи да се буде у кући, без обзира на сав ризик донете одлуке. А он у суштини и није велики, јер је овде све одавно речено. Лечење је по принципу „сип, сип, нек, нек“. Мораш да га наливаш течномљу да би га одржавао у животу, а она му оптерећује срце и угрожава га. Понекад не знаш да ли кашаљ значи пуњење плућа водом или избацивање шлајма или једно и друго. Не може да лежи него затурен седи. Наслон су му леђа млађег брата од стрица и јастуци који их деле између глава. Малиша седи иако му ту можда и није место. Али одрасли на селу знају да су и рађање и смрт нешто што се редовно догађа. Тупо гледајући у огледало преко пута, покушава да старијем брату буде што удобнији наслон. Неудобно му је, али он стрпљиво подноси непријатан положај и не помера се. Други брат, који је млађи од болесника, а старији од брата-наслона, уводи ме до детаља у проблем. Зна дозе, зна око брауниле, зна шта је болеснику потребно. „Довече ћемо да му заменимо браунилу која се запушила. Треба да му дамо две ампуле Дек-

сазона од 4 милиграма и једну ампулу Ранисана. Мислим да то мора одвојено од Бевиплекс ампуле и Витамин Ц ампуле. Купио сам му овај готов препарат пун протеина, али он га не подноси и повраћа после њега. И неколико пута се загрцнуо па смо се уплашили. Шта мислите да му дамо Клометол?“ Помислих у једном тренутку да је медицински техничар, али пошто му не бих дао више од шеснаест-седамнаест година, јер сам бркове на горњој усни могао да избришем гумицом, помирих се са тим да је ипак ђак средње медицинске школе. Ништа од тога. Учи занат, а летос, пошто нема праксе, учи како да се бори за братовљев живот. Нежно га десетину пута помера, намешта ногу на табуре, додаје сок и киселу, иако овај тражи само бунарску воду: „Нека – каже – гутљај сока због шећера, па гутљај киселе због минерала, па ћу да ти дам бунарске воде колико можеш да попијеш.“ Он повуче један гутљај сока, па један киселе, а на крају само један обичне воде. Тад испусти сламку и глава му благо клону. А одмах затим онај стари кашаљ.

Сећам се да сам га пре пет година повезао у град пошто сам му прегледао деду. Причали смо. Фудбалер је у успону, међу најбољима, а успешно учи средњу школу и има изгледа да се вине у живот мало даље од родитеља и стрица који живе у заједници са дедом и бабом. Прича о утакмицама пун младалачке наде. Ја уживам да слушам не само радосну причу, него и о у успеху младих људи. Јак је и пун живота. Две године касније, истом приликом, кад сам био код деде, он ми прича како је на игралишту покидао лигаменте. „На утакмици у К. залетео се човек са стране и готово. Одвели ме у болницу, ставили гипс и заборавили. Али, њима у инат, опоравио сам се и ево почех да играм. Истина, сад за ове сеоске клубове, али ја играм фудбал.“ Пита ме шта да ради јер га ноћу боли колено и често га буди из сна. Предлажем да се јави ортопеду ради озбиљнијих прегледа и да никако више не игра фудбал пре него што га детаљно не прегледају. Унапред сам знао да причам празну причу. А онда

прошле године чујем да има тумор костију и да ће морати да му ампутирају ногу. Био сам тужан. Ево га сад у соби, блед, са неколико капи крви и плитким дисањем. Пепељаста боја коже и немоћ у очима говоре више од свега. Нога ампутирана до кука. Само по пуним гаћама напред види се да је млад човек. У соби зуји вентилатор не би ли одагнао спарину и велики број мува које не дају мира. Отац, кога сам знао из детињства, свестан свега, достојанствено цвили у себи. Преслишава се наглас да ли је урадио све што је могао, причајући ми где је све интервенисао и где га је водио. „Они у Италији, мислим у Болоњи, је л’ се тако зове град – пита сина – одавно рекли да нога треба да се сече, а ови наши нису.“ Заборавља да ме је звао да се консултује да ли да се то ради или не и да се сам приклонио решењу против операције. Пошто сам им породични лекар, сматра да морам да кажем истину, без увијања, како сам им увек и говорио. У руци му лопатица којим убија муве и скупља их на гомилу. Млати по соби и погађа. И скупља их на једном месту, као да је то данас најважнији посао. Велико сеоско домаћинство, а четири мушке главе у соби. Неколико мисирки узбуђено закликташе у дворишту. Жене се размилеле око куће, па као нешто раде, а све траже разлог да буду саме и невиђене. Ваљда је по некој њиховој подели рада нега болесника мушка брига. Без обзира на то види се да су љубав и брига заједнички и сви стидљиво гледају горе према небу. Оцу објашњавам да би због кисеоника који ће ускоро да буде неопходан најбоље било да је у болници, али он слеже раменима и гледа ка немоћном сину. Сузе стидљиво влаже капке. Брише се и окреће ка прозору, као да нешто гледа. Капи полако истичу из боце. Један, два, три, четири, пет... Поглед ми пада на укључен телевизор на коме је утишан тон. Један бесловесни мушкарац се смеје и гледа пожудно. Камера прати поглед и зауставља се на једној дами која у краткој сукњи и са обиљем непристојно видљивог целулита прави покрете који би требали да личе на трбушни

плес. Окренута камери леђима и са дигнутим рукама прилази мушкарцу који се смеје и шара погледом по њој – „Парови“. Најмлађи брат гледа у огледало и повија се према болесниковим леђима. Он је, као и отац, окренут телевизору леђима. Средњи брат ниједном није погледао бизарне сцене које су емитоване. Вероватно не бих ни ја да сам имао бољи избор од гледања у њихову несрећу и капи које отичу уједначеним ритмом. Један, два, три, четири, пет... Пре годину дана водио сам полемику око еутаназије. Неке колеге заступале су став да би свакоме требало омогућити достојанствену смрт. Какве везе има достојанство са леђима најмлађег брата које тако нежно носе бол старијег, или брижност и познавање ствари које превазилазе тек назначене бркове другог брата? Зар бесмислено заливање цвећа његове мајке усред поднева или очеве сузама орошене очи треба да прекидам једном инекцијом која је само потврда да је крај? Нека, хвала. Па и он сам се бори и не тражи да му прекратимо муке, иако су оне још болније зато што смо сви немоћни. Али, значи му љубав укућана. При сваком покрету протканом болом тражи помоћ од њих. Они су ту на миг и тако у недоглед. Оцу се обраћа именом, сматрајући да је за ово кратко време претурио преко леђа толико патње да је сазрелио скоро као он, да су му те патње додале двадесет, тридесет, четрдесет година, јер је надомак краја. Један, два, три, четири, пет... Очекујем да капи истекну и све кришом погледам да ли оно што сам сипао у боцу има дејство. Волео бих. Чини ми се да... А онда, по ко зна који пут, тај несрећни кашаљ. Увлачим главу у рамена и ћутим. Један, два, три, четири, пет... Бројим капи до краја боце, а они дане наде да ће да му следећи бити бољи.

„Ма све му је ово од оне проклете терапије коју мора да прима. Да није ње можда овога не би ни било“, каже отац. Не смем да му кажем да би без те терапије до сад би био мртав, него тупо гледам у боцу, пратим капи и слушам. Започињем причу о баштованлуку, а отац као да је једва чекао да пред нас

искрсне нека друга тема. „Паприци четири године иста цена. Парадајз по гајби прошле године сто динара, ове једва педесет, али ко те пита, само избацуј на тржиште. Ове малинаре би по гузици. Заврље притку, она траје десет година, а они се сваког маја цилитају. Ма можда су и паметни“, прича отац, а испод ока прати синовљево дисање. Мајка уноси кафу са ратлуком и водом, ставља испред мене и тихо, како је и ушла, излази напоље. Жена дух. Нечујна и иначе, сад смршала, некако увела, још лакша, просто се не види и не чује. Иза ње на вратима се појављује баба убрађена у мараму, збуњена, јер је пре неколико месеци имала мањи шлог. Великим очима гледа по нама, па поглед зауставља на болесном унуку. Очи јој се пуне сузама, а син јој одсечно показује руком да иде са врата и остави њега и унуке на миру. Она као да жели што више да задржи поглед пун љубави не би ли њиме одагнала несрећу која их је снашла и помогла на свој немушти начин. Отац уби једну па другу муву и сакупи их на гомилу. Ја тихо пијем кафу и слушам. Кашаљ као да је мало слабији. Надам се.

Док идем тргом, сећам се сваког секундаведеног у тој кући. Понекад мрзим себе што сам приватник, јер на крају посете морам да наплатим своје услуге. Ако не наплатиш људи мисле да их сажалеваш или да је крај па не желиш. Истина, знам да се крај неумитно приближио и жао ми је пре свега болесника, а затим и свих око њега који се надају и желе да дочекају сутра у нади да ће да му буде боље. Готово и да не гледам куда идем.

„Шта си се замислио?“, чујем глас из непосредне близине. Погледам и видим брата моје другарице.

„Онако“, одговорих неодређено и окренух не економске теме. Пандорина кутија је отворена. Ако је у свету има свако по једну, у Србији на једног долази пет. Прича човек и никако да стане. Мени одговара, јер га гледам празно и покушавам да склоним претходно сећање. Узалуд. Ко што су то били зујање вентилатора који није хладио, очево убијање мува

којих је бивало све више, бесмислено преслишавање о учињеном до тада, труд браће, моја посета, бабин поглед пун наде и жеље. У тој соби се осећао дах неумитног, много пре него што би било ко желео.

У Чачку, 20. 7. 2015. године

РАЗМИШЉАЊА

ЛИНИЈА

Повод за ово размишљање изгледа помало чудан. Пре два дана гледао сам један цртани филм и упоредио га са онима које је гледала моја генерација. Приче пуне фантазија разликовале су се само у томе што су наше филмоване бајке за актере имале разне животиње које су добијале људске карактеристике, а данашње иду до краја, те су актери скроз измишљена човеколика бића. Лепота и склад природе јачи су од позорнице потпуно измишљених ликова. У прилог својој младости додајем и племенитије особине јунака, лепше боје, мирније линије... Ту би требало стати. Неко са пуно права може да ме пита да му објасним појам линије или шта значи мирнија линија.

Ако почнем да објашњавам да имамо праву и криву линију, да је права граница две равне површине које се секу и да је бесконачна, тешко да би нам објашњење било јасније. Ако уместо бесконачна кажемо неограничена и узгред поменемо појам континуума, тада онима који знају шта означава тај појам линију не ограничавамо ни у једном другом смеру. Њен део постаје немерљиво мали, тако да се увек између било које две претпостављене тачке линије може додати још једна тачка. Очигледно је да линија у стварности не постоји. Било би другачије да је она попут појма који у говору означава објекат А или Б, јер би нам тад визуелно ограничиле неки ентитет. Она је нека наша, људска конвенција.

Нови апсурд. Линија је, дакле, нешто што је ван

димензија, а што фигурира у простору каквог га ми видимо. Чак три линије, ако их „поставимо“ под углом од 90 степени и ако се секу у некој тачки, могу служити као основ за оријентацију у простору. Дакле нешто што не постоји одређује положај нечега што постоји. Притом се заклињемо да је то егзактно.

Проблем настаје кад линијом покушамо да ограничимо неки ентитет и кад он треба да фигурира у три димензије. Перспектива нам само наизглед то омогућава. И док кроз њу геометријски ентитети бивају јасно сагледани, они други, који нису геометријски, траже одсјај или сенку или игру сенки и светлости. Линија се полако губи. А сваки светлосни зрак носи свој спектар који се разлива у безброј нијанси које се међусобно преплићу. Неке од њих ћемо видети спојене, неке раздвојене, неке... Има ли „чистих боја“ у природи? Тај појам би требало да је апсолутни појам – нешто јесте или није бело. Угао из којег ја гледам можда је више изложено светлости, а одакле неко други гледа мање... Завршетак је у нама. Мој друг Драган, за разлику од мене који сам удаљене предмете углавном видео у „две димензије“, јасно је разазнавао нијансе, сенке и његово гледање је имало дубину. Посматрајући тако ствари, правила, ако их може бити у некој уметности, углавном служе за оне који уче или за неталентоване, а они попут мога друга те ствари виде интуитивно.

Замислимо сад неколико људи попут Драгана. Сви су обдарени да као он гледају свет око себе. Већа је вероватноћа да ће се они међу собом лакше разумети. Међутим, то што они виде има толико различитих садржаја да не могу сви да виде истовремено оно што гледају на исти начин. Неко ће уочити сенке, неко боје, а неко складност. Ако томе додамо да нису сви подједнако вични да репродукују то што виде, добијема само наговештај онога што бисмо могли да употребимо као критеријум за оцењивање сликарског умећа тих људи. Наравно да рад обдарених људи у сликарству, вајарству или књижевности, са мање или више успеха може да носи ознаку уметничког дела.

Увођење интуитивног води релативизацији критеријума за процену уметничког дела. Но, ако оно настаје као потреба уметника да се некако изрази, највећи његов део има свој смисао у задовољењу те потребе. Онај други део који се обраћа публици или посматрачима често је подложен тренутним расположењима унутар друштва. Постоји још један аспект. Како свако уметничко дело има неку поруку, макар и ненамерну, то њу публика треба да препозна. Да ли ће наићи на плодно тле или не зависи од разних околности, па тако нека дела буду препозната као изузетно вредна много година после свог настанка.

Од тога да ли ће творац уметничког дела само да репродукује оно што види или ће кроз анализу да истражује унутар онога што гледа или ће да пренесе оно како он духовно доживљава то што гледа, зависи и изглед самог дела. Композиција дела умногоме утиче на целину онога што уметник жели да изрази. И тако се једна линија губи у мору многих. Црте дају наговештаје и правце куда се губе неке линије, маркирајући место посматрача или светлосни зрак.

Замислимо књижевника који описује љубавну сцену у којој девојка гледа младићу у длан и размишљајући о заједничкој будућности каже да обоје имају дугу линију живота. Други, пак, описује неку ратну драму и каже да се линија фронта кретала поред тог и тог села у коме је живео тај и тај. У оба случаја линија има значај симбола којим се означава граница, трајање нечега континуираног и постојећег. Ево нас опет у проблему. Линија која би требало да је бесконачна и без димензија означава границу, крај нечега.

Само у једном случају, када се уместо линије користи синонимни термин вертикала (духовна вертикала, породична вертикала...), линија задржава свој суштински карактер неограничености и тада изражава неку, да тако кажемо, не спољашњу карактеристику. Све „остале“ могу само индиректно да говоре о унутрашњем. Свака линија која означава један ентитет споља, дајући му спољашњи вид, коначна је и

затворена, а оно што означава нешто унутрашње је отворено. Вертикали у мислима не видимо крај, мада је она коначна. И живот, попут неживе природе, можда нема сагледив крај. Постоји ли панспермија? Можда постоји нека природа на коју нисмо навикли и која има нама недокучиве форме.

Истраживање и имажинација саставни су део савремене науке. Деца се уче домишљатости и стваралаштву од малих ногу. Био сам затечен када сам у рукама крајем шездесетих година прошлог века имао руску монографију о органским променама на телу космонаута који су дуго боравили у космосу. Одмах сам себи поставио питање на шта ће да личе људска бића ослобођена силе земљине теже током дужег временског периода. Није ли слика главатог створења из свемира наша еволутивна будућност? Није ли и уметничка потреба за новим изразом усмерена ка времену будућности? Уосталом, бар се до сада ништа није догађало случајно ни у животу ни у уметности. Свака епоха у развоју друштва имала је своје уметничке правце. Не спремају ли нас то нови цртани филмови на чињеницу да ћемо разговарати са рачунарима кроз десет, тридесет или педесет година? Ова генерација ће доживети те године.

Вратимо се на почетак приче. Да ли могу да се упореде два уметничка дела различитих уметничких праваца имајући у виду да су многи параметри који одређују његов настанак, осим форме, углавном исти? Ту је уметник у чијој се глави формира утисак о некој идеји или стварности коју ће да ослика на платну, изваја, напише, ту је публика која ће да тумачи дело и ту су линије и појмови који би као конвенције требало да помогну у свему томе. Тамо где се нежива природа и жива бића сама боре за простор и где је линија разграничења компромис, тамо су и линије другачије него у свету облакодера, компјутера, кола, где је човек одредио онолико простора колико машинама треба не излажући их спонтаном компромису са околним стварима. Тамо где је брзина коња била највећа

настајала су дела која су могла да дочарају ту брзину, а тамо где се путује свемирским бродовима стварају се другачије линије које ће да изразе те брзине. Наравно да и појмови еволуирају у складу са епохом. Човек који путује авионом и у току дана промени два или три града, државе или континента, мора да поседује појмовни апарат који ће му омогућити да прикаже сву ту динамику.

Вероватно да нисам у праву када тврдим да су наши цртани филмови били бољи од данашњих. Андерсонове и бајке Јапана разликују се колико и живот у Данској и Јапану у време њиховог настанка, али су подједнако лепе, а цртани филмови су филмоване бајке.

Да ли постоји линија разграничења два бића и да ли постоји небиће или је то само појам супротан бићу, симетрија које нема, прича је стара као и филозофија и увек је интересантна, а размишљање о њој овога пута било је из сасвим сентименталних разлога.

У Чачку, 9. 9. 2009. године

МУВА

Посвећено куму Дражућину

Био је то нови неуспео покушај који га је терао да размишља где је погрешио. Пројектни задатак је био да направи електронску муву која ће да опонаша праву и која ће да, ако експеримент успе, буде одскочна даска у науци за даља компликована испитивања живог света. Циљ је био да се направи вештачка реплика која ће да живи дванесет дана и да уноси у себе оно што уноси и избацује природна мува. Њено понашање не сме да одступи од понашања обичне. Сензори ће да хватају светлост сегментним рецепторима и праве слику у композицији. Угинуће у условима у којима гине и обична, а преживеће само ако савлада све недаће које је чекају. Чак ће и да се пари. Уграђени наносензори ће да примају слику и одашиљу на централни компјутер, а истовремено ће бити праћено и њено кретање. Све је ту – прозори на које је по ивицама нанет отров, сијалице са абажурима са којих виси лепљива трака која је премазана медом и отровом, неколико мрачних комора који треба да буду налик фиокама од комоде у којима су остаци хране и до којих се долази кроз мали отвор, а у којима је ваздух устајао јер ту може да допре само кроз мали отвор кроз који иначе може да прође и мува. Први експеримент је пропао, јер је трећи дан мирис шећера са прозора у коме је било отрова био толико привлачан, да се све завршило ногицама дигнутим увис. Други се завршио у најлон кеси, јер је отвор за улазак био мали, а излазак неочекивано тежак. Висо-

ка температура и недостатак кисеоника учинили су своје. Трећи... Истраживач се коначно сетио да је неопходно да направи десетак или чак двадесетак примерака како би дочекао природни крај неких јединки. Скупо, али логично. Буџет је то могао да поднесе. Био је десети дан када су остала три примерка. Светлуцање паучине изазвало је реакцију код једне од њих. Логичан крај. Следећа је нашла отвор испод врата и одлетела напоље, где ју је мало затим дочекала једна оса. Она последња летела је по среди-ни собе цик-цак и ретко се спуштала на сто и кухи-њске елементе. У том тренутку у просторији је било и неколико природних мува. Како су разлике међу њима биле готово неуочљиве, бар за људско око, а наш последњи посматрани примерак је по програму управо кренуо у парење, било је интересно прати-ти ту авантуру. Све у складу са уграђеним препорука-ма – најпре лет у лево, затим кратак заокрет десно, па опет дужи лево, па опет лево, па доле и нагло горе. Једна заинтересована природна мува прилепила се за сто и чека. Баш кад је требало да слети на њу она се нагло склонила. То што је у последњем тренутку морао да коргује лет и није био неки технички проб-лем, али је био тај што се он још у ваздуху наместио да оплоди и што је избацио садржај. Задовољно је протрљао ножице и крилца, а то је заправо симули-рана реакција после обављеног посла. Грешка, али за њега не. Он је програмиран да обавезно изврши задатак до краја. Пошто је имао право на десет покушаја, он је радио, радио, али узалуд. Увек би се изабраница измакла пред његово приближавање, а он би обавезно извршавао ритуал до краја. У последњем дану значајно је успорио и затим слетео на саксије са цвећем, где је у хладу једне од њих окончао.

Експеримент није успео, иако је он све примерке снабдео оплодним ћелијама. Тачно је израчунао под којим углом оплодња треба да се уради, предвидео да иде као код правих мува, али није ишло. Зашто? Прво је помислио да је један преостали примерак мало да

би се направио резултат. Затим је број експерименталних примерака повећавао, као и број природних мува које је држао у соби. Уз стални приговор спонзора, са зебњом је очекивао успех. Али до њега није дошло. Осамио се и почео да размишља. Готово десет година је проучавао муве у природном окружењу. Пратио је сваки детаљ и записивао. Дошао је до закључка који је статистички неумољиво показао како изгледа мува сваки дан свог живота и како се у тим данима понаша. У складу са тим правио је примерке који су, истини за вољу, сви били идентични. Успео је да проба парење међу њима и то му је пошло за руком, али кад је исто то покушао са природним мувама није ишло. Чак им је уградио мале меморије у којима се памте опасности и дао им задатак да се паре од десетог дана као природне муве. Али експеримент није успео, нити може. Резигниран, изашао је из експерименталне собе да се освежи уз кафу и разговор са колегама из других опитних група. Истовремено је желео да ћути и никоме не прича своју муку, бар још неко време док мало не промисли.

Соба за састанке и одмор била је празна што му је донело олакшање. Само накратко, јер је наишла Нина са Маријом. Шармантне причалице. Обе су радиле експерименте на биљкама. Видевши га утученог, као по договору су му упутиле осмех.

– Како сте? – питао их је тек да одговори на осмех.

– Сад ми Марија прича своју синоћну авантуру – рече Нина и настави. – Не могу да верујем.

– Извини, шта не можеш да верујеш? – упита више да би пустио да прича иде независно од њега. Сипао је кафу и завалио се у столицу. Прекрстио је руке, гледајући их погледом који је говорио да им се потпуно предао, мада је и даље у мислима био у свом експерименту.

– Ма нека ти она исприча, кроз је блесава. Такав фрајер!

– Пусти Нину, њој је све смешно, а кад се она на-

смеје ја не могу да одолим – рече Марија. – Синоћ сам после три месеца изашла у град. Једноставно, досадило ми да будем сама. Радимо цео дан, идем кући да спавам, па опет исто.

– Ужелела се мала! – добаци Нина и настави да се смеје.

– Па шта и да јесам – одговори Марија. – И ја сам живо биће. Изађем тако, седнем за шанк, јер ми глупо да за сто седнем сама и наручим пиће. Била сам при другој чаши кад ми приђе један неотесан момак и поче да ми се набацује. Одмах сам схватила да морам што пре да га откачим, па чак и да одем кући пре времена. Уз много муке сам успела. Нисам још одахнула, а поред мене је сео тако леп мушкарац. Као да га је извајао Микеланђело. Манири, покрети, шарм. Замолио ме је да плати пиће, а затим је водио разговор на најразличитије теме. Не мањка му ни памети ни шарма. Видим жели да ме освоји. Све је на своме месту. Леп, паметан, шармантан, са изузетним манирима, пријатан... Гледам га и не могу да верујем да се то мени догађа. Мило ми. У мислима га видим у мом загрљају. А онда ми се мало примакао и почео да ме гледа право у очи. Колико су само племените и лепе те очи! А онда ми у једном тренутку паде на памет како би било да су мало зрикаве. Да једно око иде мало унутра, па да гледам час једно, час друго, јер се овако губим у њиховим дубинама и не видим их. Избегла сам његов покушај да ме пољуби. Кавалерски и пријатељски се насмешио. Како је само леп, мислим, али се ломим. Те зелене очи гледају кроз мене и ја видим само дубину. То ме плаши. Полако се повлачим у себе. Он је то осетио и на њему својствен елегантан начин окончао разговор и повукао се. Нисам сањарила о њему кад сам стигла кући. Само сам се стално питала зашто му једно око није ишло мало унутра – заврши причу коју је у даху испричала.

Израз лица је јасно говорио да се чуди сама себи. Нина се и даље смешила. Затим су у тишини све троје пили своје пиће. И њему у првом тренутку би чудно

њено понашање, али то приписа женској хировитости и настави да мисли о свом експерименту.

Механику је лако савладао, али електронику мало теже. Знао је колика је група људи под његовим надзором и да су се сви претворили у једно око које навија да вештачка мува оплоди природну. Сећао се почетака. Поделио је задатке, а он је из даљине на цео проблем гледао помало филозофски. Има ли мува душу? Шта је то душа? То је оно што ми налаже да нешто хоћу или нећу. А да ли је и инстинкт део ње? Сигурно јесте. Организам је једна свеукупност. Инстинкт има задатак одржања целине. И он је из целине. Како? Није попут руке, главе или ножица, али као део душе и он је део целине. Људи често мешају инстинкт и рефлекс, ваљда зато што су инстинктивне реакције рефлексне, поготову када је реч о одбрани. Али какве везе има рефлекс приликом парења?

Та природна мува се једноставно наместила и пустила мирисе. Он јој је ставио до знања својим кретањем да хоће да је оплоди. Све је тачно урадио. Колико је само пута компјутерски анимирана путања кретања у тим тренуцима! Чак је избацио неопходне хемикалије из себе да јој наговести да је полно спреман. Али, она се измакла! Зашто, зашто, зашто? На самом почетку експеримента био је свестан чињенице да код његових мува бити није старије од јесте, јер су то машине без душе, већ ће постојати само оно јесте. Јесте као појам, целина, објекат. И сад се сећа како је правио своје муве као просечне представнике. Све исте. Свуда иста електроника. Свака реагује исто на исте услове. Све је савршено. Не као код природних мува које су варирале како у величини, тако и у изгледу појединих делова. Направио је супериорне примерке идеалне у сваком погледу. У чему је проблем?

Често се питао како изгледа наш свет из перспективе једне муве. Али то је било значајно за све друге опције, али не и за парење.

– Нина, ти ниси нормална – рече Марија. – Замислите шта ме пита – да ли више волим да ми изабраник

срца буде зрикав или шепав? Молим Вас, нађите два иста човека. Сви се они зову људи, а да ли су сви исти? Неко је леп, неко ружан, неко сед, а неко црнокос. Неко је добар, неко шаљив, а неко пргав. Изабраник ће бити онај који ти је срцу драг, па није важно какав је. Зар не?

Гледао је у њу и није могао да верује да је у тренутку одгонетнуо оно што га мучи. У глави му одзвањају речи: „Сви се они зову људи, а да ли су сви исти?“ Он је правио муве по критеријуму људског размишљања. У ствари, правио је муву монструма. Природна мува је час оваква, час онаква... „Боже, колико сам далеко био, а мислио сам да сам близу! Сад ћу да урадим...“ И док је у глави тражио нова решења, крајичком мозга пролете му друга Маријина мисао: „Изабраник ће бити онај који ти је срцу драг, па није важно какав је.“ Трабуња. Па зар до сада није урађено безброј оплодњи на силу? Једноставно оставе животиње заједно и добију оно што је човек желео, а не што је природа хтела. Она мува што је побегла са стола имала је душу, јер је рекла не. „Жељна сам парења, свидео ми се момак, али пред сам крај сам својевољно одустала.“ У мислима ју је назвао Марија. Мува Марија, симбол женке која на идеалну понуду одустаје у последњи момент.

– Извините, Марија – обрати се колегиници која је устала да би се вратила на радно место – шта је заиста био Ваш прави разлог због чега сте одустали од идеалне прилике?

– Па рекла сам Вам да ми се свидео, али у том тренутку сам хтела да је онако мало зрикиш. Да својим очима гледам прво једно, па друго око. Тог тренутка нисам била расположена да гледам у понор његових зеница, већ у боју његових очију. Па зар се вама није догађало нешто слично?

– Да, да, схватам – рече и поздрави се, мада ништа није схватао. Мора о томе још да размишља. Ево овако ће. Прво ће да направи једну анкету код стотину жена шта им се свиђа, па ће онда...

Исто вече, кад је отишао кући, читао је мало о

квантној механици. У једној једначини се говори о томе да електрону можеш да одредиш брзину или положај, али никако оба параметра. Каква неодређеност? Ми смо научили на пресеке. Стварно, шта јој је било да код идеалног момка тражи зрикаве очи? Полако га је хватао сан. Чуо је глас са ивице сна и јаве: „Прво је био живот, па бајке, па наука, па живот, живот, живот...“ Онда је уронио у сан.

2.

Знао је да је једном ногом у сну, а другом у јави. Ето, управо је размишљао о неодређености. Опустео се само мало и ипак кренуо у сан.

– Здраво!

Одакле чује тај глас? Рекао би и одозго и одоздо. Па да, управо је размишљао о неодређености. Одозго и одоздо. Ма то је немогуће. Сања. „Баш сам глуп. Сањам.“

– Не сањаш – каже глас, као да прати његове мисли.

– Одакле знаш шта мислим?

– Знам јер пролазим кроз твоју душу и осећам кад спаваш, а кад си будан.

– Док сањам можеш да будеш и сам Свевишњи. Покажи се да те видим, па ћу веровати.

– Добро, бићу светлосни зрак.

И он виде себе и један светлосни зрак који пролази кроз њега.

– Да ли си задовољан?

– И даље као да те чујем одозго и одоздо.

– То је зато што сам ја свуда, и у теби и ван тебе, и не заборави да код мене нема доле и горе.

– Ти мене обмањујеш јер сам у сну, па час пустиш један звучник, час се огласиш са друге стране.

– Ти си научник – рече глас – па смисли начин како да провериш да ли је тачно то што причаш.

Размишља он, па отрча у неку просторију из које

узе нека звона у која може да уђе, па окрену једно на доле, а друго нагоре. На оба постави сензоре за звук и онда један склони, па врати, а исто учини и са другим. Заиста, инструменти су показивали да глас долази и одоздо и одозго. Ипак, то није никакав доказ. Можда би, кад би био на некој другој локацији низ зрак, уочио разлику у интезитету звука, због померања, па би... Тад осети како се нагло помера и брзо иде у бездан низ зрак.

– Тонем! – врисну.

– Тонеш или се нагло пењеш? – рече зрак.

– Тонем, јер су ноге напред, јер то осећам у глави. Пењем се ногама напред. Морам да изађем из сна. Та ужасна неодређеност!

– Није ваљда да ме се плашиш? – рече глас. – Па ти ме стално тражиш.

– Кога, бре, ја тражим? Само желим да вештачка мува оплоди природну, а ти си ту некакав глас који се претвара у зрак и који иде и горе и доле и лево и десно и косо и...

– Неће бити баш тако. Ја сам ти пријатељ и твој покретач. Улазим дубоко у тебе, у твоје најситније поре, и излазим далеко од тебе, а ти чезнеш за мном. Само покушавам да ти кажем да твоја мисао иде по зраку који никад не видиш, али чујеш неки зов. То је мој глас који пушта твоју душу да изађе из стега организма, јер ти ниси обичан, ти си научник. Твоја душа час увире у тебе, час потрчи за мном из твог тела и оде далеко, тако да ми треба време да ти је вратим. Научниче мој! Свуда око себе гледаш не би ли нешто мерио, премеравао, упоредио... Понекад се играм с тобом и правим ти неке целине без везе и гледам за које време ћеш то да уочиш. Са уметницима ми је лакше. Они сами сагледавају целине и диве им се и не премеравају него их милују душом. А ти хоћеш истину. Како да ти кажем да је све моје дело, а истина је оно како ти твојим очима видиш. Истина је твоја. А моја истина си ти.

– Е, сад си претерао. Нема истине, а ја сам исти-

на! Ако је нема, онда је заиста нема. Ако сам ја истина, онда је значи има и... Ма то је и Декарт рекао.

– Декарт је само био паметан да прихвати ово што ја причам, и јавно је свима то обзнанио. А ти се, ето, нешто буниш. Једино што можеш да знаш јесте то да у овом тренутку мислиш. Нисам ли ти малопре показао да нема горе и доле? То си ти измислио. Али о горе и доле говориш ти који јеси. Ти си мојих руку дело. Ево, ти сад сањаш. Колико дуго сањаш и шта је било пре или после?

– Ма хоћу да се пробудим, јер ме малтретираш неодређеностима. Све је тако прецизно. Све се да измерити, упоредити. А је једнако А и тачка!

– У геометрији круг пречника 1 центиметра јесте увек једнак кругу 1 центиметра – рече глас. – Али да ли тај круг има мирис, укус, боју, тврдоћу? Хоћеш ли да ти набрајам још особина ствари које те окружују. Да ли постоје две потпуно исте ствари да би могао да кажеш да је А једнако А? Ниси ли ти својом науком преко Лобачевског просветлио људе да је најближе растојање између две тачке крива. Ето, и ти имаш две геометрије, а ја неодређен. Ти имаш много истина, а ја једну – тебе.

– Е, сад сам те ухватио! Знао сам да ћеш да ми долијаш. Како само мене? А други људи? Много људи, много истина!

Коначно му је лакнуло, јер није навикао да буде инфериоран. Спасава достојанство науке.

Продоран смех испуни сан.

– Браво! Браво! Браво! А синтеза? Један човек, други човек, трећи човек... Људи. Сви сте истинити, а разликујете се, јер сам ја паметнији од тебе и не правим исте људе као ти муве. Зато се твоја колегиница није заљубила у идеалног. Ја сам га послао да буде у њеном друштву и њу да буде са тобом да ти кажем где грешиш. Не прави се врста од једнаких јединки. Ја се играм. Стварам, па се играм. На једном месту плаве очи, на другом бркови, на трећем бујна коса... Онда направим онеме са брковима да у души жели ону са

пуним уснама. Приближим му је, али му је не бацам у руке, него му направим пут, па ако га савлада како ваља, он је на крају нађе. Душа трагач. Гладна душа. Душа која мора да сретне оно што жели, а оно што жели носи у себи. Тек кад се непобедиво нађу жеља и жељено, ствара се нова истина, услов да направим још једног човека.

– Гладна душа? Немој ми само рећи да душа може и да једе, да осећа укус и да осећа мирис... То стално прича мој комшија Томо. Истина је, каже, јестива. Она јесте. А лаж заудара, смрди. Срећом сањам, па ми је лакше да слушам те ваше небулозе.

– А да ли ти је Томо рекао да кад осетиш да је нешто истинито ти постајеш испуњен, задовољан? Твоју истину кад осетиш, јер до моје мораш да путујеш у вечност. Како знаш да причаш истину? Зар она није у појму који излази из тебе? Кад је причаш она се лепи за друге и они је слушају отворених уста, а лаж им изазива nelaгоду и гнушање. Окрећу главу као да смрди.

– Да, рекао ми је.

– Ја не морам да причам, јер је истина у мени, а ти се бусаш и тражиш ме у себи не би ли ме питао да ли си у праву кад именујеш оно око тебе, па пошто мене не можеш да чујеш него осећаш преко истине, а ти са својима причаш и гледаш не би ли и у њима открио мене. Исто они раде с тобом. Само верујући да сам у сваком од вас ви међусобно и са мном имате нешто што зовете језик. Знате да ако истину зборите имате и мене који сам вас створио и себе јер сте ви једина права истина. А лаж? Заборави. И они који лажу јесу, али нису са нама, већ сами и прокужени.

– Бре, глас, зрак, шта си већ, много си напоран. Какве везе има језик кад ме њему уче родитељи, а не ти?

Појеле већ једном да се пробуди, али кошмар никако да прође.

– А да ли су те родитељи лагали када су ти давали храну да порастеш, чаршаф да те покрију, наручје да те угреју? Па они су ти преносили љубав, а она почива у истини.

– Стално ми се мигољиш. Ја једно, ти друго. Употреби логику. Ако је љубав А, истина Б...

– Прво треба да будеш ти да би могла да буде твоја истина и твоја логика.

– Је ли, глас, како да знам да си ти нешто што постоји? Ево, сад сањам. Али кад се пробудим неће бити ни тебе, ни зрака. Сећа ћу се само једног кошмарног сна и превртаћу се по кревету у голој води.

– За почетак – веруј. Веруј да сам уз тебе увек кад говориш истину.

– Баш си ме убедио. Па знаш ли колико је тешко померити један милиметар у науци? Исмејаваш ме да мерим, премеравам, упоређујем. Лако може да се погреши, а ја не желим да грешим.

– А да ли си срећан кад мислиш да си све добро урадио и кад откријеш нешто за шта знаш да је истина? Да ли су ти тада пуне груди?

– Да.

– Шта мислиш – да ли сам ја тад са тобом?

– Откуд знам.

– Веруј.

– Знам само да желим даље увек кад откријем нешто ново.

– Куда?

– Не знам.

– Рећи ћу ти. Желиш нову истину. Надаш се да ћеш поново да будеш са мнош. Као што планинар жели да се попење на врх планине, гњурац да зарони у највеће дубине, тако и ти желиш да видиш шта је на крају овога зрака. Кад дођеш до краја хоризонта појављује се нови хоризонт, а ти се и даље надаш. Ниси ни свестан чему. Ја те пустим, јер знам да си срећан увек кад дођеш до краја, пошто те тамо чекам да ти покажем нови хоризонт, па нови, па опет неки други, неочекивани. Ти се, у ствари, подсвесно надаш да ћеш једног тренутка бити у вечности.

– Сад ћу да се пробудим, јер не могу више ово да слушам.

Отвори очи и виде да није угасио стону лампу

крај кревета. Било је скоро пет сати ујутру. Суморно октобарско јутро полако је убацивало бледу светлост кроз одшкринуте жалужине. Из олука је допирао тихи бат кишних капи. До устајања је имао још сат и по. Окрену се на страну и склопи очи.

– Пре него што се начисто пробудиш, да знаш да те подржавам. Само немој да журиш. Премеравај, рачунај по сто пута, па кад си сигуран, кад у себи осетиш оно што осетиш кад мислиш да си у праву, знај да се и ја радујем са тобом. Само полако. Корак по корак. А ја ћу те водити.

– Кажеш корак по корак. Па докле ћу да стигнем? Живот је кратак, а има толико недоумица.

– Не можеш их све решити. Онај што ће после решавати проблеме које си ти започео, а ја знам ко ће то да буде и где ће да ради, исто ће се мучити као ти. И он ће попут тебе да лута по хоризонтима.

– Па хоће ли бар он да успе са том оплодњом, ако ја не успем?

– Полако. Употреби своју логику. Ако то успете, тада долазите до оне истине за коју сам рекао да је моја, јер је стваралачка. Ако је ваша истина једнака мојој онда сте и ви једнаки мени. Знам да то желите, али...

Јако звоно сата означило је крај кошмарне ноћи. Пробудио се као да није спавао. Трудио се да понови цео дијалог који је водио у сну, али се сећао само онога да љубав почива у истини. Није био свестан шта га је одједном подигло, али је расположен отишао под туш. Имао је идеју како да настави са истраживањем. Морао је прво да направи неједнаке примерке мува. У цело истраживање ће укључити и фактор одлуке код сваке од тих вештачких мува. И пратиће их. Оне природне оставиће за касније. На крају, ако он не стигне дотле, неко ће можда стићи. Није знао због чега га је сустигло неко задовољство. Веровао је да је у праву и надао се да ће успети. Волео је свој посао и радио га је са пуно љубави, иако се до истине долазило после мукотрпног рада. Пало му је на памет да пита

колегиницу која је одбила лепотана да ли би одбила некога ко има прелепе мало зрикаве очи, а није лепотан. Затим би је питао... Сетио се своје прве љубави која је била сасвим обична девојчица. Ништа посебно, осим што је имала лепе патике. Кад би их видео, једноставно је желео да буде поред ње. Она после ње мало је шушкала кад је причала. Следећа је била леоптица. Жена му је била паметнија од њега и слушао ју је као мајку. Едип. Па да, чиста психологија. Љубав је некако везана за психологију. Али како да је направи код мува? Логику би некако и успео. Можда не баш ону из мувље перспективе, али муву са уграђеним људским разумом можда и би. Опет је почео да се ложи.

– Хајдемо полако. До првог хоризонта.

Када је тог јутра ушао на врата собе за одмор у истраживачком центру где су пили заједничку кафу пре почетка рада, скоро да је узвикнуо своје „Еурека!“:

– Људи, само до првог хоризонта! Само до првог хоризонта!

Осмеси на лицима колега значили су истовремено и одобравање и подршку.

– До првог хоризонта! – подржали су га неки, иако нису знали шта то заправо значи. Једноставно, лепо је звучало и ма шта било имало је логике.

У Чачку, 16. 8. до 23. 9. 2013. године

О ДУБИНИ

Устока чини да бриде образи на зимској хладноћи једног од последњих децембарских дана, лагано повијајући пламен свећа које тихо горе и осветљавају пут покојниковој души. Тачно је шест месеци од смрти. Мало даље, према западу, већ полако златно-жути сутон јасно говори да ће и наредног дана бити хладно и ведро. Према југу обронци Јелице у бледо-плавој измаглици. Видим познате контуре планине, коју гледам скоро пола века, сада далеке и у измаглици, а на четрдесет дана од смрти покојника знатно ближе, али опет и једино контуре. Стотину пута пролазио сам подно саме планине и сагледавао положаје јаруга и узвишења не бих ли саставио слику правог изгледа моје вољене планине, али она је у мојим мислима само обрис. Истина, од свих боја који су с пролећа, лета и јесени живописне и разнолике, ја памтим само нежно плаву измаглицу, нешто што ми истовремено даје утисак и присности и даљине.

И покојника памтим кроз општу слику о њему, а коју сам само ја видео. Наше релације један на један, породична испреплетаност, повремено интимније, а повремено удаљенији односи – памтим га кроз оно опште и сажето од свега што смо имали као заједничко. Као да је читав низ збивања прошао међу нама, а био прожет једним безвременим ликом који је повремено улазио у епизоде тек да каже да је то што се збивало било само између њега и мене. Свеће и даље лагано горе, побијене у први већи снег. Имам

утисак да је негде на половини њихове висине бетонска ивица гроба, а одмах иза тога платно на коме је нацртан сутон. Просто имам осећај да се трећа димензија изгубила. Све се сместило у две. Да нисам све-стан времена које је неумитно протицало имао бих утисак да се то живот игра на некој слици, али овако питам се да ли ствари памтимо у две или три размере. Раније смо, када се живело знатно спорије, имали и трећу раван простирања. Зими бих скакао из кревета да видим да ли је врхове Јелице обелео први снег. Другове и рођаке памтио бих по њиховим бројним особинама и односима између нас. А можда то само мозак, старији за много година, нема капацитета да памти трећи начин постојања и одржава нас у каквом таквом контакту са стварима и људима кроз филм за који не морамо да плаћамо улазницу, јер је много пута већ приказан.

Свеће још увек горе. Отићи ћу пре него што начисто изгоре, да бих макар мало памтио овај тренутак.

Ја се, у ствари, на гробљу одморим, одгледам безвремени филм, а онда упалим кола и одем.

У Чачку, децембар 2003. године

СТАРОСТ

„Овако лепо плаво је било небо само кад су нас гађали они ђаволи. Ниједан дан није било лошег времена да предахнемо. Сигурно су тад бацали нешто па није било облака. Хтедох да кажем невино плаво, али није било такво. Невино плаво је било кад сам са мајком ишао од школе, где смо становали, на железничку станицу. Један део пута смо пешачили сеоским друмом, јер тада није било асфалта, док смо други морали да пређемо преко ливада и забрана. У забрану је много љубичица и зумбула. Ја бих да станем. Мајка на тренутак сачека, па ме пожурuje, јер каснимо. Излазимо на ливаду која има небројено петровца и другог ливадског цвећа – зеленог, белог, плавог. Једна стаза, мало утабана, којом идемо и хиљаду лепих мириса. А небо невино плаво, пролећно. Било је топло и био сам у кратким панталонама. Трава ме је миловала по ногама изнад чарапа. Исто је било крајем августа, мислим да сам био завршио трећи разред, кад смо били на Морави. Сећам се Иса који се после неколико година утопио у тим истим вировима, како испод оборених стабала делимично зароњених у реку вади рибу голим рукама. Она му се праћака, капи прскају по свима нама, он поносно држи рибу изнад главе, а у позадини плаво небо. Кад сам касније питао како се утопио рекли су ми да није знао да плива. Изазивао је Мораву, крао јој рибе, био храбар, а онда је лоше проценио и упao у вир. Није било никога у близини да га спаси. А био је старији од мене само три године. Његов осмех пун победничког

зара, риба која у борби за живот свуда около баца бистре капи реке и невино плаво небо. Имао је, чини ми се, и неког кера који је ишао са њим и који нас је касније током дана пратио.

„Бежи, Гаро, немој да ме лижеш!“ Црни лабрадор послушно седе крај ногу ударајући му репом час по папучи, час по потколеници.

„Сад су авиони сваки час горе на небу, остављају траг. Овде не ради ништа, а наш ваздух је најзагађенији. Шта остављамо деци? Немоћ и отрове. То небо нам је било тако далеко. Кад сам сањао о летењу авионом доживљавао сам праву авантуру. Ја на небу! А кад сам се први пут шћућурен возио авионом скоро да нисам смео да прислоним главу на прозор и видим небо изблиза. После, кад сам почео да гледам, и није изгледало тако лепо. Горе плаво, некако ледено плаво, а доле дроњаво са облацима. И кад уђеш у те облаке, па још кад авион почне да се авион тресе, цаба га. Одоздо кад их гледаш они праве фигуре у твојој машти, одозго су силни чим тресу авион, а кад се гомилају гори су од магле која се спушта на земљу. Летење није наше физиолошко стање. Космонаути гледају у наше небо одозго надоле. Њихово небо је црно. Неизвесност. Звезде. Они су први људи који су изгубљени у звездама.

И онај занесењак Хокинг. Инфлација космоса. Да нисам схватио континуум не бих знао ни шта је инфлација простора. Кажу да нема етра. А шта су онда разна таласна зрачења? Нејак сам за та размишљања, али су лепа. Ето, кад сутра умрем, можда ће моја душа да се пресели у неки од тих космоса. За нас је та инфлација, због оне динарске деведесетих, нешто ружно. Урадиш му посао, он плати, а ти трк на пијац да се пет марака не би претворило у пола марке за пола сата. А са пет марака можеш два дана у бакалницу. Истина, тамо је слабо шта могло да се купи, осим хлеба и поврћа, чија је цена вртоглаво расла сваки дан. Сви смо били милијардери. Можда је и инфлација космоса неко обезвређивање.

Склони се, мацо, са моје папуче. Хоћеш у крило? Дођи. Ја о космосу, а она преде. Не да ми да се бавим узвишеним стварима. И ја трабуњам. Ништа узвишеније од моје деце и њихове деце. Понекад не знам да ли и о чему другом причамо осим о њима. Наше је помало и прошло. Она је једна лепотица и паметница, а он шармер. Сад хоће да ми дођу да их помазим, а за четири-пет година, ако доживим... Кажу „Добар дан“, пољубе те и немају више времена за тебе. Тако то иде. Искрено говорећи, ни ја нисам имао много времена за свога деду. А он је био тако добар. Умро је са осмехом на лицу. Замислите мртвог човека са осмехом на лицу! Као да каже да је он своја посла посвршавао, све намирио, па ето иде код предака да нас чека. И Нану сам волео, много. Одавно нисам био на гробљу. Јесте мало далеко, али није то разлог да се не прошетам. Олењо сам се и волим да седим у овој столици и гледам. Волим и овог Гара и мачку у крилу. Опустају ме. Кад умрем, па деца и унуци дођу да ми запале свећу, да ли ћу да их видим. Да ли ће моћи да ме осете? Ма нећу још да умирем! Који ми је ђаво?

Саво ме звао да му правим друштво на пецању. Иде колима, а ја само треба да понесем столицу и седнем да гледам. Клен иде тамо где брзак прелази у мирну воду. Скобаљ, па плотица, кркуша, повруша... Све различите удице и најлони. Све сам то знао.

Сад нисам сигуран, како сам постао неспретан, да ли бих умео да вежем најлонски чвор на удици. Каже да има нешто црвића, глиста, скакаваца и блинкер, па ће наизменично. Ја ћу да му тражим да пецам на потоњачу и полако да зурим мало у воду, мало у штап. Прошли пут сам му био батли – три мрене. Каже да се дружимо, а и нећу се уморити. Дружим се ја са старом, али јој и досадим, па се она дрне на мене, ја на њу, па опет после пијемо кафу. Деца отишла, ми сами. Ником не требамо. И тај одлазак у рибу ми заиста дође као добитак на лутрији. Том Саву отац и мајка умрли млади, те га одгајио деда. Пре неку годину и он умре, па је некако кроз мене остао у вези са њим.

Каже да га подсећам на њега. Да ми није Сава не знам како бих уносио дрва у подрум и куповао бакалук по снегу. Истина, спреми му моја баба понекад мало колача или питу, купимо деци нешто из руке, а они добри људи, па нас не заборављају. Ми бисмо без њих тешко, а они без нас би могли, али су путеви душе чудни. Нудила се деца да нам уведу парно грејање или грејање на струју и да нам то плаћају, али нама би жао да их излажемо трошку, па смо нашли хиљаду и један разлог да то не раде. Посебно је била упорна ћерка, али на крају и она одуста. Тако се ми дружимо или боље рећи ја га заврзујем, а он има живаца и стрпљења. Нећу да кажем, често му кад ме пита дајем најљудскије савете. Лепо му кажем: „Ово ако урадиш, то је онако како би урадио добар човек, а онако ако урадиш имао би више користи, али би био мање добар човек.“ И оно што ми се код њега највише свиђа јесте то што има скромне прохтеве. Зато га мало-помало заволев као своје дете.

Много сам времена проводио на Морави. Није ми било тешко да пређем по неколико километара пешачећи и тражећи најбоље терене. Али је тад река била интересантнија. Од како су уредили ток, нема ону природну снагу и тишину. Оно да на једном месту бруји, хучи, носи и преврће камење, а на другом тихо прави потуљене вирове и скоро да се не креће. Сад је то некако доста уједначено. Више нема оних што су крали песак, а остали су рукавци у које с пролећа груне доста воде и са њом штуке које се гоје и које су, док их пецамо, прилично пристојни комади.

Ето, тај Саво је добар човек, а његов комшија Мики чудо једно. Жив није ако се не посвађа. Пре неки дан паркира ауто неки човек близу његове капије и изађе преко пута у продавницу. Он истрча и поче да се дере као да га кољу. Овај се извињава што је ту стао и рече да нема много да се бави у продавници, али овај навалио, само што не крену туча. Возач на крају извади легитимацију да се легитимише како је он неки високи функционер у полицији, детектив,

шта ли, те да престане да ватрира, а он ће тренутно да помери кола. Не зна се шта је било јадније – како је Мики подвио реп као последња дандара или како је овај човек онако изнервиран сео у кола, дао гас и отишао не купивши ништа. Ја сам случајно пролазио туда, а Мики каже: „Видиш, комшија, цукеле пандурске. Чим је фрка он за легитимацију.“ „Ма можда би се задржао само минут-два и вероватно ти не би сметао“, рекох помирљиво. „А шта да сам ја у тих минут-два хтео да изађем напоље?“ Неспреман да даље причам и да му кажем шта мислим, махнух руком и рекох „Јеби га“, а у себи помислих: „Будало, срећан си што те није изударао.“ Срећом, човек је обучен како да се смири, а и објективно, паркирао се на део тротоара где је забрањено, иако је Мики из дворишта могао да истера камион.

Много сам више волео да се дружим са добрим људима, а на послу сам волео способне, оне од мајсторе струке. Док сам био млађи од њих сам учио, а касније обожавао са њима да сарађујем. Знао сам да поделим оно људско у њима од оног мајсторског. Сад, ако су се обе особине поклопиле, права ствар, а ако нису, са сваким бих поделио онај део који је имао. Тек, нисам очекивао толико људи кад сам пошао у пензију. Дошли и они који ме баш нису много волели и којима сам повремено знао да кажем понешто што сам могао да прећутим. Ево, овај сат са посветом добио сам кад сам пошао у заслужени одмор. Први људски сат. Имао сам раније неку стару руску *Ракејџу* што се навија. Служила је и ислужила, а сад у витрини заузима једну вазницу, као за сваки случај, али мислим да би тешко прорадила. Више је ту јер се тешко растављам од ствари. Хтела баба да га баци, али нисам дао. Чак смо се мало као и посвађали због тога. Е, на успомене сам тврд. Обично би после свађе, да је одобровољим, скувао кафу. Али, богоми, тад је она кувала.

Кад се помене време прво се сетим Добричиног „Времена смрти“, па Ајнштајновог релативизма, па се онда, кад те две мисли мину, сетим лепог времена кад

смо се узели, кад су се деца рађала и расла, кад смо правили кућу и уселили се, а после и онога кад су ми се рађала деца моје деце. Све хронолошки по емотивним оријентирима. Оно „Време смрти“ и Ајнштајнов релативизам, ваљда је због ове моје старости, а оно остало сам ја. Кажу да се време мери по томе за колико се пређе од тачке А до тачке Б. Било шта да прође између те две тачке онда је то време проласка или брзина објекта којом се он креће. Онда је Ајнштајн измислио апсолутну брзину, брзину светлости, а оно релативно настаје кад се нешто приближава по брзини апсолутној због закривљења... Е, мој Ајнштајне, није то релативно. Релативно је то кад се ти забављаш са девојком, а она никако да дође. Чини ти се вечност, а ти је чекао пет минута. Онда са њом будеш три сата и учини ти се да је све то трајало пет минута. Па трудноћа. Кад ће да се роди? Још колико дана ће то нешто да нам се придружи? Двеста дана. Сутра се питаш исто, а календар каже сто деведесет девет. Онда се роди, ти га се још ниси нагледао, а он пође у основну школу, па у гимназију, па се заљуби, оде на факултет и постане свој човек. А ти га остао жељан. То је релативизам времена, а не закривљење простора.

Чудно. Гледаш хоризонт, а оно граница између воде и неба. Линија. Црташ нешто живо и кажеш: „То је *џо* мислећи на линије“. А онда сликар набаца боје и ти имаш утисак линије која то у ствари није, него само пресек боја. А линија? Она се, заправо, само осећа. Ево ова маца у мом крилу. Нацртају људи мачку како кути, са подвијеним репом, главом и брковима. Сви се слажемо да цртеж представља баш њу. Али та на цртежу не преде. Тада сликар мора да кроз цртеж прикаже мачку која изгледа јако задовољно, тако да имамо утисак као да преде. Поштујем уметнике. Замислите – треба путем слике да прикажу нечија осећања. И могу, за разлику од разума на који се сви позивамо. Силна психологија, силна тестирања и посматрања и не можеш да будеш сигуран да су код тог човека заступљена та и та осећања. Уметник те нацр-

та и ти видиш на приказаном лицу осећања. Задрти разумци ће да се успротиве да ни ту ниси сигуран шта оно што је приказано осећа, али те сјај у очима или нека искра у нацртаном лику воде унутра. Имао сам колегу Захарија који нас је на послу малтретирао својим ставовима да за све што се прича морају да постоје математички тачни параметри како би оно о чему се прича било истинито. Почнемо о фудбалу, па неко каже да нам је екипа за коју навијамо била индиспонирана, а он скочи. Није то, него прво нису добро плаћени, па лоше су тренирани, па нису играла та двојица, па... Увек би му било страно било какво позивање на осећања. Само чињенице. У једној таквој дискусији наишао фирмин курир који је имао обичај да чешће у пролазу кроз канцеларије овде или онде попије понеко пиће и слуша како нас малтретира, па га онако успут, са оном блентавом фацом, упита:

„Добро, Захарије, што си ти са својом женом?“

„Па зато што се волимо.“

„Како знаш?“

„Како знам? Па ваљда осећам.“

„Онда не сери и остави ове људе на миру.“

Захарије се још није опоравио, а курир је остављајући за собом дискретан мирис на алкохол, залупио врата за собом. Од тада је био подношљивији. А ја се увек сетим тог разговора кад неко инсистира на апсолутној истини и то мање-више оној коју он заступа и дође ми да поновим курирове речи, али се онда угризем за језик, јер ми пристojност то не дозвољава.

Причао ми један физичар да у граничним ситуацијама важе посебни закони, јер се мешају утицаји различитих стања. Ми то не видимо, јер су то мале димензије. И уопште, тај додир тела. Или додир тела и хране. Сад разумем оно да притисак једног тела на друго изазива надражај рецептора, а ови надражај живаца. Али како се после тога рађају осећања? Ево, ја мазим ову моју мачку у крилима и она преде. Мени такође нешто топло у души па настављам. Волим кад се Гаро наслони на моју потколеницу и лупка ме

репом. У ствари, да ли је вољење оно чиме се мери љубав? Баш сам се нешто разнежио. У последње време могу часком да заплачем. Кажу да је то ознака старости. Знам да јесте, јер док сам био млађи тога није било. Ваљда сам схватио да је све, осим љубави, бесмислено. Једоставно, волим овај свет какав јесте и дивим се свему што је на њему. Не сметају ми ни будале ни лоши људи, јер да није њих не бисмо знали шта су добри људи... Граница између плавог неба и земље су зелени или плави хоризонти. Када бих имао..."

Чује се само тихи бат лупкања Гаровог репа о потколеницу газде који с времена на време на благом пролећном сунцу тихо захрче желећи да тако одговори на непрестано мачије предење. Много тема, много искуства, а мозак све више нејак. Треба му свежине, а она ће да дође после краткотрајног сна. Баштенска столица, деда, пас, мачка и леп сунчани дан. Старост.

У Чачку, 8. 1. 2015. године

КАПИ ВОДЕ

Увек сам се осећао усхићено на било ком врелу – Трнавском, Врелу Босне, Шварцвалду. Вода извире и одмах скаче по каменчићима. Мехурићи сведоче колико је била под земљом и без ваздуха и сад не може да га се нагута, па се узгред, као дете кад пије млеко, прелива по угловима усана. Те капи просто имају жељу да ухвате сваки сунчев зрак, не схватајући да ће тако да се прљају и умарају. Скоче на један белутак, а одатле виде део леске који је у сени. На другом већ виде и леску и врапца који отреса перје пошто га је претходно уквасио. На трећем не виде ни леску ни врапца, али виде стазу која иде поред воде. На десет метара низводно, кад су се мало наиграле у врелу и кренуле радознано даље, наилази први страх. Десет центиметара пада на импровизованом степенику који је за њих тренутно највећи водопад. Падају и мисле да је дошао крај, а онда се опет указују спасоносни каменчићи. Са једног последњи пут виде извориште, машу му и иду даље, несвесне да га никад више неће видети. Мало ниже хвата их паника јер иду право ка обали, али дошавши на један већи белутак схватају да могу да промене смер и наставе даље. Све је више каменчића, али све је више и воде, па је тешко да се дође до њих. Они су све дубље и све је теже да се са њих види свет. Ускоро осећају да долази нова вода и да постаје тесно. Уморице су се и добро им је дошло мало мира у једној невеликој равници. Хтеле су да побегну што дубље до познатих облутака који им дају видик у свет, али доле је толико дубоко да се оно горе разазнаје само као дифузна светлост. Тек само понеки сунчев зрак који пробија, али који не

дозвољава да се види шта је напољу. Знају оне да могу на површину, али горе је ветар који може да их одува, а могу да виде само небо и друге капи око себе. Нису у могућности да виде свет, јер не могу да се попењу ни на један белутак. И тако су, жељне да га нађу, бежале доле у дубину, а одмах затим, наставши га, бежале горе да виде свет надајући се да ће са собом повући и тај белутак и да ће их он издићи изнад воде не би ли виделе свет око себе. А река је бивала све већа. Много капи, велика дубина, а велико камење на дну реке уливало је наду да ће можда, ако пође са њима на површину, да отвори врата света који желе да виде или да можда још једном виде своје извориште. И тако све до мора, бескрајно плавог и дубоког. Жеља да се види оно одакле си, оно око себе и где хрлиш. Око тебе више нема јасне светлости. Све је више муља, а све мање ваздуха. А ти тражиш камен истине не би ли видео испред, око и иза себе. Он је, нажалост, дубоко скривен од светлости. Само ти је на почетку био при руци и рекао ти да свет постоји.

Има људи попут капи воде. Стално би хтели да сведоче истину о свету. Док су млади скачу по белуцима недалеко од извора, гледају свет са свих страна и охоло сведоче о њему. Али река живота их носи са све више муља, а све мање јасне светлости. Труде се да испливају на површину не би ли видели сунчеву светлост. Могу да је виде, али би они да виде и мало даље. Зато поново беже у дубину тражећи камен са кога су, док су настајали, гледали истину својим очима. Али ти каменчићи истине су дубоко скривени и тек понегде избију на површину. Само понеки успеју да се попењу на њих, али опет виде свет око себе какав је био и на изворишту. Каква је сврха да они сведоче да је свет исти као на извору, али са хиљаду нових детаља, кад други у то не могу да поверују. Надајући се да су на правом путу налазе свој мир и кроз њега покушавају другима да искажу љубав, јер је у њој једина истина.

МАЛА ИГРА ПОЈМОВИМА – ТИШИНА И НУЛА

Тишина као заповест, као жеља да се скрене пажња, као одраз збуњености или засењености нечим, као одсуство кретања, као представа празног простора, простора без живота, као нерегистровање звука, једноставно као недостатак нечега. Не желим да размишљам о тишини као апсолутном или релативном појму, већ о њеној природи. „Тишина!“ је неретко је заповест којом желимо да уведемо у ред стање у једној средини, скупу људи. Више њих спремних на изношење сопствених ставова истовремено може да направи какофонију у којој међусобно не могу да се чују, па је тада и сама прича бесмислена. Заповест која се изриче претендује да после једног тренутка лишавања може да следи склад уколико се не понови малопређашња прича.

Иста команда може да претходи нечијој жељи да се скрене пажња на нешто. „Молим за мало тишине, како би вам представио...“, каже рецимо водитељ на позорници, а у жељи да лишавањем приче, жамора, довикивања, гуркања и осталог назначи оно што жели. Неретко имамо јасан и до детаља разрађен став о некој личности или појави, а онда у једном једином тренутку дођемо до сазнања, сасвим случајно, да то није тако већ потпуно супротно. Остајемо збуњени и често ћутањем, тишином, лишавамо себе било каквог коментара. Заправо подсвесно га себи ускраћујемо.

Веома ретко нам се у животу догађа, али се ипак дешава, да будемо засењени нечим величанственим, било да је у питању лепота, неки догађај, нешто што

нас тера да ћутимо, не мрдамо ничим и да тишином лишавамо себе било какве реакције. У тој просторији је тишина, као да нема дословно никог, као да је лишавање присуства живе душе гаранција тишине. Па онда тишина пред олују, пред битку. Ту се свесно лишавамо било какве реакције у жељи да то нешто чега се прибојавамо прође што пре, да можда видимо то нешто или да нас нема у сопственом страху пред тим што наступа.

По нашем уобичајеном уверењу тишина је и тамо где нисмо били, као у гробљу, свемиру. По нашем наивном веровању та места лишена су живота, па су самим тим и тиха.

Бити лишен кретања, промишљања, емоција, свега што чини живот, али не и њега, означава тишину која губи смисао ако нема живота. Њу треба да не чујемо, јер ако је чујемо није тишина, а ако нисмо живи па је не чујемо, у том контексту и не значи ништа, јер је ван поимања. Зато ваљда у пензионерским становима и кућама увек постоји неки сат који гласно броји тренутке живота разбијајући претећу тишину, ону која вуче ван поимања.

А нула, свуда присутна величина, која то није и која представља лишавање сваке величине, а опет је на неки начин саставни део оквира који се зове математика, у тим пензионерским собама више није нула, него нешто што се зове заокружен животни пут. Последња тачка на кружници која означава нулу у тим собама истовремено значи и губљење смисла појма тишине.

У Чачку, 1. 11. 2006. године

ШАКА ПЕПЕЛА

Њихов дух је вечерас уз мене. Седим са сином и причам исте приче. Србија. Никад није лако у њој. Сећам се како су се родитељи полако предавали пред мојим нагомиланим животним проблемима, док једног дана сасвим поражен, помало стидљиво и скрушено, отац није саопштио да више не може да ме помаже. Било ми је чудно. Имао сам тад око тридесет и пет година и уз њих сам се осећао некако сигурно. Одједном – провалија. Наравно да сам дуго пре тога био заиста самосталан, и да је њихова помоћ била махом у томе што сам ходајући кроз животне лавиринте осећао путоказ који су ми несебично даривали. Требало је то да буде коначно раскидање давно физички прекинуте пупчане врпце. Али ја нисам дао да се те нити покидају, већ сам обрнуо смер ономе што је кроз њу текло, све док нису, најпре отац, а затим и мајка, умрли и коначно прекинули нашу овоземаљску везу.

У стану мојих покојних родитеља живи мој син са својом породицом, везан оном истом врпцом за мене и моју супругу и прича о својим проблемима пре него што ће изаћи у град и оставити ме да му чувам дете. Видим себе и своје родитеље од пре две и по деценије. Знам да посустајем и да нећу моћи још дуго да га пратим кроз његове животне проблеме и у потпуности схватам оца који се вероватно дуго борио да ми то саопшти.

На једној позивници за матурско вече написани су стихови Бранка Миљковића:

„Узмите шаку свежег пепела
или било чега што је прошло
и видећете да је то још увек ватра
или да то може бити.“

Узео сам шаку пепела. И шта сам осетио? Живот. Онај који је текао, који тече и који ће тећи, кућу пуну љубави над којом се свакодневно надвијају проблеми. Оно што сам у њој увек добијао јесте љубав у дуплој порцији. Па чак и кад ми је отац умро мајка се трудила да надокнади његов део. Сад осећам да то што сам сачувао пупчану врпцу није била моја заслуга. Љубав која је хрлила преко ње чинила је потпуно небитним онај само наизглед битан део који се зове материјална сигурност. Никад ми нису ускратили путоказ. Љубав је обасјавала њихов дом и у себи чувала све што је било у вези са њим.

Ето, захваљујући тој шаци пепела трудићу се са супругом да свом сину кроз нашу врпцу пренесем оно што сам добио. И знам да ће он увек имати путоказ. Ако понекад шака пепела не може да нахрани, и те како може да загреје, да осветли пут и да своје светло и топлоту пренесе даље, његовом детету.

И тако, за многе чудна Србија са колена на колена преноси ту шаку пепела, а тад чујемо глас са стране да њега у ствари нема и да је то само прах који може да се развеје на ветру. Може, али само њихов пепео који је у урнама. Наш пепео се чува ушушкан у мислима и љубави, далеко од ветра, а предајемо га на чување онима који долазе иза нас, надајући се да ће и они знати да га пренесу следећој генерацији.

Познајући сина, постајем сигуран да сам га припремио за онај час кад ћу му рећи оно што је мени рекао мој отац. Верујем да ће ме он тад разумети, а да ће шаку пепела коју сам му временом, ушушкану у љубави, неосетно предао, он исто тако предати оној маленој која сад спава у кревету и коју са пуно љубави и поноса вечерас чувам.

Православље.

У Чачку 17. 5. 2010. године

САДРЖАЈ

Предговор	5
СЕЋАМ СЕ	
Стара фотографија.....	15
Рупе у Ђону.....	20
Школски друг.....	27
Кућа моје тетке.....	32
Беретка ћуран.....	36
Шишање.....	43
Саобраћајни прекршај или о времену.....	49
ТИШИНЕ	
Иде Миле.....	55
Отишао је цезер.....	63
Домаћин.....	67
Дружење.....	73
ПРИЧЕ О СРБИЈИ	
Пазарни дан.....	81
Мртва трка.....	91
Лудак.....	99
На дан када се примају пензије	104
Млатикурац	109
ПУТЕВИ	
Воле ме другови.....	117
Фрау Мима	135
ПУТОПИСИ	
Атина или о симболу.....	151
Хотел у Богатићу.....	161
Слика улице у Саримсаклију.....	167
Није наш.....	175
Бакалница.....	208
Дах неумитног	228
РАЗМИШЉАЊА	
Линија.....	237
Мува.....	242
О дубини.....	255
Старост.....	257
Капи воде.....	265
Мала игра појмовима.....	267
Шака пепела.....	269

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32

821.163.41.09-32 Луковић М.

ЛУКОВИЋ, Михаило, 1951-

Живот је као један сан : приче / Михаило Луковић.

- Чачак : Легенда, 2016 (Чачак : Бајић). - 271 стр. ; 21 см.

- (Библиотека Специјална издања / [Легенда] ; књ. бр. 149)

Тираж 500. - Стр. 5-11:

Сан и величанствене победе скромних живота људи
над нишгавилом у причама Михаила Луковића
/ Драгутин Т. Михаиловић

ISBN 978-86-7784-310-6

а) Луковић, Михаило (1951-) - "Живот је као један сан"
COBISS.SR-ID 225845772